

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอศึกษาการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการซื้อขายตัวเองของคนในชุมชนแออัดนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน 5 ธันวาคม

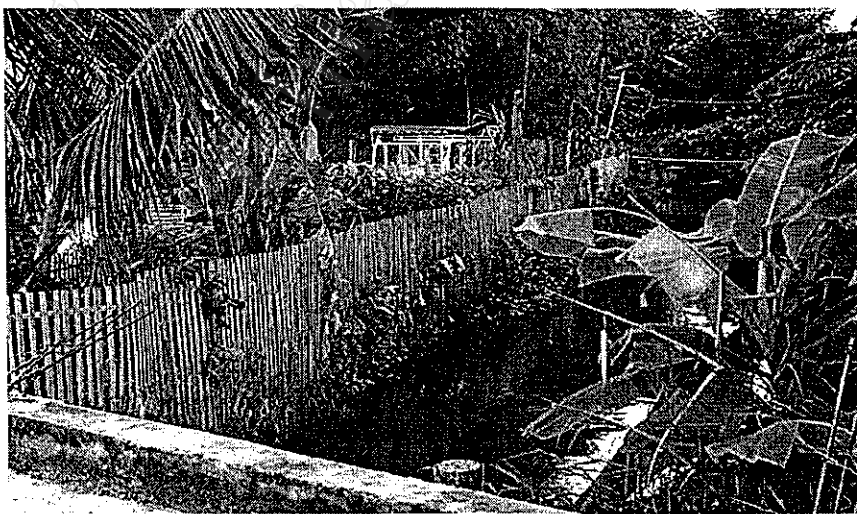
ตอนที่ 2 กรณีศึกษาของกลุ่มผู้ซื้อขายตัวเอง 9 ครอบครัว

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการซื้อขายตัวเอง และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้มีการซื้อขายตัวเอง รายละเอียดของแต่ละตอน มีดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

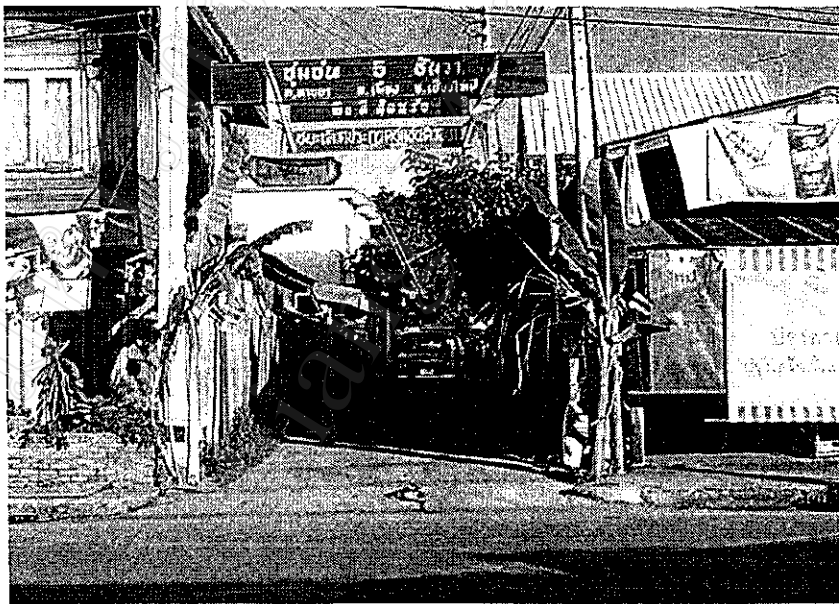
1.1 สถานที่ตั้งของชุมชนและประวัติชุมชน

ชุมชน 5 ธันวาคม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีขนาดของพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ มีซอยเข้าสู่ชุมชนเพียงซอยเดียว เรียกซอย 5 ธันวาคม ด้านปากซอยฝั่งตรงข้ามจะเป็นป้อมตำรวจ ถนนสายสำคัญที่ผ่านชุมชนคือ ถนนวัวลาย ผ่านทางทิศตะวันตก ถนนนันทาราม ผ่านทางทิศตะวันออก ด้านทิศตะวันตกของชุมชนอยู่ใกล้ตลาดทิพย์เนตรและโรงพยาบาลทิพย์เนตร ทิศตะวันออกด้านท้ายซอย ติดกับ ซอย 6 นันทาราม (สภาพแต่ก่อนเป็นทางตัน ชาวชุมชนที่อยู่ท้ายซอยได้เจาะกำแพงทะลุออกไปติดกับ ซอย 6 นันทาราม) ทิศเหนือติดที่ดินของเอกชน ทิศใต้อยู่ติดกับลำคูไหล

ภาพที่ 1 แสดงภาพลำคูไหลซึ่งอยู่ด้านทิศใต้ของชุมชน

ผู้สูงอายุได้เล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนว่า เดิมบริเวณชุมชนเป็นที่ดินรกร้างไปตามแนวกำแพงเมืองชั้นนอกที่ก่อสร้างด้วยดิน เป็นที่ราชพัสดุ ประมาณเมื่อ 30 ปีก่อน มีสภาพเป็นป่าละเมาะมีทางเดินแคบมาก มีซอยทางออกเป็นซอยแคบๆ เรียกซอยสั้นคือ ต่อมาได้มีการบุกเบิกที่ดินโดยการทำลายกำแพงดินบริเวณดังกล่าว รวมทั้งมีการถมดินรื้อล้าเข้าไปในบริเวณลำคูไหว เนื่องจากเป็นที่ดินของทางราชการ การเข้าไปอยู่อาศัยจึงต้องเช่าที่ดินราชพัสดุ เพื่อปลูกบ้านเรือนอยู่พักอาศัย ในรุ่นบุกเบิกมีบ้านเรือนอยู่เพียง 10 หลังคาเรือน ลักษณะบ้านเรือนเป็นกระต๊อบ อยู่ห่างๆ กัน ใช้วัสดุง่ายๆ อย่างเศษลั้งไม้ ฝาไม้ในการสร้างบ้าน บางบ้านก็สร้างอยู่บนสันกำแพงดิน ต่อมาได้มีผู้อพยพเข้ามาก่อสร้างอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จนปัจจุบันมีอาคารบ้านเรือนจำนวน 108 หลังคาเรือน ในจำนวนนี้บางส่วนได้กลายเป็นบ้านพักให้คนเช่าอยู่ ในปี พ.ศ. 2526 ชาวชุมชนซอยสั้นคือเดิม ได้ร่วมกันรณรงค์ทำความสะอาดบริเวณชุมชน พัฒนาดนหนทาง เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 5 ธันวาคม ด้วยเหตุนี้ชุมชนนี้จึงมีชื่อเรียกกันเป็นที่รู้จักกันว่า ชุมชน 5 ธันวาคม

ภาพที่ 2 แสดงภาพปากซอยทางเข้าชุมชน 5 ธันวาคม

ชุมชน 5 ธันวาคม ได้เริ่มมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และในปี พ.ศ. 2531 ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟ รวมทั้งสำนักงานพัฒนาเมือง ในการสนับสนุนสร้างถนนลาดยางเข้าชุมชน โดยให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2531

จำนวนกรรมการชุมชน 15 คน ในระยะแรกได้มีการอบรมคณะกรรมการชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารชุมชน ทางด้านกายภาพ ซึ่งในครั้งนั้นชาวชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงทำถนนเข้าชุมชน จากสภาพเดิมที่เป็นดินเหนียวและคับแค้น ได้เอาหินมาถมแล้วอัดแน่น ขยายช่องทางให้กว้างขึ้น โดยได้รวบรวมเงินจากชาวบ้านหลังคาละ 50 บาท ซื้อหินจากโรงโม่มาทำถนนเป็นทางเดิน ภายในชุมชนขึ้นมา และทำป้ายชื่อชุมชน สร้างศาลาเอนกประสงค์ จัดหาอุปกรณ์เด็กเล่นกลางแจ้ง สร้างศูนย์เด็กเล็ก สนามเด็กเล่น จัดหาอุปกรณ์เครื่องดนตรีพื้นเมืองสำหรับเยาวชน ทำโครงการเยาวชนรักษาสัตว์สิ่งแวดล้อม ส่วนในด้านสาธารณูปโภค มีการวางท่อประปาหลักเข้าสู่ชุมชน ขยายเขตไฟฟ้า ติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง และมีการจัดอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ตั้งศูนย์สาธารณสุขชุมชน (ศสมช.) ต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีพัฒนา กลุ่มเครดิต ยูเนียน กลุ่มอาสาสมัครชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัครศูนย์ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ศูนย์ส่งเสริมการเกษตร และมีการลงทุนชุมชนเพื่อการศึกษ อาชีพ เด็กกำพร้าและคนชรา จนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนตัวอย่างดีเด่น ในปี 2543

ภาพที่ 3 แสดงภาพสนามเด็กเล่นในชุมชน

1.2 จำนวนประชากร

ชุมชน 5 ธันวาคม มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 385 คน เป็นชาย 152 คน หญิง 232 คน มีบ้าน 108 หลังคาเรือน มีจำนวนครอบครัว 130 ครอบครัว จากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของสำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2543 จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว มีขนาดปานกลางจนถึงขนาดเล็ก โดย

เฉลี่ยมีสมาชิกครัวเรือนละประมาณ 4 คน ส่วนใหญ่อาศัยในหมู่บ้านนี้นานมาแล้วตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่มานานเป็นระยะเวลา 30 กว่าปีมาแล้ว แต่ก็มีคนที่ย้ายมาจากต่างอำเภอ และหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาอยู่ด้วยเหมือนกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับไม่สูงนัก

1.3 การตั้งบ้านเรือนในชุมชน

ลักษณะของการตั้งบ้านเรือนในชุมชนมีลักษณะ ตั้งเรียงรายอยู่ตามแนวลำคูไหล และตามแนวกำแพง โดยการทำลายกำแพงดินปลูกสร้างที่อยู่อาศัย มีการถมที่ดินขยายพื้นที่ลุ่มเข้าไปในบริเวณลำคูไหล บ้านเรือนตั้งอยู่กันอย่างหนาแน่นมีการต่อเติมทำเป็นบ้านเช่า บ้านที่อยู่ส่วนใหญ่เป็นบ้านก่ออิฐถือปูน มีบ้านไม้บ้าง มีทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น ไม่มีใต้ถุนบ้าน ไม่มีรั้วรอบขอบชิด ลักษณะบ้านติดบ้าน มีซอยเข้าบ้านแคบๆ คั่นกลางระหว่างบ้าน เดินเข้าออกทะลุถึงกันได้ทั้งหมด บ้านบางส่วนที่อยู่ท้ายซอยยังคงลักษณะบ้านแบบดั้งเดิมอยู่คือเป็นกระท้อปลูกสร้างง่ายๆ ตั้งอยู่บนกำแพงดิน เนื่องจากเพิ่งมาอยู่อาศัยใหม่ เทศบาลยังไม่ได้ออกทะเบียนบ้านให้ ทำให้การปลูกบ้านเป็นแบบชั่วคราวไม่มีความมั่นคงถาวร ต้องเตรียมพร้อมสำหรับการอพยพโยกย้าย ส่วนเป็นบ้านที่ได้รับการออกทะเบียนบ้านจากเจ้าหน้าที่เทศบาลแล้ว จะมีลักษณะถาวรก่ออิฐถือปูน เพราะไม่ต้องกลัวการถูกขับไล่ มีทางเข้าออกทางเดียว คือซอย 5 รั้วว ใช้เป็นทางสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างคนในชุมชนกับภายนอก แต่ก่อนเป็นทางเดินแคบๆ พอคนเดินผ่านไปมาได้ ทางมีสภาพเป็นดินเหนียวเวลาหน้าฝนทางเดินจะแฉะ ไปมาไม่สะดวกและทางชุมชนได้ปรับปรุงซอยนี้มาโดยตลอดจนกลายเป็นถนนลาดยางในปัจจุบัน มีความยาว 600 เมตร เป็นทางดิน 200 เมตร เนื่องจากลักษณะของการตั้งบ้านเรือนตั้งอยู่ตามแนวยาวของซอย จึงมีชาวชุมชนบางส่วนที่อยู่ลึกเข้าไปท้ายซอย ไปมาไม่สะดวก จึงได้มีการเจาะกำแพงดินเป็นทางเดินแคบๆ ทะลุติดต่อกับชุมชนภายนอกติดกับ ซอย 6 ถนนนันทาราม

1.4 เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชุมชน

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ ลักษณะของการค้าขายได้แก่ ขายของชำในชุมชน รับตัดเสื้อผ้า รถเร่ขายของตามงานต่างๆ ขายเครื่องใช้ไฟฟ้าและเป็นเจ้าของหอพัก เป็นกรรมกรรับจ้างรายวัน กวาดถนน ถางหญ้า ขุดดิน ถีบสามล้อทำงานบริษัทห้างร้าน ฐานะส่วนใหญ่ของคนในชุมชนมีฐานะปานกลางค่อนข้างยากจนสังเกตได้จากสภาพที่อยู่อาศัยทำด้วยวัสดุพวกไม้และพวกคอนกรีตขนาดกระทัดรัด ในบ้านมี

วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องไฟฟ้าอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยภาพรวมแล้วคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ในระดับที่ดี จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ชาวบ้านหลายคนได้ให้ทัศนะว่าการที่มีเครื่องอำนวยความสะดวกดังกล่าว เป็นเพราะการขายแบบเงินผ่อนของบริษัทร้านค้าที่อยู่ใกล้ๆ ชุมชนนั่นเอง ประกอบกับค่านิยมที่อยากมีความทันสมัย และมีการแข่งขันกัน บ้านไหนมีอะไรก็อยากจะมีเหมือนเขาบ้างจะได้ไม่น้อยหน้ากัน ส่งผลให้ชาวชุมชนมีภาวะการเป็นหนี้สินมากอยู่ไม่น้อย ชาวชุมชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มระดับล่าง ซึ่งปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ท้ายซอย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง กรรมกรแบกหาม ขายของเร่ ส่วนใหญ่จะออกไปทำงานในตัวเมืองในตอนเช้าและกลับในตอนเย็น ไม่มีพาหนะเป็นของตัวเอง (ถ้าหากมีก็เป็นรถจักรยาน) ส่วนใหญ่ใช้การเดิน หรืออาศัยรถโดยสารที่ผ่านชุมชนเข้าไปประกอบอาชีพในตัวเมือง ส่วนบางอาชีพของกลุ่มระดับล่าง เช่นขายของเร่ ซึ่งต้องติดตามรถสินค้าเพื่อเดินทางไปหลายๆ ตำบล ก็จำเป็นต้องไปหลายวันกว่าจะกลับมา กลุ่มระดับกลาง ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบธุรกิจเล็กๆ น้อยๆ ในชุมชน เช่น เปิดร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร ร้านเสริมสวย เป็นต้น กลุ่มระดับกลางนี้เป็นคนค้าขายในชุมชนจึงอยู่ในชุมชนตั้งแต่เช้าจนค่ำ หากมีธุระต้องเดินทางออกนอกชุมชนบ้างก็ต้องกลับมาเพื่อขายของ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนหรือร้านค้าบริเวณกลางซอยและปากซอย มีการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชุมชนด้วย เช่น สมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรี สมาชิกกลุ่มออม. เป็นต้น และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มระดับบน ส่วนใหญ่มักมีการศึกษาที่ดี ประกอบอาชีพเป็นข้าราชการ เช่น ทหาร ตำรวจ ครู อาจารย์ พนักงานธนาคาร พยาบาลและผดุงครรภ์ กลุ่มนี้ซึ่งจะออกไปทำงานในตอนเช้าและกลับเข้ามาในชุมชนตอนเย็น แต่บางคนก็ประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น เปิดร้านขายของชำ หรือร้านขายอาหาร ร้านตัดผม ด้วยเช่นกัน เวลาส่วนใหญ่จึงอยู่ในชุมชนนั่นเอง กลุ่มระดับบนนี้เป็นผู้ที่มียศในชุมชนเป็นอย่างมาก คือเป็นผู้นำของกลุ่มต่างๆ เช่นเป็นผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป การตั้งบ้านเรือนของกลุ่มระดับบนนี้ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณกลางซอยและปากซอย

1.5 ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีศาสนาคริสต์อยู่ 1 คนเท่านั้น วัดที่คนในชุมชนนิยมไปทำบุญเป็นประจำได้แก่วัดที่อยู่รอบชุมชน คือ วัดชัยพระเกียรติ วัดศรีปึงเมือง วัดนันทาราม วัดหมื่นสาร และวัดพุกเปีย โดยเฉพาะวัดชัยพระเกียรติ เป็นวัดที่คนส่วนใหญ่นิยมไปทำบุญกันเนื่องจากเป็นวัดที่ คนในตระกูลสมณา ซึ่งเป็นกลุ่มเครือญาติใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นศรัทธาวัดนี้ ประเพณีทางศาสนาที่สำคัญเช่น วันปีใหม่เมือง(สงกรานต์) จะมี

การทำบุญตักบาตรในชุมชน มีพิธีรดน้ำคำหัวหน้าผู้หลักผู้ใหญ่ เมื่อเข้าพรรษาจะมีการนิมนต์พระ มาเทศน์ที่ศูนย์สาธิตธรรมฐานชุมชน (ศสมช.) ประจำทุกวันพระ เป็นการเรียกธรรมะสู่ ชุมชน มีการเรียไรเงินทำบุญทอดผ้าป่า เทศกาลลอยกระทงก็จัดส่งกระทงเข้าร่วมกับทาง เทศบาลนครเชียงใหม่ ช่วงออกพรรษาจะมีพิธีตานกัวยสลาก ซึ่งในรอบสองปีจะจัดหนึ่งครั้ง ส่วนวันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี ชาวชุมชนจะร่วมกันทำความสะอาด และจัดงานวันแม่ โดยมีการแสดงต่างๆ ของเหล่าเยาวชนในชุมชน และในวันที่ 5 ธันวาคม จะช่วยกันขุดลอก ลำคูไหล และเก็บขยะ รวมทั้งมีงานรื่นเริงเฉลิมฉลองกันภายในชุมชนด้วย ในด้านของความ เชื่อและพิธีกรรม ในชุมชนมีศาล ผีปู่ย่าซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลสมณา เป็นที่เคารพ นับถือของคนในตระกูล พอถึงเดือนสี่ (มีนาคม) และเดือนเก้า (สิงหาคม) ก็จะมีพิธีกรรมไหว้ ผีปู่ย่า คือเจ้ากรสวรรณ เพื่อให้ผีปู่ย่ามาคุ้มครองคนในชุมชน เมื่อไหว้เสร็จแล้วก็เอาของที่ เช่นมาเลี้ยงดูผู้ร่วมงาน ของที่ใช้เช่น ไหว้ในเดือนสี่ ได้แก่ ผลไม้ ข้าวใหม่ (ข้าวเกี่ยวใหม่ ใช้ทำ ขนมข้าวต้ม หรือข้าวหลามก็ได้) ที่ขาดไม่ได้คือสุราเมืองบน (น้ำมะพร้าว) ส่วนของที่ใช้เช่น ไหว้เดือนเก้า จะเป็นอาหารคาว เช่น ไก่ต้ม สุราเมืองบน และสุราเมืองล่าง (เหล้าเถื่อน) พิธีกรรมนี้จัดขึ้นสำหรับคนในตระกูล เป็นการสร้างความสนุกสนานและความสมัครสมาน สามัคคี ในด้านความเชื่ออื่นๆในชุมชน มีหมอป่าน้ำมนต์ซึ่ง ใช้ทั้งน้ำมนต์และสมุนไพร ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ มีการทรงเจ้า มีคนทรงหรือ"ม้าขี่" จำนวน 3 องค์ คือเจ้ามหาสมุทร เจ้าสิงโต และเจ้าแม่ย่า ส่วนในอดีตมีเจ้ากรสวรรณ ซึ่งร่างทรงได้เสียชีวิตไปแล้ว เหลือไว้แต่ เพียงศาลเจ้ากรสวรรณ เมื่อก่อนมีงานฉลองประจำปี มีการฟ้อนผีมด มีเจ้าจากที่อื่นและคน ต่างถิ่นเข้าร่วมในพิธีแต่ละปีจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันการฉลองฟ้อนต่างๆ ใ้คงไป เนื่องจากเกรงใจชาวชุมชน เพราะต้องปิดถนนทำให้การจราจรติดขัด

ภาพที่ 4 ภาพแสดงศาลผีปู่ย่าตระกูลสมณา

1.6 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนว่าแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มไม่ค่อยไปมาหาสู่กัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ปากซอย(รวมถึงกลางซอย) และกลุ่มท้ายซอย คนที่อยู่ปากซอยและกลางซอยส่วนใหญ่จะเป็นพวกคนมีเงิน ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนระดับนี้ เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ คือมีตระกูลใหญ่ๆ เป็นผู้ที่มียศฐานภาพสูงในสังคมไม่ก็ตระกูล โดยกลุ่มระดับบนนี้ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันหมด เป็นความสัมพันธ์ที่สนิทสนมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนคนที่อยู่ท้ายซอยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้าง หาเช้ากินค่ำ รายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาบุกกรุกสร้างบ้านเรือนบนกำแพงดิน เป็นผู้ที่ด้อยสถานภาพทางสังคมของชุมชน มักจะไม่มีความสัมพันธ์กับคนปากซอยเท่าที่ควรและจะคบหาเฉพาะกลุ่มที่อยู่ท้ายซอยด้วยกันเท่านั้น เนื่องจากสถานภาพทางสังคมและบทบาทที่เป็นอยู่ระดับใกล้เคียงกัน ส่งผลให้เกิดความสับสนใจในการคบหา ความสัมพันธ์ของกลุ่มระดับนี้เป็นไปในลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยกัน ตามลักษณะอาชีพและการมีปัญหาร่วมกัน

โดยภาพรวมแล้วส่วนใหญ่คนที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชน เป็นคนที่มาจากต่างถิ่นเช่นมาจาก อำเภอมกนัย อำเภอยะลา อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร ฯลฯ เมื่อสมัยก่อนรู้จักกันดีทั่วทั้งชุมชน ไปมาหาสู่กันบ่อยๆ

ปัจจุบันสภาพในชุมชนมีความหลากหลาย วัฒนธรรมสังคมได้เปลี่ยนไป มีคนต่างถิ่น คนแปลกหน้าได้เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพราะมีบ้านบางส่วนได้ต่อเติมเป็นหอพักให้คนภายนอกเข้ามาเช่าอยู่ ประกอบกับการที่ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำของคนในชุมชน ทำให้ต่างคนต่างอยู่ ทำมาหากิน จึงไม่ค่อยมาพบปะพูดคุยสังสรรค์กับคนแปลกหน้าเท่าใดนัก ที่รู้จักกันดีก็จะเป็นเฉพาะญาติๆ กัน คนแก่คนแก่ หรือกลุ่มเครือญาติกันเท่านั้น และถ้าหากทางชุมชนมีงานบางอย่างที่ต้องการความร่วมมือจากชาวชุมชนก็สามารถระดมคนเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ หากบุคคลใดถ้าไม่สามารถเข้าร่วมได้ก็จะส่งตัวแทนหรือเงินสิ่งของเข้าร่วมแทน

1.7 กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

กลุ่มทางสังคมที่สำคัญและมีบทบาทต่อกิจกรรมภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มกรรมการชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มอาสาสมัครชุมชน กลุ่มเยาวชน ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ กองทุนการศึกษาและอาชีพ และกลุ่มที่เคยจัดตั้งในชุมชนคือกลุ่มเจียรนัยพลอย กองทุนยา ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เป็นต้น และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนในชุมชนคือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน กองทุนยาและศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดของกลุ่มดังนี้

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน

ได้รับการจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2531 มีคณะทำงาน 16 คน ทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในชุมชน ดูแลครอบครัวและเพื่อนบ้าน และขยายออกไปช่วยเหลือต่างชุมชน รณรงค์เรื่องสุขภาพ เช่น ให้ความรู้ในเรื่องการไฉ่ยา การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย วัคซีนความดัน ชั่งน้ำหนัก การปฐมพยาบาลเบื้องต้น

จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน ได้ให้ฟังว่า กลุ่ม อสม. ที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข มีทุกหมู่บ้าน เช่น ของชาวชุมชน 5 ธันวาคม จะขึ้นตรงกับศูนย์บริการสาธารณสุขประตูเชียงใหม่ และกองการแพทย์สังกัดสำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นระบบที่ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นที่ระดับครอบครัว หรือระดับหมู่บ้าน มีการเริ่มอบรมชาวบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2520 หมู่บ้านละ 5 คน ส่วนชุมชน 5 ธันวาคม เริ่มเข้ารับการอบรมเมื่อปี พ.ศ. 2530 และจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นเมื่อปีต่อมาคือพ.ศ. 2531 มีทั้งอบรมเพื่อเตรียมให้เป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.)

ผสส. ทำหน้าที่หาข้อมูล และแก้ข่าวร้ายกระจายข่าวดี คือแก้ข่าวร้ายที่ออกมาเป็นผลลบต่อสาธารณสุข ข่าวดีก็คือเมื่อได้รับการสนับสนุนข้อมูลด้านยา ด้านหมอ ก็มาแจ้งให้แก่ชาวบ้านได้ทราบ ผสส.1 คนรับผิดชอบดูแล 10 หลังคาเรือน ทำหน้าที่ดูแลและรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพหรือภาวะความเจ็บป่วยและรายงานต่อ อสม. ส่วน อสม. ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำความรู้พื้นฐานด้านสาธารณสุข ด้านการใช้ยา การปฐมพยาบาลเบื้องต้นต่างๆ เช่น การแนะนำการฝากครรภ์ ซึ่งนำหนักเด็ก ติดตามภาวะโภชนาการ การฉีดวัคซีนในเด็ก ระวังโรคตามฤดูกาล เช่นโรคที่เกิดหน้าฝน คือ ไข้เลือดออก โรคเท้าช้าง มาเลเลีย เป็นต้น โรคที่เกิดหน้าหนาว คือ ไข้หวัด ต่างๆ รวมทั้งต้องดูแลรวมไปถึงผู้ด้อยโอกาส (ไม่มีเครื่องนุ่งห่มที่ป้องกันอากาศหนาวได้) โรคที่เกิดหน้าร้อน เช่น อหิวาตกโรค เป็นต้น ได้มีการให้ข้อมูลกับชาวชุมชนทุกอาทิตย์โดยใช้เสียงตามสายในหมู่บ้าน ตอน 8.00 น. และตอน 17.00 น. มีการจัดประชุมในชุมชนเองเดือนละหนึ่งครั้ง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2537 ได้มีการยกเลิก ผสส. และได้รับการอบรมให้เป็น อสม.หมด

กองทุนยา

เคยมีการจัดตั้งกองทุนยาแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากสถานที่ตั้งของชุมชน อยู่ใกล้กับร้านขายยา คลินิก อีกทั้งร้านขายของชำในชุมชนก็มียาจำหน่าย ทำให้สามารถหาซื้อยาได้จากสถานดังกล่าวได้ทั่วไป ผู้ซื้อสะดวกที่จะไปใช้บริการจากสถานที่ดังกล่าวมากกว่า และยามิไม่ครบ และผู้ซื้อเชื่อว่าคนที่ขายยามีความรู้และน่าเชื่อถือมากกว่า ไว้ใจได้มากกว่า แนะนำการใช้ยาดีกว่าคนที่อยู่กองทุน สาเหตุเหล่านี้เป็นเหตุให้กองทุนต้องเลิกเลิกกิจการไปในที่สุด และภายหลังได้มีการโอนย้ายไปจัดจำหน่ายยาที่ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) แทนศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน

ภาพที่ 5 ภาพแสดงศูนย์สาธิตการสุขมูลฐานชุมชน

ได้มีการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องยาแก้ อ.ส.ม. โดยเจ้าหน้าที่จาก ศูนย์บริการสาธารณสุขแขวงเมืองราย เริ่มแรกได้เปิดให้บริการจำหน่ายยาในชุมชนตอนเย็น เวลา 17.00 - 19.00 น. ในวันจันทร์ พุธ และศุกร์ แต่ภายหลังไม่มีคนทำหน้าที่ประจำในการ ขายยา ทำให้ต้องเลิกกิจกรรมเช่นกัน และปัจจุบันนี้ ศูนย์สาธิตการสุขมูลฐานชุมชน ได้ใช้ เป็นสถานที่จัดงานกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชนแทน

ชุมชน 5 ธันวาคม ได้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) และ กองทุนยา ขึ้นพร้อมๆ กัน โดยใช้ ศสมช. เป็นสถานที่ทำงานของ อสม. ที่จะส่งเสริมให้ ชาวชุมชนมีการร่วมกัน เข้าดำเนินงานแก้ปัญหาพัฒนาบุคลากรของชุมชน ให้มีความรู้ความ เข้าใจในด้านสุขภาพอนามัยมากขึ้นเรื่อยๆ เปิดดำเนินการทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เวลา 17.00 น ถึง 19.00 น. มีคณะกรรมการ 16 คน ซึ่งจะผลัดเปลี่ยนเวรกันวันละ 5 คน สลับกันไป ส่วน กองทุนยาอาจจะใช้ที่ทำการที่บ้านของ อสม.ท่านใดท่านหนึ่งไว้สำหรับขายยาให้กับชาวบ้าน โดยมีเงินสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุขให้กับทางชุมชน ปีละ 1,000 บาท และคนใน ชุมชนช่วยกันระดมเงินทุนอีก ซึ่งออกมาในรูปแบบธุรกิจ คือ มีการซื้อหุ้นในกองทุนยา หุ้นละ 10 บาท สิ้นปีจะมีการปันผลกำไรคืนให้สมาชิก ประธาน อสม. ให้เหตุผลว่า ชุมชน 5 ธันวาคม ไม่เหมาะที่จะมี ศสมช. และ กองทุนยา เพราะอยู่ในเมือง การคมนาคมสะดวก ชาวชุมชนเมื่อมีอาการเจ็บป่วย สามารถไปรักษาได้ทั้งโรงพยาบาล คลินิก หรือ ซื้อยาที่ร้านขาย

ยาหน้าปากซอยได้ทันที แม้แต่ร้านขายของชำในชุมชนเองก็มีขายด้วย อีกทั้งความไม่พร้อมของผู้ขาย อสม. ทั้งด้านเวลา และการบริหารจัดการ เจ้าหน้าที่จากรัฐที่ขาดการติดตามสนับสนุน รวมทั้งชาวชุมชนไม่ให้ความสนใจและเชื่อถือ จึงทำให้เป็นการยากที่จะดำเนินงานต่อไปได้

1.8 ระบบสาธารณูปโภค

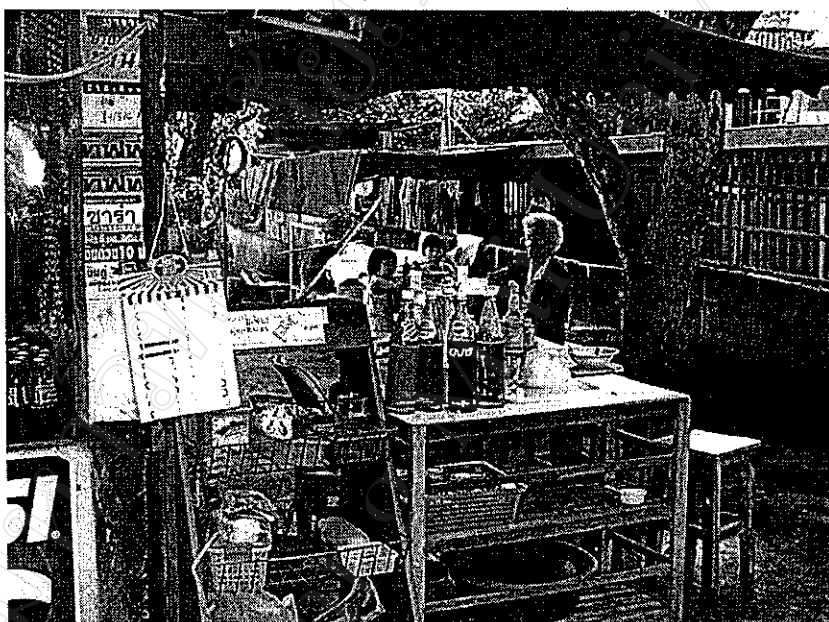
ภายในชุมชนมีโทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง มีตู้เก็บอุปกรณ์ดับเพลิง 3 ตู้ ด้านหน้าปากซอยมีปั๊มน้ำมาติดตั้งอยู่ 1 แห่ง ลักษณะทางด้านสุขาภิบาล ทุกครอบครัวมีน้ำและไฟฟ้าใช้ มีศูนย์วิทยุและโทรทัศน์เกือบทุกหลังคาเรือน มีส่วนที่ถูกสุขลักษณะ ยกเว้นบ้านที่ปลูกบนกำแพงเมือง ส้วมก็ขุดหลุมฝังท่อเองแบบง่ายๆ ส่วนไฟฟ้าและน้ำก็ขอต่อจากบ้านข้างล่าง

1.9 แหล่งที่ให้บริการทางด้านการรักษาสุขภาพ

แหล่งบริการทางด้านการรักษาสุขภาพของชาวชุมชน 5 ชันวา เมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยขึ้นมา มีหลายแห่ง ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การใช้บริการนั้นอาจแยกได้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือแหล่งบริการสาธารณสุขในระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน แหล่งบริการสาธารณสุขตามแบบระบบการแพทย์ท้องถิ่น ซึ่งแหล่งบริการแบบที่ 2 จะเป็นแบบผสมผสานระหว่างระบบการแพทย์แผนโบราณ (สมุนไพร นวด อบต่างๆ) เข้ากับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ซึ่งเมื่อชาวชุมชนมีความเจ็บป่วยขึ้นมา เริ่มแรกก็จะเป็นการจัดการแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยด้วยตนเองก่อน อาจกล่าวได้ว่าถ้าเป็นการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ก็จะหายากินเอง ซึ่งจะเป็นทั้งยาแผนโบราณหรือแผนปัจจุบัน แล้วแต่อันไหนจะหาได้ในครัวเรือน อาการที่นิยมใช้ยาแผนปัจจุบันก็ได้แก่ อาการที่เกิดจากการปฏิบัติงานในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เป็นไข้ ไข้หวัด ปวดเมื่อย บาดแผล ปวดหัว ตัวร้อน เป็นต้น และประเภทของแหล่งที่ให้บริการทางด้านการรักษาสุขภาพมีดังนี้

1. ร้านขายยา

1.1 ร้านขายของชำในหมู่บ้าน มีทั้งร้านขนาดเล็ก กลาง ซึ่งมีสินค้ามากมายหลายชนิดที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ในหมู่บ้านมีด้วยกัน 7 ร้าน ซึ่งส่วนใหญ่ขายบุหรี เหล้า ของใช้ที่จำเป็น เช่น กะปิ น้ำปลา ผงชูรส เป็นต้น ใน 7 ร้านนี้ มีร้านที่ซื้อยามาขายร่วมด้วยอยู่ 5 ร้าน เหตุผลในการขายยาเจ้าของร้านให้ความเห็นว่า ชาวชุมชนต้องการใช้ มาถามซื้อบ่อยๆ และเพื่อช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ชาวบ้านในการซื้อ เพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ส่วนคู่แข่งกันที่มีส่วนในการนำยามาขาย ก็คือ ร้านขายของชำอื่นๆ การแข่งขันในการขายมีผลทำให้ยอดขายลดลง คือ ทำให้ยอดขายถูกละเลยไป เพราะลูกค้าอยู่ใกล้ร้านไหนก็ไปซื้อร้านนั้น

ภาพที่ 6 ภาพแสดงร้านขายยาในชุมชน

1.2 ร้านขายยาที่ใกล้ชุมชนมีอยู่ 3 ร้าน ซึ่งอยู่บริเวณหน้าปากซอย 2 ร้าน ติดถนนวิภาวดี คือร้านขายยารักษาโรค และร้านขายยาสองพี่น้อง ส่วนอีก 1 ร้านจะอยู่บริเวณก่อนไปทางท้ายซอย คือร้านทิพย์เนตรฟาร์มาซี ดำเนินการโดยเภสัชกร ซึ่งก็มียาจำหน่ายทุกประเภทขนาดของร้านก็นับได้ว่ามีขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่ชาวชุมชนจะไปซื้อของในเมือง และแวะซื้อยาที่ต้องการ บางทีก็เพื่อนบ้านฝากซื้อบ้าง ยาที่ลูกค้ามาซื้อส่วนมากก็จะเป็นยาที่ใช้บำบัดอาการเจ็บป่วยที่ไม่มากนัก เช่น ไข้หวัด อาการปวด อาการเมื่อย ยาบำรุง ยาธาตุ น้ำแดง ยาถ่ายพยาธิ เหล่านี้เป็นต้น ลักษณะการให้บริการก็คือ ทำหน้าที่จัดยาบริการให้ตาม

ความต้องการของผู้ที่มาซื้อยา โดยผู้ซื้อจะบอกหรือเอาตัวอย่างผง หรือซองยามาให้ดู และให้บริการตามอาการของลูกค้า หรือผู้มาซื้อยาจะเล่าอาการให้ผู้ขายยาฟัง และยาที่ผู้ขายจะแนะนำให้ลูกค้าเป็นอันดับแรก ส่วนใหญ่จะไม่ใช่ยาแก้ไอ แก้ปวด (ชนิดของบรรจุเสร็จ) โดยผู้ขายยาให้เหตุผลว่า ยาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นยาสูตรผสมคือมีทั้งแก้ไอ และลดน้ำมูกอยู่ด้วยกัน ถ้าวินิจฉัยโรคได้แล้ว ลูกค้าเป็นไข้เฉยๆ ก็จะจัดยาเฉพาะอาการให้ เพราะไม่ต้องการให้ได้รับยาเกินความจำเป็น

ดังนั้น ผู้ขายก็จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำและสวมบทบาทเป็นแพทย์ไปด้วยในตัว การให้บริการของผู้ขายจะสนองความต้องการของลูกค้าด้วยความเป็นกันเองและบางร้านก็มีบริการน้ำเย็น น้ำอัดลม บริการฝากของทุกอย่างของลูกค้า เพื่อสร้างความประทับใจจากลูกค้าผู้มาใช้บริการด้วย

ภาพที่ 7 ภาพแสดง ร้านขายยาหน้าปากซอย

ภาพที่ 8 ภาพแสดง ร้านขายยาท้ายซอย

2. สถานบริการรักษาพยาบาลของรัฐบาล

มีสถานพยาบาล ที่ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน 5 แห่ง คือ ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานเมืองราย (ใกล้โรงพยาบาลแม่และเด็ก) และศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานประตูเชียงใหม่ เนื่องจากบัตรสุขภาพต่างๆของคนในชุมชน จะกำหนดชื่อสถานพยาบาลดังกล่าวไว้เป็นอันดับแรกให้ชาวชุมชนไปใช้บริการเมื่อเจ็บป่วย และถ้าหากผู้ป่วยมีอาการรุนแรงทางศูนย์บริการฯ จะนำส่งไปยังโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. สถานบริการรักษาพยาบาลของเอกชน

มีคลินิกที่อยู่ใกล้ๆ ชุมชน เช่น ระมิงค์เวชโพธิ์คลินิก วีรวัฒน์คลินิก เวียงพิงค์คลินิก ทิพยเนตรทันตแพทย์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บริเวณตลาดทิพย หน้าปากซอยชุมชน

4. หมอเป่าและทำน้ำมันต์

ขณะนี้ชุมชนมีหมอพื้นบ้าน เหลืออยู่ 1 คน เป็นชาย เป็นหมอที่ใช้คาถาอาคมและสมุนไพรเป็นหลักในการรักษาโรค โดยการท่องคาถาแล้วก็เป่าบริเวณที่เจ็บป่วย สำหรับน้ำมันต์ใช้น้ำข้าวเป็นน้ำมันต์ โดยหมอจะเป็นคนเตรียมน้ำมันต์ ท่องคาถาอาคมเป่าลงไปในขวดเพื่อใช้ดื่ม การรักษาจะใช้ร่วมกับยาสมุนไพร เช่น การรักษาตุ่มพิษแผลฝีหนอง จะใช้รากไม้ ใบไม้ เช่น ใบพลู ใบปะแป้ง หัวไหล หัวขมิ้น ก้านพลับพลึงหมกไฟ การรักษาโรคเรื้อรังคุดงจุก คือใช้ใบตองหมก งาช้าง เขากวาง จี๋ช้าง ทำเป็นมวนบุหรี่แล้วสูบ หรือการรักษาเบาหวาน โดยใช้หญ้าหนวดแมว ใบไม้สัก มะขามป้อมดิน ข้าวเปลือก นำมาต้มรวมกันแล้วดื่ม รวมทั้งการรักษาโรคหิดหอบ จะใช้น้ำผึ้ง ดันตุน ดันเผือก บดเอาน้ำมากินเป็นต้น และยังมีชาวบ้านที่มาจากต่างถิ่น เช่น อำเภอแม่ริม แม่แตง เชียงดาว มาใช้บริการด้วย ผู้ป่วยที่มารับการรักษาเหล่านี้ ต้องมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในเรื่องอาหารการกินอื่นๆ เช่น การงดกินผักปลัง ไข่ เนื้อวัว และไม่ลดครวตากผ้า ไม่หยิบผ้าถุงผู้หญิง เสื้อและกางเกง จะต้องแยกกันซักไม่ซักปะปนกัน ถ้าผู้ป่วยไม่ปฏิบัติจะทำให้เวทมนต์คาถาที่ลงอาคมไว้เสื่อมไป แต่ถ้าผลการรักษาได้ผลเมื่อผู้ป่วยหายแล้วก็จะนำดอกไม้มารูปเทียน และเงิน มา "คำหัว" ไม่มีการเรียกร้อยค่าตอบแทน เพียงแต่บางครั้งก็ต้องใช้สมุนไพรหรืออะไรที่เป็นชนิดพิเศษที่จะต้องสรรหาขึ้นมา ผู้ป่วยก็จะเอาเงินมาให้หมอซื้อให้ หรือจะหามาเองก็แล้วแต่ตกลงกัน หมอผู้นี้มิได้ทำเป็นอาชีพ เพียงแต่ให้บริการแก่ผู้มาขอรับเท่านั้น

5. เจ้าเข้าทรง

เจ้าเข้าทรง นับว่าเป็นที่นิยมกันมาก เวลามีคนเจ็บป่วยขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับรุนแรงหรือไม่รุนแรงก็ตาม บรรดาพ่อแม่ ญาติพี่น้อง จะดำเนินการทั้งระบบการแพทย์แผนปัจจุบันและด้านไสยศาสตร์พร้อมๆ กัน บรรดาเจ้าเข้าทรง ซึ่งเรียกว่า "พ่อเจ้า" หรือ "เจ้านาย" จะเป็นผู้ตรวจดูว่าอาการเจ็บป่วยนั้น เกิดจากอะไร คิดดูว่าชาติภพที่แล้ว เราเป็นใคร สร้างเวรกรรมอะไรมาบ้าง ใครเป็นเจ้ากรรมนายเวรของเรา ควรจะแก้ไขอย่างไร ถึงจะหายจากโรคภัยที่เป็นอยู่ ฯลฯ โดยการทำพิธีเปิดจิตผู้ป่วย โดยร่างทรงจะเป็นคนติดต่อกับเจ้าของ โดยใช้ภาษาของเทพในการสื่อสารกัน ปัจจุบันเจ้าเข้าทรงมีด้วยกัน 3 คน เป็นผู้หญิงทั้งสิ้น คือเจ้ามหาสมุทร เจ้าสิงโต และเจ้าแม่ย่า ซึ่งก่อนที่ทุกคนจะมาเป็นเจ้าเข้าทรงต่างก็เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าจะเริ่มต้นด้วยการเจ็บป่วย พวดจากผิปรกติ แล้วก็มีเจ้ามาเข้าฝันบอกให้รับเป็นร่างทรงจึงจะหาย บรรดาเจ้าเข้าทรงในหมู่บ้านประกอบอาชีพนี้เป็นอาชีพหลัก ไม่ได้ประกอบอาชีพอื่น

ตอนที่ 2 กรณีศึกษาของกลุ่มผู้ซื้อยาใช้เอง 9 ครอบครัว

ครอบครัวกลุ่มระดับล่าง

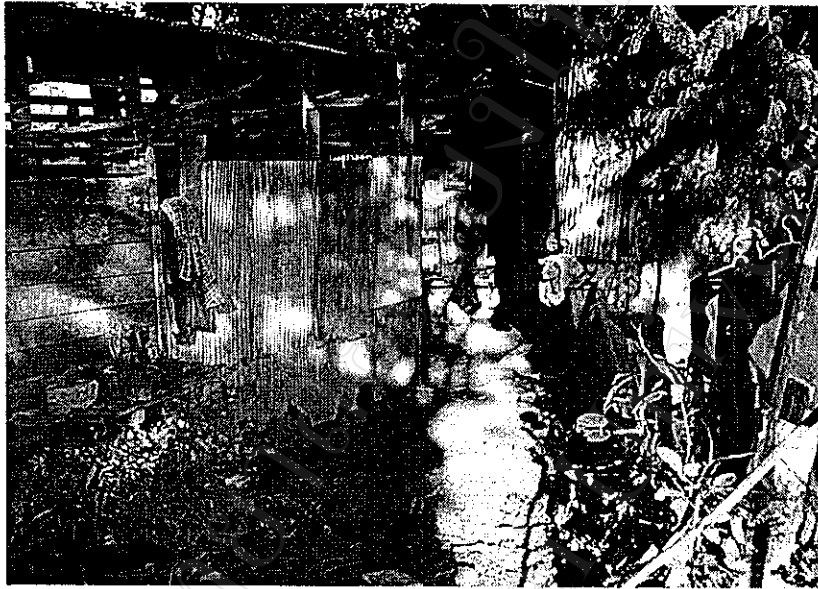
ประกอบด้วย ครอบครัวคุณยายสร้อย ครอบครัวคุณน้ำแจ่ม ครอบครัวคุณป้าเดือน

1. ครอบครัวคุณยายสร้อย

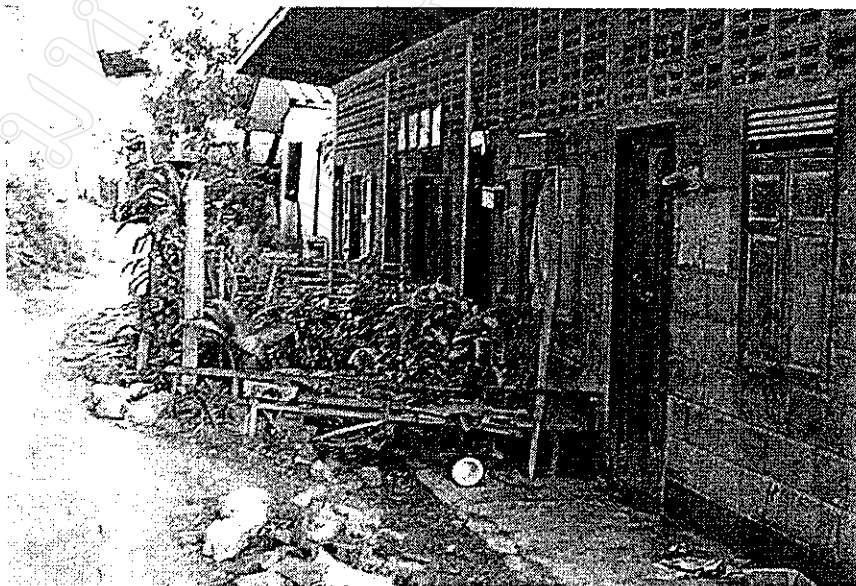
ครอบครัวประกอบด้วยกันทั้งหมด 3 คน คือ คุณตาอินทร์ อายุ 70 ปี เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คุณยายสร้อย อายุ 65 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เช่นกัน ส่วนหลานสาว ชื่อนก อายุ 16 ปี เรียนหนังสืออยู่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ คุณตาคุณยายเป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่อำเภอฝาง เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน หลังจากแต่งงานแล้วได้เข้ามาหางานทำในตัวเมืองเชียงใหม่ และได้ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ในอดีตทั้งคุณตาและคุณยายเข้ามาทำงานโดยการเป็นกรรมกรก่อสร้าง มีลูกชาย 1 คน ก็คือคุณพ่อของนก ในปัจจุบันทั้งคุณพ่อคุณแม่ของนกไปทำงานที่จังหวัดอื่นนานๆครั้งถึงจะกลับมาหาครอบครัวตนเองในชุมชนได้ คือประกอบอาชีพเดินสายขายเครื่องใช้ไฟฟ้าตามจังหวัดต่างๆ โดยจะต้องไปกับรถสินค้าของบริษัท ซึ่งไปแต่ละครั้งใช้เวลานานหลายเดือน มีการส่งเงินมากกลับมาให้กับทางครอบครัวคุณยายสร้อยใช้ทุกเดือนเพื่อเป็นค่าเลี้ยงดูสำหรับนก แต่ปัจจุบันนี้คุณตาไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร ภาระในการหาเลี้ยงคนในครอบครัวจึงเป็นของคุณยายสร้อย ซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างโดยการเป็นแม่บ้านให้กับคนรู้จักที่อยู่ซอยถัดไป ได้เงินเดือน เดือนละ 2,100 บาท ต้องออกไปทำงานนอกบ้านตั้งแต่เวลา 09.00 น. จนถึง 16.00 น. หยุดวันอาทิตย์ ค่าใช้จ่ายในบ้านในแต่ละเดือน หลักๆ ประกอบด้วย ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอาหาร 3 คน และเงินค่าไปโรงเรียนของนกวันละ 20 บาท แต่ละเดือนไม่มีเงินเหลือเก็บเลย ส่วนค่ายาเวลาเจ็บป่วย และค่าเสื้อผ้า หนังสือเรียนของนก ถ้าไม่พอก็ขอยืมยืมจากเพื่อนบ้าน ครั้งละไม่กี่ร้อย เพราะเพื่อนบ้านก็ไม่ค่อยมีเงินเหมือนกัน ซึ่งเพื่อนบ้านที่คบหากันอยู่ก็คือคนที่อยู่ท้ายซอยเหมือนกัน

บ้านที่อยู่อาศัย เป็นห้องแถวเช่า ลักษณะเป็นไม้ชั้นเดียว ปลูกติดกัน 5 ห้อง ซึ่งเป็นของพ่อค้าคนหนึ่งที่มาจับจองตรงท้ายซอยของชุมชน แล้วปลูกให้คนอื่นเช่า ในราคาเดือนละ 700 บาท ค่าไฟ ญัตติละ 3 บาท ใช้น้ำบาดาล ห้องแถวทั้งหมดไม่มีรั้วกัน แต่ใช้วิธีการปลูกต้นไม้ใส่กระถางตั้งไว้เป็นแถวยาวขนานไปกับหน้าห้องของตนเอง บางห้องก็ปล่อยโล่งๆ ไม่ปลูกอะไรเลย ห้องแถวสร้างด้วยไม้ ลักษณะตัวบ้านไม่ค่อยแข็งแรง ไม้เก่าและผุพังบางส่วนพื้นภายในตัวบ้านลาดซีเมนต์ ด้านขวาของห้องทั้งแถบใช้เป็นที่สำหรับวางที่นอนได้ 2 ผืน เรียงกันไปจนถึงตัวห้องน้ำ ใช้นั่งกางกรอบที่นอน 2 ผืน ด้านซ้ายของห้องทั้งแถบเริ่มตั้งแต่

หน้าห้องจนถึงท้ายห้อง เป็นที่ตั้งของโทรทัศน์ ราวแขวนเสื้อผ้า ถังน้ำดื่มที่มียี่ห้อ หนังสือเรียน ของนก หลังบ้านทำเป็นเพิงยื่นต่อออกไป ใช้ไม้ไผ่ทำเสา หลังคามุงด้วยหญ้าคาใช้เป็นสถานที่ ประกอบอาหาร มีเตาถ่าน ถ้วยชามและจานต่างๆ รวมทั้งถังน้ำที่บรรจุน้ำไว้ใช้ประกอบ อาหารและทำความสะอาด

ภาพที่ 9 ภาพแสดงบ้านบนกำแพงดิน เป็นลักษณะบ้านไม้เก่า ไม้แข็งแรง

ภาพที่ 10 ภาพแสดงบ้านท้ายซอย เป็นลักษณะบ้านไม้ห้องแถวเก่า ค่อนข้างผุพัง

เนื่องจากหลังของคุณตาไม่สามารถเหยียดตรงได้ เป็นลักษณะหลังค่อมเล็กน้อย เดินได้แต่นั่งนานๆ ไม่ได้ ต้องนอนบ่อยครั้ง ภาระผู้รับผิดชอบของครอบครัวจึงเป็นของคุณยายสร้อยเพียงผู้เดียว และในครอบครัวคุณตาคุณยายเองก็มีการพูดคุยเรื่องสุขภาพกันอยู่เสมอ เช่นบอกให้กินใส่เสื้อผ้าหนาๆ เพื่อกันลมหนาวไม่ให้เป็นหวัด อย่าตากฝนเพราะจะไม่สบาย อย่าทานของเปรี้ยวมากเกินไปท้องจะเสีย หรือคุณยายมักจะห้ามคุณตาเรื่องดื่มเหล้าดองยา เพราะเป็นอันตรายต่อร่างกาย แต่คุณตากลับบอกว่าเป็นยาชูกำลังดื่มแล้วสดชื่น ก็ยังเถียงทะเลาะกันอยู่จนทุกวันนี้ ครอบครัวคุณยายเองจึงไม่มีการกระทำใดๆ ที่ช่วยป้องกันหรือช่วยลดภาวะเกิดการเจ็บป่วยได้ นอกจากถ้อยคำบอกเล่า อบรมสั่งสอน ไม่ให้กระทำในสิ่งที่คิดว่าจะนำไปสู่ความเจ็บป่วยได้ง่าย คุณยายก็บอกกับคนในครอบครัวเสมอว่า ถ้าป่วยขึ้นมาจะแย่เพราะไม่มีเงินรักษา แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นความสะอาดของตัวบ้าน อีกทั้งยังมีคางทูมที่ไหลผ่านหลังบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงเป็นอย่างดี ทำให้ป้องกันความเจ็บป่วยได้ยาก ทำให้ครั้งหนึ่งนกเคยป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก ในครั้งนั้นนกสามารถใช้บัตรสุขภาพสำหรับนักเรียนจึงไม่ได้เสียค่าใช้จ่าย ส่วนการส่งเสริมให้ร่างกายมีสุขภาพที่ดีของครอบครัวนั้น ในเรื่องอาหารนั้นแทบจะไม่มี เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย ไม่มีเงินที่จะซื้ออาหารที่ดีมีประโยชน์มาทาน ส่วนการออกกำลังกายนั้น คุณยายบอกว่าทำงานบ้านให้คนอื่นก็ถือว่าออกกำลังกายแล้ว คุณตาเองก็ไม่มีเรี่ยวแรงจะลุกขึ้นเดินมากนัก จึงไม่ได้ทำงานอะไร นกเองกลับมาจากโรงเรียนก็ทำการบ้าน และทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ซักผ้า หลังจากนั้นก็ดูโทรทัศน์พร้อมกันทั้งครอบครัว ในช่วงเวลารับประทานอาหารเย็นเรื่อยไปจนถึงเวลาเข้านอน ซึ่งทั้งครอบครัวชอบดูละครหลังข่าวภาคค่ำมาก เวลาที่จะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันมีทุกวัน เพราะฉะนั้นถ้ามีคนในครอบครัวเกิดมีความเจ็บป่วยขึ้นมา ทั้งคุณตาและคุณยายก็จะทราบและช่วยกันคิดว่าเป็นโรคอะไรและหาสาเหตุ ถ้าลักษณะเหมือนกับโรคเก่าที่เคยเป็น ก็จะมีการพูดคุยกันเรื่องยาว่าควรจะทานอะไร ให้ไปซื้อที่ไหน โดยคุณตาและคุณยายจะใช้ประสบการณ์เดิมที่เคยยาตัวนั้น จากรุ่นปู่ย่า หรือเคยได้ยินได้ฟังมาจากเพื่อนบ้านและสื่อต่างๆ ว่าใช้ยาตัวนั้นแล้วดี ก็จะนำมาใช้กับคนในครอบครัว ซึ่งระหว่างคุณตาและคุณยายจะใช้วิธีบอกเล่าเรื่องยาให้คนในครอบครัวฟัง บอกว่ายานี้ดีอย่างไร ให้ไปซื้อที่ไหนได้บ้าง นกเองก็เห็นตัวอย่างการใช้ยามาจากคุณตาและคุณยายนั่นเอง และยังซื้อยาชนิดนั้นมาใช้ แล้วหายจากอาการป่วยที่เป็นอยู่ ยาชนิดนั้นก็จะกลายเป็นยาประจำโรคนั้นๆ สำหรับทั้งครอบครัวไปเลย เช่น คุณตาบอกว่าเวลาเป็นไข้ไม่สบายก็มักจะไข้อยู่ 2 ยี่ห้อเป็นหลัก คือ ยาซาร่าโดยยี่ห้อนี้ใช้ตามคุณยาย เพราะคุณยายบอกว่า ยี่ห้อนี้ไม่ขัดกับความดันที่คุณยายเป็นอยู่ โดยการให้เจ้าของร้านขายยาช่วยอ่านจากฉลากหลังซองยา ยี่ห้ออื่นบอกว่าคนที่เป็นความดันห้ามทาน

ส่วนยี่หื้อซาร่าไม่ได้ห้ามไว้ คุณยายเข้าใจว่าคนเป็นความดันก็ทานได้ และอีกยี่หื้อหนึ่งคือยา พาราเซตามอล ซึ่งคุณยายเคยได้รับยานี้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำเชียงใหม่ และได้รับทราบข้อมูลมาว่า ยาธาไม้มันแรงมาก ปลอดภัยต่อร่างกายที่สุด และถ้ากินไม่สบายก็จะใช้ตามด้วย ส่วนคุณตาบอกว่าถ้าไม่มี ยี่หื้อนี้ ถึงจะซื้อยี่หื้ออื่นมาใช้ ซึ่งร้านขายยาในตัวเมืองใกล้ชุมชนมีถึง 3 ร้าน คือร้านสามพี่น้องเจ้าของร้านเป็นเภสัชกร ร้านพัฒนโอสธเจ้าของร้านจบมาทางด้านแพทย์แผนโบราณ (หน้าปากซอย) และร้านหนึ่งเภสัชเจ้าของร้านไม่ได้เป็นเภสัชกรแต่มีการจ้างเภสัชกรมาอยู่ประจำร้านในช่วงเย็น (ท้ายซอย) และยังมีร้านขายของชำในหมู่บ้านอีก 5 ร้านที่มีขายยา เมื่อคุณตาไปซื้อยาที่ร้านขายของชำ ส่วนใหญ่จะระบุชื่อยาตามที่ต้องการ หากไม่มียานั้น ก็ค่อยให้คนขายยาในร้านขายของชำแนะนำตัวใหม่ให้ คุณตาเล่าว่า "ถ้าเป็นไข้ ปวดหัวก้อใช้ซาร่า ปวดป่วนแรง ก้อกินเม็ดเดียว ยี่หื้อนี้ขายเป็นชื้อมาเลยต้องกินโดย ยายบอกว่าดี มันบ่ขัดกับความดันที่เป็น อาการปวดหัวเนีย อยู่ๆ มันก็ปวดตุ๊บขึ้นมาเอง เฮากินยาเหี้ย ครั่งสองครั่งมันก้อหายละ หรือมะอันก้อกินพารา แต่มันจะหายช้าหน่อย เจ้าหน้าที่ดีศูนย์เป็นว่ายามันอ่อน แต่มันบ่เป็นอันตราย เฮาจะซื้อซารากับพารากัน แลวร้านขายของชำใกล้ๆ เนี่ย ดีไหนดียาเหมือนกันหมด" นอกจากนั้นคุณตาก็ยังใช้ยาถ่ายพยาธิ 2 - 3 ยี่หื้อ ด้วยกัน เนื่องจากได้ยินมาจากการโฆษณาในวิทยุที่ฟังเป็นประจำเมื่ออยู่บ้านคนเดียว คือใช้ยาถ่ายพยาธิ ยี่หื้อห่านกู่ และฟูการ์คา และยาถ่ายพยาธิของวิรัชโอสธร่วมด้วย แลวแต่ว่ายายแะตลาดและจะซื้อยี่หื้อไหนก้อกลับมาด้วย คุณตาเล่าให้ฟังว่า "เวลาถ่ายพยาธิ ยายจะเป็นคนซื้อมาหื้อ ยี่หื้อห่านกู่ฟอง เบนด้าฟอง วิรัชโอสธฟอง แลวแต่ยาย" ส่วนนกลานสาว ก็จะไปซื้อยาตามที่ยายบอกเช่นกัน ยายให้พกไปซื้อเกลือแร่มาทาน ถ้ามีอาการท้องผูก "นกกินแต่เกลือแร่ ยายบอกว่ากินแลวบ่รุงร่างกาย หายเพี้ย แลวก้อแก้ถ่ายบ่ออกโดย" ส่วนคุณตาก็เคยแนะนำนกให้ใช้ยาขางตรากระรอก เวลาเป็นแผลร้อนใน ชื้อที่ร้านขายของชำในชุมชน นกล่าให้ฟังว่า "ตาบอกว่าเวลาเจ็บปาก ปากเปื่อยหื้อใช้ยาขางก้ากระรอก มันดี มันก็หายแต่ๆ ค่ะ ของละ 5 บาทเอง" นอกจากร้านขายยาในชุมชนที่ขายยาเป็นของบรรจุเสร็จแลว ถ้าเป็นยาเม็ดที่ต้องให้ทางร้านขายยาจัดให้ เช่นมีอาการเจ็บคอหรือไอ นกมักจะไปซื้อร้านที่ขายชื้อเป็นประจำ ซึ่งต้องเดินออกไปทางท้ายซอยแลวเลียซ้าย ด้วยเหตุผลของยายที่บอกว่าร้านนี้จัดยาให้ถูกกับโรค โดยซื้อยาครั้งละ 10 - 20 บาท และถ้าทานยาแลวสังเกตว่าอาการตัวเองหาย ไม่ป่วยแลวซึ่งประเมินตามความรู้สึก ก็จะหยุดทานเอง แลวเก็บยาที่เหลือไว้ทานต่อไปคราวหน้าถ้าเป็นอาการนั้นๆ ขึ้นมาอีก นกล่าให้ฟังว่า "เวลานกไอ ยายจะบอกหื้อไปซื้อยาที่ หน้าก้าไม้ (หน้าโรงค้ำไม้ คือร้านขายยาหนึ่งเภสัช ซึ่งอยู่ท้ายซอย) เพราะว่าเป็นจิดยาดี กินบ่ก้อเม็ดก้อหาย ถ้านกหายก่อน ยาเหลือ นกก็ปล่อยหื้อเหลือ เพื่อคราวหน้าเป็นแหม่ จะได้เอามากินอีก

เจ็บคอต่อกันยาแก้ไอเสป บั๊จู้จี้ชื้อยา ชู้เต๋ว่าหัวคำแดง เป็นจัดหื้อทั้งนั้น” ส่วนยาที่นก
สังเกตเห็นคุณตาคุณยายใช้เป็นประจำ และตัวนเองก็หยิบมาใช้ด้วยเวลาเกิดอาการนั้นๆ ด้วย
ก็คือยาแก้คัน โดยที่ไม่ต้องให้ยายบอกว่ามันคือยาใช้สำหรับอาการอะไร นกบอกว่า “นกใช้ยา
แก้คันของยาย หลอดสีเหลือง เป็นของพม่า ตี้อู่ก่อเพราะเห็นยายฝากพี่ข้างบ้านซื้อตอนไปเป็น
ไปแอ้วดีแม่ตาย ฉลากมันก่อเป็นภาษาพม่าอ่านบ่ออก เห็นตากับยายเป็นใช้เวลาคันเนื้อคันตัว
บางครั้งก่อทายาหม่องโดย” และคุณตายังบอกว่า บางอย่างก็เคยเห็นปู่ ย่า ตา ยายทำ และ
คุณตาก็ทำตามมาถึงปัจจุบัน เช่น ใช้วิธีอมน้ำเกลือบ้วนปาก ซึ่งเป็นวิธีแบบโบราณ แทนการ
แปรงฟันด้วยยาสีฟัน ซึ่งคุณตาบอกว่าในสมัยก่อนก็เห็นเป็นกิจวัตรประจำวัน ว่าตื่นมาตอนเช้า
คุณพ่อของคุณตา ก็ให้อมน้ำเกลือบ้วนปาก พร้อมกับใช้นิ้วถูฟัน “พ่อแม่ของตาสสมัยก่อน เป็น
ทำกันตอนตื่นนอน เขาเห็นเป็นใช้น้ำเกลืออมบ้วนปากมาตั้งแต่เขาจำความได้ บ่ต้องแปรงฟัน
ตอนเช้า บ่าเดี๋ยวนี๋เฮาก่อบ่เคยใช้ยาสีฟันแปรงฟัน มีนคนเดียวในบ้านเค้าอันเนาะ ตี๋ใช้ยา
สีฟัน”

เนื่องจากชาวชุมชนท้ายซอย ปลุกบ้านติดกัน ข่าวสารเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยต่างๆ จึง
มักจะทราบกันว่าใครเป็นอะไร เพราะมีเวลาว่างเมื่อไหร่ ก็จะออกมาพูดคุยกัน และจะมาเยี่ยม
เยียนไถ่ถามอาการของเพื่อนบ้านที่ป่วย ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้อาวุโสกว่า ก็จะเล่าถึงเรื่อง
ยาต่างๆ ที่ตัวเองใช้แล้วหายมาเล่าสู่กันฟังเสมอ บริเวณหน้าบ้านของคุณตาและคุณยาย มีโต๊ะ
ทำจากไม้ และมีม้านั่งยาวให้คนที่มาหาได้นั่งคุย และส่วนใหญ่เวลากลางวันคุณตาจะอยู่คน
เดียวโดยใช้โต๊ะไม้หน้าบ้านเป็นที่นอนพักผ่อน มีวิทยุเก่าๆ คุ้ใจไว้ฟังเพลงฟังข่าวอยู่ 1 เครื่อง
ส่วนคุณยายก็ออกจากบ้านไปทำงานและนกกก็ออกไปเรียนหนังสือ คุณตามักจะมีเพื่อนบ้านที่
อยู่ห้องแถวข้างๆ และเพื่อนบ้านที่ปลุกบ้านอยู่บนกำแพงดิน แวะเวียนมาเป็นเพื่อนคุยเสมอ
ความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัยกัน เช่น บางครั้งคุณตาคุณยายก็ฝากให้เพื่อนบ้าน
ดูแลบ้านเมื่อออกไปธุระข้างนอกกัน และคุณตาเมื่อครั้งยังแข็งแรงเดินได้สะดวก ก็ยังไปช่วย
เพื่อนบ้านปลุกบ้านบนกำแพงดินด้วย เพื่อนบ้านที่อยู่ท้ายซอยจะรู้จักกันเกือบหมด เพราะบ้าน
ส่วนใหญ่ที่อยู่ติดกัน โดยเฉพาะบ้านที่ปลุกบนกำแพงดินถึงขนาดหลังคาบ้านเกยกันเลยทีเดียว
และเมื่อครั้งหนึ่งที่คุณตาเคยป่วยเป็นโรคสีดวงทวารชั้นรุนแรง เลือดออกมาก ตอนนั้นก็ได้เพื่อน
บ้านนี้แหละที่ช่วยกันหามไปส่งโรงพยาบาลข้างเผือก บางทีก็มีการแบ่งปันยาต่างๆ มาให้
ครอบครัวคุณตาคุณยายใช้ด้วย เช่น ครั้งหนึ่งคุณยายเคยแพ้ น้ำยาซักผ้านุ่ม จากการทำความสะอาดบ้าน
ให้นายจ้าง ก็ได้เพื่อนบ้านซื้อปาด้อยแบ่งยาใส่ดลับเป๋ลามาให้ทา ตอนนั้นคุณยายก็ทดลองทา
เพราะได้ฟังสรรพคุณยาที่ปาด้อยบอกว่าดี คุณยายเล่าว่า “ตอนที่เป๋นแผลหนอง ตอนนั้นยาย
แพ้ น้ำยาซักผ้านุ่ม ปาด้อยเป็นอายายแก้คันมาให้ทดลองทา ยานี้มันดี ใส่บ่กี่วันก็หาย ใส่กลาก

เคลื่อนก่อได้ คั่นก่อได้ ก่อหยาเหมือนกัน หมดก็ฝากป้าด้อยซื้อใหม่ เวลาเขาไปแม่สาย เป็นหลอดสีเหลือง 10 บาทเต้าอัน ยานี้ใช้บ่เปลือง มันดีก่อเลยใช้มาตลอด เมื่อก่อนตอนเป็นแผลหนองตอนแรก เขาเคยไปหาหมอที่อนามัย (ศูนย์บริการสาธารณสุขประตูเชียงใหม่) เป็นห้อยยามาทา ทาก่อบหาย มันยังเหลืออยู่เต้าบ่เตี้ยว" เมื่อผู้วิจัยสอบถามกับทางป้าด้อย ถึงเรื่องยาแก้คัน ป้าด้อยบอกว่า วันหนึ่งเห็นคุณตาคุณยายและนก นังทานอาหารเย็นบริเวณโต๊ะไม้หน้าบ้าน และชวนให้ป้าด้อยทานอาหารด้วย ป้าด้อยก็เข้าร่วมวงทานอาหารด้วย และได้ทราบว่ามีของคุนยายเกิดอาการคัน ป้าด้อยบอกว่าตนเองมียาติดอยู่ซื้อจากแม่สาย เป็นยาของพม่า เมื่อทานข้าวเสร็จแล้วป้าด้อยก็นำยาแบ่งใส่ตลับเปล่ามาให้คุนยาย ป้าด้อยบอกว่า "เป็นยังชวนเฮากินข้าวเลย เรื่องยาแก้เนี้ยะทำไมจะแบ่งหื้อเป็น ใช้ไม่ได้"

กลุ่มเพื่อนบ้านคุณตาคุณยายส่วนใหญ่ ก็ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่นขุดดิน คายหญ้า รับจ้างซักผ้าตามบ้านคน ขายเชอร์ลินค้าต่างๆ (หม้อ จาน ชาม เป็นต้น) เรขายของ เช่นขายไม้กวาด พรหมเช็ดเท้า เป็นต้น ซึ่งบางครั้งงานประเภทนี้ไม่ได้มีทุกวัน วันไหนงานไม่มีเพื่อนบ้านก็จะหยุดพักผ่อนอยู่กับบ้าน และก็จะออกมาพูดคุยกับคุนตาที่หน้าบ้านตรงโต๊ะไม้ นั้นเอง คุนตามีเพื่อนบ้านที่สนิทคนหนึ่งชื่อลุงแก้ว ทั้งสองเล่าให้ฟังว่า โรคที่เกิดขึ้นก็มักจะคล้ายคลึงกัน เช่นปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ ปวดท้อง ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นต้น เมื่อผู้วิจัยถามคุนตาและลุงแก้วถึงเรื่องว่า เคยแนะนำยาอะไรให้กันและกันใช้บ้าง คำตอบที่ได้รับคือ ทั้งคุนตาและลุงแก้วไม่ได้แนะนำยาอะไรให้แก่กัน สาเหตุที่ไม่กล้าแนะนำเพราะตนเองไม่ใช่หมอ ไม่ได้มีความรู้เรื่องยาสมัยปัจจุบัน เพียงแต่ใช้วิธีเล่าสู่กันฟังว่า เคยป่วยเป็นอะไร และใช้ยาอะไรมาบ้าง และหายหรือไม่เท่านั้น ส่วนคนฟังจะใช้ตามหรือไม่ก็ไม่ว่ากัน เช่น นอกจากยาถ่ายพยาธิสมัยใหม่แล้ว คุนตายังซื้อยาแผนโบราณของวิรัชโอสถใช้ด้วยเหมือนกัน เพราะลุงแก้ว เคยให้ฟังว่าใช้แล้วดี ทานยาถ่ายพยาธิแล้วจะรู้สึกว่ามีเรี่ยวมีแรง มีกำลังวังชาขึ้น คุนตาเล่าว่า "มันเป็นผงอยู่ในซองสำเร็จรูป ซองละ 10 บาท มีฉลากติดไว้ว่า ยาแพทย์แผนโบราณวิรัชโอสถ ของวัดนันทาราม ลุงปู้ ลุงแก้ว เขาใช้กัน เลยใช้โดย เป็นบอกว่าถ้าเฮาถ่ายพยาธิเหี้ยพอง มันจะเป็นปุมใส ใต้เหลือง พยาธิคู่กันข้าวหมด ผอมแห้งแรงน้อย แต่ๆ แล้วเวลาถ่ายออกมาก่อบ่เห็นเป็นตัวพยาธิ แต่เฮาก็กลัวไว้ก่อน กินยากันไว้ก่อนดีกว่า" ส่วนคำพูดที่ครอบครัวยุคคุนตาและคุนยาย ถือได้ว่าเป็นการแนะนำนั้น คนที่จะแนะนำคนอื่นได้จะต้องเป็นผู้ที่รู้เรื่องในสิ่งนั้นๆ เป็นอย่างดี เช่น คุนยายเล่าว่า เคยฟังคำแนะนำจากเพื่อนบ้านชื่อป้าพร เกี่ยวกับยาชูกำลังยี่ห้อหนึ่ง ซึ่งป้าพรเปิดร้านขายของชำอยู่ท้ายซอย สิ้นค้าที่ขายได้ดีคือเครื่องดื่มบำรุงกำลัง ประเภท เหล้า กระทิงแดง สปอนเซอร์ เกลือแร่เป็นซอง ไว้บริการคนใช้แรงงาน ทั้งในและนอกชุมชนที่รู้สึกเหนื่อยล้าต้องการเครื่องดื่มชูกำลัง ป้าพรแนะนำกับ

คุณยายว่า ให้ทานเกลือแร่ที่เป็นซอง ดีที่สุดสำหรับร่างกาย เพราะฤทธิ์ไม่แรงมาก ลูกค้าหลายคนก็ซื้อไปขงละลายคิมกับน้ำจะชอบกันมากและมาเล่าให้ฟังว่าทานแล้วสดชื่นในระยะเวลาอันรวดเร็ว ยี่ห้อยื่นบางครั้งทานแล้วหัวใจสั่นสำหรับคนแก่ คุณยายเชื่อและซื้อเกลือแร่ซองมาทานเพราะมั่นใจในสิ่งที่ป่าพรพูด เพราะป่าพรเป็นคนขายของ ขายมานานแล้ว พบปะลูกค้ามาแล้วมากมาย ย่อมรู้สินค้านี้ดีต่อลูกค้าที่สุด โดยป่าพรได้ข้อมูลจากการเล่าสู่กันฟังของลูกค้านั่นเอง คุณยายเล่าว่า "ป่าพรบอกว่า สปอนเซอร์บิตี เป็นว่าคนแก่กินมันจะแรงไป ก็เลยบิตีนี่ห้อยี่ เวลาอ่อนเพลีย กินเกลือแร่แทน "และครอบครัวคุณยายสรวอยมีการใช้ยาสมุนไพรร่วมด้วย ซึ่งยาสมุนไพรนี้ในอดีตเป็นสูตรยาของวัดนันทารามซึ่งมีมานานแล้ว ต่อมาหลวงตาผู้ทำสูตรได้มอบสูตรให้ญาติซึ่งเป็นฆราวาสรับไปทำยาต่อในชื่อของวิรัชโฮสธ และยังมีร้านย่อยๆ ที่รับยาจากวิรัชโฮสธไปขายต่ออีกหลายร้านด้วยกัน คุณตาคุณยายเองรู้จักยาสมุนไพรนี้ ก็เพราะเพื่อนบ้านมาเล่าให้ฟังว่ามีสรรพคุณดี มียาหลากหลายชนิด รักษาหลากหลายโรค เลยเกิดทำให้อยากทดลองใช้ คุณยายเล่าให้ฟังว่า "ยายน้อยข้างบ้านเล่าให้ยายฟังว่า ตอนแรกคนริเริ่มทำยาเป็นพระ เป็นชื่อ ตูเจ้าตา เป็นคนทำสูตรต่างๆ ขึ้นมาหลายตำรับ ต่อหลังโอนต่อให้ตูเจ้าแก้วทำต่อ ตอนนี้อยู่เจ้าเดิม ตายทั้ง 2 คนแล้ว เมื่อก่อนเป็นขายในวัดเลย แต่ตอนนี้ในวัดบ่มีขายแล้ว ทางหลวงเป็นบ่หื้อวัดขาย เลยเปลี่ยนคนผลิตเป็นพวกจาวบ้านที่เป็นศรัทธาวัดมาช่วยกันโม่ ช่วยกันตำยา แต่ขอใช้สถานที่ของวัดผลิตขายอยู่ ต่อหลังญาติของตูเจ้าตาเป็นผลิตยารับเอาสูตรไปผลิตไปทำต่อที่ร้านของเป็น แล้วบีมของเป็นชื่อ วิรัชโฮสธ ตอนนี้อยู่ในวัดนันทารามบ่มีการทำยาละ ดีเป็นขายตอนนี้อยู่ชะปะยา เช่น ยาบำรุงหัวใจ ยาผงเหลือง (แก้เป็นลม) ยาแก้ก้นผิด(แก้อาการอยากอาเจียนเมื่อทานอาหารแสลง) ยาขาวผง(แก้เจ็บเอว) ยาแก้ไอ ซองละ 5 บาท 10 บาท อันเนาะบ่แพง" เมื่อผู้วิจัยสอบถามเพื่อนบ้านที่มีบ้านอยู่บริเวณใกล้เคียงคุณตาคุณยายอีกคนชื่อยายน้อย ถามเกี่ยวกับยาวิรัชโฮสธ ว่ายายน้อยรู้จักได้อย่างไร ก็ได้รับคำตอบว่า "ยาพวกนี้คนอื่นเป็นกิ้งก้นมาเมินแล้วละ ร้านขายยาในชุมชนเป็นก่องรับมาขายโดย ดึงฮู้กันหมดทั่วทั้งซอย ปากต่อปาก เป็นดังเล่าสรรพคุณให้กันฟัง แต่ของยายนี้พอแม่ยายเป็นไข้ยายก่องเลยใช้โดยเลยฮู้จัก เป็นมีมานานสมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่ปุ่นแล้ว"

เมื่อคุณยายไปทำงาน เพื่อนร่วมงานที่ทำงานด้วยกันกับคุณยายไม่มีเลย อาชีพแม่บ้านที่คุณยายสรวอยทำอยู่ขณะนี้ ไม่ได้พบปะกับผู้คนมากนัก นอกจากคนในบ้านนายจ้าง ซึ่งอยู่ด้วยกัน 5 คน มีคุณยายวันดีเจ้าของบ้าน 1 คน ปัจจุบันอยู่ดูแลบ้านเฉยๆ ส่วนลูกเขย และลูกสาวของคุณยายวันดี เป็นคุณครูทั้งคู่ ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และคุณยายวันดียังมีหลานสาว 1 คน หลานชาย 1 คน อยู่ ม.3 และ ม.1 ตามลำดับ ลักษณะงานที่คุณยายสรวอยทำอยู่ก็คือ กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ซักผ้า ส่วนเรื่องที่คุณยายสรวอยพูดคุยกันกับนายจ้าง ก็เกี่ยวกับ

ในเรื่องต่างๆ ไป รวมทั้งเรื่องโรคภัยไข้เจ็บด้วย ซึ่งเวลากลางวันก็จะเหลือแต่คุณยายวันดีเจ้าของบ้าน นอกจากวันเสาร์ที่จะเจอนายจ้างทุกคนพร้อมหน้าพร้อมตากันหมด ซึ่งหลายๆ ครั้งด้วยกันที่คุณยายสร้อยและคุณยายวันดีมีการพูดคุยถึงภาวะร่างกายที่เจ็บป่วย เนื่องจากวัยและงานที่ทำอยู่ และครั้งหนึ่งคุณยายวันดีเคยแนะนำให้คุณยายสร้อย ไปซื้อยาที่ร้านพัฒนโอสถมาทาน คุณยายเล่าให้ฟังว่า “ยายวันดี ที่ยายไปเป็นแม่บ้านหือเป็น ที่อยู่นอกชุมชนป็น เป็นอายุนักกว่ายาย มีปัญหาเรื่องปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเหมือนกัน เป็นบอกลือลองซื้อยาแก้ปวดเมื่อยเส้นเอ็นที่ร้านพัฒนโอสถมากิน เป็นว่าตัวเป็นก่อซื้อมากิน กินแล้วสบายหายเมื่อย เฮาก็เลยทดลองไปซื้อ บอกอาการเป็นไป เป็นก็จัดยาหือ เอามากินแล้วใครฮาก จัดยาได้บ่ถูกกับโรค ต้องไปซื้อยาแก้แพ้มาทานแก้ใครฮากแหม่ เมื่คละบาทที่ร้านขายของชำในเนี้ย ”

โฆษณาต่างๆ ที่เกี่ยวกับยา ทั้งครอบครัวได้ยินได้ฟังอยู่เสมอๆ โดยเฉพาะคุณตาซึ่งมีวิทยุเครื่องเก่า อยู่ 1 เครื่อง ไว้ฟังเป็นเพื่อนแก้เหงา ตอนกลางวัน ฟังข่าว ฟังเพลงต่างๆ คุณตาชอบฟังเพลงลูกทุ่งมาก เพราะภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย เมื่อผู้วิจัยถามถึงการโฆษณาในวิทยุ และโทรทัศน์ คุณตาก็บอกว่ามีหลายยี่ห้อมาก ในวิทยุจะมีโฆษณามากกว่าในโทรทัศน์ โฆษณาที่คุณตาได้ยิน เช่น ยี่ห้อซาร่า ทิฟฟี่ ยาสตรีเพื่ญภาค ยาแก้ไข้เด็กตรางูชนิดน้ำเชื่อม เป็นต้น แต่คุณตาจะซื้อมาใช้ตามเป็นบางยี่ห้อที่คิดว่าดีและไม่ขัดกับความดันที่เป็นอยู่ซึ่ง ส่วนใหญ่เคยใช้ยี่ห้อไหนก็ใช้แต่ยี่ห้อนั้น คุณตาบอกว่าบางครั้งโฆษณามันก็ทำให้เราอยากซื้อยี่ห้อต่างๆ มาทดลองใช้เหมือนกัน เพราะฟังจนติดหู คุณจินตนา จนกระทั่งจำได้ ไม่ว่าจะเป็นซื้อยี่ห้อยาบรรพคุณที่ว่าดีต่างๆ แต่ติดปัญหาคือทางครอบครัวไม่ค่อยมีเงินมากพอที่จะทดลองซื้อมาใช้ตามได้ เพราะยาบางอย่างค่อนข้างแพงประเภทยาบำรุงร่างกายต่างๆ คุณตาเล่าให้ฟังว่า “ตาชอบฟังวิทยุตั้งแต่เข้างานแดง(เย็น) ในโฆษณาก่อนมีหลายยี่ห้อ พวกทิฟฟี่ ได้ยินบ่อยๆ เป็นว่าทิฟฟี่แพงสี่เขียว แก้ปวดหัว ตัวอ่อน แต่ตาบ่ซื้อมากิน เพราะมันขัดกับความดัน ยังมีอีกเยอะดีตาเคยได้ยิน เช่น ยาสตรีเพื่ญภาค บำรุงเลือด บำรุงประสาท บำรุงร่างกาย หรือ เมื่อเด็กตัวอ่อนเป็นไข้ กินยาแก้ไข้เด็กตรางูชนิดน้ำเชื่อม” ส่วนคุณยายเองเมื่อไปทำงานบ้านคุณยายวันดีส่วนใหญ่ได้มีโอกาสฟังวิทยุ เพราะคุณยายวันดีเปิดวิทยุฟังรายการต่างๆ ตั้งแต่เข้าจนถึงเย็น เปลี่ยนช่องฟังรายการที่ชอบไปเรื่อยๆ คุณยายบอกว่าได้ยินโฆษณาจากวิทยุเหมือนกัน เช่น โฆษณาถ่ายฟูการ์ค่า คุณยายเล่าว่า “ได้ยินโฆษณาคือเป็นว่า เม็ดเดียวครั้งเดียว ฟังดูก่อนน่าจะได้ผลดี เลยทดลองซื้อมาใช้เวลาสูดสูดก่อนเพียบมีริ้วแรง” และเวลาส่วนใหญ่ในการดูโทรทัศน์ของครอบครัวของคุณตาคุณยาย จะเป็นช่วงตอนเย็นซึ่งเป็นเวลาทานอาหารเย็นเลยไปจนถึงเวลาค่ำ เพราะดูละครหลังข่าวด้วย คุณตาบอกว่า เห็นโฆษณาในโทรทัศน์ด้วย เช่น ยาหม่อง คุณยายบอกว่า “ทาแล้วอ่อนก่อนอ่อน แต่ก็หายคัน ดูจากโทรทัศน์ เป็นว่าเป็น

หวัดคัดจมูก น้ำมูกไหลแมลงสัตว์กัดต่อย ขู้งามคบขบหื้อใช้ยาหม่องตราถ้วยทอง” ส่วนยานวดแก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ คุณตาคุณยายบอกว่าเคยเห็นโฆษณาบ่อย แต่ซื้อยาเป็นภาษาฝรั่งเศสจำไม่ค่อยได้ จำได้แต่คนที่โฆษณาออกมาเล่นกอล์ฟเท่านั้น คุณตาบอกว่าเคยอ่านป้ายประกาศเรื่องยาด้วยเหมือนกัน ที่ติดไว้ในวัดนันทาราม มีประโยชน์มาก เป็นการแนะนำให้ใช้สมุนไพรใกล้ตัว เช่น อาการไอ คุณตาบอกว่า เคยไปทำบุญที่วัดนันทาราม แล้วตอนนั้นคุณตาไม่ค่อยสบายมีอาการไอด้วย เดินดูและอ่านป้ายประกาศตามบอร์ดที่วัดไปเรื่อยๆ จนเห็นป้ายประกาศความรู้ วิธีแก้อาการไอด้วยสมุนไพร จึงหยุดอ่านและจดใส่กระดานนำไปปฏิบัติตาม คุณตาเล่าว่า “ถ้าไออย่างเดียว บ่เกี่ยวกับโรคอื่น จะเอากระเทียมมาแกะเปลือกเอากินน้ำ จดมาจากในประกาศทั่วไปของแพทย์แผนโบราณวัดเชตุพน ติดไว้ที่วัดนันทาราม ตอนแรกทดลองก่อนปรากฏว่าได้ผล ไอน้อยลงก็เลยทำตามเรื่อยๆ” เมื่อผู้วิจัยถามเกี่ยวกับป้ายโฆษณาฯ ที่ติดตามสถานที่ต่างๆ ทั้งคุณตาและคุณยายบอกว่า ก็เคยเห็นติดตามร้านค้าบ้าง หลังรถสามล้อ รถตุ๊กๆ บ้าง แต่จำไม่ค่อยได้เพราะไม่ได้เป็นภาพนิ่งอยู่กับที่ ดูตามไม่ค่อยทัน คุณยายบอกว่า “ดูผ่านๆ เค้าอื่น แต่จำบ่ค่อยได้ว่ามีอะไรงี้ฟ่อง” ส่วนการประกาศเสียงตามสาย คุณตาคุณยายบอกว่า ส่วนใหญ่จะประกาศตอนเช้า ประมาณ 08.00 น. และตอนเย็น ประมาณ 18.00 น. ไม่ประกาศทุกวัน นอกจากนานๆ ที่จะมีข่าวจากการมาแจ้งให้ทราบ ส่วนเกี่ยวกับเรื่องยาไม่ได้มีการแนะนำโดยตรงจากเสียงตามสาย แต่จะมีประกาศให้ชาวบ้านไปรวมอบรม เรื่องสุขภาพบ้าง เรื่องโรคระบาดขณะนี้บ้าง คุณตาบอกว่า “เป็นก็จะประกาศว่า จะมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด มาอบรมเรื่องอะไรงี้ วันที่เท่าใด เวลาเท่าใด ใครสนใจจะไปฟังก้อไป เป็นตึงจะใช้ศูนย์ ศสมช.ของหมู่บ้านเป็นสถานที่อบรมตลอด” ซึ่งครั้งหนึ่งเจ้าหน้าที่จากศูนย์บริการสาธารณสุขประตูเชียงใหม่ เข้ามาอบรมให้ความรู้เรื่องการไ้ยาที่ถูกต้องและวัดความดันให้ฟรี ที่ศูนย์ ศสมช. มีทั้งชาวบ้าน และ อสม.ประจำหมู่บ้านเข้าร่วมด้วย เจ้าหน้าที่ฯ นำตัวอย่างยาชุดต่างๆ มาให้ดู ว่าวิธีการจัดใส่ซอง เม็ดยาเป็นสีๆ จัดรวมกัน 3 เม็ดบ้าง 5 เม็ดบ้าง (เรียกยาชุดหมอดี้) และพูดถึงอันตรายยาชุดที่มีต่อร่างกาย คุณยายบอกว่า พอฟังเจ้าหน้าที่ฯ พูดในตอนนั้นก็นึกถึงยาชนิดต่างๆ ที่ครอบครัวเคยใช้ ว่ามีลักษณะคล้ายๆ กับที่ได้รับฟังมาหรือไม่ นึกถึงร้านที่ซื้อเป็นประจำ ซึ่งมีลักษณะการจัดยาไม่ได้จัดรวมหลายเม็ดที่ลักษณะแตกต่างกันไว้ในซองเดียวกัน คุณยายเล่าว่า “ตอนนั้นเป็น(เจ้าหน้าที่ฯ) เข้ามาวันอาทิตย์ เป็นวันหยุดของยายพอดีเลย เข้ามาช่วงบ่าย 2 – 3 คน มาอู้เกี่ยวกับยาชุด ว่าหื้อระวังอันตรายเนื้อ แต่เฮาคิดว่าบ่เป็นหยัง เพราะร้านดีเฮาซื้อกู้เคื้อ มันบ่ไ้ยาชุดที่จัดโดยหมอดี้รวมๆ กันหลายเม็ดในซองเดียว แต่เป็นแยกซอง คุณนายเป็นน่าจะเป็นหมอเถลไ้มีความรู้เหมือนกัน เป็นจัดหื้อทีละซอง

ในชองก้อได้ยามาชนิดเดียวอันเนาะบ่เหมือนยาชุดรวมเม็ดที่เจ้าหน้าที่เป็นเอาตัวอย่างยามาหื้อ
คูร้านประจำนี้ซื้อมาตลอด คงบ่อันตรายหрок ก็นเมื่อใดก้อหายตลอด”

ร้านเจ้าประจำที่คุนขายพูดถึงนี้ คือร้านขายยาหนึ่งเก๊สซ(ท้ายซอย) เมื่อผู้วิจัยได้ไป
สัมภาษณ์เจ้าของร้านหนึ่งเก๊สซ ซึ่งเป็นสถานที่จำหน่ายวัตถุออกฤทธิ์ ประเภท 3 , 4 และยา
เสพติดให้โทษประเภท 3 ได้ข้อมูลว่าเจ้าของร้านไม่ได้เป็นเภสัชกรแต่มีการจ้างเภสัชกรมา
ประจำร้านในตอนเย็นตั้งแต่ 5 โมงถึง 2 ทุ่ม ซึ่งในอดีตก่อนที่จะมาเปิดร้านขายยา เจ้าของร้าน
เคยเป็นผู้แทนจำหน่ายยามาก่อนเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี มีความรู้เรื่องยามาก หากลูกค้ามา
ซื้อยาและไม่เจอเภสัชกร ตัวเจ้าของร้านเองก็สามารถจัดยาให้ได้เช่นกัน เป็นร้านที่คนนิยมไป
ซื้อและขอคำแนะนำเรื่องยามากที่สุดร้านหนึ่ง และครอบครัวของคุนตาและคุนยายมีความ
เชื่อถือในร้านขายยาเจ้าประจำมาก ด้วยเหตุผลว่า จัดยาดี ถูกกับโรค เจ้าของร้านพูดดี แนะนำดี
ไม่ซื้อยาก็เข้าไปปรึกษาได้ตลอด ไม่จัดยาให้แรงจนเกินไป ส่วนใหญ่ยาที่จัดให้ซื้อเป็นภาษา
ฝรั่ง คนขายยามักจะเขียนชื่อยาหรือชื่ออาการของโรคติดซองเป็นภาษาไทยบ้างภาษาอังกฤษ
บ้าง การเขียนเป็นภาษาไทยกำกับซอง เช่น แก้วปวดหัว หรือแก้ท้องเสีย เป็นต้น และในอาการ
เกี่ยวกับท้อง ที่คุนตาจะเป็นบ่อยคือท้องร่วง “ยาที่ใช้ บู้จักซื้อยา ไปซื้อดีร้านขายยาหน้าก้า
ไม้ เป็นจัดยาดี ก็นแล้วหาย” และคุนยายเองก็เคยไปซื้อบ่อยๆ ตอนเจ็บท้องมดลูก ซึ่งจะปวด
เวลาขกของหนัก “ตอนแรกไปซื้อดีร้านยาหน้าก้าไม้ (ร้านหนึ่งเก๊สซ) เป็นจัดยาหื้อตามที่เฮ
ไปบอกอาการปวดหื้อฟ้ง ยาดีได้จะมี 3 อย่าง 3 ซอง มีเม็ดขาว เม็ดแคปซูลสีแดง เม็ดสีฟ้า
เฮาบู้จักซื้อยา แต่ถ้ามั่นใกล้หมด จะเอาตัวอย่างยาไป หรือบ่อันก้อบอกสี กับขนาดเม็ด หรือบ่
อันก้อเอาซองยา ที่เป็นเขียนเป็นภาษาฝรั่งไปหื้อดู เป็นดั่งฮู้ ไปซื้อกับเป็นบ่อยๆ บ่จำเป็นต้อง
ไปโงบบาล มันบ่ถึงขั้นเจ็บจนถึงหลังโก่ง มันบ่หนักเต้าใด ทดลองซื้อยากันมันก้อใช้ได้
อาการมันก้อหายไป 3 ซองก้อ 30 บาท” และจากที่คุนยายยืนยันว่าไม่เชื่อถือในร้านขายยาร้าน
อื่น เพราะเคยมีประสบการณ์ในการรักษา คือ เคยยาประเภทแก้เส้น แก้วปวดเมื่อยร่างกาย
แก้ปวดเส้นเอ็น เคยซื้อที่ร้านขายยาหน้าปากซอยร้านหนึ่ง แต่คุนยายทานแล้วอยากอาเจียน ก็
เลยทดลองเปลี่ยนร้าน “ตอนหลังลองซื้อยาดีร้านหน้าก้าไม้(หนึ่งเก๊สซ) ได้มากิน เป็นเม็ดเล็กๆ
สีเหลือง เป็นว่ากล้ำมเนื้อมันอีกเสบ ยาดีหื้อก้อเป็นยาแก้อีกเสบ แต่บ่ฮู้กึ้นยานัก บอกว่ากึ้น
นักมันบ่ดี ก็นแล้วต้องบิบต้องนวดเบาๆ ตามเส้นตามแคปโตย เริ่มแรกบ่มีใครแนะนำร้านนี้
เฮาเดินเข้าไปถามและบอกอาการเอง เป็นบอกว่าสงสัยเป็นเส้นเอ็นอีกเสบ ยาดีเป็นจัดหื้อมันดี
ก็นแล้วก้อสบายขึ้น เป็นถามเหมือนหมอเลย เป็นฮู้ว่าเฮาแก่แล้ว ยาบ่เฮงกินไป” และเมื่อ
ผู้วิจัยได้ถามกับทางเจ้าของร้านหนึ่งเก๊สซ ถึงวิธีการขายยาให้กับชาวชุมชนที่อยู่ในละแวกนี้
เจ้าของร้านขายยา เล่าให้ฟังว่า โรคที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเป็นโรคเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ เช่น

เป็นไข้ไม่สบายทั่วๆ ไป เช่น ปวดหัวตัวร้อน โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร และอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ กลุ่มคนที่มาซื้อยากับทางร้าน มีหลายประเภท มีตั้งแต่คนมีเงินขยับมีมือหือมาซื้อ จนกระทั่งคนยากจนใส่เสื้อผ้าเก่าและขาดมาซื้อ เจ้าของร้านให้บริการสำหรับทุกคนเหมือนกันหมด คือ ถ้าลูกค้ามาซื้อโดยการระบุชื่อยา เช่นยาของบรรจुเสร็จ พวกทิฟฟี่ ดิโคลเจน ก็จะยื่นให้เลยไม่ต้องอธิบายกันมากเพราะลูกค้าเคยใช้ และฉลากหลังซองยาก็อธิบายไว้แล้ว จะให้คำอธิบายเฉพาะยาเม็ดในขวดที่ต้องจัดยาให้ใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าลูกค้าไม่ระบุชื่อยามา ทางร้านก็จะไม่จัดยาของบรรจुเสร็จให้ เพราะยาพวกนี้มีด้วยยาเกินความจำเป็น ใน 1 เม็ด บางยี่ห้อจะมีตัวยาสำหรับลดน้ำมูก ลดไข้ ผสมมาด้วยกัน ลูกค้าบางคนก็เป็นไข้อย่างเดียว ไม่มีน้ำมูก ก็ไม่ควรทานยานี้ ถ้าลูกค้ามาเล่าอาการป่วยให้ฟัง ก็จะดูตามลักษณะอาการ และ อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดโรค ยาที่จัดให้คือยารักษาอาการอะไร ราคาเม็ดละกี่บาท ต้องให้ลูกค้าเป็นคนตัดสินใจว่าจะซื้อเท่าไร เพราะลูกค้าบางคนไม่มีเงินมากพอ บางครั้งลูกค้าก็ตัดสินใจไม่เอายาที่ทางร้านแนะนำก็ได้ และให้ทางร้านแนะนำชนิดอื่นที่ราคาถูกกว่า จำนวนวันที่ทานยาลูกค้าก็จะกำหนดเอง บางคนก็ขอทดลองซื้อทานให้ได้ซัก 2 - 3 วัน ถ้าไม่หายก็จะมาซื้อเพิ่มใหม่ ถ้าเป็นลูกค้าที่มีเงินพอก็จะซื้อยาตามที่ทางร้านแนะนำไว้ในทันที จำนวนวันที่ทานยาก็แล้วแต่ทางร้านจะกำหนดให้ (เป็นอาทิตย์) เมื่อลูกค้าตัดสินใจว่าจะซื้อยาชนิดใดแล้ว ทางร้านก็จะอธิบายให้ทานตอนไหนบ้าง ข้อห้ามระหว่างการทานยา ข้อควรปฏิบัติตนขณะเจ็บป่วยทำอย่างไรบ้าง เจ้าของร้านบอกว่าจำเป็นต้องอธิบายเพราะกลัวเขาทานยาไม่ถูกต้อง กลัวเป็นอันตรายต่อชีวิตลูกค้า บอกว่าเป็นจรรยาบรรณของอาชีพเภสัชกร ส่วนใหญ่ถ้าลูกค้าซื้อไปแล้วหายจากอาการป่วย ครั้งต่อไปถ้าพวกเขาป่วยด้วยโรคเดิมอีกก็มักจะมาซื้อยี่ห้อเดิม โดยการบอกชื่อยา ตัวอย่างเม็ดยา หรือซองยา(ที่เขียนชื่อภาษาอังกฤษไว้) มาให้ดู

การรักษาตัวเองของครอบครัวคุณตาคุณยาย มีทั้งซื้อยาใช้เองจากร้านขายยาทั้งในและนอกชุมชน เช่น ยาที่คุณยายมักจะไปซื้อที่ร้านขายยาหนึ่งเภสัช ส่วนมากเป็นยาบำรุงสมอง ยาแก้ปวดท้อง ยาแก้เมื่อยเส้นเอ็น ยาแก้เจ็บคอต่างๆ ส่วนพวดยาของสำเร็จรูปต่างๆ ก็จะซื้อที่ร้านขายของชำในชุมชนใกล้เคียง บ้าน ส่วนคุณตาก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นพวดยาแก้ไข้ ก็ซื้อร้านขายของชำในชุมชน เช่น ยาพาราเซตามอล และซาร่า ก็มีขายเหมือนกัน นกหลานสาวก็จะไปซื้อยาตามที่คุณตาคุณยายเคยซื้อนั่นเอง คุณยายจะไปโรงพยาบาลที่กำหนดไว้ในบัตรผู้มีรายได้น้อยในกรณีป่วยหนัก หรือเป็นโรคที่ซื้อยาทานเองจากร้านขายยาแล้วต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เช่น โรคความดันและความเครียด ก็จำเป็นต้องไปที่ศูนย์บริการสาธารณสุขประจําเขตเชียงใหม่ ถ้าอาการหนักมากทางศูนย์จะส่งต่อไปโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องเอง ส่วนคุณตามีบัตร

ผู้สูงอายุ และบอกว่า ถ้าไปที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ก็ต้องเสียเวลาไปรอคิวเพื่อให้หมอตรวจด้วย และถ้าป่วยเล็กๆ น้อยๆ ก็ไม่อยากไป เพราะกลัวเจ้าหน้าที่จะว่าให้ จะไปก็ต่อเมื่อมีอาการหนักเท่านั้น เช่น คุณตาเมื่อหลายปีก่อน เคยถูกรถเฉี่ยว ก้นกระแทกพื้น กระแทบถึงกระดูกสันหลัง ตอนแรกไม่เจ็บไม่ไปโรงพยาบาลมานอนที่บ้าน ในท้ายที่สุดลุกไม่ขึ้น มีอาการปวดหลังอย่างมาก จึงไปที่โรงพยาบาลนครพิงค์ ต้องใช้เงิน 3 - 4 หมื่นบาท แต่คุณตาไม่มีเงินจึงไม่ได้รับการผ่าตัด ได้แต่เฉพาะยามาทานที่บ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพราะมีบัตรผู้สูงอายุ ทำให้มีผลมาถึงหลังของคุณตาในปัจจุบันที่ยึดตัวไม่ได้ และอาการที่คุณตาคิดว่าไม่ถ่อยรุนแรงเท่าไร แต่ต้องไปโรงพยาบาลเพราะไม่สามารถทำแผลเองได้ คือ ตอนที่มือบาดเจ็บ เพราะไปช่วยเพื่อนบ้านปลูกบ้านบนกำแพงดิน ต้องเขยถึง 3 เข็ม และไม่ไปให้หมอดูดไหมออกด้วยเพราะถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่นักหนาอะไร “ไปจួយเป็น ปลูกบ้านตังบนเนินดิน ลับมิดห้อยม เสียโดนมิดปากมือ เขย 3 เข็ม บ่ต้องนอนโฮงบาล บ่ต้องเสียเงินเพราะมีบัตรผู้สูงอายุ เขยเสร็จก่อออกมาได้แล้ว หมอห้อยยาแก้อักเสบกินเหยอันกะ ต่อนอดไหมเฮาบ่ได้ไปถอดที่โฮงบาล บ่จำเป็น เสียเวลา ฮือมันหลุดเอง” คุณตาบอกว่าบางอาการถ้ารู้สึกและประเมินว่า ไม่ป่วยมากนัก เช่นอาการอ่อนเพลียเฉย ถูกมีดบาดไม่ลึกมาก หรือแผลถลอกต่างๆ ก็ปล่อยให้หายเอง เมื่อผู้วิจัยถามถึงการไปรักษาที่คลินิก ปรากฏว่าทั้งครอบครัวไม่เคยไปรักษาที่คลินิก เพราะได้ยินจากเพื่อนบ้านบอกว่าแพง ประกอบกับครอบครัวก็ไม่มีเงินมากนัก และในปัจจุบันนี้ทั้งครอบครัวก็ยังคงซื้อยาสมุนไพรใช้ในการรักษาโรคร่วมด้วย คุณตาบอกว่า สมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่ก็เคยใช้กันมานานแล้ว แต่สมัยก่อนยังไม่มีเป็นของสำเร็จรูป ต้องหาพืชสมุนไพร มาต้ม มาบดเอง ยาเหล่านี้คุณตาบอกว่าไม่มีพิษมีภัยต่อร่างกาย คุณตาบอกว่า ที่ผ่านมามีเคยได้ยินข่าวว่า ใครเป็นอันตรายเพราะยาสมุนไพรเลย สมัยก่อนในอดีต 7 - 8 ปีก่อน คุณตาเองก็เคยได้สูตรการทำยารักษาโรคปวดหลังปวดเอวจากปู่หลาน ซึ่งเป็นคนเก่าคนแก่ในชุมชน 5 ธันวา ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว คุณตาเล่าว่า “ตอนนี้ถ้าฉันอยากทานยาสูตรนี้ขึ้นมา ก่อจะหื้อนกต้มหื้อกัน สูตรมันมี จักโค (ตะไคร้) หญ้าปลั่งเป็นเถาวัลสีแดง หญ้าคดหมา กระเทียม เอาทั้งหมดมาต้มรวมกันแล้วทานน้ำ” คุณตาบอกว่าในสมัยปัจจุบันนี้ไม่ต้องเสียเวลาทำยาสมุนไพรเอง เพราะมีขายเป็นของสำเร็จรูป สะดวกต่อการพกพา และใช้ดื่ม ใช้ทาน ใช้ทา แต่ครอบครัวของคุณตาคุณยาย จะใช้สมุนไพรเป็นของรักษาโรคในอาการที่ไม่รุนแรงเท่านั้นเช่น ยาสมุนไพรแก้ทานผิด ยาหอมแก้เป็นลม ยาแก้จุกเสียด ยาถ่ายพยาธิ ยาหม่องน้ำมันระกำ เป็นต้น มีขายทั่วไป ซื้อหาได้สะดวก ส่วนการรักษาด้วยการเป่า เสก รดน้ำมันต์ที่มีการใช้สมุนไพรร่วมด้วยในพิธี ทั้งครอบครัวบอกว่าไม่นิยมรักษาด้วยวิธีนี้ ถึงแม้ในชุมชนเองจะมี พ่อหมอที่รักษาด้วยวิธีนี้ 1 คน แต่ไม่เคยไปให้รักษาเลย และไม่เคยไปปรึกษาด้วยเรื่อง

โรคภัยไข้เจ็บด้วย คุณยายบอกว่าไม่เคยไปเป่าเสก “บ่ใช่บ่เชื่อ แต่ถ้าบ่เป็นผื่นตุ่ม เป็นบวม เป็นปอง ตามผิวหนัง เช่น โรคเอดส์ ก่อบ่ต้องไปเป่าหรอก” และเมื่อผู้วิจัยถามถึงวิธีการรักษา โดยร่างกาย ทั้งคุณตาคุณยายบอกว่า สังเกตจากคนในชุมชนที่ไปรักษาด้วยวิธีนี้บางคนก็หาย บางคนก็ไม่หาย และยังต้องเสียค่าประกอบพิธีกรรมด้วย และถ้าคนในครอบครัวป่วยด้วยโรค ธรรมดาที่ไม่ใช่โรคติดต่ออะไร ก็สามารถไปปรึกษาเจ้าของร้านขายยาเจ้าประจำได้ เจ้าของร้าน สามารถที่หาสาเหตุว่าอาการป่วยเกิดจากอะไร ควรทานยาอะไรได้ แต่ถ้าบังเอิญป่วยเป็นโรค แปลกประหลาด รักษาวิธีนี้ก็ไม่ได้หายซักที ก็คงต้องให้เจ้าพ่อ เจ้าแม่ในร่างทรงรักษาให้

2. ครอบครัวน้ำแถม

ครอบครัวของน้ำแถม ประกอบด้วย สามีนี้อ้ำทอง และลูกๆ อีก 2 คน คือน้องวิทย์ และน้องวัฒน์ ตัวน้ำแถมเองอายุ 37 ปี เป็นคนจังหวัดเชียงราย จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เคยทำงานเป็นแม่บ้านในโรงพยาบาล ประจำอยู่ที่โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ จังหวัด เชียงราย น้ำแถมเล่าว่าในอดีตเมื่อก่อนตอนอยู่เชียงรายก็อยู่กับคุณแม่เพียง 2 คน เพราะคุณพ่อ เสียชีวิตไปนานแล้ว คุณแม่รับจ้างซักผ้า ซึ่งรายได้ของทั้ง 2 คน พอเลี้ยงครอบครัวเท่านั้น ไม่มี เงินเหลือเก็บเลย ภายหลังคุณแม่ก็มาเสียชีวิตอีกคน ต่อมาน้ำแถมก็ได้มาพบกับน้ำทอง ซึ่งเป็น คนจังหวัดเชียงใหม่แต่ได้ไปอยู่กับญาติที่เชียงราย ทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง คือเป็นช่างปูน และช่างไม้ ตอนนั้นสถานที่ก่อสร้างน้ำทองอยู่ใกล้ๆ บ้าน ก็เลยพบกันแทบทุกวัน น้ำแถมเล่า ว่าถึงแม้ว่าน้ำทองจะจน แต่ก็ช่วยเหลือดูแลความเป็นอยู่ของน้ำแถมโดยแวะมาเยี่ยมเยียนอยู่บ่อยๆ เพราะสงสารที่น้ำแถมต้องอยู่ตัวคนเดียว ภายหลังไม่นานน้ำแถมก็เลยตัดสินใจลาออกจากงาน ที่ทำที่โรงพยาบาลมาอยู่กับน้ำทอง แล้วย้ายครอบครัวมาอยู่ที่เชียงใหม่ มาอยู่บ้านคุณพ่อของ น้ำทองที่ชุมชน 5 ธันวาคม นั่นเอง ไม่ต้องเช่าที่ ซึ่งตัวน้ำแถมเองภายหลังก็มาหัดเรียนตัดเย็บ เสื้อผ้า โดยการมาเป็นลูกจ้างให้กับร้านตัดเย็บเสื้อผ้าเล็กๆ แห่งหนึ่ง ในตัวเมืองเชียงใหม่ จน กระทั่งชำนาญ ต่อมาเจ้าของร้านให้เป็นช่างประจำในร้านโดยรับจ้างเย็บตัวละ 80 บาท วัน หนึ่งทำได้ประมาณ 1 – 2 ตัว วันไหนหยุดก็ไม่ได้เงิน รายได้ของน้ำแถมอยู่ในช่วง 3,000-4,000 บาทต่อเดือน เงินทองไม่พอใช้ ต้องกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบหลายแห่ง เพราะ งานที่ทำรายได้้น้อยมาก และน้ำทองตัวสามีเองจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ประกอบอาชีพรับ จ้างเป็นกรรมกรก่อสร้างตามตึก อาคารต่างๆ รายได้ต่อวัน 120 บาท เท่านั้นเอง

สภาพบ้านที่อยู่อาศัย อยู่บริเวณท้ายซอยทางฟากขวาของถนนเข้าชุมชน ปลุกบ้านอยู่ พื้นราบไม่ได้อยู่บนเนินดิน ไม่สร้างบ้านค่อนข้างเก่า สภาพไม่แข็งแรง เป็นบ้านยกสูงขึ้นมี ใต้ถุนข้างล่าง พื้นของใต้ถุนบ้านเป็นพื้นดินไม่ได้ลาดซีเมนต์ หน้าบ้านมีบันไดไม้เก่าๆ ปีนขึ้น

ไปบนตัวบ้าน ตัวบ้านทำจากไม้ ต่อมาภายหลังได้ทำการต่อเติมเป็นห้องนอนเล็กๆ บริเวณใต้ถุนบ้าน ก่อสร้างห้องด้วยอิฐบล็อกฉาบปูนไว้แต่ไม่ได้ทาสี โดยแบ่งบริเวณเนื้อที่ใต้ถุนบ้านครึ่งหนึ่งสร้างห้องนอนนี้ขึ้นมา ซึ่งน้ำทั้ง 2 และเพื่อนบ้านบางคนซึ่งเป็นกรรมกรก่อสร้างเหมือนกัน มาช่วยกันสร้างห้อง จ่ายค่าแรงงานตอบแทนวันละ 100 บาทให้คนที่มาช่วย พอถึงตอนเย็นก็ซื้อเหล้ามาเลี้ยงเขาด้วย ใช้เวลาประมาณ 10 วันก็เสร็จ ส่วนบริเวณที่เหลือของใต้ถุนบ้าน น้ำแถมก็จัดหาโต๊ะไม้ และเก้าอี้ไม้ ซึ่งค่อนข้างจะเก่า แต่ยังพอใช้งานได้อยู่ตั้งไว้หน้าบ้าน เพื่อเป็นสถานที่สำหรับครอบครัวไว้ทานอาหาร หรือต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมที่บ้าน

เกี่ยวกับเรื่องการเรียนของลูกชายทั้ง 2 ในปัจจุบันนี้ต้องหยุดเรียนด้วยกันทั้งคู่ คนโตคือวิทย์ ปัจจุบันอายุ 16 ปี เรียนเพียงแค่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ก็หยุดเรียน เพราะไม่มีเงินส่งเสียให้เรียน วิทย์ต้องออกมาทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟอาหารตามร้านอาหารที่อยู่ย่านไนท์บาซาร์ ใช้จักรยานปั่นไปทำงานทุกวัน ทั้งบ้านมีจักรยานอยู่ 1 คัน ทำให้เวลาน้ำทั้ง 2 ไปทำงานโดยวิธีนั่งรถสองแถว ลูกชายคนเล็กคือวัฒน์ อายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ก็ต้องหยุดเรียน เพราะป่วยเป็นโรคเลือด (ทาลัสซีเมีย) ตั้งแต่เกิด ต้องทำการรักษาเปลี่ยนถ่ายเลือดตลอด ที่โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โดยใช้บัตรสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยทั้งครอบครัว และวัฒน์ซึ่งต่อมาภายหลังได้เป็นคนใช้ในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับการรักษาของลูกคนเล็ก หลังจากวัฒน์ป่วยเข้าโรงพยาบาลเป็นเวลา ๒ เดือน ตอนนั้นมาพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน

เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว ส่วนใหญ่น้ำแถมจะเป็นผู้ดูแล เพราะตัวน้ำทองเองยังดื่มเหล้ามาตลอด และไม่ระวังเรื่องสุขภาพตัวเองปล่อยให้หนักถึงขั้นรุนแรงหลายต่อหลายครั้ง น้ำแถมบอกผู้วิจัยว่าก็พอจะรู้เรื่องยาอยู่บ้างแต่ไม่มาก เพราะเมื่อก่อนทำงานเป็นแม่บ้านในโรงพยาบาล อยู่ในโรงพยาบาลเชิงราชประชานุเคราะห์ หน้าที่หลักก็คือดูแลทำความสะอาดอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ รวมทั้งเสื้อผ้าผู้ป่วย ผ้าปูเตียง เป็นต้น บางครั้งพยาบาลเล้าให้ฟังเกี่ยวกับคนไข้ว่าคนไข้เป็นอาการอย่างนี้ควรให้ยาอะไร หรืออาการแบบนี้ไม่ควรทานอะไรบ้าง ซึ่งตอนนี้น้ำแถมก็จำได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่ที่จำได้แม่นยำ เช่นคนที่ท้องเสีย ห้ามให้ดื่มนม หรือยาอุลท์เพราะเชื่อบางตัวที่อยู่ในเครื่องดื่ม จะยังทำให้อาการทรุดลง หรือคนที่ผื่นเนื่องจากแพ้ผงซักฟอก ห้ามทาครีมทาผิว หรือโลชั่น เพราะจะยิ่งทำให้เกิดการระคายเคืองมากขึ้น เป็นต้น ส่วนในเรื่องของการใช้ยาของคนครอบครัวน้ำแถมนั้น ถ้าเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ส่วนใหญ่น้ำแถมก็จะเป็นคนจัดแจงหายามาให้ ว่าให้ใช้ยาอะไรบ้าง ลูกๆ ก็จะใช้ตามที่น้ำแถมบอก เช่น ถ้าเป็นอาการเป็นไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ให้ไปร้านขายยาท้ายซอย คือร้านหนึ่งแถวๆ เพราะเป็นร้านขายยาที่นอกจากขายยาของบรรจุเสร็จแล้ว ยังจัดยาเป็นเม็ดในขวดได้ด้วย

น้ำแฉ่มบอกว่า ยาบรจุของสำเร็จรูปบางอย่าง เป็นตัวยาสุตรผสม ซึ่งมีทั้งยาแก้ไอ ลดน้ำมูก แก้ปวดรวมกันอยู่ ซึ่งบางคนถ้าเป็นไข้อี้อย่างเดียว ถ้าทานยาชนิดนี้เข้าไปก็เหมือนกับทานยาเกินความจำเป็น ต้องเลือกยี่ห้อที่รักษาเฉพาะอาการ ส่วนร้านขายยาหน้าปากซอยมีอีก 2 ร้าน คือ ร้านขายยาสยามฟาร์มาซี เจ้าของร้านจบเภสัชศาสตร์ปริญญาตรีมาแต่เรียนปริญญาโททางทนายความ ปัจจุบันเป็นทนายความอยู่ ที่น้ำแฉ่มรู้ข้อมูลร้านขายยากีเพราะเพื่อนบ้านเล่าให้ฟังอีกทีหนึ่ง ร้านเปิดเฉพาะตอนเย็น ไปซื้อตอนกลางวันก็ปิดร้าน ส่วนอีกร้านหนึ่งชื่อ พัฒน์ไอสถ เป็นร้านขายยาแผนโบราณและยาแผนปัจจุบันบรรจุเสร็จ ซึ่งขายยาที่บรรจุของมาเรียบร้อยแล้ว เช่นกันประเภท ทิฟฟี คีคอลเจน ต่าง ๆ ซึ่งน้ำแฉ่มก็แวะซื้อบ้างเหมือนกันหากได้ผ่านไปบริเวณหน้าปากซอย เมื่อผู้วิจัยสอบถามกับทางน้องวิทย์พี่ชายคนโต ซึ่งปัจจุบันทำงานแล้ว หาเงินได้ด้วยตนเอง เมื่อมีอาการเจ็บป่วย ก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยาเอง ซื้อเองจ่ายเงินเอง ไม่ต้องขอเงินพ่อแม่ และน้องวิทย์จะไม่เจาะจงร้าน เจอร้านขายยาที่ไหนก็ซื้อที่นั่น น้องวิทย์บอกว่า แม่ (น้ำแฉ่ม) บอกว่าถ้าไม่สบาย ให้บอกเจ้าของร้านขายยาจัดยาให้เฉพาะอาการ แต่บางครั้งน้องวิทย์ ก็ซื้อยาของสำเร็จรูปมาทานเหมือนกันโดยที่ไม่สนใจยี่ห้อเท่าไรนัก เพราะร้านขายของชำตามข้างทางมียี่ห้อไหนก็ซื้อยี่ห้อไหน ก็เป็นยี่ห้อที่โฆษณาทั่วๆ ไป เพราะสะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเล่าอาการให้เจ้าของร้านฟัง ระบุชื่อยาไปเลย ทิฟฟีบ้าง คีคอลเจนบ้าง ทดลองดูหลายๆ ยี่ห้อ ทานแล้วก็หายเหมือนกัน น้ำทองเล่าว่า เห็นวิทย์ไม่สบาย ซื้อยาของชนิดหนึ่งนำกลับมาบ้านด้วย เห็นวิทย์ทานแล้วก็นอนพัก ภายหลังน้ำทองมีอาการป่วยจึงไปค้นยาที่ห้องนอนของวิทย์มากินด้วย อ่านชื่อที่หลังก็คือยาไพราณาแก้ไข้ นั่นเอง น้ำแฉ่มและน้ำทองมีการใช้ยาสมุนไพรไปด้วย เพราะพ่อของสามีใช้อยู่เป็นประจำ ซึ่งเมื่อก่อนยังไม่เสียชีวิตก็จะชอบซื้อยาสมุนไพรวัดนันทารามมาทานเป็นประจำ น้ำแฉ่มได้มีโอกาสเห็นและพูดคุยสรรพคุณกับพ่อสามี และก็ทดลองซื้อใช้ตามเป็นบางอย่าง เช่น ยาผงเหลือง ยาผงแดง ยาแก้ไอ เป็นต้น เพราะยาสมุนไพรเป็นพิษต่อร่างกายน้อยที่สุด แต่น้ำแฉ่มบอกว่ามันดี แต่ก่อนข้างจะหายจากอาการป่วยซ้ำ

เพื่อนบ้านของทั้งน้ำแฉ่มและน้ำทองที่คบหาอยู่ในปัจจุบันมีทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน มีหลากหลายอาชีพ เช่นเป็นกรรมกรก่อสร้าง รับจ้างขายหญ้า กวาดถนนบ้าง เพื่อนบ้านเหล่านี้ พอถึงเวลาตอนเย็นก็จะออกมาหาเหล้าดื่มกัน ร้านที่ขายเหล้าในชุมชนมีอยู่หลายร้าน (เหล้าดองยาสูตรต่างๆ) นักดื่มบางคนจะมีร้านเจ้าประจำอยู่เพราะจ่ายเงินที่หลังได้ ถ้าร้านเจ้าประจำไว้วางยาเหตุเพราะยังไม่มีเงินจ่ายหนี้ที่ค้างให้เขา นักดื่มเหล่านี้ก็จะหลบไปที่ร้านอื่นด้วย วันนี้ไปร้านนี้ พรุ่งนี้ก็ไปอีกร้านหนึ่ง พอสิ้นเดือนคนขายเหล้า เห็นหน้านักดื่มเหล่านี้ ก็จะตามทวงเงินที่ค้างไว้ เพราะจดไว้ในสมุดบัญชีตลอด น้ำทองก็เช่นกันมีร้าน

เจ้าประจำที่ชอบไปที่สุดคือร้านพี่จันทร์อยู่ปากซอยของถนนเข้าชุมชนบริเวณกลางซอย ซึ่งร้านนี้ขายของชำประเภทยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำปลา กะปิ ขนมหขบเคี้ยวต่าง รวมทั้งเหล้าดองยา ตั้งเด่นไว้หน้าร้าน ซึ่งคงใส่ไว้ในขวดโหล เหล้ามียี่ห้อต่างๆ ก็ขายเช่น แสงโสม แม่โขง เป็นต้น และยังมีอาหารตามสั่ง เช่น ข้าวผัดต่างๆ รวมถึง ลาดหน้า และก๋วยเตี๋ยว บริเวณหน้าร้านพี่จันทร์จะมีโต๊ะและเก้าอี้ 2 ชุด ตั้งเรียงกัน ไว้ให้แขกไวนั่งทานข้าวและดื่มเหล้ากัน ซึ่งหลังจากจากร้านพี่จันทร์ ยืนยาวมาคลุมโต๊ะ 2 ชุดนี้ พอเพียงที่จะไม่ให้ลูกค้าเบียดเบียนเวลานั่งทาน เป็นร้านที่คนมาชุมนุมเยอะแห่งหนึ่ง เพราะพี่จันทร์ทำอาหารฝีมือใช้ได้ และให้ปริมาณอาหารมาก ส่วนอีกร้านหนึ่งอยู่เยื้องกันฝั่งตรงข้ามกับร้านพี่จันทร์ ตั้งอยู่ทางปากขวาของถนนเข้าชุมชน ร้านนี้คนก็เข้าร้านเยอะเหมือนกัน ซึ่งน้ำทองเองก็สับเปลี่ยนร้านบ้าง เจ้าของร้านนี้ชื่อป้าสายช่วยกันขายกับสามีคือลุงดีบ ร้านขายเหล้าดองยา และมีอาหารประเภทส้มตำ ลาบ น้ำตก ซุปหน่อไม้ ไข่ขาย เป็นที่ถูกใจนักดื่ม ตอนเย็นน้ำทองมักจะมาพูดคุยเรื่องต่างๆ กับเพื่อนบ้านที่ร้านเหล่านี้ พูดคุยเรื่องทั่วไป เช่น ตอนนี้ใครทำงานอะไร มีลูทางทำมาหาทานอะไรบ้าง หรือเรื่องการบ้านการเมือง ซึ่งบางคนก็อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ บ้างก็ฟังจากวิทยุ ดูโทรทัศน์ ก็เอามาเล่าให้กันฟัง รวมทั้งใครป่วยเป็นอะไร ใครตายบ้างสาเหตุเพราะอะไร เรื่องที่น้ำทองพูดคุยกับเพื่อนในชุมชน ลักษณะของเรื่องก็เหมือนกับที่คุยกับเพื่อนที่ก่อสร้างเรื่องทำนองเดียวกัน และเนื่องจากน้ำทองดื่มเหล้ามาก ดื่มทุกวันจนกระเพาะรั่ว คือดื่มแต่เหล้าขาวไม่ค่อยทานจนกระทั่งเหล้ามันกัดกระเพาะ ก็ต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง นอนโรงพยาบาลร่วมเดือน ภายหลังออกจากโรงพยาบาลแล้ว ก็ยังกลับมาทานเหล้าอีกเหมือนเดิม โดยให้เหตุผลว่า “บ่สามารถเลิกได้ เห็นเพื่อนกินทุกวันแล้วอยากกิน ทนบ่ไหว จะตายก็ขอตำยอย่างมีความสุขแบบเมามๆ นี่แหละ” ตัวน้ำแหมเองห้ามอย่างไรก็ไม่ฟัง มีการทะเลาะตบตีกันด้วยเรื่องพวกนี้บ่อยครั้ง แต่น้ำแหมบอวกก็ต้องทนเพราะต้องอยู่ดูแลลูก สงสารลูก ซึ่งน้ำทองเองเวลาอยู่ในวงเหล้า ก็เคยเล่าให้เพื่อนฟังเกี่ยวกับอาการริดสีดวงทวาร และอาการกระเพาะรั่ว เพื่อนบ้านบางคนก็เล่าเกี่ยวกับอาการป่วยต่างๆ ให้ฟัง และโรคหายได้เพราะใช้ยาอะไร รักษาวิธีไหนบ้าง ก็จะรับฟังไว้ เช่น บางคนบอกว่าน้ำทองว่า ให้ทานน้ำใบบวบก ทานน้ำตะไคร้ มันจะช่วยสมานแผลในท้องได้ เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามกับคนที่เล่าข้อมูลนี้ให้น้ำทองมาคือลุงผัดและภายหลังลุงผัดได้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า สูตรนี้ตัวเองก็ได้มาจากเพื่อนบ้าน แต่มีอาการโรคกระเพาะเฉยๆ ไม่ถึงขนาดกระเพาะรั่วเหมือนน้ำทอง ลุงผัดบอกว่าส่วนใหญ่มีเวลามาเจอน้ำทองที่ร้านเหล้าเกือบทุกวัน ก็ได้พูดคุยกันในเรื่องเหล่านี้และเล่าประสบการณ์การรักษาของตัวเองให้ฟัง น้ำทองเองบอกว่ามีเพื่อนที่ทำงานก่อสร้างด้วยกัน เคยบอกน้ำทองว่า ถ้าอยากมีเรี่ยวมีแรงขณะทำงานก่อสร้างให้ทานยาชนิดหนึ่ง ซึ่งน้ำทองบอกว่าไม่ได้ทำตามไม่ทาน

พรีาพรีอ จะทานก็เวลาเป็นไข้ปวดหัวเท่านั้น เพราะเห็นเพื่อนร่วมงานบางคนก็ทานจนติด เลิกไม่ได้ กลายเป็นยาเสพติด ติดแต่เหล้าก็พอแล้ว สำหรับตัวน้ำทองเองบอกว่าไม่กล้าแนะนำยาตัวนั้นตัวนี้ให้ใคร เพราะไม่มีความรู้ เพียงแต่เล่าอาการและยาที่ใช้ให้ฟังเฉยๆ ไม่ถือว่าเป็นการแนะนำเขา “บ่นแนะนำคนอื่น เดียวเขาว่าเฮาอวดรู้” น้ำแถมก็เช่นเดียวกัน “บ่นแนะนำใคร และเวลาเขาป่วยก่อบ่ชอบหื้อใคร(เพื่อนบ้าน)แนะนำ เขาบ่ให้หมอ ฟังเอาไว้อย่างนั้นแหละ เขาว่าตัวเขาเป็นอะหยังอยู่ ทานยาอะหยังได้พ่อง บางทียาที่เขาบอกมา เขาอาจจะแพ้ก็ได้ ถ้าเมื่อใดเป็นอาการอย่างป็นขึ้นมาก็ค่อยตัดสินใจถามเจ้าของร้านขายยาแหม่มกำก่ได้ อย่างเช่น สมัยก่อนเพื่อนบ้านเคยบอกเขาว่า ถ้าหูลุดอง (ท้องเสีย) ถ้ายบ่หยุด หื้อไปซื้อยาน็อกซิมกิ่นก๊ะ เขา ก่บ่ฟังไว้ก่อนยังบ่ใช้ตามเดื่อ เพราะกู่เดื่อตอนหูลุดอง ก่บ่ปล่อยหื้อมันหายเอง หรือซื้อใบชาแห้ง ดีเป็นถุงมาโรยในน้ำอุ่น ชัก 4-5 ใบ ชามันช่วยหื้อหายหูลได้ เพราะเคยเห็นรุ่นพ่อรุ่นแม่ กิ่นกิ่น กิ่นทุกทีก่หายหูล แต่คราวนั้นเป็นหนักบ่หายซักเดื่อ เลยตัดสินใจไปหาร้านขายยา หน้าปากซอย บอกอาการหื้อเป็น ละก่ถามว่าน็อกซิม กิ่นได้ก่ ในที่สุดก่ได้มา เป็นเม็ดสี เหลืองน้อยๆ นอกเสียจากยาที่เคยกินประจำแล้ว พวกทิฟฟี คีคอลเจน พวกนี้ ก่บ่ต้องไปถามร้านขายยาแล้ว ซื้อมากิ่นเลย” ก็มีข้างเหมือนกันที่น้ำแถมพาวัฒน์ ไปนั่งทานก้วยเตี่ยวข้าง นอกชุมชน บังเอิญว่าเจ้าของร้านซึ่งมีลูกสาวป่วยเป็นโรคเลือดเหมือนกัน และเจ้าของร้านเล่าให้ฟังว่า “ถ้าเป็นโรคเลือด หื้อกิ่นหอมคว่น ใส่ตอนด้ามะเจือหรือลาบก่ใส่ได้ มันช่วยฟอกเลือดได้” น้ำแถมก็นำมาทดลองทำที่บ้าน

ตอนนี้ห้องนอนที่สร้างขึ้นใหม่ ใช้เป็นกิ่นนอนของวิทย์และวัฒน์ และมีโทรทัศน์ 1 เครื่องตั้งอยู่ข้างในสุดของห้อง ข้างๆ โทรทัศน์ทางด้านซ้าย เป็นที่ตั้งของตู้เย็นเก่า 1 เครื่อง บริเวณถัดมาเป็นที่นอน(ฟูก) 2 ผืน พบไว้มีผ้าห่มอยู่ข้างใน มีมุ้งที่โคจรบวไว้ด้านหนึ่งของ ผาผนัง เตรียมพร้อมสำหรับกางมุ้งทั้ง 4 เวลาจะเข้านอน ซึ่งใช้ตะปูทั้ง 4 ตัวบนผาผนังเป็นที่คล้องสายมุ้ง เมื่อกลางมุ้งออกสามารถคลุมที่นอนได้ทั้ง 2 ผืนพอดี ห้องนี้เป็นที่พักผ่อนของคนทั้งบ้าน พ่อแม่ลูก ดูโทรทัศน์ ทานข้าวด้วยกันในห้องนี้ พอถึงเวลานอน ตัวพ่อแม่จะขึ้นไปนอนบนเรือนชั้น 2 ซึ่งข้างบนก็มีฟูกผืนใหญ่ 1 ผืน ใช้เป็นที่นอนสำหรับ 2 คน ใช้มุ้งกางครอบเช่นเดียวกัน ตัวเรือนข้างบนบ้านไม่มีเฟอร์นิเจอร์ใดๆ ไม่มีตู้เสื้อผ้า นอกจากราวพลาสติก 2 ราว ไว้สำหรับแขวนเสื้อผ้าทั้งครอบครัวและตระกร้าสำหรับใส่ผ้าเท่านั้น เกี่ยวกับการโฆษณา ที่เกี่ยวกับยา ทั้งครอบครัวเคยได้เห็นจากโทรทัศน์ และฟังจากวิทยุบ่อยๆ น้ำแถมบอกว่า ช่วงที่ครอบครัวจะดูโทรทัศน์ด้วยกัน ก็คือตอนเย็นเป็นต้นไป ส่วนใหญ่ตอนเย็นเป็นหนังจีน ต่อจากนั้นดูข่าว และละครหลังข่าว เห็นโฆษณาในโทรทัศน์บ่อยมาก เช่น “ดีดาราหนัง อุทุมพรแสดงกับลูกๆ นะ ยาน้ำแก้ไอ เฟลมเม็กซ์ ก่เคยซื้อมาทานเวลาไอเจ็บคอ กิ่นแล้วห่มคอ

ให้ยาระบายมา และบอกให้ทานอาหารที่มีกากใยเยอะๆ ยาระบายพวกนี้ไม่เคยซื้อเอง หมดก็ขอที่หมอ ถ้าลูกยังถ่ายไม่ออกอีกก็ใช้วิธีสวนทวาร จะพาไปโรงพยาบาลตลอด น้ำแฉะแล้วว่าหมอที่โรงพยาบาลแนะนำให้ทำอะไรก็จะพยายามทำตามทุกอย่าง “หมอเป็นหื้อยะอะหยัง จะพยายามทำตามดีเป็นบอกตลอด เชื้อหมอดตลอด อาหารการกินก็ระมัดระวัง อยากบำรุงลูกหื้อมากๆ แต่บ่ค่อยมีดังค์” ส่วนสุขภาพของคนอื่นๆ ก็มีน้ำทองที่เคยป่วยถึงขั้นรุนแรง ก็เป็นริดสีดวงทวาร เป็นแผลขึ้นมา เลือดออกมาก เข้าโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ มีบัตรสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยไม่ต้องเสียเงิน นอนพักรักษาตัวประมาณ 10 กว่าวัน ตอนนั้นคุณหมอแนะนำให้ใช้ด่างทับทิมละลายกับน้ำอุ่นแช่กัน จะช่วยทำความสะอาดแผลได้ดี และแนะนำให้ทานอาหารที่มีกากใยมากๆ เช่นผัก ผลไม้ หลังจากที่น้ำทองออกจากโรงพยาบาลแล้วก็แช่ด่างทับทิมต่อที่บ้าน โดยใช้ประมาณ 4 – 5 เกล็ด ผสมน้ำอุ่น แช่กันในกะละมังประมาณ 10 – 20 นาที พอด่างทับทิมหมด ก็จะไปซื้อร้านขายยาจากหน้าปากซอยข้างท้ายซอยข้าง ร้านไหนก็มีขาย แผลเริ่มดีขึ้นจนกระทั่งหาย แต่ภายหลังก็กลับมาเป็นริดสีดวงทวารอีกแต่ไม่รุนแรงเหมือนคราวก่อน เป็นๆ หายๆ อย่างนี้ตลอด น้ำแฉะบอกว่าอาจเป็นเพราะน้ำทองไม่ชอบทานผลไม้ ทานแต่เหล้า มาทุกวันในช่วงตอนเย็นหลังจากกลับจากที่ทำงานก่อสร้าง เคยเตือนให้เลิกเหล้าแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ

ครอบครัวน้ำแฉะเองก็มีการเรียนรู้เรื่องยาจากร้านขายยาด้วย โดยเฉพาะจากร้านขายยาเจ้าประจำ ตัวน้ำแฉะเองก็เคยเจ็บป่วยด้วยโรคธรรมดาต่างๆ ไป พยายามจะไม่ใช้ยาของสำเร็จรูปแต่ถ้ากะทันหันจริงๆ ก็จำเป็นต้องซื้อ เช่น ทิฟฟี บูราบาง โดยใช้ยาให้ตรงกับอาการของโรคที่สุด ส่วนใหญ่ยาประเภทนี้ร้านขายของชำในชุมชนก็มีขาย น้ำแฉะก็ไปซื้อเพราะใกล้บ้าน ก็จะระบุยี่ห้อที่เคยใช้ไปเลย และจะไม่ให้ร้านขายของชำแนะนำยาให้ แต่ถ้าร้านชำในชุมชนไม่มียี่ห้อที่ต้องการขายก็จะไปที่ร้านขายยาหลังบ้าน ก็ร้านหนึ่งเภสัชนั่นเอง ถ้าเป็นยี่ห้อที่เคยใช้ก็จะเจาะจงไปเลย หรือไม่เช่นนั้นก็จะใช้วิธีบอกเล่าอาการให้คนขายจัดยาให้ โดยน้ำแฉะให้เหตุผลว่า “เจ้าของร้านคุ้นเคยกับเฮาดี คงบ่เอายาบ่ดีหื้อเฮาหรอก เป็นก่อกคงกลัวเป็นโทษ ส่วนใหญ่ถ้าเป็นก่อกันจัดยาเม็ดหื้อกิน เป็นก่อดึงบอกวิธีกินหื้อ เช่นว่ายาแก้เจ็บต้องนี้บ่จำเป็นต้องกินก่อนหรือหลังอาหาร ถ้าเฮาเจ็บเมื่อใดก่อกันได้เลย หลังจากนั้นก็ค่อยกินข้าวตามไปทีหลังก่อกได้ มันจะได้บ่กัดกระเพาะ เป็นเป็นเภสัช เขาอ่านจากป้ายแขวนที่ร้านแล้วว่ามิเภสัชกรประจำร้าน” และในบางครั้งน้ำแฉะก็ซื้อจากร้านขายยาที่อยู่ใกล้ร้านตัดผ้าที่ทำงานนั่นเอง ส่วนตัวน้ำทองเองนั้น บางครั้งหากมีอาการเป็นไข้ ปวดหัวกะทันหัน ก็จะซื้อจากร้านขายยาที่มีอยู่ตรงข้ามกับสถานที่ก่อสร้างด้วยเหมือนกัน

ดังนั้นจะเห็นว่าครอบครัวนี้มีการรักษาตัว ส่วนใหญ่จะซื้อยาใช้เองก่อนเป็นอันดับแรกในอาการเล็กๆ น้อยๆ โดยจะดูว่าร้านใกล้บ้านมียาตัวนี้ไหมซึ่งพยายามยาที่ต้องจัดเม็ดให้ใหม่ และมีเงินอยู่เท่านี้ซื้อได้หรือเปล่า ที่ซื้อยาจากร้านขายยาเพราะเชื่อถึงคุณภาพของยา คิดว่ายาที่ร้านขายยาก็คือเหมือนกับยาที่คลินิกหรือโรงพยาบาล บริษัทผลิตยาก็ส่งขายทั่วทุกสถานพยาบาลทุกแห่ง และถ้าคนในครอบครัวมีอาการหนักก็ถึงจะไปโรงพยาบาลสำหรับผู้มีรายได้น้อย คลินิกจะไม่ไปเพราะไม่มีเงินมากพอ และมีการใช้สมุนไพรร่วมด้วยจากการที่ได้รับเรียนรู้มาจากคนในครอบครัวรุ่นก่อนๆ เช่นสมุนไพรจากวัดนันทาราม เป็นต้น ส่วนไสยศาสตร์ทั้งครอบครัวไม่ไปใช้บริการเพราะเชื่อว่าโรคสมัยใหม่นี้ เช่นโรคทาลัสซีเมีย ที่วัฒน์เป็นอยู่ ต้องเป็นยาแผนปัจจุบันเท่านั้นที่มีประสิทธิภาพ

3. ครอบครัวคุณป้าเดือน

ป้าเดือน อายุ 47 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามีชื่อลุงชัย อายุ 49 ปี ซึ่งปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว ป้าเดือนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ป้าเดือนมีลูกสาว 1 คนเป็นผู้หญิง ซึ่งแต่งงานมีครอบครัวแล้ว และครอบครัวของป้าเดือนประกอบด้วยลูกสาว ลูกเขยและหลานตัวเล็กซึ่งเป็นผู้ชายทั้งคู่ อีก 2 คน(ลูกของลูกสาว) เมื่อก่อนลูกสาวย้ายตามสามีไปอยู่จังหวัดอื่น ต่อมาเมื่อปีที่แล้วได้ย้ายมาอยู่กับป้าเดือนทั้งหมด ป้าเดือนเล่าให้ฟังว่าโรคภัยเหลือเกินที่ปัจจุบันนี้ ทั้งลูกสาวและลูกเขยของป้าเดือนเป็นโรคร้าย คือโรคเอดส์ แต่หลานตัวเล็ก 2 คนไม่เป็นโรคร้ายนี้ ปัจจุบันป้าเดือนประกอบอาชีพกวาดถนน ประจำอยู่แขวง 1 เป็นพนักงานรับจ้างของเทศบาล ได้เงินเดือน เดือนละ 4,000 บาท ไม่มีวันหยุด ถ้าหยุดก็จะโดนหักเงิน ป้าเดือนบอกว่าไม่มีเงินเหลือเก็บเลย ค่าใช้จ่ายทั้งครอบครัวก็ยังติดลบกันทุกเดือนเป็นหนี้ต่างหาก ส่วนลูกสาวไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร อยู่บ้านเลี้ยงลูกเล็ก ๆ (3 ขวบ และ 2 ขวบ) ส่วนลูกเขยประกอบอาชีพขับรถรับส่งสองสามสิบลูกค้าไปร้องเพลงที่ตลาด ลักษณะการทำงานของลูกเขยก็คือ ตื่นตอนประมาณตี 3 ตี 4 เพื่อไปรับนายจ้าง พร้อมทั้งบรรทุกเครื่องดนตรีซึ่งเป็นเครื่องดนตรี ไล่หลังรถกระบะ(ซึ่งเป็นของนายจ้างสองสามสิบลูกค้าไปร้องเพลงที่ตลาดประมาณ ตี 4 ครั้ง หลังจากนั้นก็นำเครื่องดนตรีลงจากรถ นายจ้างก็จะเริ่มร้องเพลง โดยผู้ชายเป็นคนเล่นเครื่องดนตรี ส่วนผู้หญิงเป็นคนร้องเพลง ลูกเขยว่างนอนก็นอนในรถ ซึ่งตลาดเล็กประมาณ 9 – 10 โมงเช้า หลังจากนั้นก็นำนายจ้างมาส่งบ้าน กลับมานอนหลับพักผ่อน พอถึงช่วงบ่ายโมง – บ่ายสอง ก็ไปรับนายจ้างไปส่งที่ตลาดอีก จะกลับเข้าบ้านอีกทีก็ประมาณ 3 – 4 ทุ่ม ได้ค่าจ้างวันละ 200 บาท

บ้านที่พักอาศัยอยู่บริเวณค่อนข้างไปทางท้ายซอย ตัวบ้านก่อสร้างด้วยอิฐบล็อกลายปูน ไม่ได้ทาสี สร้างเป็นห้องสี่เหลี่ยมเฉย ๆ มีประตูเข้าห้อง และหน้าต่างรอบ ๆ เท่านั้น ภายในห้องสี่เหลี่ยมนั้นใช้เป็นตู้โทรทัศน์ของครอบครัว และเป็นที่โล่งไว้สำหรับปูที่นอนเรียงกันสำหรับคน 5 คน คือป้าเดือน ลูกสาว ลูกเขย และหลานอีก 2 คน

เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของคนในครอบครัว เนื่องจากทุกคนมีบัตรประกันสุขภาพกันหมด คือป้าเดือนมีบัตรประกันสังคมของที่ทำงาน ใช้บริการที่โรงพยาบาลเชียงใหม่เมโมเรียล ลูกเขยก็มีบัตรทหารผ่านศึก และลูกสาวก็มีบัตรผู้มีรายได้น้อย จะไปโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องก็ต่อเมื่อมีอาการหนักเท่านั้น นอกนั้นก็ซื้อยาทานเอง เพราะง่าย สะดวก ไม่เสียเวลา ป้าเดือนเล่าให้ฟังว่า สำหรับตัวป้าเดือนเองเมื่อมีอาการเป็นไข้ปวดหัวตัวร้อน ก็จะทานยาพาราเซตามอล ถ้าเป็นหวัดทานยาทิฟี่ ที่รู้จักยานี้ก็เพราะร้านขายยาแนะนำ รู้จักมานานมากแล้ว และยาบางอย่างก็รู้จักเพราะรุ่นพ่อแม่ของป้าเดือนซื้อมาใช้ ถ้าป้าเดือนป่วย พ่อแม่ก็จะบอกให้ใช้ยาอะไร ทานก็เม็ด ทานตอนไหนบ้าง และป้าเดือนก็ใช้ตามด้วย ป้าเดือนบอกว่า “มีอาการเป็นไข้ ปวดหัวก่อกันพารา เพราะรู้จักมาเมินแล้ว หรือเป็นหวัดก่อกันทิฟี่ ไอก็ซื้อยาแก้ไอ ตรา พ.พาน มากิน ตั้งแต่สมัยป้ออ้อยแม่อยู่แล้ว เป็นก่อดังกันกันจะอ๊ ยาน้ำระดมพลโดย ใช้กันมาเมินแล้ว เห็นแม่อยู่ใช้มาตลอด และเป็นยังเอามาหื้อป้ากินโดย” ส่วนยาสมุนไพร ป้าเดือนก็รู้จักบ้างจากพ่อแม่เช่นกัน เช่น หล้าชนิดหนึ่ง นำมาแช่น้ำอาบให้เด็ก โดยเล่าว่า “คนเฒ่าสมัยเมื่อก่อน เป็นมีการแนะนำต่อ ๆ กันมา เอาหล้าชนิดนี้ มันหอม เอามาแช่น้ำอาบหื้อละอ่อน แก่ละอ่อนเป็นขางเป็นขาง” ปัจจุบันนี้ ป้าเดือนยังซื้อยาสมุนไพรให้ลูกสาวและลูกเขยทานอยู่ คือยาสมุนไพรรักษาโรคเอดส์ เป็นยาลูกกลอนบ้าง เป็นสมุนไพรฝนด้วยยาผสมน้ำคั้นบ้าง เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสคุยกับลูกสาวของป้าเดือน ก็ได้ทราบว่าป้าเดือนได้ประมาณสองปีกว่าติดจากสามี แต่หลานทั้ง 2 คนไม่ติดโรคด้วย ตอนนี้ทั้ง 2 คน คือ ตัวลูกสาวและลูกเขยของป้าก็กำลังทานยาที่ป้าเดือนหาซื้อมาให้อยู่ ป้าเดือนก็บอกสรรพคุณและวิธีทานให้กับลูกสาวและลูกเขย ซึ่งลูกสาวป้าเดือนบอกว่า ทานยานี้แล้วรู้สึกว่ายาวอ่อยร่างกายอ้วนขึ้นมีเรี่ยวมีแรง จะทานยานี้เป็นประจำ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรงขึ้น ส่วนเมื่อเป็นไข้ไม่สบายธรรมดา ก็จะใช้ยาตามป้าเดือน เพราะเคยเห็นป้าเดือนเวลาไม่สบายเป็นหวัดแล้วหยิบยาแพ่งที่อยู่บนหัวเตียงนอนมาทาน ตอนหลังลูกสาวไม่สบายบ้างก็หยิบยามาอ่านฉลากดู ทราบว่าเป็นยานูต้าโคล แก้ไข้หวัด ก็จึงทานตามด้วย บางทีก็เห็นแพ่งยาเหลืออยู่ในบ้าน ถ้าอ่านฉลากแล้วมันตรงกับอาการที่เป็นอยู่ก็จะทาน แต่ถ้าเป็นยาเม็ดใส่ซองยาไว้ก็จะไม่รู้ว่ายี่ห้ออะไร ก็จะร่อถามป้าเดือนว่าใช้สำหรับรักษาโรคอะไร และก็จะจำไว้ใช้ในคราวต่อไปถ้าป่วยเป็นโรคนี้ขึ้นมาเพราะมันมีอยู่ในบ้านอยู่แล้วไม่ต้องซื้อใหม่ ตัวเองก็ไม่ได้มีรายได้อะไร ต้องช่วยครอบครัวประหยัด

สำหรับตัวป้าเดือนเองยังมีน้องสาวอีกหนึ่งคน คนนี้ป้าเดือนบอกว่าได้เป็นเจ้าคนนายคนด้วย ปัจจุบันทำงานอยู่สาธารณสุขอำเภอป่าแดด และสามีของน้องสาวเป็นหัวหน้าสาธารณสุขอำเภอคอยสะเก็ด นาน ๆ มาเยี่ยมป้าเดือนสักครั้งหนึ่ง บางครั้งน้องสาวก็จะเอายาแก้ไข้หวัด ยาแก้ปวด ยาทาแก้ลมเนื้อต่าง ๆ มาให้บ้าง ก็บอกสรรพคุณ วิธีใช้ให้ป้าเดือน

หลังจากเลิกงานในตอนเย็นแล้ว ป้าเดือนชอบดื่มเหล้ามาก และมักจะไปดื่มร้านเจ้าประจำคือร้านพ่จันท์ และร้านป่าสาย นอกจากนั้นยังชอบไปร้านที่อยู่ท้ายซอย ตั้งอยู่นอกชุมชน บริเวณถนนนันทารามซอย 6 ซึ่งขายอาหารพื้นเมืองด้วยชื่อร้านลุงอินทร์ ลูก้ามากเหมือนกัน ป้าเดือนบอกว่าดื่มแล้วสบายใจ หายเครียด เพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนก็จะออกมาดื่มเหล้าเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่ทำงานใช้แรงงาน กลุ่มที่ดื่มเหล้าด้วยกันเป็นประจำ ก็เป็นกลุ่มอาชีพกวาดถนนเหมือนกัน ถีบสามล้อ กรรมกรก่อสร้าง เป็นต้น ได้มีการพบปะพูดคุยกัน ป้าเดือนบอกว่า ในวงเหล้า มักจะเล่าเรื่องตลกบ้าง หรือเรื่องลามกให้กันฟังบ้าง ส่วนเรื่องใครเป็นอะไร เจ็บป่วยด้วยโรคอะไร ก็จะรู้ถึงกันหมด การที่ป้าเดือนรู้จักยาสมุนไพรแผนโบราณ ก็เนื่องมาจากการที่เพื่อนบ้านเล่าให้ฟังว่าใช้แล้วดี ก็คือสมุนไพรที่อยู่เลยวัดนันทาราม (ร้านวิรัชโฮสเทล) ซึ่งชาวชุมชนนิยมเรียกกันติดปากว่า ยาสมุนไพรวัดนันทารามนั่นเอง เรื่องที่ลูกสาวป้าเดือนเป็นเอดส์ด้วยก็ไม่ได้ปิดใคร และป้าเดือนก็บอกลูกสาวไม่ต้องปิดบังใครด้วย เพราะมีคนในชุมชนหลายคนที่เป็นโรคนี้เหมือนกัน ป้าเดือนบอกให้ลูกสาวทำใจให้ได้ โดยให้คิดว่าทุกคนท้ายที่สุดก็ต้องตาย เพื่อนบ้านที่รู้จักกันบางคนก็แนะนำยาแก้โรคเอดส์สูตรต่างๆ ให้ฟัง ป้าเดือนก็รับฟังและซื้อมาให้ลูกสาวและลูกเขยทานด้วย เพราะคนที่แนะนำนี้มาซื้อขายหอม หลานสาวของเขาก็เป็นโรคเอดส์เหมือนกัน ป้าเดือนคิดว่าทางบ้านเขาคงทดลองยามาหลายขนานแล้วและคงจะรู้ว่ายาขนานไหนดีที่สุด ก็เลยเชื่อและซื้อมาให้ทางครอบครัวของตัวเองทาน หลังจากนั้นก็สังเกตผลการรักษา โดยสังเกตจากอาการลูกสาวและลูกเขยสรุปว่าดีขึ้น ทานข้าวได้มากขึ้น ยาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมาจากสมุนไพร หมอที่ทำยาสมุนไพรรักษาโรคเอดส์ขายนี้เป็นคนที่อยู่ข้างนอกชุมชน ซึ่งเป็นยาลูกกลอนบ้าง หรือเป็นสมุนไพรผสมกับน้ำใ้ในขวดให้ดื่มบ้าง เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามยายหอมถึงเรื่องการรักษาโรคเอดส์ ที่ได้บอกป้าเดือนไป ยายหอมบอกว่า สงสารป้าเดือนตัวเองก็หัวอกเดียวกัน หลานสาวของคุณยายหอมก็เป็น และรู้จักยานี้มาจากเพื่อนที่นอกชุมชนซึ่งลูกชายเขาก็เป็นโรคนี้ ยายหอมเล่าว่า "เป็นกันั้นักขนาด บางคนก็อายปิดบัง แต่ยายคิดว่าเปิดเผยดีกว่า เพราะอย่างน้อยคนที่เขาเห็นใจก่อนมีเป็นจะได้แนะนำการรักษาโรคเอดส์หือได้"

เพื่อนที่ทำงานด้วยกันกับป้าเดือนส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงก็จะอายุใกล้เคียงกัน และมักจะพูดกันถึงเรื่องความสวยความงาม เรื่องสุขภาพกันบ้าง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เพื่อนร่วมงานหลาย

คนแนะนำว่า ให้ทานกวาวเครือ เพื่อช่วยให้ผิวพรรณเต่งตึงขึ้นมา “หลายคนบอกป้าว่า อันนี้มันเหี่ยวมันยุบมันจะตึงขึ้น 110 เม็ด 100 บาท ชื้อได้ที่ร้านมังสวิรัต ก็นวันละเม็ดก่อนนอน สำหรับคนที่อายุ 45 ปีขึ้นไป หรือคนตีหมดประจำเดือนแล้ว มันจะช่วยบำรุงผิวพรรณ ต่อนหลังก้อย่าง(หยุด) เพราะไม่มีสตาจค์ และต่อนหลังก้อได้ยืนข่าวว่ามันปดีโดย” ส่วนอาการอย่างอื่นที่คุณป้าเดือนและเพื่อนร่วมงานเป็นบ่อยมาก คือเป็นลมแดด สาเหตุเพราะงานที่ทำต้องอยู่กลางแจ้ง คุณป้าเดือนเล่าว่า วิธีการรักษา ก็อนั่งพักและดมยาหอม และยาคุมที่ดมแล้วขึ้นใจ ต้องเป็นยาคุมยี่ห้อวิกเท่านั้น จะสดชื่นขึ้นมาทันที และยี่ห้อนี้หาซื้อได้ยาก ส่วนใหญ่จะเป็นยี่ห้ออื่น ที่คุณป้าเดือนรู้จักยี่ห้อนี้ก็เพราะเคยใช้ของเพื่อนร่วมงานชื่อป้าเรียม ซึ่งก็พกยาคุมเหมือนกัน ขายที่ร้านมินิมาร์ทข้างบ้านป้าเรียม

หลังจากที่ป้าเดือนค้มเกล้าเสร็จ ก็กลับมาทานข้าวที่บ้าน โดยให้ลูกสาวเป็นผู้ทำอาหารเย็นไว้ให้คนในครอบครัว ทานข้าวพร้อมทั้งดูโทรทัศน์ไปด้วย ป้าเดือนบอกว่าติดละครหลังข่าวมาก โฆษณาต่าง ๆ ที่ได้ยินมาจากในโทรทัศน์ ก็พอจะจำได้บ้าง เช่น ทิพย์แฝงสี่เขียวสามชั้น “ยี่ห้อนี้มันติดหูป้าขนาด จำได้ง่าย ยี่ห้ออื่นนึกบ่ออก” วิทยุป้าเดือนบอกว่าไม่ค่อยได้ฟัง ไม่มีเวลาฟังเพราะต้องทำงานทุกวัน จะว่างเฉพาะตอนเย็น ซึ่งส่วนใหญ่ก็ค้มเกล้า ทานข้าว และดูโทรทัศน์เท่านั้นก็หมดไปแล้วในหนึ่งวัน ส่วนพวกหนังสือต่าง ๆ ไม่ค่อยได้ซื้อมาอ่าน เพราะมีราคาแพง จะใช้วิธีไปอ่านจากที่อื่นเช่นที่ร้านขายเหล้า ป้าเดือนบอกว่า “ไปเซาะอ่านตำราบ้านเหล้ามันตึงมี หรือบ่อนตำบ้านเพื่อนฝูงก้อได้” ป้าเดือนได้เจอสูตรยาสมุนไพรรักษาโรคเอดส์จากในหนังสือเล่มหนึ่ง ก็เลยมาหัดทำขึ้นมาเองเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทานให้กับลูกสาว โดยใช้ตัวยาทั้งหมด 5 อย่าง คือ สลดพังพอน ลูกใต้ใบ มะระ จูมจันริง ใบมะตูม ขึ้นตอนที่ป้าเดือนเล่าให้ฟังก็คือแยกใบมะตูมไว้ 5 ใบ และส่วนผสมที่เหลืออีก 4 อย่าง อย่างละนิดละหน่อย ซอยและตากแห้ง พอแห้งแล้วนำมาบดรวมกัน เคล้ากับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นยาลูกกลอน ทำทานเองไม่ขายให้ใคร ทานวันละ 3 เวลา หลังอาหาร ครั้งละ 2 - 3 เม็ด ป้าเดือนบอกว่าทำให้ทานข้าวได้อร่อยขึ้น และมีเรี่ยวมีแรงขึ้น

เพื่อนบ้านที่เป็น อสม. ไม่ได้เข้ามาพูดคุยให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการใช้ยาให้โดยตรง มีแต่มาช่วยพ่นยากันยุงให้บ้างในบางครั้ง และประกาศให้เอาลูกเอาหลานไปซังน้ำหนักที่ศสมช. ได้นมถู และไข่ไก่กลับมาด้วย ป้าเดือนบอกว่า ข่าวสารเรื่องยาไม่ได้รับข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้เลย ไม่ว่าจะเป็น อสม. หรือ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ “ได้ยินแต่ประกาศเสียงตามสายหื้อ อสม.มาร่วมประชุมกัน แต่บ่เห็นหื้อชาวบ้านอย่างเฮาเข้าร่วมประชุมโดย เห็นเป็นว่ามีหมอมাত্রาหวหื้อฟรีดี ศสมช.เหมือนกัน แต่ป้าบ่มีเวลาไป ต้องทำงานกัวัน

ขาดไปได้ นอกจากเจ็บหนักแต่ ๆ ก็หยุดงานเอาคือๆ ปลอยหื้อเป็นหักสดวงค์ไป ก่อไป
โรงพยาบาลตีปามีประกันสุขภาพนั้นเนาะ”

ร้านขายยาเจ้าประจำของป้าเดือนก็คือร้านหนึ่งเก๊สซ(ท้ายซอย) ป้าเดือนบอกว่า
ทดลองเดินเข้าร้านนี้เอง และบอกว่า เจ้าของร้านใจดี อธิบายดี แนะนำการใช้ยาให้ด้วยทุกครั้ง
และถ้าเป็นไปได้เจ้าของร้านขายยามักจะให้คนป่วยเป็นคนมาซื้อยาเอง เพราะจะได้วินิจฉัยโรค
ให้ด้วย ป้าเดือนเล่าว่า “เป็นจิดยาคลายเส้นหื้อดิขนาด เวลามีอาการปวดเมื่อยเนื้อตัว บั๊จจักซื้อ
ยา เป็นภาษาฝรั่ง ไซ้แล้วได้ผลดี ซื่อค่าละ 20 บาท เต้าอัน ถ้าอาการดีขึ้นแต่ยังบ่หายขาด ก่อไป
บอกอาการหื้อเป็นใหม่เวลาขาดหมด ก่อได้ยามาอย่างเดิมมันเนาะ เป็นหื้อกินหลังอาหาร เวลา
เฮาหื้อคนอื่นไปซื้อหื้อ สำหรับยานี้เป็นบ่ขายหื้อ เฮาต้องไปเอาคนเดียว เป็นจะรูดถามและ
ตรวจดูอาการหื้อโดย แต่บ่รู้ว่าเป็นเป็นเก๊สซกรก่ บ่กล้าถาม” ยาที่ป้าเดือนซื้อประจำที่ร้าน
ขายยาหนึ่งเก๊สซ ก็คือยาของสำเร็จรูป และยาที่ต้องจัดเม็ดให้ เช่นเวลามีอาการกลืนน้ำลายเจ็บ
คอมมีเสมหะ ส่วนยาจากร้านขายของชำในชุมชน ป้าเดือนบอกว่าก็ซื้อด้วยเหมือนกัน เพราะยา
จากร้านขายของชำส่วนมากที่ขายก็เป็นยาของสำเร็จรูปเหมือนกันกับร้านหนึ่งเก๊สซ แต่ก็จะมี
ขายเฉพาะบางยี่ห้อเท่านั้น และถ้าซื้อเก๊ยเงินไกลก็ซื้อร้านขายของชำนั่นเอง เวลาซื้อยาของ
สำเร็จรูปก็เจาจะงยี่หื้อไปเลย ไม่ต้องให้ใครแนะนำให้เพราะเคยใช้เป็นประจำ รู้สรรพคุณคืออยู่
แล้ว นอกจากร้านขายของชำจะแนะนำของเขาเอง และบางครั้งก็มีการแวะซื้อยาจากร้านขาย
ยาทั่วๆไป ขณะกวาดถนนในเวลาทำงานด้วย

การรักษาตัวเองของคนในครอบครัวป้าเดือน ก็จะเป็นในลักษณะคล้าย ๆ กันกับคน
อื่นในชุมชนคือถ้าเจ็บป่วยไม่มาก ก็นิยมซื้อยาทานเอง ยี่หื้อยาก็มาจากการรุ่นปู่ ยา ตา ยาย ใช้
ต่อๆ กันมา การได้ยีนได้ฟังจากการที่เพื่อนบ้านแนะนำ บางครั้งก็มีการพูดคุยกันกับกลุ่มเพื่อน
ร่วมอาชีพที่แนะนำยาที่รักษาอาการที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่คล้าย ๆ กัน หรือจากสื่อวิทยุ
โทรทัศน์ ที่ทำให้ชื้อยานั้นติดหูติดตา และจากเจ้าของร้านขายยาเจ้าประจำเนื่องจากเชื่อถือใน
ตัวเจ้าของร้านมาก ถ้ามีอาการเจ็บป่วยค่อนข้างรุนแรงก็จะไปโรงพยาบาลที่มีประกันสังคมอยู่
บางครั้งถ้ามีอาการอ่อนเพลียจากการทำงานก็ไม่ต้องซื้อยาอะไรมาทาน ป้าเดือนบอกว่านอน
หลับพักผ่อนน้อยก็หายมันจะหายเอง ส่วนคลินิกนั้นทั้งครอบครัวไม่ไปใช้บริการเลยเพราะ
เบิกไม่ได้ สมุนไพรนั้นนิยมใช้มากโดยเฉพาะสมุนไพรที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ เพราะต้องการให้
ลูกสาวมีภูมิต้านทานให้มีอาการดีขึ้น ส่วนไสยศาสตร์ เป่า เสก รดน้ำมันด์ ป้าเดือนบอกว่าไม่
นิยมมันหมดสมัยแล้ว

ครอบครัวกลุ่มระดับกลาง

ประกอบด้วย ครอบครัวคุณลุงสมยศ ครอบครัวคุณป้าบัว ครอบครัวพี่กาญจนา

4. ครอบครัวคุณลุงสมยศ

คุณลุงสมยศ อายุ 48 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภรรยาชื่อคุณป้าอัมพร อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันคุณลุงประกอบอาชีพขับรถรับเหมาไปรษณีย์และงานต่างๆ ไปให้กับพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง และ คุณลุงมีรายได้เดือนละ 5,000 บาท ส่วนคุณป้าขายอาหารประเภทไส้อั่ว แคนหมู อยู่ในตลาดทิพย์เนตร คุณป้ามีรายได้เดือนหนึ่งอยู่ในช่วง 3,000–4,000 บาท มีลูกสาวลูกชายรวม 2 คน คนโตเป็นผู้หญิง อายุ 29 ปี มีครอบครัวแล้วย้ายไปอยู่ที่นครสวรรค์ ส่วนอีกคนคือลูกชายคุณเล็ก อายุ 17 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้น ปวช.ปีที่ 2 ของวิทยาลัยเทคนิคที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 11 แสดงภาพบริเวณกลางซอย ซึ่งเป็นบ้านของกลุ่มคนระดับกลาง และระดับบน 2 ฟากถนน

บ้านที่อยู่ปัจจุบันเป็นบ้านชั้นเดียวมีรั้วเหล็กกั้นหน้าบ้าน อยู่บริเวณหน้าปากซอย ชุมชน หน้าบ้านมีโต๊ะม้าหินอ่อน 1 ชุด สำหรับให้แขกผู้มาเยือนไวนั่งคุยกัน ส่วนข้างในตัวบ้านมี 2 ห้องนอนทางด้านขวา ข้างหน้าสุดเป็นห้องรับแขก มีโซฟา และโทรทัศน์ ไว้สำหรับเป็นที่พักผ่อนของคนทั้งบ้าน คุณลุงจะออกจากบ้านไปประมาณ 7 โมงครึ่งตอนเช้า

เพื่อให้ไปถึงที่ทำงาน 8 โมงครึ่ง และเลิกงาน 4 โมงครึ่ง หุยกวันเสาร์อาทิตย์ บางวันถ้ามีงานมากคุณลุงจะอยู่จนถึงดึก ก็ได้ค่าล่วงเวลาตอบแทนด้วย ส่วนคุณป้าเองจะไปตั้งของขายของที่ตลาด ประมาณ ป้าย 3 โมง จนถึงประมาณ 2 ทุ่ม ก็เริ่มเก็บของ หลังจากนั้นตอนกลางคืนทุกคนก็จะมาเจอกันพร้อมหน้าพร้อมตากันดูทีวีด้วยกันแต่ไม่ได้ทานข้าวด้วยกัน ส่วนใหญ่ลูกชายคนเล็กและคุณลุงก็จะทานอาหารเย็นเรียบร้อยกันแล้ว คุณป้าต้องหาทานเองที่ตลาดช่วงที่ขายของนั่นเอง หรือบางครั้งก็ซื้อขนม ของหวานมาฝากลูกกับสามีด้วย

ภาพที่ 12 แสดงภาพบ้านกลางซอย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นร้านค้า

ภายในครอบครัวคุณลุงเองคุณป้าเอง ก็มีการพูดคุยแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพกับคนในครอบครัวเสมอๆ เช่น เวลาลูกชายไม่สบาย คุณลุงก็ให้เอาผ้าเช็ดหน้าชุบน้ำเช็ดตัว เพื่อลดอุณหภูมิ พยายามให้ลูกชายหมั่นออกกำลังกาย ซึ่งตัวลูกชายเองมีโรคประจำตัวคือโรคเกี่ยวกับลำไส้ บางครั้งก็ปวดท้องทานอะไรเข้าไปก็จะอาเจียน ตัวลูกชายจะไม่ค่อยได้ซื้อยาทานเองมากนัก เพราะกลัวจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ นอกจากถ้ามีอาการเจ็บก็จะไปที่ศูนย์ฯ หรือไปโรงพยาบาลเท่านั้น แต่ก็มีบ้างที่คุณลุงเป็นผู้ซื้อยาจากร้านขายยามาให้ลูกทาน แต่จะเป็นยาที่รักษาเกี่ยวกับการเป็นไข้หรือปวดหัวตัวร้อนเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ยาที่รักษาอาการเกี่ยวกับลำไส้ เพราะกลัวลูกจะเป็นอันตราย ส่วนคุณป้าเมื่อมีอาการเจ็บป่วยไม่มาก คุณลุงก็จะดูแลเรื่องสุขภาพให้ด้วย คือจะไปซื้อยาจากร้านขายยามาให้คุณป้าทาน คุณป้าเองเล่าว่าตัวเองจะยุ่งทั้งวัน เพราะต้องตื่นมาทำอาหารเพื่อขายในตอนเช้า ทำงานบ้านด้วย และออกไปขายของในตอนเย็น จนถึงค่ำบางครั้งไม่ค่อยมีเวลาที่จะซื้อยาเอง คุณลุงมักจะเป็นคนจัดการเรื่องนี้แทน คุณป้าเล่าว่าสุขภาพของคุณลุงนั้นแข็งแรงมาก ไม่มีโรคประจำตัวเลย จะตื่นนอนประมาณ ตี 5 ครึ่ง แล้วลุก

ขึ้นมามีงอกกำลังกายตอนเช้าทุกวัน และพยายามชวนลูกชายให้วิ่งด้วยกัน แต่ลูกชายเรียนภาคค่ำบางครั้งก็ตื่นวิ่งตอนเช้าไม่ไหว ส่วนเรื่องอาหารคุณลุงก็จะเตือนคนในครอบครัวว่า อย่ากินอาหารสุกๆ ดิบๆ ประเภทลาบดิบ ควรทำให้สุกก่อน เนื่องจากตัวคุณลุงเองเป็นสมาชิกอสม. พอจะมีความรู้เรื่องการใช้ยาจากการอบรมบ้าง และเน้นให้คนในบ้านใช้ยาสามัญประจำบ้าน เช่น ถ้าปวดหัวก็ทานพาราเซตามอล ซึ่งก็ไปขอที่ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานประจำตำบลเชียงใหม่บ้าง ซึ่งจากร้านขายยาบ้าง บางครั้งคุณลุงมีวันหยุดก็จะพาครอบครัวไปเดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า คุณลุงบอกว่าเคยแวะซื้อยาอมแก้ไอที่ร้านขายยาในห้างมาด้วย ส่วนใหญ่จะชอบใช้ยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ หรือยาสามัญประจำบ้าน แต่ถ้ายาเหล่านี้ไม่มีในร้านที่แวะซื้อบางครั้งก็ซื้อยาสำเร็จรูปมาทานด้วยเหมือนกันแต่ก็ไม่บ่อยนัก เพราะคุณลุงเคยได้ยินจากเพื่อนบ้านมาว่าการกินยาของสำเร็จรูปมากเกินไปนั้น สามารถติดยานั้นๆ ได้ บางคนเมื่อไม่ได้กินแล้วกระวนกระวาย ใจสั่น และทางเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็พยายามส่งเสริมให้ชาวชุมชนใช้ยาสามัญประจำบ้านแทน คุณลุงเล่าว่าในสมัยก่อนรุ่นพ่อรุ่นแม่ชอบกินยาแผนโบราณมาก เช่น เวลาปวดท้องก็เห็นคุณแม่กินยาธาตุ 4 ตรากิเลน ส่วนใหญ่มาจากอาหารเป็นพิษ เนื่องจากทานอาหารแสลงมา คุณลุงเล่าว่าคุณแม่ก็จะอบรมสั่งสอนว่าให้กินยาอะไร กรณีป่วยเป็นอะไร และที่ป่วยมาจากสาเหตุอะไร เพื่อให้คนในบ้านจะได้หลีกเลี่ยงสาเหตุที่ทำให้เจ็บป่วยนั้น คุณลุงเล่าว่า “เป็นอาจกินอาหารดิบ ผักสดไม่ได้ล้างอาจแสดงก่อกำเนิด ยานี้เป็นยาธาตุน้ำแดง เป็นยาสามัญประจำบ้าน ปู่ย่าตายาย เป็นเคยใช้มาก่อน เป็นก่อบอกก่อสอนเอาไว้ให้กินยาอะไรหยังพ่อง” และประเภทยาที่คุณลุงเห็นคนรุ่นก่อนใช้มาตลอด และปัจจุบันคุณลุงก็ใช้ตามที่มีอยู่หลายอย่างเช่น ยาแก้ไอ น้ำคำตราโยคี ยาผงตรากระรอกแก้ปากเป็นแผลร้อนใน และยาหอมตราห้าเจดีย์ ยาแก้ร้อนในตราร่มไพร เป็นต้น

เพื่อนบ้านที่สนิทสนมกันก็มีอยู่หลายคน บางครั้งก็แวะมาเยี่ยมเยียนคุณลุงที่บ้าน ส่วนใหญ่มาพูดคุยเรื่องการทำงาน เรื่องพฤติกรรมคนในชุมชน หรือเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยบ้างเพราะต้องการให้คุณลุงช่วยเหลือในการนำส่งศูนย์ฯ บ้าง โรงพยาบาลบ้าง เพราะคุณลุงมีรถกระบะและเป็นหน้าที่ของอสม. อยู่แล้ว คุณลุงบอกว่าเรื่องยาจะไม่แนะนำใคร เพราะเพื่อนบ้านเขามียาประจำใช้ของเขาอยู่แล้ว ถ้าแนะนำผิดพลาดไปจะไม่เป็นการดี และเพื่อนบ้านก็ไม่กล้าแนะนำยาให้คุณลุง เพราะรู้ว่าคุณลุงเป็นอสม. เพียงแต่เล่าให้กันฟังเท่านั้นว่าตัวเองนั้นใช้ยาอะไรอยู่และอาการดีขึ้นหรือไม่ คุณลุงบอกว่า จะใช้ตามเพื่อนบ้านเป็นบางอย่าง เช่น ใช้สมุนไพรของวิรัชโฮส “เป็นว่างเป็นดังมาหา ถ้าเฮว่างเฮาก่อจะไปหาเป็น ส่วนใหญ่เป็นก่อก่อมาเล่าเรื่องสุขภาพหือฟัง ว่าป็นจะอ้อแล้วกินอะหยัง เช่นว่า เพื่อนบ้านเฮานี้ชอบซื้อยาสมุนไพรวัดนันทารามมากิน เขาก่อบอกเฮาว่าใช้ยาตัวไหนพ่อง เขาบได้ถึงขั้นแนะนำหือเฮาหือรอก เพราะ

เขาก็เป็นอสม. เพียงแต่เขามาเล่าหือฟังเค้าอันเนาะ เขาก็ซื้อมาใช้เป็นบางอย่าง ส่วนตัวเขาเองก็ไม่ได้แนะนำเพื่อนบ้านว่าต้องกินยี่ห้ออะหยั่ง เพราะเขาก่อนมียาดีเขาใช้ประจำแล้ว ถ้าแนะนำผิดพลาดไปแล้วเขาเป็นอะหยั่งไปก็แย่แน่ เพราะเขาก็ไม่ได้เป็นหมอ เพียงแต่ถ้าเห็นอาการหนักก็บอกหือเขาจะใจ(ริบ)ไปที่ศูนย์ฯ เทีย หรือบางครั้งก็เป็นผู้นำส่งไปโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องต่อไป”

เนื่องจากบางครั้งคุณลุงต้องทำงานอยู่จนถึงดึก โดยเฉพาะช่วงมีการหาเสียงเลือกตั้ง ต้องเร่งกันทำงานทั้งวันทั้งคืน เพื่อนที่ทำงานก็ประสบปัญหาแบบเดียวกัน มีอาการง่วงนอน อ่อนเพลีย ก็จะซื้อเครื่องดื่มบำรุงกำลังมาทาน บางครั้งก็ซื้อมาให้คุณลุงด้วย คุณลุงเล่าว่า “เพื่อนที่ทำงานหลายคน มีอาการง่วงหงาวหาวนอน บางคนก็กินยาชูกำลังพวก กระติงแดง ลิโพ เอ็ม100 เอ็ม150 พอง บางครั้งก็เป็นสปอนเซอร์มาหือเฮากินโดย มันก็ช่วยหือตาสว่างได้ ความจริงยี่ห้อพวกนี้รู้จักกันมาเมิ่นแล้ว โฆษณาก่อนมี แต่บางตัวก็เคยกิน ก็ไม่ได้มา কিনกับเพื่อนซื้อหือกินนี้แหละ” คุณลุงเล่าว่าบางครั้งก็สังเกตเห็นเพื่อนร่วมงานบางคนกินยาของชนิดหนึ่งทุกวัน ในช่วงทำงานตอนหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งต้องทำงานจนดึก แต่เพื่อนคนนั้นสดชื่นไม่มีอาการง่วงนอนเลย แต่คุณลุงไม่ได้สนใจถามว่าเป็นยาอะไร และไม่คิดจะใช้ตาม

โฆษณาดังๆ ในโทรทัศน์และวิทยุ คุณลุงฟังได้ยินอยู่บ่อยๆ สำหรับวิทยุนี้ คุณลุงได้ฟังเป็นประจำ เพราะการที่มีอาชีพขับรถแท็กซี่โฆษณา ต้องนั่งอยู่ในรถทั้งวันมีการเปิดวิทยุฟังรายการเพลง รายการข่าวอยู่เสมอ ทำให้มีโอกาสได้ยินการโฆษณาย่อยๆ ส่วนคุณป้าเองอยู่ในตลาด เพื่อนที่ขายของด้วยกัน นำวิทยุมาเปิดฟังด้วย ทั้งครอบครัวก็จะซื้อมาใช้ตามเป็นบางอย่างเท่านั้น เพราะการโฆษณาเมื่อฟังซ้ำบ่อยๆ ได้ยินสรรพคุณว่าดีอย่างไร ทำให้บางครั้งก็อยากทดลองซื้อมาใช้เหมือนกันเมื่อมีอาการเจ็บป่วยตรงกับที่โฆษณา ถ้าไม่เจ็บป่วยในขณะนั้นก็จะไม่สนใจในโฆษณามากนัก “แต่เขาจะสนใจมัน ก่อต่อเมื่อมีอาการเจ็บป่วยขึ้นมา ก็จะหยุดฟังมัน แต่ถ้าเขาขณะนั้นไม่ได้เป็นอะหยั่งในทีวีก็โฆษณาไปแต่ะบได้สนใจ ฟังเนื้อความได้ใจ เพียงแต่มันได้ยินซ้ำๆ จนติดหูติดตา มันอาจทำหือเวลาใครเจ็บป่วยขึ้นมา ก็จะนึกถึงยาดีโฆษณาได้ก่อนตัวอื่นได้โฆษณา” แต่ที่คุณลุงได้ยินโฆษณาอยู่บ่อยๆ ในทีวี และทดลองซื้อมาใช้ตามบ้างก็มีเหมือนกัน เช่น กระติงแดงรุ่นใหม่ REDBULL เป็นต้น คุณลุงเข้าใจว่าเครื่องดื่มชูกำลังพวกนี้ก็เป็นยาชนิดหนึ่ง เพราะมีสารทำให้สดชื่น กระปรี้กระเปร่า ส่วนยี่ห้ออื่นประเภทอื่นจะไม่ซื้อตามเท่าใดนัก เนื่องจากมียาประจำอยู่แล้ว และส่วนใหญ่จะซื้อยาที่ใกล้ที่ทำงาน หรือบางทีผ่านร้านขายยาตรงไหนในเส้นทางขณะขับรถ ก็แวะซื้อ หรือกลับมาซื้อร้านพัฒนาโฮสเทลหน้าปากซอย ก่อนเลี้ยวรถเข้าบ้านนั่นเอง ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ คุณลุงบอกว่าไม่ได้ซื้อหนังสือพิมพ์มาไว้ที่บ้าน แต่จะไปอ่านจากที่ทำงานซึ่งรับหนังสือพิมพ์

ทั้งไทยรัฐ เดลินิวส์ และมติชน เลือกว่าได้ตามใจชอบ ส่วนการโฆษณาในหนังสือพิมพ์ คุณลุงบอกว่าไม่ค่อยได้สังเกตว่ามีหรือไม่มี เพราะไม่ได้สนใจ จะสนใจอ่านเฉพาะข่าวการเมืองและข่าวกีฬามากกว่า หน้าโฆษณาสินค้าไม่ค่อยชอบดู

เนื่องจากคุณลุงเป็นสมาชิกอสม.ด้วย ได้รับการอบรมจากเจ้าหน้าที่เทศบาลเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพมาบ้างเหมือนกัน คุณลุงบอกว่าเจ้าหน้าที่พยายามส่งเสริม ให้สมาชิกอสม.ใช้ยาสามัญประจำบ้านกับตัวเองและคนในครอบครัวก่อน และให้นำความรู้ที่นั่นเผยแพร่ให้กับเพื่อนบ้านต่อไป แต่คุณลุงบอกว่าใช้กับครอบครัวตัวเองก็เพียงพอแล้ว เพราะเพื่อนบ้านเขาก็มียาประจำตัวของเขาอยู่แล้ว บางทีพูดไปเขาอาจจะไม่เชื่อก็ได้เพราะเราไม่ใช่หมอ ก็ได้แต่พยายามบอกให้เพื่อนบ้านคนที่มีบัตรสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นบัตรผู้สูงอายุ บัตรผู้มีรายได้น้อย หรือบัตรอสม. ฯลฯ ว่าเวลาเจ็บป่วยให้ไปที่ศูนย์ฯ คุณลุงเล่าให้ฟังว่า “เทศบาลจะมาจัดอบรมห่อปีละครั้ง ช่วงพฤษภาคม-มิถุนายนนี่ยะ อบรมไปแล้ว ต่อมาก่ออบรมฟื้นฟูตลอด เป็นมาอบรมเรื่องยาสามัญประจำบ้าน อย่างกับคอแรมเนี่ยะเป็นบอกห่อกินเวลาหลอดลมอักเสบกลืนน้ำลายเจ็บคอ หรือสโตนบลิ้ม น้ำมันมวยแก้ฟกช้ำดำเขียวยาพวกนี้ได้มาจากการอบรม อสม.เบื้องต้นทั้งนั้น วิทยากรเป็นบอกห่อใช้กับตัวเองและคนในครอบครัวก่อน แล้วถึงแนะนำห่อกับเพื่อนบ้านต่อไป หน้าห่ออสม.นี้มีคำตอบแทนห่อ มีแต่บัตรสุขภาพห่อทุกคนในครอบครัว” คุณลุงเล่าว่า ในเขตเทศบาลมีอยู่ 4 แขวง คือแขวงเม้งราย แขวงศรีวิชัย แขวงนครพิงค์ แขวงกาวิละ ซึ่งก็มีโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องประจำแต่ละแขวง คนในชุมชนต่างๆ ก็จะไปใช้บริการในแขวงที่รับผิดชอบชุมชนนั้นๆ ซึ่งทั้งครอบครัวคุณลุงเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยก่อนข้างรุนแรงขึ้นมา ก็จะไปรักษาที่ศูนย์ฯ หรือศูนย์จะส่งต่อไปโรงพยาบาลตามที่กำหนดไว้ ส่วนหน้าที่ของอสม. ที่คุณลุงต้องปฏิบัติ เช่น ต้องประชุมทุกๆ เดือน โดยเวียนกันไปตามชุมชนต่างๆ เพื่อรับทราบถึงปัญหาซึ่งกันและกัน ภายในชุมชนเองก็ทำหน้าที่ป้องกันยุ่งลาย สอดส่องพฤติกรรมเด็กวัยรุ่นในชุมชนเกี่ยวกับยาเสพติด ชั่งน้ำหนักเด็กทุก 3 เดือน และเมื่อทางเทศบาลต้องการณรงค์เรื่องสุขภาพต่างๆ อสม.ก็จะเป็นผู้ช่วยเวลาอบรม เตรียมความสะดวกในชุมชนต่างๆ ให้พร้อมเวลาอบรม ถ้าคุณลุงจะแนะนำคนในชุมชนเรื่องยาได้ ก็เพียงแค่แนะนำว่า ให้โปรดสังเกตยาโดยอ่านฉลาก หรือบอกว่าเจ็บท้องต้องไปหาหมอแขวงนั้นๆ ไม่มีการแนะนำว่าต้องใช้ยี่ห้อไหนยี่ห้อนี้ นอกจากให้ไปรักษาหมออย่างเดียว

ร้านขายยาที่คุณลุงนิยมนซื้อ ก็คือร้านขายยาหน้าปากซอย คือร้านพัฒน์โอสด เพราะอยู่ใกล้บ้านที่สุด บางครั้งก่อนจะเลี้ยวรถเข้าซอยบ้านในชุมชน ก็จะแวะซื้อยาที่ร้านพัฒน์โอสดเป็นที่จำหน่ายยาแผนโบราณและแผนปัจจุบัน ซึ่งเจ้าของร้านใจดี คุณลุงมักจะพูดคุยปรึกษาเรื่องยา เรื่องสุขภาพอยู่เสมอทั้งสุขภาพของลูกและภรรยา ซึ่งคุณลุงเองส่วนใหญ่จะเป็นคนซื้อ

ยาไปให้คนในครอบครัวเอง คุณลุงบอกว่า “ไปซื้อดีร้านพัฒน์โฮสเทล และก๋อร้านสามพี่น้อง มันอยู่หน้าปากซอยตึก 2 ร้าน เพราะส่วนตัวรู้จักเป็นมาเมินแล้ว พวกยาของสำเร็จรูปก่อระบุนะจะง้อไปเลย ตัวยามันถูกกับโรคเพราะเขาเคยใช้มาก่อน ยาแผนโบราณก๋อซื้อ พวกยาธาตุทั้งหลายพวกนี้แพง ส่วนมากก๋อซื้อ 2 ร้านนี้ได้อัน บางครั้งเจ้าของร้านเป็นก๋อแนะนำ ยาตัวอื่นที่นอกเหนือจากดีเฮาเคยใช้ เช่น เป็นว่านอกจากพาราแก๊ปวดแล้ว ก๋อกิน บรูเฟน ได้ขนาด 400 มิล ถ้าปวดน้อย หรือ 600 มิล ถ้าปวดหนัก ก๋อกินหลังอาหาร เขาก่อจะได้สู้ไว้” ส่วนร้านขายของชำในชุมชน คุณลุงก็จะไปซื้อยาที่เคยใช้เป็นประจำ เป็นพวกยาของบรรจสำเร็จ ถ้าไม่มียาคัณนั้นก็จะเอายาอื่นที่รักษาในอาการเดียวกันทดแทน โดยตัดสินใจเลือกเอง ไม่ต้องให้เจ้าของร้านขายของชำแนะนำ

การรักษาตัวเองของคนในครอบครัวคุณลุง ส่วนใหญ่คุณลุงจะเป็นคนวิเคราะห์อาการว่ารุนแรงหรือไม่ และตัดสินใจเลือกวิธีการรักษา การที่จะเลือกซื้อยามาทานเองจะเป็นกรณีเจ็บป่วยไม่มาก และคุณลุงจะเป็นผู้เลือกซื้อยามาให้กับคนในครอบครัว ส่วนกลุ่มเพื่อนบ้านก็ไม่ค่อยมีใครมาแนะนำให้ครอบครัวคุณลุงใช้ยาคัณนั้นหรือตัวนี้ เพียงแต่เล่าอาการและยาที่ใช้ให้ฟังเท่านั้น เพราะกลัวจะเป็นอันตรายกับคนอื่น เพราะตัวเองไม่ได้เป็นหมอ เพียงแต่ถ้าคนในครอบครัวตัวเองไม่สบาย ก็จะเน้นให้ใช้ยาสามัญประจำบ้านที่ได้รับการอบรมมาจากเจ้าหน้าที่ นอกจากนั้นก็จะใช้ยาแผนโบราณเพราะเคยใช้มานานแล้ว แต่ก็มีการใช้ยาของบรรจสำเร็จ หนูดำโคล ทิพพี ร่วมด้วยเป็นบางครั้งถ้าต้องการความสะดวก และเร่งด่วนก็ใช้ทดแทนก่อนได้ ส่วนเพื่อนที่ทำงานก็จะมีการพูดคุยถึงปัญหาเรื่องสุขภาพกันบ้าง และสื่อต่างๆ ที่โฆษณาทำให้ติดตามติดหู และซื้อตามเป็นบางอย่างเท่านั้น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เข้ามาอบรมเรื่องสุขภาพ มีผลทำให้คุณลุงหันมาใช้ยาสามัญประจำบ้านมากขึ้นโดยซื้อจากร้านขายยากรณีไม่อยากจะเสียเวลาไปขอยาที่ศูนย์ฯ ส่วนสมุนไพรก็ใช้เป็นบางอย่างตามเพื่อนบ้านใช้ ที่นิยมคือยาสมุนไพรวัดนันทาราม และถ้าหากมีอาการเจ็บป่วย ถ้าวิเคราะห์ดูแล้วอาการหนักก็จะไปรักษาที่ศูนย์ฯ ด้วย เช่น คุณลุงบอกว่า “ลูกบ่าวเป็นไข้บ่สบาย ก๋อไปซื้อหื้อลูกชายกินยาอะหยัง แต่หื้อไปตรวจที่ศูนย์ฯ เลย เพราะลูกบ่าวมีอาการลำไส้โต คือกินอาหารแล้วมักจะอาเจียน กลัวว่าซื้อยากินเองจะทำหื้อลูกเป็นอันตราย ไปหื้อหมอตรวจดีกว่า เพราะตรวจฟรีอยู่แล้ว คลินิกบ่เข้าเลย เพราะมันต้องเสียสตางค์ ยาที่คลินิกกับโรงพยาบาลด้วยก๋อเหมือนกัน อันเนาะ เพียงแต่มันอาจจะเป็นคนละยี่ห้อ” การรักษาด้วยไสยศาสตร์คุณลุงบอกว่าไม่ใช่ไม่เชื่อถือแต่ต้องเป็นอาการที่หมอปัจจุบันตรวจหาสาเหตุไม่เจอ ค่อยไปรักษาวิธีอื่นหรือจะเป็นไสยศาสตร์ก็แล้วแต่คนจะทดลอง ซึ่งที่ผ่านมามีคนในครอบครัวป่วยด้วยโรคธรรมดาๆ เท่านั้น ไม่ถึงขั้นที่ต้องใช้ไสยศาสตร์เข้าช่วย อำนาจการตัดสินใจในการเลือกแหล่งรักษาพยาบาลของคนใน

บ้านจะอยู่ที่คุณลุงเป็นส่วนใหญ่ เพราะความที่คุณลุงเป็นอสม. คนในบ้านจะเชื่อถือ คุณลุง บอกว่า “เวลา แม่ ลูก บ่สบาย เขาตึงหื้อไปศูนย์ฯ หื้อหมด ก่อบ่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะหยั่ง เป็นตึง ถิดยาหื้อฟรี” ดังนั้นทุกคนในครอบครัวจึงมีรูปแบบการรักษาตัวเหมือนกับคุณลุง คือถ้าไม่ชื้อ ยากินเอง ส่วนใหญ่ก็จะไต่ยามาจากที่ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานประตูเชียงใหม่ทั้งนั้น

5. ครอบครัวคุณป้าบัว

คุณป้าบัว อายุ 53 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 สามีนื้อคุณประวิทย์ จบการ ศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัวนี้มีลูกสาวลูกชายรวมทั้งหมด 3 คน คนโตเป็นผู้หญิง อายุ 28 ปี จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่งงานและเลิกกับสามีแล้ว ปัจจุบันนี้มีลูกชายอายุประมาณ 3 ปี ช่วยคุณป้าบัวขายของชำอยู่ที่บ้าน คนที่สองเป็นผู้ชาย อายุ 21 ปี จบการศึกษาระดับ ปวส. 2 ทำงานที่สนามบินจังหวัดเชียงใหม่แผนกแพ็คของใส่ตู้ขนส่งสินค้า เพื่อส่งออกไปยัง ต่างประเทศ ยังไม่ได้แต่งงาน คนสุดท้องเป็นผู้หญิง อายุ 17 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5 ครอบครัวนี้พักอยู่ด้วยกันทั้งหมดในบ้าน ซึ่งเปิดเป็นร้านขายของชำ คนที่ขายของชำ เป็นหลักคือคุณป้าบัว และลูกสาวคนโตและคนเล็ก ส่วนลูกชายกลับมาจากที่ทำงานก็จะมา ช่วย คุณป้าบัวบอกว่ารายได้จากการขายของในแต่ละเดือนจะอยู่ในช่วง 4,000 - 5,000 บาท ไม่ รู้ว่าได้กำไรหรือเปล่า ชื้อของมาก็ทานไปด้วย ใช้ไปด้วย ขายไปด้วย ถ้าของหมดก็ชื้อมาเติมใน ร้านใหม่ ส่วนคุณลุงประวิทย์นั้น ขณะนี้ทำงานเป็นพนักงานขับรถของโรงแรมสุริวงส์ หน้าที หลักคือ รับส่งแขกไปสนามบิน ทำงานเป็นช่วงๆ (เป็นกะ) เช่นบางเดือนเข้างานตอนบ่าย 3 โมง ออกงานตอนเที่ยงคืน หรือบางเดือนเข้างานตอนตี 5 ออกงานตอนบ่าย 3 โมง เป็นต้น หยุคทุกๆ วันอังคาร รายได้ต่อเดือน คือ 4,500 บาท

ร้านขายของอุปโภค บริโภคต่างๆ เปิดประมาณ 6 โมงครึ่งตอนเช้า และปิดประมาณ 3 โมง ที่ร้านมีเหล้ายี่ห้อต่างๆ ขาย รวมทั้งเหล้าคองยาด้วย แต่ไม่มีอาหารขายเหมือนร้านพี จันท์กับร้านป่าสาย ซึ่งบ้านของป้าบัว เป็นลักษณะบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างสร้างด้วยอิฐบล็อก ชั้นบนสร้างด้วยไม้ ซึ่งชั้นล่างแบ่งเป็น 2 ด้าน ด้านซ้ายเป็นที่ตั้งของสำหรับขายที่ใส่ไว้ในตู้ กระจก และชั้นวางของ ด้านขวาเป็นห้องนอน 2 ห้อง เรียงตัวต่อกันไปในแนวลึก เป็นห้อง ของลูกสาวคนโตกับลูกชายตัวเล็กและลูกชายคนกลาง ชั้นบนมีอีก 2 ห้องนอน เป็นห้อง คุณลุงคุณป้าบัวและลูกสาวคนเล็ก บริเวณหน้าบ้านหรือน้ำร้านค้า ใช้เป็นที่ตั้งโต๊ะไม้สี่เหลี่ยม ไม้หนึ่งตัวพร้อมม้านั่งด้วย สำหรับไว้ให้ลูกค้านั่งดื่มเหล้าและพูดคุยกัน

ภายในครอบครัวก็มีการชื้อยาใช้เองอยู่เป็นประจำ เมื่อคนในครอบครัวมีอาการ เจ็บป่วย เล็กๆ น้อยๆ เช่นเป็นไข้ คุณป้าบัวก็จะให้ทานบาราบั้ง หรือพาราบั้ง เพราะเห็น

รุ่นพ่อ แม่สมัยก่อนก็ทานกัน “เป็นหวัดน้ำมูกไหล ไข้บรูรา เริ่มเป็นหวัดน้อยๆ ก่อกินกันไว้เลย วันสองวันมันถึงหาย” และมียาอีกหลายอย่างที่ใช้ตามบรรพบุรุษเช่น ยาหอมตรา 5 เจริญ ซึ่งคุณป้าบ๊วบอกว่าก็ซื้อยี่ห้อนี้มาขายที่ร้านขายของชำเหมือนกัน “ถ้าเจ็บท้องก่อกินตลอด ละลายยาหอมก่า 5 เจริญกินกับน้ำอุ่น บ่จำเป็นต้องกินก่อนหรือหลังอาหาร เมื่อก่อนใช้ตามป้อ อี้แม่อ้อย กินแล้วดีขนาดหายกั๊ด(จุกเสียด) ตอนนี๊ขวดหนึ่ง 15 บาท ร้านป้าบ๊วก่อเอามาขายเหมือนกัน” คนในครอบครัวจะใช้ยาเหมือนที่เคยๆ ใช้ ซึ่งก็จะใช้เหมือนกับคุณลุงคุณป้าบ๊วนั่นเอง เช่นลูกสาวทั้ง 2 คนบอกว่า “ป้อ(พ่อ)จะบอกว่า ถึงเวลาถ่ายพยาธิแล้ว ท้อใช้ยี่ห้อเบนด้า 500 กินแล้วจะบ่อยากอาเจียน ก่อเลยใช้ยาถ่ายพยาธิยี่ห้อนี้ตามโดย” และลูกสาวคนเล็ก เคยเห็นคุณป้าทานยาหอมบ่่อยๆ แล้วเธอออกมา ลูกสาวก็หิบบามาทานด้วยเวลาแน่นท้องจุกเสียด และต้องการให้เธอออกมา โดยสังเกตจากพฤติกรรมของคุณป้านั่นเอง ปัจจุบันนี้ชอบทานยาหอมเหมือนคุณป้าบ๊วเพื่อไล่ลมในท้องออก ส่วนลูกชาย ของคุณป้าบ๊วบอกว่า ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ก็จะไม่ซื้อยาที่ร้านขายยา จะกลับมาทานยาที่บ้าน เพราะที่บ้านก็ซื้อยามาขายอยู่แล้ว เห็นจากพ่อแม่พี่น้องหิบบามาทานอยู่หลายยี่ห้อ อ่านฉลากดูสรรพคุณถ้ามั่นตรงกับโรคที่เป็นก็จะทาน แต่ก็จะทานเป็นประจำเวลาเป็นไข้ก็ซื้อบรูรา เป็นหวัดก็ทิฟฟี เพราะหายเร็วมาก แต่ถ้าหายยี่ห้อที่ต้องการหมด ก็จะทานยี่ห้ออื่นแทน

ภาพที่ 13 ภาพแสดงร้านขายของชำในชุมชน

ส่วนกลุ่มเพื่อนบ้าน ก็มักจะมาซื้อยาที่ร้านคุณป้าด้วยเหมือนกัน คุณป้าบ๊วบอกว่า เวลาคนมาซื้อยาก็มักจะระบุชื่อยามาเลย ก็ได้เรียนรู้จากเพื่อนบ้านว่าควรเอาอะไรมาขาย และสำหรับใช้รักษาอาการอะไร เช่น เพื่อนบ้านที่เจ็บหัวเป็นไมเกรนก็บอกมาให้เอายา แอสไพรินมาขาย เพราะช่วยรักษาอาการเจ็บหัวไมเกรนได้ แต่ป้าบ๊วไม่ได้ซื้อมาขายเพราะกลัว จะขายได้ไม่ดี ป้าบ๊วบอกว่าซื้อยาที่รักษาอาการเป็นไข้ธรรมดา ประเภทดัดหัวตัวร้อนน้ำมันก๊วยไหลมาขายดีกว่า เพราะอาการพวกนี้ทุกคนมีโอกาสเป็นได้ แต่ไมเกรนนี้เป็นเพียงแค่บางคน กลัวจะไม่ได้ขาย ซึ่งตอนนี้มียาที่อยู่ในร้าน เช่น ทิฟฟี น็อกซี่ พาราเซตามอล ดิโคลเจน บูรา ยาหอมตรา 5 เจดีย์ ยาหม่องกล้วยทอง เป็นต้น และยาในร้านเหล่านี้ คุณป้าบ๊วก็เคยได้ ทดลองใช้มาหมดแล้ว บางครั้งถ้าหากยาในร้านตัวเองไม่มีหรือหมด ก็จะไปซื้อจากร้านขาย ของชำอื่นในชุมชนมาใช้ด้วยเหมือนกัน ซึ่งเป็นร้านของเพื่อนบ้าน บ่อยครั้งที่คุณป้าบ๊วจะให้ คุณลุงหรือลูกสาวขายของแทน และตัวคุณป้าบ๊วเองก็จะเดินไปพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่เปิด ร้านขายของชำและขายยาเหล่านี้บ้างเหมือนกัน คุณป้าบ๊วบอกว่า “เป็นเพื่อนบ้านกันก่อนไป แอ้วหาเขา เขาก็อขายยาโดย บางครั้งยาร้านเฮาหมด ถ้าป้าจำเป็นต้องใช้ ก็ไปถามซื้อร้านเป็น จะได้รู้โดยว่าเป็นเอายาอะไรไหนมาขายฟ่อง” บางครั้งป้าบ๊วก็พาหลานซึ่งเกิดจากลูกสาวคน โตไปสนามเด็กเล่นในตอนเย็น ก็มักจะเจอบรรดาผู้ปกครองด้วยกันที่พาลูกหลานตัวเล็กของ ตนเองมาเล่นเครื่องเล่นด้วยเช่นกัน ป้าบ๊วบอกว่า บรรดาผู้ปกครองก็จะพูดคุยกันสารพัดเรื่อง รวมทั้งเรื่องโรคภัยไข้เจ็บด้วย ใครในชุมชนป่วยเป็นอะไรก็จะรู้กันหมด ใครหายหรือไม่หาย จากอาการป่วย ถ้าหายเพราะใช้วิธีใดรักษา หรือทานยาอะไรเข้าไปแล้วเป็นอันตรายเป็นต้น

เนื่องจากงานที่คุณลุงทำอยู่ ลักษณะงานก็ต้องไปรับส่งลูกค้าของโรงแรม เพื่อไป สนามบิน และต้องยืนรอลูกค้าตลอด จะได้นั่งเฉพาะตอนขับรถเท่านั้น ทำให้เกิดอาการปวด เมื่อยกล้ามเนื้อ ได้พูดคุยกับเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน กลุ่มเพื่อนที่ทำงานของคุณลุง มักจะประสบ ปัญหาคล้ายๆ กัน เช่น พนักงานขับรถด้วยกัน พนักงานเปิดประตู พนักงานต้อนรับต่างๆ บาง คนก็ต้องยืนอยู่กับที่ หรือบางคนก็ต้องเดินไปเดินมาเพื่อตรวจตราความเรียบร้อย ส่วนใหญ่ ปัญหาสุขภาพที่ประสบอยู่ก็คล้ายๆ กัน คุณลุงได้รับข้อมูลว่า ให้ซื้อยานวด โวทาเรลอีมีลเจล มาใช้ เพื่อนบอกว่าใช้ดีกว่าบาส์ยี่ห้อ แต่ราคาค่อนข้างแพง ภายหลังจึงซื้อน้ำมันมวยมานวด แทน ซึ่งพนักงานประจำห้องอาหารคนหนึ่งบอกมาว่าใช้แทนกันได้

สื่อโฆษณาต่างๆ ที่โฆษณาในโทรทัศน์ และวิทยุ ได้ยินกันบ่อยมาก บางครั้งก็เห็น โฆษณาในหนังสือพิมพ์ด้วย คุณป้าบ๊วก็สนใจฟังและดูไว้บ้าง เพราะบางครั้งลูกค้ามานำยามาหาขาย ที่ลงโฆษณาจะได้รู้ว่าพูดถึงยาอะไร และถ้าร้านไม่มีก็จะพยายามแนะนำยาที่มีอยู่ในร้าน ทดแทน ซึ่งบางคนก็ซื้อไปขอมเปลี่ยนยี่ห้อ แต่บางคนก็จะไม่ซื้อเพราะต้องการยี่ห้อเดิมที่เคย

ทานเคยใช้เป็นประจำ ป้าบัวเล่าให้ฟังว่า “บางทีลูกค้ามาถามหายาที่โฆษณา เขาจะได้รู้ว่าเป็นยาใช้สำหรับอะไร สามารถนำไปพูดคุยแนะนำให้กับลูกค้าบางคนได้ว่า มันมีสรรพคุณอย่างไร เพราะฟังจากโฆษณา และบางครั้งก็อ่านฉลากในซองยาให้เขาฟังโดย บางคนเป็นเจาะจงยี่ห้อมาเลย ถ้ายาร้านป้าบัวมี ป้าก็แนะนำตัวอื่นหือเขา บอกว่ามันใช้ดีเหมือนกัน มันน่าเชื่อถือดี บางคนก็เอายาตัวใหม่ไป แต่บางคนเป็นตึงบ่เอายี่ห้ออื่นเลย ก่อแล้วแต่เป็น แต่ตัวป้าเองถึงเป็นคนขายยาก่อจริง แต่ถ้าเป็นยี่ห้อใหม่ๆ บ่คุ้นเคย ก่อบ่ค่อยอยากเอามาขาย บ่มีความอยากลองยาใหม่เต้าใด เคยใช้อะหยังก่จะใช้จะอันเนาะ” ส่วนโทรทัศน์คุณป้าบัวบอกว่าได้ดูทั้งวันเพราะอยู่บ้านขายของก็จะขายของไปด้วยดูโทรทัศน์ไปด้วย ชอบดูรายการเกมส์ ละคร และข่าวต่างๆ ส่วนวิทยุณั้ลูกสาวคนเล็กจะชอบเปิดเพลงฟังเป็นประจำโดยเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์ที่ไม่ต้องไปโรงเรียน และตอนเย็นเวลาเลิกจากโรงเรียน ป้าบัวบอกว่า ได้ยินโฆษณายาทางวิทยุบ่อยๆ เช่น ยาสตรีเบญโลช่วยฟอกโลหิต แก่ประจำเดือนมาไม่ปกติ หรือ ยาเขียวชนิดเม็ดตราใบห่อรับประทานได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และยังมีโฆษณาอีก 2-3 อย่างที่ป้าบัวบอกกับผู้วิจัย และที่หน้าร้านคุณป้าบัวจะมีป้ายโฆษณาติดอยู่ตรงเสาหน้าร้าน คือ ยี่ห้อทิฟฟี่ เพราะบริษัทยามิรตบริษัทเข้ามาติดต่อขายมาถึงที่ และแจกป้าบัวไว้เพื่อโฆษณาของบริษัตนเองเพื่อให้คุ้นตาผู้ที่ผ่านไปมา ส่วนหนังสือต่างๆ ที่ทางครอบครัวซื้อมามาอ่านก็คือนหนังสือพิมพ์เพราะต้องซื้อทุกวันมาวางไว้ตรงโต๊ะไม้หน้าบ้านเพื่อให้ลูกค้าที่มานั่งทานเหล้า มาคุยกันได้อ่านข่าวสาร และก็จะนำข้อมูลมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งก็ถกเถียงกันบ้าง

ตัวคุณป้าบัวเองปัจจุบันก็เป็นสมาชิก อสม. คุณป้าบัวเล่าว่า ตอนหลังมานี้เจ้าหน้าที่เทศบาลจะสั่งให้ผู้ที่ เป็น อสม. ช่วยกันทำหน้าที่ตรวจวัดน้ำหนักเด็กส่งทางเทศบาลเพื่อทำสถิติโดยอสม. 2-3 คนจะมาช่วยกันจดน้ำหนักเด็กลงในสมุด อุมเด็กซังตาซัง และก็แจกนมถุงให้ ส่วนใหญ่จะใช้เวลาตอนเย็นมาช่วยกันที่ศูนย์ ศสมช. ซึ่งคุณป้าบัวก็ออกจากร้านมาช่วยด้วย เพราะศูนย์ ศสมช.อยู่ติดร้านของคุณป้าบัว โดย อสม.เหล่านี้จะไม่มีค่าตอบแทนให้เลย มีอสม. หนึ่งบอกว่า “ช่วยๆ กันไป ลูกหลานเขาทั้งนั้น เห็นหน้ากันทุกวันก่อยากหือมันมีร่างกายดีแข็งแรง มันก่บ่เหลือปากว่าแรง บ่ได้ยะกัวัน อันนี้ 3 เดือนปู้นมาช่วยกันหือเดียว” และประมาณปีละครั้งเจ้าหน้าที่เข้าตรวจร่างกายให้คนในชุมชน รวมทั้งแจกยารักษาในอาการเล็กๆ น้อยๆ ให้กับคนในชุมชน ส่วนคุณลุงประวิทย์เอง ก็มีกิมบัตรประกันสุขภาพเหมือนกัน โดยที่ทำงานที่โรงแรมสุริวงส์เป็นผู้ทำบัตรให้ แต่ไม่ค่อยได้ใช้เท่าไรเพราะไกลและเสียเวลาเจ็บเล็กๆ น้อยๆ ก็ซื้อยาจากร้านขายยาที่ใกล้บ้าน “ซื้อยากินเองเร็วกว่า บ่กับาท ไปหาหมอขึ้นตอนมันหนักยุ่งยาก”

เมื่อก่อนร้านของคุณป้าบ๊วยขายเฉพาะของชำอย่างเดียว ยังไม่ได้เอายามาขายร่วมกับคุณป้าบ๊วยบอกว่าตอนนั้นไม่ได้สนใจศึกษาเรื่องยาเลย ยังใช้ยาชุดอยู่เลย เช่น ในอดีตเมื่อก่อนคุณป้าบ๊วยป่วยเป็นโรคเจ็บสันเท้า มีอาการเป็นๆ หายๆ ตอนเริ่มแรกก็ซื้อจากร้านขายยาที่อยู่บริเวณตลาดวโรรส ตอนนั้นได้ไปซื้อของใช้ที่ตลาดก็เลยก็เลยแวะปรึกษา คุณป้าบ๊วยเล่าว่า “โดยเริ่มแรกไปปรึกษาอาการเป็นก่อน เป็นก่อนเลยจัดยาห่อกิน 3 – 4 เม็ดรวมกัน 1 ชุด ชุดละ 5 บาท บ่แพง กินชุด 2 ชุด ก้อหายเจ็บละ แต่ก้อบ่หายขาด เป็นๆ หายๆ เม็ดมันอย่างกับเม็ดถั่วเนี่ยะ ตอนนั้นป้าบ๊วยได้คำนึงถึงอันตรายเต้าใด อยากหายมากกว่า คีดีป้ายังบ่เจอฟิสิกซ์ของมัน บ่อันแน่แน่ๆ ต่อกันหลัมาเจ้าหน้าที่เป็นมาอบรมบ่หื้อกินยาชุด ป้าก้อเลยไปเอายาดีศูนย์ฯ แทน มันก้อบ่หายขาดเหมือนกัน แต่หมอบ่เป็นว่ามันบ่อันตรายเหมือนตอนซื้อยาชุดมากิน ยาดีศูนย์ฯเขาได้ฟรื่อก้อเลยไปเอาทุกครั้งต้มมันเจ็บสันเท้าขึ้นมา” และในปัจจุบันนี้ ครอบครัวคุณป้าบ๊วยก็ยังซื้อยาบางอย่างใช้เองจากร้านขายยาเหมือนเดิม โดยเฉพาะยาที่ไม่มีขายในร้านของตัวเอง เช่น ยาถ่ายพยาธิ ยาระบาย ยานวดปวดกล้ามเนื้อ และยาเป็นเม็ดที่ต้องให้เจ้าของร้านจัดให้ เช่น ยาแก้ไอเสบเจ็บคอ ยาแก้ไอ ยามอม เป็นต้น ก็จะใช้ให้ลูกสาวคนเล็กไปซื้อที่ร้านขายยาหน้าปากซอยคือร้านพัฒนาโฮสเทลนั่นเอง โดยใช้วิธีไปเล่าอาการให้คนขายฟังเพราะเชื่อถือว่าเขามีความรู้ “เขาจัดยาอะหยังมาหื้อก้อกินหมด กินตามที่เขาแนะนำ เป็นก้อแนะนำดี เป็นหื้อซื้อที่บาทเต้าใดก้อเต้าอันเนาะ มันดีบ่เกิน 100 บาทซักเตื้อ แต่ถ้าดั่งคับปอ(ไม่พอ) ก้อบ่เอายามาเตื้อกลับมาบ้านมาเอาดั่งค์แล้วค่อยกลับไปซื้อใหม่” ภายหลังคุณป้าบ๊วยมีการเรียนรู้เรื่องการใช้อยามาจากร้านขายยาในตัวเมืองมาเหมือนกัน เพราะต้องไปติดต่อซื้อยามาขาย ส่วนยาที่ไม่ซื้อมาขายที่ร้านก็เนื่องจากลูกค้าไม่นิยมถามหา กล่าวว่เมื่อซื้อมาแล้วจะขายไม่ได้ ยาตัวไหนถึงแม้ว่าคุณป้าบ๊วยจะไม่ซื้อมาขายแต่ก็พยายามศึกษาโดยถามสรรพคุณจากเจ้าของร้านค้าส่งด้วยเหมือนกัน เพื่อประดับความรู้ไว้

ครอบครัวคุณป้าบ๊วยมีการเลือกใช้บริการสุขภาพในหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับอาการที่เป็นอยู่ ถ้าเป็นอาการค่อนข้างร้ายแรงก็จะไปที่ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานประตู่เชิงใหม่หรือโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้อง เช่นคุณป้าบ๊วยเป็นความดัน คือมีอาการปวดท้ายทอย แล้วขึ้นมาปวดส่วนหัว ทานยาแก้ปวดพาราเซตามอลแล้วก็ไม่หาย ภายหลังไปที่ศูนย์ฯ หมอ ตรวจพบว่า มีอาการปวดหัวเนื่องจากแพ้แดด ถ้าปวดมากๆ จะอาเจียน ทานยาที่ศูนย์ฯ จัดให้แล้วต้องนอนพักมากๆ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพราะป้าบ๊วยมีบัตรสมาชิก อสม. ป้าบ๊วยเล่าว่า สมัยก่อนตนเองเป็นคนที่ไม่คำนึงถึงอันตรายจากการใช้ยาชุดเลย ยังเคยซื้อยาชุดมาทานเพื่อรักษาอาการปวดสันเท้าเลย ตั้งแต่เข้าเป็นสมาชิก

อสม. เริ่มจะรู้ว่ายาชุดไม่ดี เพราะเจ้าหน้าที่เคยพูดคุยให้ฟัง ปัจจุบันนี้เวลาปวดสั้นเท่าที่ไปเอายา ที่ศูนย์ฯ แทน คุณป้าเล่าให้ฟังว่า ตอนซื้อยาชุดมาทานก็โดนลงว่าให้หลายครั้ง แต่ตอนนั้นอยาก ให้อาการหายเจ็บจึงแอบซื้อมาทาน เพราะรู้สึกว่ามันหายเจ็บเร็วมาก “ตอนนี้ถ้าเจ็บป่วย ขึ้นมา คุณคิดว่าอาการมันบรรเทา(ไม่บรรเทา) ก่อตั้งจะไปตีศูนย์นั้นนะ บ่ต้องเสียตังค์ แต่ เสียเวลาได้อันนั้นนะ” ส่วนคุณลุงก็มีบัตรประกันสุขภาพเหมือนกันโดยที่ทำงานเป็นผู้ทำบัตร ให้ แต่ไม่ค่อยได้ใช้เท่าไร เพราะไกลและเสียเวลา ถ้าเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ก็ซื้อยาจากร้าน ขยายยาที่ใกล้บ้าน คุณลุงบอกว่า ถ้าไม่ใช่อาการหนักประเภทเจ็บสั้นเท่าเหมือนป้าบัว หากเป็น อาการเล็กๆ น้อยๆ ก็จะซื้อยากินเอง คุณลุงบอกว่า “ซื้อยากินเองเร็วกว่า บ่ก็บาท ไปหาหมอ ขึ้นต่อนมนักยุ่งยาก” และตามปกติครอบครัวคุณป้าบัวจะไม่นิยมไปคลินิกเพราะถือว่าแพง แต่เมื่อถึงคราวเร่งด่วนบางครั้งก็จำเป็นต้องไป เพราะทนปวดไม่ไหวจะไปรักษาที่ศูนย์ฯ ก็ ต้องรอคิว ก็คืออาการปวดฟัน คุณป้าบัวเล่าให้ฟังว่า “ตอนเมื่อก่อนนอนปวดฟันตลอดทั้งคืน แท้วันเลยไปหาหมอฟันที่คลินิกหน้าปากซอยเนี่ยะ เป็นหื้อยามากินวันแรกเสียวร่อยเดียว แล้วหมอบ่นจะนัดรักษาซากฟันแท้ใหม่ เป็นบอกว่าจะเสียวทั้งหมดประมาณ 1,000 บาท เขาจะต้องไปจ่ายหลายเคื่อ ครั้งละ 100 บาทพ่อง 200 บาท พ่อง” ส่วนสมุนไพรทั้ง ครอบครัวก็นิยมซื้อมาใช้เช่นเดียวกัน เพราะในชุมชนนี้ทุกคนจะรู้จักยาสมุนไพรวัดนั้นทาราม กันทั้งนั้นใช้กันมานานทั้งชุมชน ปากต่อปากว่าดี ครอบครัวคุณป้าบัวก็ใช้ด้วย สำหรับโรคที่ ต้องรักษาด้วยการเป่า เสก รดน้ำมันต์ คุณป้าบัวบอกว่าคุณลุงเองก็ทำเป็น แต่บอกผู้วิจัยอย่าไป เชื่อเลย มันอยู่ที่กำลังใจเรามากกว่า

6. ครอบครัวคุณกาญจนา

คุณกาญจนา อายุ 37 ปี จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามีชื่อคุณวสันต์ อายุ 30 ปี ทั้งคู่ประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่ เนื่องจากมีการมาตั้งแต่กำเนิดทั้ง คุณกาญจนา (พี่กาญ) ซึ่งขาเป็นโปลิโอเฉพาะข้างซ้ายมาตั้งแต่กำเนิด เคยผ่าขาตั้งแต่เล็กจนโตแต่ก็ไม่หาย ปัจจุบันนี้เวลาเดินต้องใช้ไม้เท้าช่วย และพี่กาญตอนนี้เป็นนักกีฬาทีมชาติประเภทกีฬาถือยิง ธนู(กีฬาคนพิการ) และจะใส่เหล็กตามขาไว้ตอนยืนยิงธนู ส่วนสามีคุณวสันต์(พี่สันต์) ก็เป็น นักกีฬาทีมชาติประเภทกีฬาถือยิงปืน แต่พี่สันต์ไม่สามารถลุกขึ้นเดินได้เพราะเป็นโปลิโอทั้ง 2 ข้าง ต้องนั่งรถเข็นเวลาแข่งขัน

เงินเดือนที่ได้จากการขายล็อตเตอรี่ เดือนหนึ่งซึ่งออกรางวัล 2 ครั้ง คือทุกๆ วันที่ 1 และวันที่ 16 ของทุกๆ เดือน รายได้ทั้ง 2 คน รวมกัน อยู่ในช่วงประมาณ 14,000 บาทต่อ 1 เดือน และพี่กาญยังมีรายได้จากการเป็นผู้ดูแลหอพักอีกเดือนละ 5,000 บาท ซึ่งหอพักดังกล่าว

เป็นของพี่สาวของพี่กาญเอง อยู่บริเวณกลางซอย บ้านที่ทำเป็นหอพักมีลักษณะ เป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างก่อด้วยอิฐบล็อกจากปูนแบ่งเป็นห้องเล็กๆ ให้เช่า 5 ห้อง โดยห้องสุดท้ายเป็นห้องนอนของพี่กาญและพี่สันต์ ส่วนตัวบ้านข้างบนเป็นไม้ มี 3 ห้องนอน เป็นห้องนอนของพี่สาว น้องสาว และย่า พี่กาญบอกว่า ภาระค่าใช้จ่ายของตัวเองก็มี เช่น ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอาหาร ในหนึ่งเดือนมีค่าใช้จ่ายรวมทั้งของพี่สันต์ด้วยประมาณ 10,000 บาท ต่อเดือน และจะเหลือเงินเก็บอยู่อีกประมาณ 4,000 - 5,000 บาทต่อเดือน ซึ่งทำให้อยู่ได้อย่างสบายๆ

ภายในครอบครัวของพี่กาญก็มีการปรึกษาหารือพูดคุยกันเวลามีใครเจ็บป่วยอยู่เสมอ เช่นเป็นไข้มีน้ำมูกก็มักจะนิยมนานทิพย์ และน้องสาวของพี่กาญ ยังปรุงแต่งสูตรผสมขึ้นใช้เอง มาเองต่างหาก คือแก้อาการเจ็บคอมิสมะ โดยเอาทิพย์ 2 เม็ด ผสมกับยาเม็ดชนิดหนึ่งซึ่งเป็นยาขจัดเสมหะอีก 1 เม็ด ทานแล้วหาย พี่กาญบอกว่าลองทานแล้ว อาการดีขึ้นเร็วมาก และยากี่ซื้อจากร้านขายยาในชุมชนนั่นเอง แต่ถ้าทานอย่างใดอย่างหนึ่งจะไม่หาย น้องสาวได้สูตรนี้มาจากการแนะนำของเพื่อนที่โรงเรียนนั่นเอง และก็นำสูตรนี้มาคุยให้พี่กาญฟังด้วย ส่วนยาตัวอื่นๆ ที่พี่สาวเคยแนะนำให้ทานก็คือ ยาพาราเซตามอล ให้กินกันไว้ก่อนทั้งๆ ที่ยังไม่ป่วย พี่กาญบอกว่า “ตอนไปขายลืดอกเตอร์กลับมา ฝนมันตกอ้อยๆ มีอาการปวดหัวน้อยๆ พี่สาวบอกจะใจให้อีกกินยาพารากันไว้เลย หรือทิพย์ก็พอได้” เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามกับทางพี่สาวของพี่กาญเกี่ยวกับเรื่องการไยรักษาตัวเอง พี่สาวบอกว่าก็ทานยาพาราเซตามอลเป็นประจำ รู้จักจากเจ้าของร้านขายยา มีขายทั่วๆ ไปด้วย หาซื้อง่าย เพราะคนอื่นๆ ก็ทานไม่เห็นมีใครเป็นอันตรายไม่เคยมีใครมาเล่าให้ฟังว่ากินยาชนิดนี้แล้วเสียชีวิต ทายานี้แล้วก็หายไข้ทุกที พี่สาวพี่กาญบอกว่า บางครั้งเห็นพี่สันต์ (สามีพี่กาญ) มีอาการไม่สบายนอนอยู่กับเตียง ก็จะพยายามให้ทานเพราะสงสาร เดินไปไหนมาไหนก็ไม่สะดวกเพราะขาเป็นโพลิโอทั้งสองข้าง ยาที่จัดหาให้ก็เป็นยาที่พี่สาวพี่กาญรู้จักและใช้อยู่เป็นประจำ เมื่อนำมาให้ก็จะบอกให้กินก็เมิด ก่อนหรือหลังอาหารเท่านั้น นอกนั้นก็ไม่สามารถแนะนำข้อมูลอย่างอื่นเพิ่มเติมได้

เพื่อนบ้านที่อยู่ห้องติดกันก็มักจะมาพูดคุยกับพี่กาญที่ห้องพัก หรือบางครั้งพี่กาญก็จะเดินไปคุยกับเขาในห้องด้วยเช่นกัน บางครั้งก็สังเกตเห็นว่าเพื่อนบ้านป้อนยาน้ำให้ลูกน้อยที่ไม่สบาย พี่กาญหยิบยาดูจึงรู้ว่าป้อนยาน้ำแก้ไข้เด็กตรงนั่นเอง แต่ส่วนใหญ่จะใช้สถานที่หน้าห้องเช่าเป็นที่รวมกลุ่มพูดคุยกัน เพราะมีแคร่ไม้ยาวตัวหนึ่งตั้งไว้ติดริ้ว เป็นที่นั่งพักผ่อนสำหรับเพื่อนบ้านที่เช่าห้องทุกคน บางทีเพื่อนบ้านก็สั่งอาหารต่างๆ มานั่งทาน ก็เรียกเพื่อนข้างห้องมานั่งทานด้วย เวลามิใครเจ็บไข้ได้ป่วย ก็จะทราบถึงกันหมด และบางครั้งก็จะมีแบ่งยาให้ทานด้วย เพื่อนบ้านคนหนึ่งเคยเล่าให้พี่กาญฟังว่า เวลาไม่สบายต้องคิดคอลจนอย่างเดียว โดยบอกพี่กาญว่า “ชาวบ้านชาวเมือง เป็นกินกัน ทัวบ้านทัวเมือง มันนุมากกว่ายี่ห้ออื่น

กินแล้วหายชะงัก” ซึ่งพี่กาญจน์ไม่ได้ซื้อมาใช้ตามชักเท่าไร เคยกินยี่ห้อไหนก็จะใช้แต่ยี่ห้อนั้น ถ้าไม่มียี่ห้อประจำก็ถึงจะซื้อตามที่เพื่อนบอก ส่วนยาพวกสมุนไพรที่วัดนันทาราม (วิรัชโอสถ) ก็เคยเห็นเพื่อนบ้านใช้และบอกว่าใช้ได้ พี่กาญจน์บอกว่า ส่วนใหญ่จะเห็นคนแก่เท่านั้นที่นิยมใช้กันและเป็นโรคไม่ร้ายแรง เจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ตัวพี่กาญจน์เองก็เคยทดลองซื้อมาทานบ้าง แต่เป็นยาอมสมุนไพรเท่านั้น ส่วนยาขนานอื่นจะไม่ซื้อมาใช้ เพราะเมื่อก่อนเคยทดลองใช้ยาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บขาข้างที่เป็นโปลิโอ จากที่อื่นหลายแห่ง แต่ผลการรักษาใช้เวลานานมากถึงจะค่อยยังชั่ว พี่กาญจน์จึงสรุปว่าการปวดขาจากโรคโปลิโอต้องไปเอายาที่โรงพยาบาลเท่านั้นถึงจะระงับอาการปวดได้รวดเร็ว แต่ไม่ว่ายาอะไรก็ไม่สามารถทำให้อาการปวดขา ปวดเข่าหายขาดได้ แค่อายุยืนขึ้นเท่านั้น อาการเจ็บหายไปเป็นบางช่วงแล้วก็กลับมาเจ็บอีกวนเวียนอยู่อย่างนี้ตลอด

เพื่อนที่ขายล็อตเตอรี่ด้วยกัน เขาก็ประสบปัญหาปวดขาเหมือนกัน บางคนก็เป็นโปลิโอ บางคนก็แข็งขาขาดจากการเป็นทหาร บางคนก็ไม่มีขาไม่มีแขนพิการมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอาชีพขายล็อตเตอรี่นี้พี่กาญจน์บอกว่า รัฐบาลสงวนไว้ให้กับคนพิการโดยเฉพาะ และเวลาไปขายล็อตเตอรี่ ก็จะเจอบรรดาพวกเพื่อนๆ ที่พิการเหมือนกัน ส่วนใหญ่ก็จะมีปัญหาเรื่องปวดขาปวดเข่าเหมือนกัน กันมีเพื่อนขายล็อตเตอรี่คนหนึ่งแนะนำพี่กาญจน์ให้ทานกาเฟผสมโซม แก้วปวดหัวเข่า เพื่อนพี่กาญจน์นี้เป็นตัวแทนจำหน่ายสมาชิกกาแฟยี่ห้อนี้ด้วย ตอนแรกพี่กาญจน์ก็ไม่เชื่อแต่ก็ช่วยซื้อมา ภายหลังสังเกตดูหลังจากทานแล้วรู้สึกว่าการปวดเข่าดีขึ้น สามารถนั่งขัดสมาธิได้ และมาเล่าให้พี่สาวฟัง พี่สาวสนใจก็ทดลองกินด้วยปรากฏว่าชอบในรสชาติ ภายหลังก็ได้สมัครเป็นสมาชิก แต่ไม่ได้ขายให้คนอื่น สมัครเพื่อเอาเปอร์เซ็นต์ส่วนลดเงินสดเท่านั้น “กินกาแฟแล้วหายปวด เวลาบ่นกินกาแฟก็เริ่มปวด กินวันละซอง กินแล้วนั่งขัดสมาธิได้บ่นเจ็บ บ่นหายขาดแต่ก็ดีขึ้น หนึ่งมันมี 12 ซอง ราคาถุงละ 112 บาท พี่สาวก้อกิน พี่สาวบ่นได้เป็นอะหยัง แต่เป็นทดลองกินแล้วบอกว่าราดี ต่อมาหลังพี่สาวสมัครเป็นสมาชิกโดย เอาไว้ซื้อแล้วได้ลดเปอร์เซ็นต์ ซื้อไว้กินคนเดียวบ่นได้ซื้อไว้ขาย” เมื่อผู้วิจัยได้ติดตามพี่กาญจน์ไปขายล็อตเตอรี่ที่ตลาดก้อมด้วย ในวันที่ 31 ซึ่งพี่กาญจน์และพี่สันต์ จะต้องไปขายล่วงหน้าก่อนวันประกาศผลการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล (ประกาศผลในวันที่ 1 และ 16 ของทุกเดือน) ก็พบว่า พี่ทั้ง 2 ใช้สถานที่บริเวณทางเข้าหน้าตลาดนั่นเอง ไม่ต้องเช่าที่ และในละแวกนั้นก็มีคนที่ยกขายล็อตเตอรี่อีก 2 คน พี่กาญจน์บอกว่ารู้จักทุกคน ชื่อนิด (ผู้หญิง) ไม่ได้พิการ แต่รับล็อตเตอรี่มาจากคนพิการมาขายต่ออีกที ตั้งโต๊ะวางล็อตเตอรี่อยู่หน้าร้านญาติของตัวเองไม่ต้องเช่าที่ และพี่แสน (ผู้ชาย) ซึ่งพิการขา เนื่องจากเป็นทหารผ่านศึก เหยียบกับระเบิดขาขาดทั้ง 2 ข้าง พี่แสนมีขาเทียมใส่ด้วย และก็ได้ทราบว่าพี่แสนเป็นคนแนะนำให้พี่กาญจน์ ซื้อกาแฟผสมโซม

ยี่หื่อนี้ทาน เพราะตัวพี่แสนเองเคยทานมาก่อน เนื่องจากภรรยาพี่แสนรู้จักกับคนขายกาแฟยี่หื่อนี้ และคนขายอธิบายสรรพคุณของโสมที่ผสมอยู่ในกาแฟ ว่ามีสรรพคุณดีต่อร่างกายอย่างไร เมื่อซื้อมาทานแล้วรู้สึกว่ นอกจากหายง่วงนอนเพราะฤทธิ์กาแฟแล้ว ยังเกิดคว่าอาการปวดขาของพี่แสนซึ่งมักจะปวดมาก เมื่อถึงหน้าหนาว ก็ทุเลาลงเมื่อกินกาแฟยี่หื่อนี้เป็นประจำ เวลามาขายล็อตเตอร์ก็จะพบกับพี่กาญจน์พี่วัฒน์เป็นประจำ ได้มีโอกาสพูดคุยถึงเรื่องราวในชีวิตให้กันฟัง รวมทั้งเรื่องสุขภาพอนามัยด้วย

เมื่อตอนที่พี่กาญจน์เป็นนักกีฬาทีมชาติ ที่สมาคมนักกีฬาเคยเอายาโวกินไอโอดีนขององค์การเภสัชกรรมมาให้พี่กาญจน์ทาตัว เพราะพี่กาญจน์เป็นแผลกดทับ และยังได้ทราโวจีนมาทาถูกลำเนื้อด้วย “พี่ได้มาก่อนอ่านฉลาก มันต้องบอกสรรพคุณไว้ แก่ปวดเมื่อย เมล่งสัตว์กัดต่อยได้โดย ตอนหลังเคยโดนแตนต่อย ตรงศาลพระภูมิหน้าห้อง ก่อเอามาใช้โดย ตอนนี้อย่างแล้ว” และตอนที่พี่กาญจน์เก็บตัวซ้อมเพื่อแข่งขัน ก็มีเพื่อนที่เป็นนักกีฬาซึ่งต้องเก็บตัวด้วยกันพูดคุยให้ฟังถึงเรื่องยาที่ไม่ควรจะใช้ตอนแข่งขันเพราะมันอาจจะกลายเป็นยาได้ไปได้

ยาที่โฆษณาในโทรทัศน์ที่พี่กาญจน์เห็นบ่อยมาก และยกตัวอย่างได้ด้วยเช่น “ยาทาแก้ปวดเมื่อย โวทาเรลอีมีลเจล ดีพิษณุ นิลกลัดแสดงฮั่นเหาะ สำหรับนักกอล์ฟใช้ เขาเป็นนักกีฬาเหมือนกัน ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อขึ้นมาก็ซื้อมาทดลองใช้โดย ทราโวจีนก่อนใช้ โวทาเรลก่อนใช้ ซ้อมมันคล้ายๆ กัน” พี่แสนก็ใช้ตามไปด้วยเพราะมีปัญหาปวดเมื่อยเหมือนกัน และยาที่ได้ดูจากโทรทัศน์อีกอย่างหนึ่งก็คือ ยาถ่ายพยาธิฟูก้าคาร์ และเบนด้า 500 “ยาถ่ายพยาธิประมาณ 3 เดือน พี่จะถ่ายเตื่อ จะกินยาก่อนตอนน้ำลายไหลน้ๆ คอมันจะเลี่ยนๆ บ่อมีเรียวแรง มันดีอยู่คนเดียว เขาตังคิดว่าพยาธิมีแล้ว ก่อไปซื้อ 2 ยี่หื่อนี้มากิน แต่ตอนนี้ฟูก้าคาร์ เป็นเปลี่ยนโฉมใหม่ มีรสส้มโดย กินแล้วราตี รสฟรุ๊ตดีก้อมี กินง่ายขนาด บ่อใช้ซาก (อาเจียน) ซองละ 34 บาทแพงหน่อยช่วงมัน” ส่วนใหญ่พี่กาญจน์จะใช้เวลาดูโทรทัศน์ตอนเย็นเวลาทานข้าว และดูละครหลังข่าว และรายการโชว์ต่างๆ รอบดึก วิทยุก็จะฟังตอนกลางวัน ได้ยินได้ฟังโฆษณามากเหมือนกัน “โฆษณาเข้ามาเข้าไปบ่อยๆ จนบางครั้งก่อยากลองเปลี่ยนมาใช้ของเป็นว่า เมื่อก่อนเขาเคยกินแต่น้ำสตรีเบญโล มันช่วยหื้อผิวพรรณดี มีน้ำมีนวล เลือดลมไหลเวียนสะดวกอยากหื้อตัวเองดูดีพ่อง ขาบ่างม แต่อยากหื้อผิวพรรณงามมาทดแทน แต่ได้ยินโฆษณาเป็นว่า ยาน้ำสตรีเพ็ญภาค บำรุงเลือดดีเหมือนกัน ซักวันจะลองเปลี่ยนดู” ส่วนหนังสือพิมพ์ต่างๆ จะไม่ค่อยได้ซื้ออ่าน นอกจากหนังสือพวกดารารุ่นพี่ๆ เท่านั้น และไม่สังเกตว่ามีโฆษณาหรือไม่

พี่กาญจน์บอกว่าก็เคยได้ยินประกาศเสียงตามสาย ตอนเช้าประมาณ 8 โมงและ 6 โมงเย็น เป็นบางวันเท่านั้นที่ทางชุมชนจะแจ้งข่าวที่ได้รับมาจากหน่วยงานต่างๆ และที่จะเป็น

ประโยชน์กับชาวบ้านได้ทราบ ส่วนประกาศความรู้เรื่องยาโดยตรงนั้นไม่มี “ก็เคยได้ยินแต่เป็นประกาศหือ อสม. ไปประชุมที่ สสมช. แต่สำหรับเจ้าหน้าที่ที่เคยเห็นเดินมาอู้ๆเรื่องยาตัวต่อตัวกับพี่เลย เพื่อนบ้านที่เป็น อสม. ก็มาได้เข้ามาแนะนำเรื่องยาอะหยั่ง ถ้าจะหือพี่ไปร่วมประชุมพี่ก็พอค่อยสะดวกในการเดิน ก่อเลยบ่อไป พี่ก็เลยบ่อเรื่องอะหยั่งกับเขาเลย” ส่วนความรู้เรื่องยาที่ได้รับจากโรงพยาบาลที่ไปผ่าตัดรักษานั้น ไม่ทราบเลยว่าทานยาอะไรเข้าไปบ้าง เพราะแพทย์ไม่บอกชื่อยา พอถึงเวลาพยาบาลก็เอายามาให้ทานเท่านั้น และพี่กาญเองก็ไม่กล้าซักถามอะไรมาก

ความรู้เรื่องยาที่พี่กาญได้รับจากร้านขายยาก็มีเหมือนกัน ซึ่งทั้งพี่กาญและพี่สันต์ก็มีร้านขายยาประจำตัว คือร้านขายยาหน้าปากซอย ชื่อว่าร้านพัฒน์โอสด เพราะเจ้าของร้านใจดี ใจดี ใจดี และร้านหน้าตลาดก้อม (ตลาดที่ไปนั่งขายล็อตเตอรี่ประจำ) “ดีหน้ากาค้อม ร้านขายยาอยู่ติดกับร้านวิดีโออันเนาะ เข้าไปซื้อง่าย พี่เขาร้านได้ง่ายดีเพราะนั่งรถโยกเข้าไปได้เลย มันบ่อมีฟุตบอลเวลาไปขายล็อตเตอรี่ก็แวะซื้อ” ยาที่ซื้อคือยาพวกของสำเร็จรูปต่างๆ และยาชนิดอื่นที่ต้องให้เจ้าของร้านขายยาจัดเป็นเม็ดมาให้ เช่น ยาแก้ไอ แก้เจ็บคอ แก้อักเสบต่างๆ เป็นต้น ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นกับทั้ง 2 คน ก็มักจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับขาและหัวเข่า ที่ปวดขึ้นมาเป็นบางช่วง ญาติๆ เคยพาตัวไปรักษาทั้งไสยศาสตร์ และสมุนไพรทุกวิถีทาง แต่ก็ไม่ได้หาย ซึ่งเวลาปวดมากขึ้นมาก็จะไปโรงพยาบาลที่มีบัตรประกันสุขภาพของผู้พิการ ได้รับบัตรนี้ทั้ง 2 คน แพทย์ที่โรงพยาบาลก็จะให้ยาแก้ปวดมาทาน แต่ไปโรงพยาบาลเสียเวลานานมาก ภายหลังเคยเอาตัวอย่างยาไปถามซื้อที่ร้านขายยาหน้าปากซอยแต่ก็ไม่มีชนิดนั้น แต่ได้ชนิดอื่นมาแทน “เจ้าของร้านยาหน้าปากซอยเป็นก้อแนะนำยาตัวใหม่มาหือ เป็นว่าหือกินยานี้หลังอาหารบดกินตอนท้องว่าง ชื่อมันเป็นภาษาฝรั่งจำบได้ละ ถ้าหมดไปหาเป็น เป็นดังฮู้คุ้นเคยกันดี ก้อกินยาตัวใหม่มาเรื่อยๆ เป็นๆ หายๆ ส่วนร้านขายยาในชุมชนนี้ ก้อซื้อพวกยาล้ำเจี๊ยะรุ่นเนาะ เจาจะยี่หือไปเลย มันใกล้ดี ถ้าบ่มีดีเฮต้องการก้อค่อยเลยไปหน้าปากซอย” เมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าของร้านขายยาพัฒน์โอสด ซึ่งได้ข้อมูลว่าเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และภายหลังมาเรียนโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ (อยู่ตรงข้าม ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่) จบหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ.2521 ใช้เวลา เรียน 1 ปี ปัจจุบันร้านเปิดเป็นสถานที่ขายยาแผนโบราณ และแผนปัจจุบัน (บรรจุเสร็จ) ด้วย ส่วนใหญ่เป็นยาน้ำในขวด หรือยาในซองสำเร็จรูปมาแล้ว แต่ก็มียาที่จัดให้ลูกค้าเองบ้างเหมือนกัน พวกยาพารา ยาแก้คออักเสบ ยาแก้อักเสบกล้ามเนื้อ เป็นต้น เจ้าของร้านบอกว่าได้เข้าร่วมสมาคมชมรมร้านขายยาด้วย ต้องเสียค่าบำรุงให้สมาคม ปีละ 500 บาท ซึ่งจะได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ จากทางสมาคมเสมอ เป็นพวกหนังสือและเอกสารต่างๆ นอกจากนั้นทางสมาคมยังอบรมฟื้นฟูความรู้ประมาณ 2-3 ครั้งใน

หนึ่งปี เช่น เช่นอบรมเรื่องยาคุม เรื่องยามาเชื้อโรค เป็นต้น เมื่อผู้วิจัยถามถึงการขายยา ว่ามีการแนะนำวิธีใช้ หรือผลข้างเคียงของยาให้กับลูกค้าหรือไม่นั้น ทางเจ้าของร้านขายยาบอกว่า จะพยายามแนะนำให้กับคนทุกกลุ่ม แต่ถ้าลูกค้าไม่ถามก็จะไม่แนะนำซึ่งส่วนใหญ่เป็นยาของสำเร็จรูป ที่รู้วิธีใช้กันอยู่แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ลูกค้าเมื่อมาถึงก็จะระบุยี่ห้อที่เคยใช้ รับยาแล้วจ่ายเงินและออกไปจากร้านทันที แต่ถ้ากรณีมาแล้วอาการให้ฟัง ก็จะวิเคราะห์ดูว่าเป็นโรคอะไร ให้ยาแบบไหน วิธีใช้ ทานกี่เม็ด เวลาไหนบ้าง ข้อหลักเคียง ผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นจากการทานยา เป็นต้น

การเลือกแหล่งรักษาพยาบาลของครอบครัวพี่กาญ มีหลายรูปแบบ มีทั้งการใช้ไสยศาสตร์ โดยการเป่าเสกคาถา รดน้ำมันต์ เนื่องจากต้องการให้หายเป็นโพลิโอ หรือการไปอบสมุนไพร ทานยาสมุนไพร เพื่อให้หายมีเรี่ยวแรงขึ้น หรือแม้แต่การเข้าโรงพยาบาลเพื่อไปผ่าตัดขาตั้งแต่อายุ 13 - 18 ปี ผ่าตัดขาทั้งหมด 6 ครั้งด้วยกัน แต่ถ้าเจ็บป่วยด้วยอาการอื่นเล็กๆ น้อยๆ จะไม่ไปโรงพยาบาลเพราะช้า หรือบางครั้งนัดให้ไปอีกวันหนึ่ง พี่กาญเล่าว่า “ขาพี่มีแต่รอยผ่า ขามันยึดพองแล้ว แต่เดินได้บ๊ยะดวกนัก ตอนนี้อยู่การผ่าตัดละ ถ้าพี่เจ็บป่วยขึ้นมาในอาการอื่น บ่ค่อยได้ไปโรงพยาบาล ถึงจะมีบัตรผู้พิการก็ข้างเดียว มันช้า ส่งต่อกันอยู่ อันเนาะ หรือบ่อันก่อนนัดมา همینวัน เขาบ่อยากไปหลายเตื่อ” ส่วนใหญ่ถ้าเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ พี่กาญจึงเลือกวิธีการรักษาคือการซื้อยาใช้เอง เพราะเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก แบ่งซื้อในปริมาณน้อยได้ สามารถเลือกรสชาติ ยี่ห้อได้ และการที่ครอบครัวจะไปรักษาที่คลินิกก็เฉพาะอาการที่ทนปวดไม่ไหวแล้วเท่านั้น ต้องการความรวดเร็ว เช่น ปวดฟัน ปวดท้องอาเจียนเนื่องจากอาหารเป็นพิษ เป็นต้น แต่ช่วงตอนที่พี่กาญเป็นนักศึกษา เวลาเจ็บป่วยจะพยายามไม่ซื้อยาทานเอง เพราะกลัวว่าขานี้จะมีสารกระตุ้น ก็จะไปโรงพยาบาลหรือคลินิก พี่กาญบอกว่า “ตอนจะแข่งเฮากินยาเองบ่ได้ กลัวว่ามันสะสมฤทธิ์แล้วตรวจเจอว่าโด๊ปยา เวลาบ่สบายพี่ต้องหื้อแพทย์ที่โรงพยาบาลหรือที่คลินิกเป็นคนตรวจและจัดยาหื้อ ถ้าต้องการหื้อเร็วก็ไปตีคลินิก แพ่งก้อต้องยอม ชอบไปตีคลินิกแพทย์สวนดอกโพธิ์คลินิก เพราะมีความรู้สึกที่น่าเชื่อถือ เพราะชื่อมันคือสวนดอก เขาเคยไปศึกษาที่โรงพยาบาลสวนดอก ก่อเลยคิดว่า ยี่ห้อสวนดอกต้องดีแน่ๆ” แต่ถ้าหมดการแข่งขันแล้วก็กลับมาซื้อยาทานเหมือนเดิม เพราะสะดวกกว่า พี่กาญบอกว่า “ร้านขายยากระจ่ายอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง ตอนไปขายลื้อดเตอี่ ร้านไหนง่าย บ่ติดฟุตบอลก้อเข้าไปซื้อเลย บ่เสียเวลาทำมาหากิน บ่แพงโดย”

ครอบครัวกลุ่มระดับบน

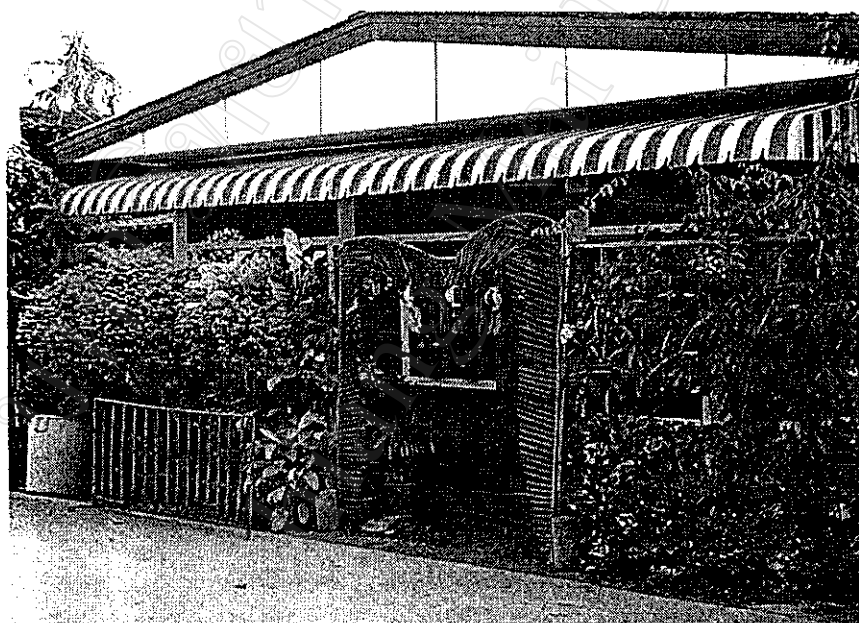
ประกอบด้วย ครอบครัวคุณลุงทวีศักดิ์ ครอบครัวคุณยายรัตน์ ครอบครัวคุณป้าสุดา

7. ครอบครัวคุณลุงทวีศักดิ์

คุณลุงทวีศักดิ์ อายุ 62 ปี การศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันเป็นผู้นำชุมชน 5 ชันวา และภรรยาคุณลุงชื่อคุณป้าเอื้อง อายุ 60 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีลูกชาย ลูกสาวรวมกันทั้งหมด 6 คน ซึ่งคนโตเป็นผู้ชาย จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นคุณครูอยู่ที่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อายุ 41 ปี แต่งงานมีครอบครัวแล้ว คนที่สองเป็นผู้หญิง จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเช่นกัน ทำงานอยู่บริษัทคอมพิวเตอร์แห่งหนึ่งที่อำเภอหาดง อายุ 38 ปี ยังไม่แต่งงาน ลูกสาวคนโตตอนนี้ซื้อบ้านอยู่เองที่อำเภอหาดง คนที่สามเป็นผู้หญิง จบการศึกษาระดับอนุปริญญา ทำงานเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ของชุมชน และยังทำเครือข่ายของชุมชน เกี่ยวกับเรื่องสลัม 4 ภาค ด้วย อายุ 32 ปี แต่งงานมีครอบครัวแล้ว อยู่ร่วมกับครอบครัวสามีที่ อำเภอสารภี คนที่สี่เป็นผู้หญิง จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันเป็นช่างตัดผ้า อายุ 31 ปี ยังไม่แต่งงานและอาศัยอยู่กับคุณลุงคุณป้า คนที่ห้าเป็นผู้หญิง จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำงานอยู่ที่ร้านอาหารญี่ปุ่นแห่งหนึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ เคยแต่งงานมาแล้ว และปัจจุบันหย่าแล้ว เข้าหอพักอยู่กับเพื่อนใกล้ที่ทำงาน ส่วนคนที่หกเป็นผู้หญิง จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันได้ไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย คือแสดงการฟ้อนรำ ที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งใน ประเทศญี่ปุ่น นานๆ ถึงจะกลับมาเยี่ยมบ้าน คุณลุงบอกว่าพยายามที่จะส่งลูกๆ ทุกคนให้ได้ เรียนสูงๆ เพราะอยากให้เขาเป็นเจ้านายคน แต่ลูกบางคนก็ไปไม่ไหว ไม่ชอบเรียน ก็สุดแล้วแต่ใจพวกเขา ไม่มีการบังคับ ครอบครัวนี้คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือมาก เพราะบรรพบุรุษของตระกูลนี้เป็นผู้ร่วมบุกเบิกก่อตั้งชุมชน 5 ชันวา ขึ้นมา

ปัจจุบันนี้ทั้งคุณลุงและคุณป้ามีการประกอบธุรกิจขายของชำร่วยต่างๆ เช่น กิ๊ฟติดผม ที่คาดผม โบว์ผูกผม หวี พวงกุญแจ เข็มกลัดติดเสื้อ ฯลฯ ของเหล่านี้ไปซื้อจากร้านค้าส่งที่ตลาดวโรรส และนำไปใส่รถยนต์ไปขายตามตลาดนัดอาทิตย์ละ 2 วันเท่านั้น ทุกๆ วันจันทร์ กับ วันพุธ ซึ่งเมื่อก่อนจะต้องนำไปขายทุกวัน คุณลุงเล่าว่า “ลูกหลานอยากหื้อพักนอนอยู่กับบ้าน เขหื้อลุง(คะยันคะยอ)ทำงานหื้อชุมชนก็พอแล้ว เาเงินหื้อใช้กูเดือน แต่ลุงเคยค้าขายมาตลอดชีวิต มันอยากอยู่ บ่ชอบอยู่บ่ขาย ก็เลยขายอาทิตย์ละ 2 วันก่อนปอฮื้อ ขายวันไหนแค่ 2-3 ชั่วโมง ช่วงภาคเช้า เอาโต๊ะเหล็กไปวาง เอากีฟหื้อฟลงไปวางโต๊ะก้อขายได้เลย กำไฮก้อได้นิดๆ หน่อยๆ บ่ต้องก่วนลูกหลานนัก ได้ตั้งค้มาที่ชื่อของกินพ่อง ของใช้พ่อง เอาเข้าบ้านเหี้ย” ซึ่งตลาดที่ไปขายเป็นประจำคือ ตลาดบ้านฟอน ในเขตอำเภอหาดงทางไปกฤษดาออย

ซึ่งจะไปขายวันจันทร์ ส่วนวันพุธจะไปขายที่ตลาดโขงขาว หน้าวัดโขงขาว ทั้ง 2 แห่ง ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ปกติแล้วคุณลุงและคุณป้าจะตื่นนอนตอนเช้าประมาณ ตี 4 จะออกจากบ้านตอนตี 5 ขับรถไปตลาดจะไปถึงช่วงประมาณ ตี 5 กว่า ช่วยกันจัดวางของประมาณครึ่งชั่วโมง ขายจนถึงประมาณ 9 โมงเช้า ก็จะเริ่มเก็บของกลับบ้าน และกำไรได้จากการขายตลาดหนึ่งอยู่ในช่วง 300 – 400 บาท รายได้เดือนหนึ่ง ได้ประมาณ 3,000 – 4,000 แต่คุณลุงบอกว่าไม่เดือดร้อนเพราะยังมีเงินเก็บอยู่บ้างจากการทำงานหนักมาตลอดชีวิต และปัจจุบันลูกหลานก็สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้แล้ว ไม่ต้องห่วงอะไรมาก คุณลุงเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อน ต้องขายทั้ง 7 วัน ส่วนใหญ่จะไปขายที่ตลาดวาว หุ้งฟ้าบด ซึ่งเป็นตลาดที่ขายทั้งวาว กล้วย รถจักรยานยนต์ เสื้อผ้า ฯลฯ เป็นตลาดรวมที่ใหญ่มาก พ่อค้าแม่ค้าเป็นคนมาจากอำเภอฮอดบ้าง ลำพูนบ้าง สันป่าตองบ้าง มากมาย เนื่องจากว่าปัจจุบันนี้คุณลุงคุณป้าแก่ตัวลงมาก และระยะทางการเดินทางไปตลาดวาวก็ไกล รู้สึกเหนื่อย การไปขายที่ตลาดแห่งนี้จึงยกเลิกไป

ภาพที่ 14 แสดงภาพบ้านกลุ่มระดับบน ซึ่งเป็นบ้านก่ออิฐปูน

บ้านที่อยู่ปัจจุบันนี้ เป็นบ้านชั้นเดียวทันสมัยก่อด้วยอิฐปูน ข้างในตัวบ้านประกอบด้วยเฟอร์นิเจอร์ครบครัน โซฟา โทรทัศน์ เครื่องเสียง พื้นบ้านปูด้วยกระเบื้องสีน้ำเงินเข้ม สดใส สะอาดตา ภายในตัวบ้านแบ่งเป็นส่วนข้างนอกและส่วนข้างใน โดยมีประตูติดมุ้งลวดเป็นตัวคั่น ส่วนข้างนอกเป็นห้องรับแขก เป็นที่พักผ่อนดูโทรทัศน์ของคนในบ้าน มีห้องนอน

ในส่วนนี้ 1 ห้องทางฟากซ้าย ส่วนเมื่อเข้าไปส่วนข้างในบ้าน ประกอบด้วย ห้องนอน 2 ห้อง ฟากซ้ายและขวา ส่วนหลังสุดของบ้านเป็นห้องครัว และห้องน้ำทางขวามือ ปัจจุบัน ครอบครัวนี้อยู่ด้วยกัน 3 คน คือ คุณลุง คุณป้า และลูกสาวคนที่สี่ ที่เป็นช่างตัดผ้า

คุณลุงบอกว่าการเป็นประธานชุมชน ต้องทำหน้าที่หลักๆ ก็คือดูแลทุกข์สุขของชาวชุมชน ใครมีปัญหาอะไรก็มาปรึกษาได้ เป็นผู้นำในการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ปัญหาเรื่องสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นภาวะการเจ็บป่วยของชาวชุมชน เช่น สถานการณ์เอดส์ การส่งเสริมให้ชาวชุมชนทำบัตรสุขภาพในรูปแบบต่างๆ หรือการประสานงานกับหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนในการให้ความรู้เรื่องสุขภาพ เรื่องการให้ยาให้กับชาวชุมชน ตลอดจนมีการประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนอื่นๆ ถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนแออัด ร่วมมือร่วมใจเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยผู้นำทั้งหลายได้รับเชิญให้ไปประชุมตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนของตัวเอง และเมื่อก่อนคุณลุงเองก็เคยเป็นประธานกลุ่ม อสม. ครอบครัวก็ได้รับบัตรสมาชิกสำหรับรักษาอาการเจ็บป่วยฟรีด้วย แต่ปัจจุบันนี้ไม่ได้ดำรงตำแหน่งนี้แล้ว ดำรงเฉพาะตำแหน่งผู้นำชุมชนเท่านั้น และทั้งคุณลุงและคุณป้าได้เปลี่ยนมาทำบัตรผู้สูงอายุตลอดชีพ

การเรียนรู้เรื่องการให้ยาภายในครอบครัวเองก็มีอยู่ตลอดเวลาในการพูดคุยปรึกษาหารือกัน เนื่องจากทั้งคุณลุงและคุณป้ามีบัตรผู้สูงอายุ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อย บางครั้งก็ไปขอยาที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำเชียงใหม่ คุณป้าเล่าให้ฟังว่า “เวลาปวดหัวเป็นไข้ บางครั้งก็จะไปขอยาพาราดีเป็นมา ได้มาครั้งละ 10 เม็ด ถ้าจี้กร้านไปก็ซื้อแกล้วๆ นี่แหละพาราดีเคยกินกันมาเมินละ ลุงเป็นก่อนบอกว่าดี กินได้ปลอดภัยที่สุด” ระยะเวลาที่ผ่านมาทั้งคุณลุงคุณป้าไม่ค่อยได้ซื้อยาของสำเร็จรูปมาใช้เอง เพราะได้รับการอบรมให้ใช้ยาสามัญประจำบ้าน คุณลุงพยายามส่งเสริมให้ชาวชุมชนไปรักษาตามโรงพยาบาลที่รับผิดชอบสุขภาพของชาวชุมชน “เขาตักบอกให้ครอบครัวเป็นอะหยั่งก็หื้อไปดีศูนย์ฯ บั๊ตซื้อยากินเอง ถึงมันจะเสียเวลาน้อยแต่เขามีเวลาร่างเปอะเลอะ ต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดีหื้อกับคนในครอบครัว ตอนนี้ก็เร่งทำบัตรทอง (บัตร 30 บาท) หื้อกับลูกบ้านโดย เขาจะได้มีบัตรครบถ้วนกันทุกคน” คุณป้าเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วยของลูกๆ ว่า เมื่อก่อนตอนลูกเล็กๆ ส่วนใหญ่จะเป็นร้อนใน คุณป้าก็จะซื้อยาแสงหมึก ยาตราใบโพธิ์จากร้านขายยามากวาดปาก เพราะเห็นรุ่นพ่อแม่ใช้กันมาตลอด ถ้าเกี่ยวกับอาการหน้ามีดวงเวียน ก็ใช้ตามรุ่นพ่อแม่เช่นเดียวกัน “ตอนออกแดด ถ้าแดดมันแรงถ้าไป ป้าสู๊สก็จะเป็นลม กอดมยาเหี้ย กินยาก้าห่าเจดีย์พ่อง ถ้าเด็กในพานทองพ่อง กินกันไว้ก่อน หรือพกไปโดย เวลาไปไหนฮ้อนๆ ป้าเคยกินมาเมินแล้วฮื่อพวกนี้ พ่อแม่ก่อนเคยใช้ เป็นบ่ได้บอกหรือทอนเมื่อป้าเป็นละอ่อน(เด็ก)เคยเห็นแม่เป็นเป็นลม พ่อเอายา

หือคม ตอนเป็นพื้นแล้วเอาพอกยาหอมหือเป็นกิน ก่อจำไว้” และยังมีการใช้ยาสมุนไพรร่วมด้วย “ป่าจะซื้อยาแก้กินผิดมาไว้ติดบ้านเป็นประจำ คือเฮากินอาหารผิด อย่างเช่นไปกินแก่งนั้นแก่งนี้ (อาหารประเภทแกง) ถ้ามันมีตัวแมงตกอยู่ กินแล้วเป็นหุเป็นฮาก ก็กินยานี้แก้ได้ ยานี้ซื้อได้ที่วัดนันทาราม เป็นขายเป็นซองสำเร็จรูปแล้ว เมื่อก่อนแม่อยู่อยู่ ป้าเคยซื้อมาหือเป็น แต่ตอนนี้ลูกสาวป่าก่อซื้อมาไว้หือป่า กินจาดดี” รวมทั้งบางครั้งก็มีการใช้สมุนไพรดั้งเดิมโดยการนำมาฝนกับก้อนหินเอง และนำมาดื่มกินเอง เช่น “ป่าจะฝนยาแก้ใช้ฮาก (แก้เอาเจียน) ใช้เอง มีงาไม้ จันทขาว จันทแดง ฮากมะแขว่งขม ดีหมีฝนกับบ่าหิน มันเป็นยาเมืองบรรพบุรุษ แม่อยู่ป้ออยู่ ยะกันมา เป็นจคไว้ ตำราเป็นมี แต่สมัยนี้มันบ่ค่อยเจริญรอยตามบรรพบุรุษแล้ว ไปซื้อยาที่ร้านขายยาเหี้ยส่วนใหญ่ แต่ป่าเห็นร้านจิบอันตั้งดีกาควโรรส เป็นยังขายยาสมุนไพรอยู่ ที่วัดนันทารามโดย เป็นกัฮิบยาขาย ดูเจ้าดีทำยาเป็นเสียชีวิตไปแล้ว ลูกศิษย์ก็ยังไม่ว่าขายกันอยู่ เช่น ยาผงแดง ยากินผิดเป็นลิมสีด้า เข้ายาหลายอย่าง(ผสมตัวยามากหลายชนิด) ยากินข้าวบร่า ยาหอมแห้งแรงน้อย ยาแก้เจ็บท้อง(เจ็บท้อง) ยาแก้ไอ ยาธาตุดีป่าอยู่เพราะเมื่อก่อนแม่อยู่เป็นซื้อกิน”

เพื่อนบ้านในชุมชนเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ก็มักจะมาเล่าให้ครอบครัวคุณลุงฟัง เพราะบางครั้งต้องการมาปรึกษาเรื่องการใช้บัตรสุขภาพต่างๆ บางครั้งก็จะเล่าถึงอาการป่วยของตัวเองเกี่ยวกับเรื่องการไข้ให้ฟังด้วย เพื่อนบ้านคนหนึ่งเล่าอาการให้คุณลุงฟัง ว่า “เวลาเขาปวดฟันหือกินทมิใจ เพราะมันมีรูปคน (ผู้ชาย) เอามือค้ำคางไว้อยู่ แก่ปวดฟันนั้นเนาะ” ซึ่งคุณลุงก็เตือนให้อ่านฉลากดูสรรพคุณ ดูวิธีกินทุกครั้ง บางครั้งคุณลุงก็ไปนั่งกินเหล้าดองยา กับเพื่อนบ้านตามร้านค้าย่อยในชุมชนด้วย เพราะส่วนใหญ่ชาวชุมชน ในตอนเย็นมักจะไปรวมตัวพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องต่างๆ ซึ่งบางครั้งก็ได้รับทราบปัญหาต่างๆ จากที่ตรงนี้นั่นเอง มีชาวชุมชนหลายคนที่คุณลุงพบว่า มีการใช้ยาชุดกันอยู่ และบางคนก็กินยาบางอย่างเพื่อให้มีแรงจนกลายเป็นติดยา โดยมีพฤติกรรมการกินยาชนิดนั้น วันละ 2 - 3 ซอง เมื่อไม่ได้กินยาจะเกิดอาการหงุดหงิด

กับเพื่อนร่วมอาชีพด้วยตนเอง คือกลุ่มบุคคลที่พบเจอขณะที่ขายของด้วยกัน คุณลุงบอกว่า “พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดที่เจอกันตอนเช้า ก็มีเรื่องอู้กันซะปะ นั่งขายของไปโดยอู้กันไปโดยนั้นเนาะ ถ้าป็นเรื่องยากอ้อมิโดย ป้าแจ้วดีขายกับข้าวเป็นเล่าหือฟังว่า ตอนเป็นมะฮอก (ริดสีดวงทวาร) ถ่ายออกมาเป็นเลือด เป็นเคยใช้ยาสมุนไพร ซื้อมาจากหมอทางลำพูนปุ่น เป็นเป็นหมอฮิบยา (ฮิบยา คือ การเก็บรวบรวมตัวยาสสมุนไพรเข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อรักษาแต่ละอาการ) เป็นฮิบกันกันทั้งหมู่บ้าน กำละ 20 – 30 บาท เป็นฮากไม้เอามาต้มใส่ข้าวสาร เกี่ยวจัน

น้ำแดงแล้วเอามากิน เป็นว่าเดือยมันหกลงได้ อาการเบาบางลง บั๊ตต้องไปตัดเดือยดีโฮงบาล เฮาฟังเป็นเล่มมาก่อจำไว้”

ในช่วงเช้าที่คุณลุงไปขายของที่ตลาดตั้งแต่ตอนตี 5 - 9 โมง เช้า คุณลุงจะเปิดวิทยุในรถฟังข่าว ฟังเพลง และได้ยินโฆษณาด้วยบ่อยๆ ส่วนในช่วงตอนเย็นของทุกวันครอบครัวของคุณลุง จะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันเพื่อรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน และก็จะเปิดดูโทรทัศน์เพื่อดูรายการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรายการข่าว หรือละคร ส่วนโฆษณา ก็ได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ แต่จะไม่ใช้ตามถ้าไม่จำเป็น ส่วนป้ายโฆษณาต่างๆ ที่ติดตามสถานที่ต่างๆ มักจะไม่ค่อยสนใจหยุดอ่าน แต่ก็พอจะจำได้ เช่น ทิฟฟี่ก็จะเป็นแฟงสีเขียว ตัวหนังสือสีดำ เป็นต้น ยาประเภทนี้จะเน้นไม่ให้ครอบครัวใช้ตาม ส่วนสิ่งพิมพ์ต่างๆ ครอบครัวก็จะชอบซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่าน เพราะต้องพยายามติดตามข่าวสารบ้านเมือง คุณลุงบอกว่าได้พบได้เห็นการโฆษณาบ้างเหมือนกัน แต่ไม่ค่อยได้สนใจเท่าใดนัก ส่วนใหญ่ก็จะใช้ยาสามัญประจำบ้านหรือใช้ยาสมุนไพร และไปที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจวบเชิงใหม่ ส่วนคลินิกจะไปเป็นบางครั้งเท่านั้น

เนื่องจากในวันธรรมดาที่ไม่ใช่วันขายของ เนื่องจากการเป็นผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่คุณลุงก็จะมีการประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนอื่นๆ อยู่เสมอ เพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งรัฐบาลและเอกชน เช่น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ “เวลาเขาออกหน่วยจะเวียนไปครบทุกชุมชน พอมาครบ ชุมชนเขา เป็นก่อกองหื้อผู้นำประกาศเสียงตามสายถึงวันและเวลาที่เข้ามามอบรม มีการตรวจร่างกายหื้อฟรี แจกยาหื้อโดย แนะนำยาหื้อโดย แต่ถ้าเป็นหนักๆ ก่อหื้อไปดีศูนย์ฯ” และเมื่อก่อนคุณลุงก็เคยเป็นประธาน อสม. ก็เคยได้รับการอบรมในเรื่องสุขภาพมาตลอด ปัจจุบันก็เลยค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

ในระยะหลังมานี้ คุณลุงบอกว่าประเภทยาที่จะซื้อใช้เองจากร้านขายยา ส่วนใหญ่ก็เป็นยาที่ใช้ทาภายนอก ส่วนยาที่ต้องกินก็จะเน้นยาสามัญประจำบ้าน เท่านั้นเพราะได้รับการอบรมจากการเป็น อสม.มา และมักจะไปซื้อที่ร้านขายยาหน้าปากซอยคือ ร้านพัฒน์ไอสถ ส่วนเจ้าของร้านขายของชำในชุมชน ก็มักจะขายยาของสำเร็จรูปต่างๆ ซึ่งคุณลุงก็จะเตือนครอบครัวอยู่เสมอไม่ให้ซื้อยาประเภทนี้กิน และเจ้าของร้านขายของชำก็ไม่ได้มีความรู้อะไรถ้าจำเป็นจริงๆ ให้ไปซื้อจากร้านที่เขาเป็นเภสัชกร ในบางครั้งคุณลุงก็จะซื้อยาสมุนไพรยาสามัญประจำบ้านเหล่านี้ จากร้านขายยาต่างๆ ไป ในตลาดที่คุณลุงไปขายของด้วย หรือร้านที่อยู่ในเส้นทางผ่านกลับบ้านด้วย

การเลือกแหล่งรักษาพยาบาลต่างๆ ของคนในครอบครัว ก็จะใช้ทั้งวิธีซื้อยากินเองบ้าง โดยจะเน้นประเภทยาสามัญประจำบ้าน เพราะมีความปลอดภัยมากที่สุด หรือยาสมุนไพรจากวัดนั้นทาราม เพราะใช้กันมานานรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ก็ไม่เคยเห็นใครเป็นอันตราย จึงมีความเชื่อถือ แต่เนื่องจากคุณลุงเป็นประธานชุมชน ซึ่งพยายามรณรงค์ให้ชาวชุมชนมีบัตรประกันสุขภาพกันโดยถ้วนหน้า ซึ่งคุณลุงจะเป็นผู้ดำเนินการส่งรายชื่อลูกบ้านไปขอทำบัตรต่างๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบางครั้งก็เป็นผู้นำลูกบ้านส่งไปที่ศูนย์หรือโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้อง บัตรนั้นมีหลายประเภท มีทั้งบัตรทอง บัตรผู้มีรายได้น้อย บัตรผู้สูงอายุ บัตรคนพิการ ฯลฯ โดยคุณลุงจะเน้นให้ไปรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลที่รับผิดชอบสุขภาพของชาวชุมชน 5 ธันวาคม และตัวคุณลุงเองก็ต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชนโดยการไปรักษาที่ศูนย์ฯ แต่บางครั้งในบางอาการ การไปรักษาที่ศูนย์ฯ จากที่คุณลุงประสบมาก็คือรักษาไม่ได้ผลก็มีบ้าง เช่น คุณลุงเป็นโรคเกาต์ ซึ่งเป็นๆ หายๆ เคยไปรักษาที่ศูนย์ฯ แต่ทุกครั้งที่ไป ก็มีแต่ยากินให้ ไม่ฉีดยา จึงไม่หายปวด จึงตัดสินใจไปคลินิกศิวะเวท ที่อยู่บริเวณประตูเชียงใหม่ โดยการทดลองเดาสุ่มไปที่คลินิกเอง หมอฉีดยาให้แล้วสบายขึ้นทันที ที่บวมก็หาย “ฉีดยาเข็มละ 500 บาท ก่อจ้างมันเดี๋ยวมึงค์จ่ายอยู่ ไปหาที่ศูนย์ฯ ถึงมันจะฟรี แต่มันก่อบั่นใจ นั่งรอมันเมิน มันปวดขึ้นมามันเจ็บบอกใครไปได้” ส่วนการรักษาทางไสยศาสตร์ สมัยก่อนคุณลุงเคยเรียนคาถาอาคมมาบ้าง โดยการเป่า เสกรดน้ำมนต์ให้กับผู้อื่น คนไหนหายจากการเจ็บป่วยก็จะเอาของหรือเอาเงินมาคำหัว แต่คุณลุงบอกว่าในสมัยนี้คนไม่ค่อยมารักษากันแล้ว เพราะผู้คนเชื่อถือในการแพทย์สมัยใหม่มากกว่า

8. ครอบครัวคุณยายรัตน์

คุณยายรัตน์ อายุ 73 ปี การศึกษานั้น คุณยายเล่าให้ฟังว่า หลังจากจบชั้น ม.3 ก็ไปเรียนต่อผดุงครรภ์ ที่วชิระพยาบาล เมื่อก่อนทำงานเป็นผดุงครรภ์อยู่ที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก แต่ปัจจุบันนี้คุณยายเกษียณแล้ว เป็นข้าราชการบำนาญ ตัวคุณยายเองเป็นคนจังหวัดตาก นับถือศาสนาพุทธ มีพี่น้องด้วยกัน 6 คน รวมทั้งคุณยายด้วย ตอนนี้พี่ชายเสียชีวิตแล้ว 1 คน ญาติพี่น้องยังอยู่ที่จังหวัดตาก 3 คน อยู่ที่ยะโฮใหม่ 2 คน คือคุณยายกับน้องสาวอีกคนหนึ่ง ซึ่งน้องสาวมีบ้านอยู่ที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทางครอบครัวของน้องสาว จะแวะมาเยี่ยมคุณยายที่ในชุมชนบ่อยเหมือนกัน เนื่องจากคุณยายไม่แต่งงาน และอยู่คนเดียว คุณยายบอกว่าน้องสาวพยายามที่ชวนให้ไปอยู่ด้วยกันที่หางดง แต่คุณยายชอบผู้คนที่ในชุมชน 5 ธันวาคมนี้มากกว่า อยู่มา 10 กว่าปีแล้ว เพื่อนบ้านเก่าแก่รู้จักกันหมด อบอุ้นดี ไม่อยากไปไหน ประกอบกับคุณยายมีหอพักให้คนเช่าด้วย บ้านคุณยายเป็นบ้านไม้แข็งแรง 2 ชั้น ชั้นแรกคุณยายกินผ้าทำ

เป็นห้องเช่าได้ 5 ห้อง ห้องน้ำรวมอีก 1 ห้อง ส่วนชั้นข้างบนเป็นที่อยู่ของคุณยาย เดินขึ้นบันไดไปจะเป็นประตูเหล็กค้ำกันอยู่ เมื่อเปิดเข้าไปจะเป็นส่วนของระเบียงโล่ง ซึ่งอยู่ด้านหน้าสุดของตัวบ้านชั้นบนและอยู่ภายใต้หลังคาบ้าน คุณยายปลูกต้นไม้ใส่กระถางแขวนรายรอบชายคาบ้าน ทำให้ร่มรื่นมาก ต้นไม้ที่ปลูกมีหลายพันธุ์แต่ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยไม้ ออกดอกสีสรรสวยงาม มีชุดรับแขกที่ทำจากไม้สักตัวใหญ่ ตั้งไว้ต้อนรับแขกผู้มาเยี่ยมเยือน คุณยายมักจะมานั่งพักผ่อนที่นี่ เพราะจากจุดนี้จะมองเห็นผู้คนที่เดินผ่านไปมาบนถนนสายกลางที่ผ่านเข้าชุมชน ผู้วิจัยก็ใช้สถานที่บริเวณนี้เป็นที่นั่งคุยเช่นกัน คุณยายบอกว่า “คุณ ตูรดา ไปเรื่อยๆ เพลินดี หายเหงา เด็กๆ ที่เข้าบ้านยายอยู่ ก็แวะมาพูดคุยบ้าง ช่วยทำความสะอาดบ้านข้างบน ล้างถ้วยล้างชาม กวาดบ้านให้บ้างเป็นบางที ชาวบ้านแถวนี้ดียิ่งกว่าลูกหลานอีก บางทีจะไปซื้อข้าวก็จะถาม คุณยายจะฝากซื้ออะไรไหม หรือบางทีถาม คุณยายเหงาไหม รับยายไปนั่งรเล่นด้วยก็มี เวลามีงานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ ยายก็ไปตลอด เขาเอารถมารับยายถึงที่บ้าน ยายชอบที่นี่มาก ถ้าจะตายก็ขอตายอยู่ที่นี้แหละ ไม่ไปไหน” ถัดจากบริเวณระเบียงหน้าบ้านแล้วก็จะเป็นส่วนกลางของบ้าน โดยมีประตูไม้ประตูเหล็กค้ำและมุ้งลวดคั่น ก่อนเข้าสู่ส่วนกลางของตัวบ้านอีกที เพราะจะเป็นส่วนบริเวณของห้องนอน และห้องพระ ซึ่งอยู่กันคนละฟาก ด้านหลังสุดจะเป็นส่วนของห้องครัวและห้องน้ำ ห้องครัวของคุณยาย มีไว้สำหรับล้างภาชนะต่างๆ เท่านั้น เพราะปัจจุบัน คุณยายจะทำเฉพาะหุงข้าวเท่านั้น ส่วนกับข้าวจะซื้อฝากเด็กๆ ซื้อทุกวัน บางครั้งก็จะมีแม่ค้าหาบอาหารมาขายถึงบ้าน เกี่ยวกับรายได้ คุณยายเล่าให้ฟังว่า รายได้มาจากเงินบำนาญ 4,000 บาทต่อเดือน และเก็บค่าเช่าได้อีก ประมาณเดือนละ 3,000 – 4,000 บาท เพราะคุณยายให้เช่าห้องละ 800 บาท บางเดือนก็เช่าไม่ครบทั้ง 5 ห้อง ซึ่งคุณยายบอกว่า เป็นรายได้ไว้กินยามแก่ เล็กๆ น้อยๆ นอกจากนั้นคุณยายยังมีที่ดินที่เป็นที่นาอยู่บ้างที่จังหวัดตาก ก็จะมีรายได้จากการเก็บที่เช่าทำนาด้วย โดยญาติพี่น้องทางโน้นจะเป็นคนดูแลผลประโยชน์ให้ คุณยายชอบทำบุญมาก โดยเฉพาะที่วัดรำเป้ง และให้โรงเรียนเด็กยากจนบ้าง

ภาพที่ 15 แสดงภาพบ้านปากซอย ซึ่งเป็นบ้านก่ออิฐปูน

เนื่องจากคุณยายเป็นคนที่อ้วน น้ำหนักประมาณ 70 กิโลกรัม มีปัญหาเรื่องเข่าและขา ที่รับน้ำหนักตัวซึ่งคุณยายบอกว่า “พยายามลดไขมัน และน้ำตาลอยู่ ยายเป็นโรคหัวใจด้วยนะ พยายามทำสมาธิช่วยด้วย ตอนนี้จิตใจสบายขึ้น” คุณยายบอกว่าไม่ค่อยซื้อยากินเอง เพราะเมื่อก่อนตอนทำงานอยู่เบิกได้ทุกอย่าง ในกองทุนข้าราชการ จะไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาลสวนดอก หรือโรงพยาบาลนครพิงค์ ไปตรวจสุขภาพทุกปี เช็กความดัน โรคหัวใจ บางทีเสียค่าใช้จ่ายนิดๆ หน่อยๆ ก็จะไม่ไปเบิก คุณยายทำบัตรผู้สูงอายุที่ โรงพยาบาลประสาทด้วย “ปัจจุบันอยู่ชมรมผู้สูงอายุ แต่ไม่ได้ช่วยอะไรเขาเลย เนื่องจากเขาไม่ดี สาเหตุเพราะเมื่อก่อนขับรถเวสป้าใหญ่ 150 ออกนอกถนนตกหลุม รถล้มทับ กระดูกไม่หัก แต่ร้าวนิดๆ ใส่เฝือกให้ ประมาณ 20 ปีก่อน แล้วก็หาย หลังจากนั้นยังเดินขึ้นเขาพระวิหารได้ เมื่อคราวที่ชื่อกมส เชียงใหม่หลายปีที่แล้ว ช่วงนั้นมีงานไม้ดอกไม้ประดับที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไปเที่ยวงาน บังเอิญไปเดินเหยียบตรงที่เขาใช้ทรายโรยพื้น ปรากฏว่าทรายทรุดตัวลง ขยายเจ็บแปร๊บ ตรงที่รอยร้าวเก่า เด็กนักศึกษาช่วยกันเอายามานวด 2 – 3 คน ตั้งแต่นั้นมามันก็ปวดจนเดินไม่ดี มาจนถึงปัจจุบันนี้”

เนื่องจากคุณยายเองจบผดุงครรภ์ จากโรงพยาบาลวชิระ เพราะฉะนั้นความรู้เรื่องยาต่างๆ ในก็มีอยู่แล้วในหลักสูตรการเรียนการสอน คุณยายจึงได้รับความรู้จากที่เรียนมามาก เพราะต้องใช้ทำงานรักษาคณ และใช้ในการรักษาตนเองด้วย เพราะอยู่บ้านคนเดียวต้องดูแล

ร่างกายตัวเองให้ดีที่สุด เป็นอะไรขึ้นมาไม่มีใครรู้ใครเห็น คุณยายเล่าว่า ตัวคุณยายเองก็มีการติดต่อกับญาติๆ บ้าง ซึ่งคุณยายเองก็มีหลานสาวอยู่ที่เชียงใหม่ด้วย เป็นพยาบาลเหมือนกัน แต่อยู่กันคนละอำเภอ “หลานสาวก็จะเบิก คลอเฟนิรามีนบ้าง พาราบ้าง มาไว้ให้ที่บ้าน ยายเรียนมายาก็รู้ว่ายาอันไหนปลอดภัย กินได้มากน้อยแค่ไหน อย่างกับยาคลอเฟนิรามีน นานๆ ครั้ง ที่ยายน้ำมูกไหลเป็นหวัดก็กินตอนนั้น เป็นยาขององค์การเภสัชกรรม กินก่อนหรือหลังอาหารก็ได้ กินแล้วรู้สึกเย็นโล่งจมูกขึ้น ถ้าปวดหัวมากๆ ก็กินพาราบ้างพวกนี้ไม่แพง” นอกจากหลานสาวเบิกมาให้แล้ว คุณยายก็ยังเคยไปซื้อยาสามัญประจำบ้านพวกนี้ด้วยที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่บ้าง

เพื่อนบ้านรุ่นราวคราวเดียวกันมีหลายคนที่นิยมใช้ยาสมุนไพร “เขาก็บอกให้ฟังว่า มันมีอะไรบ้าง มีประสิทธิภาพอย่างไร ยาสมุนไพรที่ใช้ของวัดนันทารามบ้าง หรือยาสมุนไพรตามร้านขายยาบ้าง เพราะได้ยินเพื่อนบ้านเล่าให้ฟัง ก็ฝากเขาซื้อบ้าง ไปซื้อเองบ้าง อ่านคู่มือยากี่ไม่น่าจะเป็นอันตราย ตัวยาสมุนไพรตัวไหนไม่รู้จัก ก็ถามเจ้าของร้าน เคยไปดูที่ร้านขายสมุนไพรวิรัชโฮสเทล(วัดนันทาราม) ร้านก็ดูสะอาดดี อ่านคู่มือยากี่ไม่น่าจะเป็นอันตราย เช่นยาหอมขงละลายกับน้ำอุ่นกินแก้วิงเวียน ไข้แล้วก็ดีขึ้น ตัวอื่นไม่ค่อยได้ใช้ เพราะรักษาโรคปวดกระดูกไม่ได้ กับเพื่อนบ้านเอง หรือเด็กๆ ที่มาเช่าหอพักอยู่ ยายก็จะแนะนำเขาว่าอย่าซื้อยาชุดมากิน มันอันตราย ยาบางอย่างเช่นพาราเซตามอล อย่าทานติดต่อกัน วันละ 5 ครั้ง และนานติดต่อกันเกินกว่า 5 วัน ก็เป็นอันตรายต่อดับและไต ต้องไปปรึกษาแพทย์ หรือบางทีก็แนะนำเกี่ยวกับโรคไอ วัณโรค ก็บอกเขาว่าอย่าใช้แก้แค้นแก้แค้นด้วยกัน”

ความรู้เรื่องยาจากโฆษณาหรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ไม่ว่าจะจากบุคคล หรือทีวี วิทยุ ก็มีเหมือนกัน คุณยายบอกว่า มีคนอื่นจากนอกชุมชนมาแนะนำเรื่องยาให้คุณยายบ้าง เช่น คนที่มาเดินขายยาสมุนไพรตามบ้าน “เขามาขายยาแผนโบราณ และสมุนไพรต่างๆ เช่นพวกน้ำผึ้ง ยาถ่ายพยาธิ ยาแก้ริดสีดวงทวาร ยาทาแก้ปวดบวม ปวดขา ยาอมสมุนไพรต่างๆ ยายก็ซื้อมาเฉพาะยาที่ใช้ทา เขาก็จะบอกใช้ยังไง มันดียังไง แต่ยายกินยาไม่เอา กลัวอันตราย ยกเว้นยาอมเปรี้ยวๆ รสมะนาว ตะไคร้ ก็ซื้อเหมือนกัน แก้ก้อแห้งได้ดี ไม่ก็บาท” เมื่อผู้วิจัยถามถึงยาต่างๆ ที่โฆษณาในทีวี วิทยุ คุณยายบอกว่า ไม่เคยซื้อตามที่โฆษณา ส่วนใหญ่เคยใช้อย่างไรก็ใช้อย่างนั้น เพราะบางทีอ่านคู่มือยาที่เขียนติดฉลากไว้ มาพิจารณาแล้วไม่ควรกิน เพราะไม่ถูกกับโรคของคุณยาย

เกี่ยวกับสุขภาพของคนในชุมชน ก็จะมีเจ้าหน้าที่ด้านการพยาบาลจากเทศบาล มาที่ศสสมช.ของหมู่บ้าน มาตรวจไข้ วัดความดัน “ยายเคยไปดูแต่ไม่เห็นมีแพทย์ มีแต่พยาบาลเท่านั้น ทำการตรวจรักษาสำหรับอาการ ไม่สบายเล็กๆ น้อยๆ แจกยาพวกแก้ไอ แก้ปวดธรรมดา

เมื่อผู้วิจัยถามถึงยาที่คุณขายชื่อใช้เอง คุณขายบอกว่าก็มีบ้างเล็กน้อย เช่น เมื่อก่อนเคยไปนครที่วัดโพธิ์ มียาประเภทน้ำมันซึ่งต้องนวดให้มันร้อนๆ ดัดใจตอนทอดลงนวด ก็ชื่อมานวดเองบ้าง และที่นั่นมียาเม็ดลูกกลอนขาย แก้วปวดแข็งปวดขา มีพวงยาหอม เวลาเพ็ลยจะเป็นลม วิงเวียนศีรษะ “ดีมากเลยยาหอมวัดโพธิ์ เขาให้ละลายชงกินกับน้ำอุ่น ไม่ได้กินทุกวัน กินเวลาयरู้สึกอึดอัด เพ็ลย หรือใจสั่น ถ้ามันหมด หลานที่ไปเรียนหนังสืออยู่ที่กรุงเทพฯ ก็ซื้อส่งมาให้” บางครั้งคุณขายก็ไปพูดคุยกับเจ้าของร้านขายยาหน้าปากซอยบ้างเหมือนกันเกี่ยวกับเรื่องยา เพราะรู้จักกัน คุณขายบอกว่ายาบางตัวที่ได้รับจากโรงพยาบาล (ร้านขายยาก็มีขายเหมือนกัน ถ้าทราบสรรพคุณของมัน และถ้าไม่แพงจนเกินไป คุณขายก็ซื้อที่ร้านขายยา เนื่องจากไม่เสียเวลา “แต่ร้าษัชยคลินิกก็เคยซื้อที่ร้านขายยา กินเหมือนกัน เวลาฉุกเฉินมีอาการไอ จั้นมากระหันหัน ยายจะซื้อมาปริมาณก็แค่ให้กินพอ 1 อาทิตย์ กินติดต่อกันนานกว่านั้นจะไม่ค่อยดี แต่ส่วนใหญ่แล้วถ้าไม่ด่วนอะไรก็จะเบิกจากโรงพยาบาล ยาแต่ร้าษัชยกินมากไม่ได้ เพราะมันจะทำลายกระดูก และเคยซื้อวิตามิน B2 กินอีก เพราะกลัวเป็นโรคปากเปื่อย ปากนกกระจอก เวลาไปซื้อจะระบุไปเลย เพราะเรารู้อาต้องการยาอะไร ไม่เคยให้เจ้าของร้านขายยาแนะนำเท่าไร เพราะร้านขายยาดังแม่จะติดป้ายว่ามีเกสัษ แต่เกสัษจริงๆ ไม่ค่อยได้มาควบคุม”

สำหรับการรักษาโรคโดยอาศัยการเป่า เสก ไสยศาสตร์ คุณยายไม่ไปรักษาด้วยวิธีนี้ โดยบอกว่าคุณยายเรียนมาทางด้านการแพทย์สมัยใหม่ รู้ว่าร่างกายคนเราป่วยเกิดจากความผิดปกติของร่างกายตรงไหน แต่จะมีคนไม่มันดบ้างเพราะไปวัด ไปนั่งทำสมาธิมากกว่า ซึ่งทำให้

สำหรับการรักษาโรคโดยอาศัยการเป่า เสก ไสยศาสตร์ คุณยายไม่ไปรักษาด้วยวิธีนี้ โดยบอกว่าคุณยายเรียนมาทางด้านการแพทย์สมัยใหม่ รู้ว่าร่างกายคนเราป่วยเกิดจากความผิดปกติของร่างกายตรงไหน แต่จะมีกรดน้ำมันดั่งข้างเพราะไปวัด ไปนั่งทำสมาธิมากกว่า ซึ่งทำให้

จิตใจของคุณยายสงบและสบายขึ้น ส่วนคลินิกนั้นไม่ค่อยได้ไป เพราะสามารถเบิกค่าใช้จ่ายจากโรงพยาบาลได้ คุณยายบอกว่า “โรคของยายถ้าไปคลินิกมันต้องใช้จ่ายแพง ก็ต้องหมดเยอะ ไปโรงพยาบาลดีกว่า”

เนื่องจากคุณยายมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องยามาก จากการที่เรียนจบมาทางด้านผดุงครรภ์ ทำให้คุณยายมีความเชื่อมั่นในตัวเองในเรื่องการใช้จ่าย โดยไว้ใจตัวเองมากกว่าที่จะไว้ใจคนอื่น การตัดสินใจในเรื่องการใช้จ่ายรักษาตัวเองจึงอยู่ที่คุณยายทั้งหมด และปัจจุบันคุณยายอยู่ตัวคนเดียว บางครั้งก็จะแนะนำเรื่องยาหรือถ่ายทอดความรู้ให้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เข้าหอพักคุณยายอยู่ หรือเวลาไปพบปะผู้คนข้างนอก เนื่องจากคุณยายเคยทำงานเรื่องสุขภาพมาตลอด เคยออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ แพทย์อาสาของพระราชชนนีด้วย ถ้าพบเจอใครที่เจ็บป่วย ถ้าเป็นไปได้ก็จะให้ความรู้แก่พวกเขาด้วย คุณยายมีการใช้สมุนไพรร่วมด้วย เพราะถือว่า สมุนไพรปลอดภัยต่อร่างกาย ไม่มีสารเคมี รู้จักยาสมุนไพรวัดนั้นทารามก็เพราะเพื่อนบ้านเล่าให้ฟัง ก็เลยใช้ตามเป็นบางอย่าง ส่วนคลินิกนั้นคุณยายไม่ไปเลย เพราะเบิกไม่ได้ จะไปโรงพยาบาลแทน เพราะเมื่อก่อนมีบัตรประกันสังคม ของข้าราชการซึ่งเบิกได้ตลอด แต่ภายหลังมีบัตรผู้สูงอายุของโรงพยาบาลประสาท และคุณยายก็มีการเรียนรู้เรื่องยาจากบุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลเหล่านี้ด้วย

9. กรอบครัวคุณป้าสุดา

คุณป้าสุดา อายุ 62 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามีชื่อคุณลุงอาทิตย์ และมีลูกชาย 1 คนชื่อคุณเต๋า จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ที่สถาบันมีชื่อแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ซึ่งเมื่อก่อนทำงานบริษัทไม่อยู่ที่กรุงเทพฯ ภายหลังประสบอุบัติเหตุรถยนต์ เลยกลับมาอยู่กับพ่อแม่ที่ในชุมชน คุณลุงเล่าให้ฟังว่า ตัวคุณลุงเองหลังจากจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ก็ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนช่างกลโรงงานของไทย - อิตาลี ที่กรุงเทพฯ หลักสูตร 6 ปี ได้รับทุนการศึกษาจากโบสถ์ศาสนาคริสต์ ปัจจุบันนี้ทั้งครอบครัวทำงานให้กับสหกรณ์เครดิตยูเนียนของชุมชน 5 ธันวา คุณลุงเองเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ และลูกชายเป็นผู้จัดการ ส่วนคุณป้าเป็นคณะกรรมการซึ่งรายได้ของคุณป้าจะจ่ายเป็นค่าตอบแทนวันละ 80 บาท ภายหลังมีเจ้าหน้าที่สหกรณ์มาประชุมกันและให้ปรับเงินค่าตอบแทนขึ้นมาเป็นวันละ 100 บาท บางทีเดือนหนึ่งคุณป้ามาทำงานแค่ 10 วัน เพราะมีคณะกรรมการหลายคนหมุนเวียนกันเข้ามาทำงาน ส่วนรายได้ของคุณลุงและลูกชายจ่ายเป็นเงินเดือน เดือนละ 8,000 บาท และ 7,000 บาท ตามลำดับในเดือนหนึ่ง ๆ คุณป้าบอกว่า มีเงินเหลือเก็บบ้างเล็กน้อยอยู่ในรูปแบบของการออมเงินกับสหกรณ์ ซึ่งรวมกันทั้งครอบครัวมีเงินออมเดือนละ 300 บาท คือคนละ 100 บาท ทุก ๆ เดือน

นั่นเอง สิ้นปีจะได้เงินปันผล แล้วแต่จำนวนหุ้นที่มีอยู่ รายได้หลักของครอบครัวมาจากเงินตรง
นี้ และยังมีอาชีพสำรองอีก คือเป็นเจ้ามือหวยด้วย บางครั้งก็มีการกู้เงินจากสหกรณ์มาใช้บ้าง
เพราะดอกเบี้ยถูก ในเรื่องการนับถือศาสนา คุณลุงนับถือศาสนาคริสต์ การที่คุณลุงได้เรียนที่
โรงเรียนช่างกล ก็เพราะบาทหลวงช่วยหาทุนการศึกษาให้ และปัจจุบันนี้ทุกวันอาทิตย์คุณลุงจะ
ต้องไปโบสถ์ที่ถนนเจริญประเทศ ส่วนคุณป้าและลูกขายนับถือศาสนาพุทธ และไม่คิดจะ
เปลี่ยนศาสนา

ภาพที่ 16 ภาพแสดงสหกรณ์เครดิตยูเนียน

บ้านของคุณลุงคุณป้าปลูกอยู่บนเนินดินที่ไม่สูงมากนัก อยู่บริเวณก่อนไปทางด้าน
หน้าปากซอยของชุมชนและตัวบ้านอยู่ปากซอยของถนนเข้าชุมชน ลักษณะบ้านเป็นตึกอิฐชั้น
เดียวทาสีเขียว บริเวณหน้าบ้านเป็นเนินดินที่โล่งเตียนไม่กว้างมากนัก ไม่มีรั้วกั้น เนินดินค่อย
ๆ ลาดลงสู่ถนนซึ่งเป็นถนนสายกลางเข้าชุมชนนั่นเอง ข้างในตัวบ้านประกอบด้วยห้องรับแขก
ซึ่งอยู่ส่วนหน้าสุด เป็นที่ตั้งโซฟา โต๊ะ และตู้โชว์ ถัดไปข้างในทำเป็น 2 ห้องนอนอยู่คน
ละฟาก พื้นที่ข้างหลังสุดของตัวบ้านเป็นส่วนของห้องครัว มีประตูเปิดออกไปสู่ด้านหลังบ้าน
และตรงมุมขวาของส่วนห้องครัวทำเป็นห้องน้ำ ที่บ้านมีรถจักรยานยนต์ 1 คัน และรถกระบะ
อีก 1 คัน

เกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย คุณลุงเล่าให้ฟังว่า ตอนนี้อะไรที่ป่วยอาการรุนแรง มีแต่
ในอดีตเท่านั้นที่ถึงขั้นต้องเข้าโรงพยาบาล แต่นั่นไม่ใช่ป่วยด้วยโรคภัย แต่เป็นเพราะประสบ

อุบัติเหตุ ตอนนี้โรคที่เป็นนานๆ ครั้ง ไม่บ่อยเท่าไรก็คือปวดเมื่อยเส้นเอ็นบริเวณหลังและ
 เอว ก็มักจะไปซื้อยาที่เป็คอยู่ในตลาดนรรัฐมาทาน ส่วนคุณป้าเองบอกว่า ปัจจุบันนี้ไม่
 ค่อยได้ไปหาหมอที่โรงพยาบาล เพราะใช้วิธีการโยเร รักษาสุขภาพกายและจิตใจ ปฏิบัติตาม
 คำสอน เช่น อาหารที่ทานต้องสะอาด ปลอดภัย พิษ ทำอาหารให้สุกทุกครั้ง ทำจิตใจให้สบาย
 แผ่เมตตาให้สัตว์โลก ปัญหาทุกอย่างปลงได้ วางได้ อย่ายึดมั่นถือมั่น ไม่คิดแค้นไม่อาฆาต
 จิตใจจะเป็นสุข เมื่อสุขภาพจิตดี สุขภาพกายก็จะดีตามไปด้วย ยาของแผนปัจจุบันบรรจุเสร็จ
 ต่างๆ ที่ขายร้านขายยาคุณป้าบอกว่าจะพยายามไม่ซื้อมาทานเลยถ้าไม่จำเป็น เพราะพวกนี้เป็น
 สารเคมี แต่บางครั้งฉุกเฉิน มีอาการเจ็บป่วยจริงๆ และที่ร้านที่ไปซื้อไม่มียาสมุนไพรก็จำเป็น
 ต้องซื้อทาน แต่จะบอกเจ้าของร้านให้เลือกยี่ห้อที่มีฤทธิ์ยาอ่อนที่สุด ที่คุณป้าค่อนข้างจะ
 พยายามระมัดระวัง ก็เพราะวิธีการของโยเรที่ปฏิบัติอยู่ ก็คือไม่ให้รับสารที่เป็นพิษนี้เข้าสู่ร่าง
 กาย รวมทั้งสารเคมีจากยาด้วย สาเหตุที่คุณป้าศรัทธาโยเรมาก เพราะคุณยายพรซึ่งเป็นแม่ของ
 คุณป้า ขาไม่มีแรงเดินไม่ได้ และมีอาการปวดขึ้นมาเป็นระยะๆ ต่อมาภายหลังพี่สาวคนโตของ
 คุณป้าได้เข้าปฏิบัติโยเรก่อน เพราะเพื่อนที่ทำงานแนะนำพี่สาวคนโตว่าสามารถใช้พลังโยเร
 รักษาอาการป่วยต่างๆ ได้ หลังจากนั้นพี่สาวคนโตก็ได้ทดลองนำพลังของโยเร มาทำการรักษา
 คุณยายพร ซึ่งใช้วิธีการยกมือเพื่อถ่ายเทพลังงานจากมือไปสู่บริเวณร่างกายที่เจ็บปวดของคนไข้
 พร้อมทั้งบทสวดมนต์ ทำสมาธิ ทำจิตใจสงบมีความตั้งใจจริงที่จะให้คนไข้หายป่วย รักษา
 อย่างนี้ทุกวัน คุณยายพรผู้ป่วยบอกว่าจะได้รับพลังจากโยเรจริง เพราะเมื่อได้รับถ่ายทอดพลัง
 จากมือของลูกสาวคนโตเป็นเวลานานๆ แล้วบริเวณขาที่ไม่มีแรงนั้นร้อนขึ้นมารู้ถึงพลังที่ไป
 กระทบได้ หลังจากรักษาได้หลายเดือน คุณยายพรก็ลุกขึ้นมาเดินได้อีกครั้ง ถึงจะเดินได้ไม่ดี
 เหมือนเก่า แต่ก็เดินได้โดยใช้เหล็กค้ำช่วยเดินด้วย หลังจากเหตุการณ์นี้ คุณป้าก็ศรัทธามาก
 และได้ติดตามพี่สาวคนโตไปศึกษาวิธีการของ โยเรด้วย โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกลงถึง
 ปัจจุบันนี้

ในครอบครัวเองก็มีการอบรมสั่งสอน แนะนำกันอยู่ตลอดเวลา ในเรื่องสุขภาพ
 อนามัยนั้นตัวคุณป้าเองพยายามให้ทั้งตัวคุณลุงและคุณเต้าลูกชายเข้ารับโยเรด้วย แต่คุณลุงและ
 คุณเต้าไม่ยอมสมัครเป็นสมาชิก และเกี่ยวกับเรื่องซื้อขายจากร้านขายยา คุณป้าก็พยายามเตือน
 ไม่ให้คุณเต้าซื้อยาทานเอง เพราะอยากให้ใช้วิถีธรรมชาติบำบัด ถ้าร่างกายไม่ดีขึ้นก็ค่อยไป
 รักษาที่โรงพยาบาลภายหลัง คุณป้าเล่าว่า “ป้าบอกลูกชายตลอดว่ายานี้ถ้าจำเป็น ก่อปถัมภ์กัน
 นึก มันมีทั้งคุณและโทษ บ่หื้อกินพร้าพร้อ มันอันตราย เขาอยากหื้อเป็นมาทดลองทำโยเรดู
 แต่ลูกชายบ่เอา น้องสาวคนเล็กของป้าก็เหมือนกัน กินยานักเพราะบ่เข้าโยเร ก็เลยปวดเนื้อ
 ปวดตัวบ่อย ลุงก็เหมือนกัน ป้าเห็นซื้อยาเป็นชุดหลาย ๆ สี่มากิน เป็นดังประกาศทั้งวิทยุ ทีวี

ว่าห้ามซื้อขายเป็นชุดมาเกิน พอป่าเตือนว่ามันอันตราย ก่อค่าเราว่าอวดรู้ ก่อยังซื้อเหมือนเดิม โดยเฉพาะยาดีร้านภาคเจ็กโอ (ตลาดนครรัฐ) แก้วปวดเนื้อปวดตัว เมื่อยกล้ามเนื้อพวกเส้นประสาท ยาคลายเครียด ก่อเหมือนกัน ลุงเคยซื้อมาหื้อป่ากิน แต่ป่าบอกกิน ลุงก่อด่าว่าอวดรู้ กว่าคนขายดีเป็นเกสักร” คุณป่าเข้าใจว่ายาที่คุณลุงทานอยู่เป็นประจำ แก้วปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเป็นประเภทยาชุดที่เป็นอันตราย แต่เมื่อผู้วิจัยสอบถามกับทางคุณลุง คุณลุงยืนยันว่า ร้านเจ้าประจำนี้เจ้าของร้านเป็นเกสักร จบจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และยังมีป้ายแขวนที่ร้านว่ามีเกสักรประจำ และทางร้านได้คิดสูตรผลิตยา แก้วปวดเมื่อยกล้ามเนื้อขึ้นจำหน่ายเอง ทำให้คุณลุงและคุณป้ายังถกเถียงกันอยู่จนทุกวันนี้

ส่วนกลุ่มเพื่อนของคุณป่าเอง ก็มีหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มที่ทำโยเรด้วยกัน กลุ่มสหกรณ์กลุ่มสตรีพัฒนา คุณป้าสุดาเล่าให้ฟังว่า กลุ่มที่ทำโยเรด้วยกัน จะมาชุมนุมกันที่บ้านคุณป้าทุก ๆ อาทิตย์ อาทิตย์ละ 3 วัน ช่วง 2-3 ทุ่ม เพื่อฝึกสมาธิและฝึกถ่ายทอดพลัง ส่วนที่สำนักงานสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นอยู่ตรงข้ามกับบ้านของคุณป้า ถ้าวันไหนคุณป้าไม่ได้เข้าเวรทำงาน ก็จะไปอยู่ที่สหกรณ์ ไปนั่งเล่นพูดคุยกันกับเพื่อนบ้านที่ทำงานในนั้น คุณป้าเล่าว่า เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพร่างกายนั้น มีการเล่าสู่กันฟังเสมอ “เวลาถูกหัวไผ่บ่สบาย เป็นในกลุ่มตึงเล่าหื้อกันฟังว่าชะใด กินยาอะหยั่ง ซื่อดีไหน มันถึงจะหาย คนแถวนี้เป็นชอบซื้อขายสมุนไพรวัดนันทารามมา กินกัน เมื่อก่อนมีคนเอามาแจกหื้อใช้ฟรี เข้ามาแจกดีสหกรณ์เครดิตยูเนียนนี้เลย เป็นพวกยาหอมยาลม เพื่อนบ้านที่เคยใช้ก่อบอกป้าว่าดี มันมีหลายอย่าง ป้าก่อดทดลองซื้อมากินเหมือนกัน พวกสมุนไพรมันดี เพราะยาทุกอย่างสกัดมาจากสมุนไพรเหมือนกัน” และคุณป้ายังมีเพื่อนบ้านที่เป็นกลุ่มสตรีพัฒนาด้วย เนื่องจากคุณป้าก็เป็นสมาชิกของกลุ่มสตรีพัฒนาด้วยเช่นกัน และเคยไปช่วยงานนอกชุมชนบ่อย ๆ ได้เจอเจอผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน เช่น การทำเครื่องคั้นน้ำสมุนไพร การทอผ้าพื้นเมือง การทำอาหารพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น คุณป้าบอกว่า “ในความคิดของป้า อย่างเช่นตะไคร้ผง จิงผง ดอกคำฝอยผง เป็นยาขับลม แก้อ่อนในได้โดย กินแล้วรู้สึกสบายขึ้น รำดี เป็นจะมีขายตามร้านขายยาทั่ว ๆ ไป หน้าปากซอยก่อมียา ดีป้ารู้จักเพราะป้าอยู่แม่อยู่สมัยก่อนเป็นก่อกิน เฮาก่อกินมา โดยเป็น เมื่อก่อนเห็นพ่อแม่ป้าเป็นปลูกพืชสมุนไพรคนเดียว เอามาหั่น เอามาบด มาคั้มคนเดียว เดียวนี้ดีป้าไปดูงานกลุ่มแม่บ้านมา เป็นทันสมัยขึ้นทำเป็นผงบรรจุซองสำเร็จรูปขายแล้ว พกพาสะดวก นำใช้ขนาด ป้าก่อดคิดว่าดี สร้างรายได้หื้อแม่บ้าน” ส่วนคุณลุงเองก็ใช้เวลาอยู่ที่สหกรณ์ฯ ทั้งวันเช่นกัน ในกลุ่มเพื่อนร่วมงานนอกจากจะพูดคุยเรื่องงานแล้ว ก็ยังพูดถึงเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละคน รวมถึงเรื่องสุขภาพ เรื่องยาด้วย เพื่อนฝูงก็มักจะปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เจ็บเส้นเอ็น เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุนั่นเอง คุณลุงก็ได้แนะนำเพื่อนให้ซื้อยารักษาอาการเจ็บกล้ามเนื้อที่ร้าน

สุธรรมเวชภัณฑ์ เนื่องจากใช้แล้วอาการดีขึ้น คุณลุงเล่าว่าเมื่อก่อนทดลองทานยาหลายอย่างมาก อาการเจ็บกล้ามเนื้อก็ยังไม่หาย จนกระทั่งเพื่อนที่ทำงานอยู่สหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ไปร่วมประชุมด้วยกัน ได้คุยให้ฟังถึงยาร้านดังกล่าว เพราะตัวเขาเองเคยซื้อมาทานแล้วหาย คุณลุงบอกว่า "ถ้ามีอาการเจ็บเอวรู้สึกเส้นมันตึงขึ้นมาเมื่อใด เมินๆ เจ็บตื้อ จะไปซื้อยากลายเส้นในร้านตีมีเกสซ์ คือร้านสุธรรมเวชภัณฑ์ในตลาดนครรัฐ ไปบอกอาการหือฟังดีเยี่ยมเป็นก่อดัดหือ ดีเข้าร้านนี้เพราะเพื่อนร่วมงานเขาซื้อยามาทาน และเห็นเมื่อยามีการบีบซื้อด้วย เลยคิดว่าร้านนี้น่าเชื่อถือ เพราะถ้าเฮากินยาแล้วเป็นอะไรขึ้นมาเขาต้องกล้ารับผิดชอบในยาของเขาเพราะเขาผลิตเอง ซื้อมาทดลองทานเองก่อน 2 -3 ชุด ก็หาย ก็จำลักษณะยาไว้ คือจะจำสี รูปร่างเมื่อยา ในครั้งต่อไปจะได้ซื้อถูกต้อง" คุณลุงคิดว่าการซื้อยาร้านขายยามันเร็ว สะดวก สำหรับโรคที่ไม่หนักหนาอะไร สามารถทดลองซื้อดูสักชุดสองชุดปริมาณน้อย ๆ ได้ ราคาก็ไม่แพง คุณลุงว่าใช้ได้หรือไม่ได้ จัดยาถูกกับโรคหรือไม่ ถ้าไม่ดีก็เลิก แล้วหาร้านใหม่แทน

ในตอนช่วงเวลานั้นคุณลุงก็ชอบไปทานเหล้ากับเพื่อนบ้าน ที่ร้านขายของชำด้วยเหมือนกัน เคยมีอาการปวดศีรษะเนื่องจากทานเหล้า เพื่อนในวงเหล้าก็แนะนำคุณลุงว่าให้ทานยาแก้ปวดหัวยาว “ยาแก้ปวดหัวยาว เมิน ๆ กินตื้อ ต่อนมันฆ่าเหล้า หรือกินน้ำชาฮ้อน ๆ ก่อได้ จิบตลอดก็หายฆ่าเหล้าได้ เพื่อนในวงเหล้า เป็นตึงกินกัน” คุณลุงชอบดื่มเหล้าในตอนเย็น ซึ่งมีร้านประจำอยู่บริเวณกลางซอย คือร้านพิ้งหรืออยู่ทางด้านซ้าย และร้านป่าสายอยู่ตรงกันข้ามเยื้องกันนิดหน่อย 2 ร้านนี้คนจะมานั่งดื่มกันเยอะ เพราะนอกจากจะขายของชำแล้ว ยังมีเหล้าขาย รวมทั้งอาหารตามสั่งด้วย เช่น ก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ ข้าวผัดต่าง ๆ ซึ่งสามารถนั่งได้นาน ๆ ส่วนร้านอื่นจะไม่มีบริการอาหาร นอกจากของชำทั้งหลาย และเหล้าเท่านั้น ส่วนกลุ่มเพื่อนของคุณเต่า ที่คบหากันอยู่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะอยู่นอกชุมชน ซึ่งรู้จักกันตั้งแต่สมัยเรียนมงฟอร์ต และอีกหลายคนที่จบมหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยกัน ส่วนใหญ่พื้นเพเป็นคนเชียงใหม่ด้วยกันอยู่แล้ว จึงติดต่อกันสะดวก หรือเป็นเพื่อนฝูงที่รู้จักกันภายหลัง ก็ล้วนแล้วแต่ไม่ใช่คนในชุมชน “ความจริงคนในชุมชนนี้ คนเก่าแก่รู้จักกันหมด นอกจากจะมีคนมาเช่าหอพัก เข้า ๆ ออก ๆ อันเนาะ ตีบ่อรู้จัก เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกับผมในชุมชน ตอนนี้เราก่อนบ่ออยู่ในชุมชนนี้กันแล้ว ออกไปทำมาหากินที่อื่นหมด ความจริงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดี แต่ผมไม่ค่อยไปยุ่งสิ่งกับใคร ร้านค้าขายเหล้าในชุมชนไม่ค่อยไปดื่มกับเขา เพราะบ่อยากเมาหือเขาเห็น มันบ่น่านับถือ เดี่ยวเขาจะบ่เชื่อใจบ่เคารพ ออกไปหาร้านข้างนอกชุมชนดีกว่า สบายใจดี เกือบทุกเย็นจะนัดเพื่อนฝูงที่นอกชุมชนออกไป ค่ำมาก่อเข้าบ้าน เสื้อผ้าก่อยู่โนรด ค่ำไหนก่อนนอนโนรดก่ได้ บ่ได้ลำบาก” เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ คุณเต่าเล่าว่า ในบรรดา

เพื่อนฝูงที่คบกันอยู่ บางคนป่วยเป็นอะไร ก็จะเล่าให้กันฟัง “มีเพื่อนคนหนึ่งแพ้อากาศน้ำมูกไหลเหมือนผม ผมก็บอกว่าเป็นภูมิแพ้จมูก เพราะผมก็เป็นประจำ เพื่อนแหม่มคนบอกผมว่าถ้ามีอาการอ่อนเพลีย หื่อไปเติมน้ำเกลือ มันจะฟื้นตัวเร็วขึ้น ผมก็ฟังไว้ ผมจะมาวิเคราะห์อาการดูก่อนว่า ช่วยเหลือตัวเองเฉพาะหน้าได้ไหม ถ้าได้ก็จะซื้อยาก่อน เพราะมันง่ายดี และสะดวก โดยใช้ประสบการณ์เดิม ๆ ว่าเคยทานแล้วหาย และอ่านฉลากร่วมโดย อ่านหนังสือหาความรู้เอง พ่อง หรือบ่อจะอันก่อนเห็นพ่อแม่ใช้มาก่อน หรือเพื่อนใช้แล้วบ่เป็นอะหยั่ง เขาก็จำไว้ เช่น น็อกซี แก๊ทงร่ว่ง เพราะเคยทานมาเมินแล้ว พ่อแม่ก็ทานกัน”

สำหรับข่าวสารเรื่องยาที่โฆษณาในทีวี วิทยู ทั้งครอบครัวก็ได้ยินอยู่เป็นประจำ คุณลุงบอกว่ามีเยอะมาก ถ้าโฆษณาเหล่านี้ได้ออกรายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ แสดงว่าผ่าน อย. แล้ว ก็ไม่น่าจะมีอันตรายอะไร ถ้าไม่ทานบ่อยจนเกินความจำเป็น ซ้อมมาทานเฉพาะมีอาการเจ็บป่วยเท่านั้น คุณลุงบอกว่า “โฆษณาในวิทยุหรือทีวีเป็นก้อมีเปอะเลอะ แต่ละยี่ห้อเป็นก้อมีบอกว่าผ่าน อย.ทั้งนั้น ถ้ามันเป็นพิษเป็นภัยเป็นก้อมีบอกกล้าโฆษณา เวลาเขาอ่านฉลากด้านหลังซอง มันก้อมีใช้รักษาโรคเดียว ๆ กันได้หมด บ่น่าจะมีปัญหาสำหรับอาการเหน็ดเหนื่อย ปวดหัวเล็ก ๆ น้อย” สำหรับยาทิฟฟี่นั้นคุณลุงนิยมใช้ที่สุด “ทิฟฟี่กินตอนเป็นหวัดเป็นไอ ลุงว่าการโอมมาจากไข้หวัด เขาก็ต้องกินทิฟฟี่ เพราะมีตัวยาแก่น้ำมูก ในวิทยุเป็นก้อมีโฆษณา โดยมากหื้อกินหลังอาหาร บ่อดีกินตอนท้องว่างมันจะกัดกระเพาะ ถ้าจะซื้รตี่ราก็ฟังกันเดื่อ มันจะใช้หลัก กินแล้วสังเกตดูจะหายไวกว่ายี่ห้ออื่น” ส่วนการโฆษณาของคุณป้าก็เคยได้ยินและได้ดู ทั้งในวิทยุ และโทรทัศน์ แต่จะไม่ซื้อตามโฆษณาเท่าไรถ้าเป็นยาของแผนปัจจุบัน จะซื้อตามเป็นบางอย่างเช่นยาสมุนไพร เช่น ยาตราใบแก้ว ใบห่อ เพราะเคยทานมานานแล้ว คุณป้าก่อนข้างจะระมัดระวังพิจารณาที่จะทานมาก และบอกว่าถ้าเป็นยาสมุนไพรจะไม่มีอันตรายต่อร่างกายและไม่ขัดกับหลักการของโยเรจึงนิยมซื้อมาทาน แต่ถ้าจำเป็นจริงๆ ไม่มียาสมุนไพร ก็จะเลือกยาของแผนปัจจุบันสำเร็จรูปยี่ห้อที่เจ้าของร้านแนะนำว่าฤทธิ์ยาอ่อนที่สุด เพราะคิดว่าฤทธิ์ที่อ่อนยากจะไม่ไปทำให้ระบบร่างกายและเป็นอันตรายมากมายนัก และจะไม่พยายามเปลี่ยนยี่ห้อถ้าไม่มีเหตุการณ์ทานยาตัวเดิม(ยาสมุนไพร)แล้วเป็นอันตรายหรือทำให้อาการเป็นหนักขึ้น คุณป้าเล่าว่า “ส่วนใหญ่ป้ารู้ด้วยตัวเอง อันไหนควรกิน บ่ควรกิน อ่านฉลากเอาเองพ่อง หรือถามจากเจ้าของร้านขายยาพ่อง เพื่อนบ้านพ่อง แต่รู้แล้วก้อมีบ่ค่อยเปลี่ยนยี่ห้อ ยาดี่ใช้อยู่เดื่อใด ส่วนใหญ่จะซื้อยาสมุนไพรกิน บ่เคยกินยาเรื่อยเปื่อย ต้องดูว่ามันขัดกับหลักการของโยเรหรือเปล่า หนังสือที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บก้อมี ส่วนมากดีป้าอ่านก้อมีคือหนังสือบางกอก ลูกบ่าวซื้อมาประจำไว้ดีใคร่คิดดูเนี่ยน มันจะมีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพเช่น ควรจะกินอะหยั่งดี่มีประโยชน์ต่อร่างกาย หรือออกกำลังกายอย่างไรพ่อง” ส่วนคุณเต้าเองบางครั้ง

ก็ซื้อหนังสือวิชาการจากร้านหนังสือดังของเชียงใหม่มาอ่านด้วย เช่น การรักษาสภาพร่างกายด้วยชีวิต หรือการใช้สมุนไพรรักษาโรค เป็นต้น

การเรียนรู้เรื่องยาจากกลุ่มอสม.หรือจากทางเจ้าหน้าที่สาธารณสุขแทบจะไม่มีเลย สำหรับครอบครัวคุณลุง และตัวคุณเต๋าก็ได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนเคยเป็นสมาชิกของกลุ่มอสม.ด้วย แต่เนื่องจากไม่ค่อยมีเวลาให้ และประกอบกับตอนนั้นต้องไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็เลยลาออก “ตอนนี้ข่าวสารเรื่องสุขภาพ เขารับรู้ได้รวดเร็ว บ้างจากสื่อทีวี วิทย์ หรือหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค หรือ ใช้เลือดออกสายพันธุ์ใหม่ ที่เตือนหือประชาชนระวังตัว รายการในทีวีก็มีดีเดือนหือคนดูต้องอ่านฉลากยา และดูวันหมดอายุยาทุกครั้ง แต่ก่อนไม่ค่อยไหมโรงนักเต๋าคิด หรือรายการวิทย์เรื่องสุขภาพที่ฟังประจำคือ รายการคลินิก 3 บาท ออกอากาศวันเสาร์อาทิตย์ เวลา 11 โมงเช้า และทุกวันพฤหัสบดี ที่ 3 กับ 4 ของเดือน ตอน 5 โมงเย็น คลื่นเสียงสามยอด สารนาฏทั้งนั้น รูปแบบรายการก็จะเป็นหือผู้ฟังทางบ้าน มีปัญหาหือหือโทรมาถาม จะมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาตอบปัญหาหือ เช่น ฟังแล้วเขาหือได้ความฮือ เช่นว่า การปวดหัวเนื่องจากเป็นไมเกรน ยาที่ทานได้คือ Cafergot กินตอน เช้า กลางวัน เย็น หรือ กิน Ponstan 500 mg ทานชุดหือ 2 ชุด ถ้าหายปวดกฮือหยุดกิน มันได้ความฮือทั้งนั้น บ่ต้องรอ อสม.มากระจายข่าวหือ มาวัดความดันหือ ในเขตเมืองจะฮือ บ่มีใครรอใครหือออก ไปหาหมอ หรือไปร้านขายยาได้ทันที กองทุนยาเหมือนกันบ่ควรจะมี อสม.เป็นบ่ค่อยมีเวลามานั่งขายพอดียาเสื่อมหมดอายุพอดิ” เนื่องจากคุณลุงและคุณป้า ไม่ได้เป็นสมาชิก อสม. เลยไม่ได้เข้าประชุมกับทาง อสม. ซึ่งจะจัดกันทุกเดือนเวียนไปจัดตามที่ชุมชนต่าง ๆ ทำให้ทั้งครอบครัวได้รับข่าวสารเรื่องสุขภาพ เรื่องยาจากบุคคลกลุ่มนี้น้อยมาก

ความฮือเรื่องยาครอบครัวของคุณลุง ได้มาจากร้านขายยามากเหมือนกัน คุณลุงบอกว่า การไปร้านขายยาที่มีเภสัชประจำร้านจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด “เภสัชจะแนะนำหมดว่า จะทานยาได้ตอนไหน อย่างไร ก็เม็ด ซ้อห้าม ซ้ออันตราย แนะนำเฮาดี บ่ใช่ซ้อขายกันเรื่อยเปื่อย” ส่วนยาเป็นแผนชนิดสำเร็จรูป เช่น ทิฟฟี คีคอลเจน นูตา บูรา พารา ต่างๆ จะใช้ตอนปวดหัว เป็นไข้ มีน้ำมูก โดยไม่เน้นยี่ห้อ และซ้อที่ร้านไหนก็ได้ เพราะคุณลุงคิดว่า การที่ยาออกมาสู่ตลาด ผู้บริโภคได้ ยาเหล่านี้น่าจะมีความปลอดภัย เพราะเป็นยี่ห้อที่มีมาตรฐาน ส่วนคุณป้าบอกว่า “ป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ กฮือเคยเป็นพอง เป็นหวัด เป็นไข้ เนื่องจากอากาศเปลี่ยน เคยไปซ้อยาคีร้านขายยาหน้าปากซอย เป็นกฮือบอกว่ากินได้หมดทุกยี่ห้อ ดีเหมือนกันหมด คงเป็นเพราะบ่กล้าบอกว่าอันไหนดีกว่ากัน เพราะต้องขายยี่ห้อได้หมดทุกอัน แต่สุดท้ายได้บิรามอล เพราะเขาบอกเป็นว่าเอาดียามันอ่อน ๆ บ่อแสง คนใหญ่เป็นยี่ห้อกิน 2 เม็ด แต่เฮากินเม็ดเดียว เพราะบ่ออย่างอื่นจะใจสันฮือตัวเลยมันบิบบหัวใจ ละกฮือมียาแอนดาคิลแหม่ม ซ้อตอนเสบท้องเจ็บท้อง ดีร้านขายยา

แนะนำว่ารสชาติดี ยี่ห้ออื่นก่อรำ เป็นบอกมันแล้วแต่คนชอบ เขาชอบแบบเป็นน้ำมันมากกว่าเป็นเม็ดเพราะบดต้องเคี้ยว เป็นบอกว่าเป็นน้ำมันเคลือบกระเพาะเร็วกว่า จะไปซื้อร้านหน้าปากซอยเนี่ยะ เพราะมันใกล้ดี ตอนนั้นคือร้านบ่มยาสมุนไพรสำหรับแก้ปวดท้อง ป้าเลยต้องซื้อแอลตาชิลมากิน" ส่วนคุณเต๋เองเล่าให้ฟังว่า มีโรคประจำตัว คือ แพ้อากาศ ทานซูลิตินเป็นประจำเนื่องจากเจ้าของร้านขายยาแนะนำ ซึ่งเจ้าของร้านแนะนำอยู่ 3 -4 ยี่ห้อ คุณเต๋จะเลือกยามาพิจารณา และอ่านสรรพคุณ และเปรียบเทียบข้อแตกต่าง ระหว่างยา ไม่ว่าจะเป็นราคา ด้วยยาไหนแรงกว่ากัน ผลข้างเคียงในการทานยาแต่ละชนิด โดยการสอบถามจากเภสัชกรเจ้าของร้านให้แน่ใจ คุณเต๋บอกว่าถึงแม้จะแพงกว่ายี่ห้ออื่นก็ไม่ใช่ไร ถ้ายาดี คุณเต๋เล่าให้ฟังว่า "สังเกตได้ เวลาอากาศเปลี่ยน จะเริ่มเจ็บตรงคอ ตรงต่อมทอลซิล กินซูลิติน กินเม็ดเดียวตอนกลางคืน ตอนเช้าก็หายแล้ว ซูลิติน นี่เคยไปปรึกษาร้านขายยา เป็นแนะนำ กินแล้วดี ก่อเลยใช้มาตลอด ก่อบ่ได้กินอะหยั่งพราะหรือหรือถ้าเป็นหวัดก็ซื้อแอลคิเฟดกิน การเรียนรู้เรื่องการใช้ยารักษาตัวเองว่าจะใจอะหยั่งคั้น ต้องสอบถามหื้อแน่ใจ นิสัยเป็นคนคือร้อน บ่ค่อยไวไวคนอื่น ไวไวตัวเองมากกว่า ถึงเพื่อนฝูงมาบอกก่บ่ได้เชื่อทันที ต้องถามคนขายที่เป็นเภสัชกรก่อน ว่าอาการแบบนี้ ลักษณะนี้ มันเป็นอะไรวะ ต้องกินอะหยั่ง ถึงคนขายเป็นบอกหื้อแล้ว อาจมีหลายตัวหลายยี่ห้อดีแนะนำ แล้วต้องมาวิเคราะห์แหม่ก่า ในความคิดผมวิธีหนึ่งทีประกอบกันในการเลือกซื้อยา คือยาอันไหนดีมันมีราคาแพงกว่าก่อนจะดี เพราะคิดว่าด้วยที่ใช้ผลิตภัณฑ์เหมือนกัน ได้ผลชะงักต่างกัน" เหตุที่คุณเต๋เชื่อถือเจ้าของร้านขายยาเพราะ คิดว่าร้านขายยาที่เปิดขายทั่ว ๆ ไป อย่างน้อยคนขายก็จบปริญญาทางเภสัชมา แต่จะไม่นิยมร้านขายของชำทั่วไป นอกเสียจากว่าจะมียาที่คุณเต๋ใช้อยู่เป็นประจำขาย ในร้านค้าย่อยเหล่านี้ก็ถึงจะไปซื้อ "แต่ส่วนใหญ่แล้วเวลาเป็นไข้ เป็นหวัด หรือไอหนักๆ ผมจะไปหาหมอสมศักดิ์ที่ภาคสมเพชร โดย ดีฮั่นแม่เคยเล่าให้ฟังว่าดี ตอนแรกผมก่อดทอลไป เป็นเป็นอาจารย์หมอโดย ก็เลยไปบ่อย จนเป็นู้จักคุ้นเคยกับผม บ่อแพง ไปครั้งไหนบ่อเกินร้อยบาทซักเคื้อ ส่วนร้านขายของชำแถวนี้ ครอบครัวของคุณลุงบอกว่า จะไปซื้อเฉพาะยาของสำเร็จรูปเท่านั้น คุณป้าเล่าว่า "เขาจะระบุยี่ห้อดีใช้ประจำไปเลย เขาก่บ่กล้าแนะนำว่าควรกินอะหยั่งดี เขาก่บ่บอกว่าดีเหมือนกันหมด เขาต้องออกตัวไวก่อน เพราะถ้าแนะนำยี่ห้อนี้ไป แล้วถ้าเขาเป็นอะหยั่งขึ้นมาจะเป็นความผิดได้ เพราะเขาบ่ใช่ แพทย์ที่เรียนเภสัชมา"

การรักษาตัวเองของครอบครัวคุณป้า ก็มีความแตกต่างกันบ้างระหว่างพ่อ แม่ ลูก ต่างคนก็ต่างมีความคิดเป็นของตัวเอง เช่น คุณป้านิยมใช้โยเรรักษาร่วมกับยาสมุนไพร คุณลุงชอบที่จะซื้อยามาทานเองโดยเฉพาะยาของแผนปัจจุบันสำเร็จรูป เพราะเชื่อว่ายาไม่จริง คงไม่ผ่านอย.และคงไม่สามารถโฆษณาผ่านทางวิทยุ และโทรทัศน์ได้ ส่วนคุณเต๋ชอบที่จะไปคลินิก

หมอสมศักดิ์และซื้อยาจากร้านขายยาร่วมด้วย ที่เหมือนกันบ้างก็คือทุกคนในครอบครัวจะใช้ยาสมุนไพรด้วย และใช้วิธีไสยศาสตร์ คือการบนบานศาล ในกรณีของคุณเต๋าคือครั้งหนึ่งเคยโดนรถชนอาการสาหัส เมื่อผู้วิจัยถามคุณลุงเกี่ยวกับการรักษาตัวด้วยวิธีอื่น เช่นการไปคลินิก คุณลุงบอกว่าก็เคยไป แต่ค่าใช้จ่ายสูงกว่าการไปโรงพยาบาลจึงไม่นิยม อีกทั้งคุณลุงมีบัตรผู้สูงอายุรักษาสุขภาพฟรีสำหรับการรักษาในโรงพยาบาลที่กำหนดไว้ แต่จะไปโรงพยาบาลเฉพาะอาการหนัก คือถ้าซื้อยาทานเองหลายวันแล้วไม่หายเท่านั้น เพราะไปโรงพยาบาลเสียเวลามาก และคิดว่ายาที่โรงพยาบาลหรือคลินิกน่าจะเหมือนกับที่ขายในร้านขายยา หรืออาจจะสั่งมาจากร้านขายยาก็ได้ เมื่อผู้วิจัยถามถึงการไปรักษาที่ศูนย์บริการสาธารณสุขประจวบคีรีขันธ์ใหม่ ซึ่งคุณป้าจะเรียกว่าโรงพยาบาล คุณป้าบอกว่าการไปศูนย์ฯ หรือโรงพยาบาลสำหรับคุณป้าจะไปตอนที่มืออาการป่วยหนัก หรืออาการที่ต้องผ่าตัด เพราะต้องให้หมอที่โรงพยาบาลเท่านั้นที่จะทำได้อาการแบบนี้ไปโรงพยาบาลดีที่สุด คุณป้าเล่าว่า "ตอนหลังมานี้เขาบ่ค่อยได้ไปโงงบาลมาเมินแล้ว เพราะบ่ได้มีอาการหนักหรือรุนแรงเลย ก่อมีบัตรผู้สูงอายุเหมือนกัน เมื่อก่อนเคยไปวัด ความดัน ไปรักษาโรคเครียด จะว่าไปแล้ว บางทีดีโงงบาลก่อจดยาหื้อเฮากินแล้วใจสัน ตอนไปรักษาโรคเครียด หมอบ่อไช่ว่าจะเก่งเสมอไป ต้องใจเวเลานานถึงจะวิจัยโรคถูกกับเฮาได้ ไปหลาย ๆ ครั้งก๊ว่าจะจับจุดของโรคได้ถูกต้อง มันเสียเวลาเฮา ตั้งแต่รักษาด้วยโยเรมานี้ก่บ่ค่อยได้ไปดีศูนย์ฯ เค้าใด โรคเครียดก่บ่กำเริบ" และตัวคุณเต๋าก็เล่าให้ฟังว่า เคยประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ รถเก๋งที่เพื่อนขับ ชนกับรถ 10 ล้อ เพื่อนไม่เป็นไรมาก แต่คุณเต๋านั่งมาด้วยนั้น ม้ามแตก ตับฉีก สะโพกหลุด หนึ่งหัวเปิด จนทุกคนคิดว่าไม่รอดแน่นอน ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลนครพิงค์ หมอบอกว่าอาการหนักมาก เพราะต้องเปิดกะโหลก แต่ผลสุดท้ายก็รอดชีวิตมาได้อย่างปาฏิหาริย์ ตอนนั้นคุณเต๋าทำประกันชีวิตไว้ ค่าใช้จ่ายเลยไม่ต้องเสีย ใช้เวลารักษาตัวนาน 1 เดือน 29 วัน ตอนนั้นทางครอบครัวใช้สารพัดวิธี ในการที่จะทำให้อาการคุณเต๋าดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวิธีการบนกับศาลที่มีชื่อเสียง หรือสวดมนต์อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดต่าง ๆ เมื่อผู้วิจัยถามถึงความเชื่อในเรื่องนี้ คุณเต๋าบอกว่า วิธีนี้มันช่วยเป็นกำลังใจให้ทั้งครอบครัว ช่วยเหลือสภาพจิตใจให้เข้มแข็งขึ้น ตัวคุณเต๋าเองตอนที่รู้สึกตัวขณะที่ยังรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลก็พยายามทำสมาธิ ทำจิตใจให้สงบ ไม่คิดฟุ้งซ่าน สติสัมปชัญญะก็กลับคืนมา ปัจจุบันนี้ไม่มีอาการเจ็บแผลเก่าเลย ผ่านมาได้ปีกว่าแล้ว ตอนนั้นหลังจากออกจากโรงพยาบาล คุณเต๋าก็บวช เพราะคิดว่า มีเวรมีกรรมในชาติที่แล้ว อาจทำเวรทำกรรมไว้กับคนอื่น บวชให้เจ้ากรรมในเวร จะได้สบายใจขึ้น คุณเต๋าบอกว่า เพราะความเชื่อคนไทยเป็นอย่างนี้ ศาสนาก็ยังมีอิทธิพลกับความคิดของคนเสมอ คุณป้าบอกว่า "ไสยศาสตร์นี้ ถ้าเป็นการบนบานศาล นี่ก่ก่อทำต่อนลูกบ่าวเข้าโงงบาล ส่วนเวลาปกติเจอศาลพระภูมิดีไหนดก่ยกมือไหว้ ของจะอื่บ่อ

ควรหลบหลู่ ส่วนการรดน้ำมนต์ ก่อเคยไปหื้อพระเป็นรดหื้อ เวลาไปทำบุญตักวัด หื้อเป็นสิริมงคล สบายใจขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่าครอบครัวของคุณลุงมีการดูแลสุขภาพยามเจ็บป่วยหลายรูปแบบและแตกต่างกันบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ตัวคุณลุงจะตัดสินใจใช้ยาให้ตัวเอง โดยการนิยมซื้อยาทานเอง เนื่องจากเชื่อถือในตัวคนขาย คลินิกไม่ค่อยไปเพราะแพง ส่วนคุณป้าถ้าเป็นไปได้จะพยายามไม่ซื้อยาทานเอง โดยการให้หลักคำสอนของโยเรใช้รักษาสุขภาพอยู่ และคุณเต้าเองก็นิยมที่จะซื้อยาทานเองแต่ต้องวิเคราะห์ศึกษาดูก่อน คลินิกที่คุณเต้านิยมไปคือคลินิกแพทย์สมศักดิ์ เพราะเชื่อถือว่าเป็นอาจารย์แพทย์ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง แม้จะมีอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ บางครั้งก็ไปรักษาที่คลินิกนี้ด้วยเช่นกัน ทั้งครอบครัวมีการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพร ที่นิยมใช้ก็คือสมุนไพรวัดนันทาราม เพราะใช้กันมานานแล้ว และยังมีการใช้ไสยศาสตร์เข้าร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นบนกับศาล ไปหาเจ้าเข้าทรง ช่วงที่คุณเต้าโดนรถชนอาการสาหัส ครอบครัวพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อเรียกกำลังใจทุกคนกลับมา

ตอนที่ 3 วิเคราะห์การเรียนรู้ทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลให้มีการซื้อยาใช้เองของชาวชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มคนในชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม โดยการให้คนในชุมชนเป็นผู้แบ่งกลุ่มให้ โดยดูจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การประกอบอาชีพของทั้งครอบครัว การมีรายได้และทรัพย์สินต่างๆ ไว้ในครอบครอง รวมทั้งสถานภาพทางสังคมในชุมชน โดยแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มระดับล่าง ครอบครัวแรกคือคุณยายสร้อย จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพรับจ้าง โดยการเป็นแม่บ้านให้กับคนรู้จักที่อยู่ชอยถัดไป รายได้เดือนละ 2,100 บาท สามีคือคุณตาอินทร์ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เช่นกัน ปัจจุบันนี้คุณตาไม่ได้ทำงานอะไรเนื่องจากป่วย และทั้งสองไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลยในชุมชน ส่วนครอบครัวที่สอง คือคุณน้ำแฉ่ม จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งในกรณีนี้คุณน้ำแฉ่มนี้ ผู้วิจัยได้จัดให้อยู่ในกลุ่มระดับล่าง เพราะถึงแม้จะมีการศึกษาจะค่อนข้างสูงกว่าเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งกลุ่ม และในอดีตเคยทำงานเป็นแม่บ้านในโรงพยาบาลมาก่อน แต่ผู้วิจัยดูอาชีพและรายได้สภาพบ้านเรือน กลุ่มเพื่อนที่คบหากันอยู่ในปัจจุบันร่วมด้วย คือปัจจุบันนี้คุณน้ำแฉ่มประกอบอาชีพรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า มีรายได้อยู่ในช่วง 3,000-4,000 บาท มีการกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบหลายแห่ง สามีชื่อน้ำทอง จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ประกอบอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง ซึ่งคุณน้ำทั้ง 2 ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลยในชุมชน กล่าวได้ว่ากลุ่มเครือข่ายที่คบหากันอยู่ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มที่ใช้แรงงานด้วยกันเสียส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงจัดให้อยู่ในกลุ่มระดับล่าง

และครอบครัวที่สาม คือคุณป้าเดือน จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพกวาดถนน ประจำอยู่แขวง 1 เป็นพนักงานรับจ้างของเทศบาล รายได้เดือนละ 4,000 บาท สามปีป้าเดือนเสียชีวิตแล้ว และป้าเดือนไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลย

กลุ่มระดับกลาง ครอบครัวแรกคือ คุณลุงสมยศ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันประกอบอาชีพขับรถรับเหมาไปรษณีย์และงานต่างๆ ไปให้กับพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง มีรายได้เดือนละ 5,000 บาท และคุณลุงเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออม.ของชุมชน ภรรยาของคุณป้าอัมพร จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพขายอาหารประเภทไส้อั่ว แคมหมู อยู่ในตลาดทิพย์เนตร คุณป้ามีรายได้เดือนหนึ่งอยู่ในช่วง 3,000 – 4,000 บาท ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลยในชุมชน ส่วนครอบครัวที่สองคือ คุณป้าบัวจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ปัจจุบันเปิดร้านขายของชำอยู่ที่บ้าน รายได้จากการขายของในแต่ละเดือนจะอยู่ในช่วง 4,000 – 5,000 บาท และในปัจจุบันคุณป้าบัวยังได้เข้าเป็นสมาชิกออม.ด้วย สามีนี้อยู่คุณลุงประวิทย์ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบอาชีพเป็นพนักงานขับรถของโรงเรียนสุริวงค์ รายได้เดือนละ 4,500 บาท คุณลุงไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใดเลยในชุมชน และครอบครัวที่สาม คือ พี่กาญจน์ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามีนี้อยู่คุณวสันต์ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่ด้วยกันทั้งคู่เนื่องจากเป็นผู้พิการ รายได้ของทั้ง 2 คนอยู่ในช่วงประมาณ 14,000 บาท ต่อเดือน และพี่กาญจน์ยังมีรายได้เพิ่มเติมจากการเป็นผู้ดูแลหอพักอีกเดือนละ 5,000 บาท ทั้งคู่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มใดในชุมชนเนื่องจากสภาพร่างกายที่ไม่เอื้ออำนวย

กลุ่มระดับบน ครอบครัวแรกคือคุณลุงทวีศักดิ์ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภรรยาของคุณป้าเอื้อง จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบอาชีพขายของชำด้วยกันทั้งคู่ รายได้ต่อเดือนประมาณ 3,000 – 4,000 บาทเท่านั้น ถ้าหากดูจากการศึกษารวมทั้งอาชีพและรายได้แล้วไม่ควรจะอยู่ในระดับบน แต่สาเหตุที่ผู้วิจัยได้จัดให้อยู่ในกลุ่มระดับบน เนื่องจากอาชีพการขายของชำรายนี้ ทั้งคุณลุงและคุณป้าไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลัก หรือจำเป็นต้องหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว เพราะปัจจุบันลูกหลานก็ให้เงินใช้อยู่แล้ว อีกทั้งยังมีเงินเหลือเก็บจากการทำงานหนักมาตลอดชีวิต เพียงแต่ไม่ชอบอยู่เฉยๆ เพราะเคยชินกับการขายของประเภทนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนแล้ว จึงยังคงขายของชำรายอยู่เพื่อไม่ให้ตนเองมีเวลาว่างจนเกินไปเท่านั้น อีกทั้งในปัจจุบันนี้คุณลุงทวีศักดิ์เองก็มีสถานภาพทางสังคมที่สูง มีบทบาทที่สำคัญในชุมชน คือดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชน และด้วยตำแหน่งหน้าที่นี้เองที่ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายในกลุ่มระดับผู้นำด้วยกัน ทั้งกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน ทำให้เป็นผู้ที่มีความรู้มากมาย เพราะมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ได้มากกว่าบุคคลอื่น สามารถนำความรู้ที่ได้นำมาประยุกต์ปรับใช้เข้ากับคนในครอบครัวและคนในชุมชนได้ ส่วนครอบครัวที่สอง คือคุณยาย

รัตน์ จบพหุศรภักดิ์ที่วชิระพยาบาล เมื่อก่อนทำงานเป็นพหุศรภักดิ์อยู่ที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก ปัจจุบันเกษียณอายุแล้ว และไม่แต่งงานอยู่ตัวคนเดียว มีรายได้มาจากเงินบำนาญ 4,000 บาทต่อเดือน รวมทั้งมีรายได้จากการให้เช่าห้องพักอีกเดือนละ 3,000 – 4,000 บาท ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดในชุมชนเนื่องจากสุขภาพไม่เอื้ออำนวย แต่เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นอย่างดี คนในชุมชนมักจะมาขอคำปรึกษาจากคุณยายอยู่เสมอ และครอบครัวที่สาม คือคุณป้าสุดา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามีนี้อคุณลุงอาทิตย์ ซึ่งภายหลังจากคุณลุงจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ได้รับทุนการศึกษาจากโบสถ์ศาสนาคริสต์ เข้าเรียนต่อในโรงเรียนช่างกลโรงงานของไทย – อิตาลี ที่กรุงเทพฯ จบหลักสูตร 6 ปี ลูกชายชื่อคุณเต๋อ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากสถาบันที่มีชื่อแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันทั้งครอบครัวเป็นคณะทำงานของกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน 5 ธันวา โดยมีคุณลุงเป็นประธานกลุ่ม รายได้ 8,000 บาทต่อเดือน คุณเต๋อเป็นผู้จัดการกลุ่ม มีรายได้ 7,000 บาทต่อเดือน และคุณป้าเป็นคณะกรรมการ มีรายได้ประมาณ 800 – 1,000 บาทต่อเดือน และทั้งครอบครัวยังมีอาชีพสำรองคือเป็นเจ้ามือหวยด้วย เป็นครอบครัวที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือมาก และคนในชุมชนมักจะมาปรึกษาในเรื่องการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่เสมอ เนื่องจากครอบครัวป้าสุดานี้เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์เป็นอย่างดี เนื่องจากการที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายสหกรณ์กลุ่มต่างๆนอกชุมชนบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประชุมอบรม หรือการไปดูงานต่างๆ

1. บริบทของการใช้ชีวิตของชาวชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายใช้เอง

1.1 อาชีพ

กลุ่มระดับล่าง ลักษณะการประกอบอาชีพ ของทั้ง 3 ครอบครัว ต้องออกไปทำงานข้างนอกชุมชนโดยออกไปในตอนเช้าและกลับเข้ามาในตอนเย็น เวลาไม่สบายจึงไม่มีเวลาไปสถานบริการที่ไกลจากชุมชน เพราะเสียเวลา จึงทำให้มีการซื้อขายใช้เองจากร้านขายยาที่ใกล้ชุมชน หรือใกล้ที่ทำงานนั่นเอง เช่นกรณีของครอบครัวคุณยายสร้อย ซึ่งเป็นแม่บ้านให้กับคนรู้จักที่อยู่ซอยถัดไป ใช้วิธีเดินไปทำงาน และต้องเดินผ่านร้านขายยาทุกวันคือร้านหนึ่งเภสัชกรซึ่งอยู่บริเวณท้ายซอยชุมชน และหากมีอาการเจ็บป่วย ก็จึงเป็นการง่ายที่เลิกงานแล้วก็แวะซื้อยาให้คนในครอบครัว และงานแม่บ้านที่ทำอยู่ก็มีโอกาสฟังวิทยุทั้งวัน ไม่ว่าจะเป็นขณะกวาดบ้าน ถูบ้าน ถ้างานหรือซักผ้า และยังได้พูดคุยกับคุณยายวันดีเจ้าของบ้านในเรื่องยาด้วย ส่วนสามีนคุณตาอินทร์ไม่ได้ทำงานอะไรเนื่องจากป่วย ขณะอยู่บ้านก็ฟังวิทยุเพื่อแก้เหงา จากการได้ยินโฆษณาบ่อยๆทำให้มีการซื้อขายใช้ตามที่โฆษณาบ้าง ส่วนครอบครัวที่สองคือคุณน้ำแฉ่มประกอบอาชีพรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าในร้านแห่งหนึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้

การนั่งรถโดยสารเข้าไปทำงาน ขณะเย็บผ้าก็ได้มีการเปิดฟังวิทยุฟัง และพูดคุยช่างเย็บผ้าด้วยกันตั้งแต่เช้าจนเย็นในเรื่องต่างๆ เรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยรวมทั้งเรื่องการใช้จ่ายด้วย ส่วนสามีคือ คุณน้ำทองทำงานก่อสร้าง นั่งรถโดยสารไปทำงานเช่นกัน ในที่ทำงานนั้นได้อยู่กับเพื่อนร่วมงานตั้งแต่เช้าจนเย็นเช่นกัน ได้พูดคุยกับเพื่อนร่วมงานและฟังวิทยุในเรื่องต่างๆรวมทั้งเรื่องไปด้วย จากสถานที่ก่อสร้างเช่นเดียวกัน หากมีอาการเจ็บป่วยก็แวะซื้อยาตามร้านขายยาที่อยู่ใกล้ที่ทำงาน หรือซื้อจากร้านขายยาใกล้ชุมชนเมื่อกลับเข้าบ้านเพราะง่ายและสะดวก และครอบครัวที่สามคือคุณป้าเดือนประกอบอาชีพกวาดถนน นั่งรถโดยสารไปทำงานเช่นกัน ขณะทำงานไม่มีโอกาสฟังวิทยุในเรื่องต่างๆ มากนัก เพราะต้องทำงานกลางถนน แต่ได้มีโอกาสพูดคุยกับเพื่อนร่วมงานด้วยกันในเรื่องยาบ้างเป็นบางครั้ง และเห็นป้ายโฆษณาเกี่ยวกับยาต่างๆ ตามริมถนน หากมีอาการเจ็บป่วยบางครั้งก็แวะซื้อยาตามร้านค้าที่ตัวเองผ่านขณะทำงาน เพื่อไม่ให้เสียเวลา หรือเมื่อกลับเข้ามาในชุมชนก็แวะซื้อร้านหน้าปากซอยชุมชนนั่นเอง

กลุ่มระดับกลาง มีการประกอบอาชีพนอกชุมชน 2 ครอบครัว คือ

ครอบครัวคุณลุงสมยศและครอบครัวพี่กาญจน์ ส่วนอีก 1 ครอบครัวประกอบอาชีพในชุมชนคือการเปิดร้านขายของชำ คือครอบครัวคุณป้าบัว ซึ่งครอบครัวที่ประกอบอาชีพนอกชุมชนนั้น มักจะมีการซื้อยาจากร้านขายยาที่ใกล้ที่ทำงานหรือขับรถผ่านนั่นเอง เช่นครอบครัวแรก ในกรณีของครอบครัวคุณลุงสมยศที่ประกอบอาชีพรับจ้างแห่ป้ายโฆษณา มีเวลาฟังวิทยุจากในรถมาก ได้ฟังการโฆษณายาจากวิทยุบ่อยมาก และมีการพูดคุยเรื่องยากับเพื่อนร่วมงานด้วยกันอยู่เสมอ และมีการซื้อตามเพื่อนบอกด้วยบางอย่าง เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย บางครั้งแวะซื้อยาที่ใกล้ที่ทำงานและร้านขายยาหน้าปากซอยก่อนเลี้ยวรถเข้ามาในชุมชน คุณป้าอัมพรภรรยาพี่ชายของในตลาดตั้งแต่บ่ายจนถึงค่ำ เพื่อนแม่ค้าด้วยกันจะนำวิทยุมาเปิดฟังด้วย ทำให้ได้ยินโฆษณายาบ่อยครั้ง หากมีอาการไม่สบายก็ซื้อยาร้านขายยาในตลาดเพราะสะดวก หรือบางครั้งหากครอบครัวมีเวลาว่าง เช่นคุณลุงมีวันหยุด คุณป้าจัดการขายของ ลูกชายไม่มีวิชาเรียนในเวลานั้น ทั้งครอบครัวก็จะพากันไปเที่ยว เช่นการไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าเป็นต้น บางครั้งก็มีการซื้อยาจากร้านขายยาในห้างกลับมาด้วย ส่วนครอบครัวที่สองคือคุณป้าบัว ลักษณะอาชีพที่ทำคือเปิดร้านขายของชำในชุมชน คุณป้าเองได้มีโอกาสฟังทั้งวิทยุและดูทั้งโทรทัศน์ทั้งวัน เนื่องจากต้องอยู่บ้านเพื่อขายของ ทำให้มีโอกาสดูการโฆษณายาอยู่เสมอๆ หากเจ็บป่วยก็หยิบยาในร้านเอามาใช้ และการซื้อยามาขายในร้านนั้นบางชนิดก็ซื้อตามที่เพื่อนบ้านบอก หรือร้านขายยาส่งในตัวเมืองแนะนำ และจากการได้ยืมการโฆษณานั้นเอง โดยที่ป้าบัวจะใช้วิธีนั่งรถโดยสารไปที่ตลาดเพื่อซื้อยาจากร้านขายยาส่งมาขาย ส่วนคุณประวิทย์ผู้เป็นสามีทำงานขับรถให้โรงแรมสุริวงศ์ มีโอกาสที่จะฟังวิทยุหรือโทรทัศน์ในที่ทำงานขณะเป็นเวลาพักเท่านั้น ส่วน

ใหญ่จะกลับมาฟังวิทยุและมาดูโทรทัศน์ที่บ้านมากกว่า และมีการซื้อขายใช้ตามที่ได้ยินจากการโฆษณาบ้าง โดยซื้อจากร้านขายยาใกล้โรงแรมและหน้าปากซอยชุมชนหากยาที่ต้องการนั้นในร้านขายของตัวเองไม่มี ครอบครัวที่สามคือพี่กาญ ซึ่งประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่ด้วยกันกับสามีคือพี่สันต์ มักจะแวะซื้อยาตรงตลาดก้อม(ตลาดที่ไปขายล็อตเตอรี่) และร้านขายยาหน้าปากซอย เพราะร้านไม่มีฟุตบอลซึ่งเป็นกรง่ายสำหรับพี่ทั้งสองที่ต้องใช้รถโยกเป็นพาหนะการฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ขณะไปขายล็อตเตอรี่มีไม่มากนัก เพราะพี่ทั้งสองและเพื่อนที่ขายล็อตเตอรี่ด้วยกันไม่ได้นำติดตัวไปด้วย แต่ส่วนใหญ่ทั้งพี่กาญและพี่สันต์จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์อยู่ที่บ้านมากกว่า เพราะจะไปขายล็อตเตอรี่ที่ตลาดเฉพาะวันที่ใกล้ออกรางวัลเท่านั้น จึงมีเวลาที่จะฟังวิทยุและดูโทรทัศน์อยู่ที่บ้านทั้งวัน ได้ยินโฆษณาอยู่บ่อยครั้ง ทั้งครอบครัวก็ซื้อมาใช้ตามหลายยี่ห้อเหมือนกัน บางครั้งก็จะติดรถเพื่อนบ้านไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าด้วย และเคยซื้อยากลับมาด้วย

กลุ่มระดับบน มีการประกอบอาชีพทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งประกอบอาชีพนอกชุมชน 1 ครอบครัว คือครอบครัวคุณลุงทวีศักดิ์ (ผู้นำชุมชน) และประกอบอาชีพในชุมชน 2 ครอบครัว คือครอบครัวคุณยายรัตน์ และครอบครัวคุณป้าสุดา โดยครอบครัวคุณลุงทวีศักดิ์และคุณป้าเอื้องนั้น ต้องเดินทางไปขายของชำร่วยที่ตลาดในช่วงเช้านอนตี 5 – 9 โมงเช้า คุณลุงจะเปิดวิทยุในรถยนต์ฟังข่าวฟังเพลง และได้ยินโฆษณายาด้วยบ่อยๆ ก็จะแวะซื้อยาร้านขายยาในตลาด และร้านทั่วไปที่เป็นเส้นทางผ่านขณะขับรถนั่นเอง ครอบครัวที่สองคือคุณยายรัตน์ เมื่อก่อนเป็นผดุงครรภ์และปัจจุบันเกษียณอายุราชการแล้ว แต่มีหอพักให้เช่าอยู่ คุณยายไม่แต่งงานอยู่บ้านคนเดียว มีโอกาสฟังวิทยุดูโทรทัศน์ตลอดทั้งวัน ได้ยินโฆษณาอยู่เสมอ ประกอบกับคุณยายเคยเป็นผดุงครรภ์มาก่อน จึงรู้จักแหล่งการรักษาพยาบาลและเรื่องยามากมาย และเพื่อนบ้านก็มักจะเข้ามาพูดคุยกับคุณยายรัตน์ในหลายๆเรื่อง รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องยากันด้วย การรักษาตัวของคุณยายจึงมีทั้งการไปรักษาที่โรงพยาบาล และซื้อยาจากร้านขายยาทั้งใกล้และไกลชุมชนเพราะมีเวลามากไม่ต้องรีบร้อน และมีกำลังทรัพย์เพียงพอในการเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางโดยทางรถโดยสาร เพราะคุณยายไม่สามารถขับรถเองได้ ครอบครัวที่สามคุณป้าสุดา ซึ่งทั้งครอบครัวทำงานอยู่ที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนตั้งแต่เข้างานเย็น มีการเปิดวิทยุเพื่อฟังข่าวฟังเพลงอยู่ตลอดทั้งวัน ทั้งครอบครัวรับทราบข้อมูลข่าวสารเรื่องยาอยู่เสมอ หากมีอาการเจ็บป่วยขึ้นมา และแต่ละคนในครอบครัวป้าสุดา ถ้าหากเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ก็จะซื้อยาจากที่ใกล้ๆชุมชน หากชนิดยาที่ใกล้ชุมชนไม่มี ก็จะไปซื้อยาร้านข้างนอกชุมชนด้วยเหมือนกัน ไม่มีปัญหาในการเดินทางเพราะมีพาหนะคือรถจักรยานยนต์และรถยนต์ส่วนตัว

1.2 สถานที่อยู่ใกล้ใกล้สถานที่บริการ (ร้านขายยา)

เนื่องจากชุมชน 5 ธันวา มีพื้นที่ถนนสำหรับใช้สัญจรของชุมชนเป็นลักษณะเป็นซอย ยาวประมาณ 800 เมตร การตั้งบ้านเรือนก็เรียงรายทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของถนน แบ่งออกบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณปากซอย กลางซอย (กลุ่มระดับบนและระดับกลาง) และตั้งอยู่บริเวณท้ายซอย (กลุ่มระดับล่าง) สำหรับร้านขายยาในตัวเมืองนั้น ก็มีร้านขายยา 2 ร้านที่ตั้งบริเวณหน้าปากซอยชุมชนคือร้านสยามฟาร์มาซี และร้านพัฒนาโฮสเทล และยังมีร้านขายยาอีก 1 ร้าน ที่ตั้งบริเวณท้ายซอย คือร้านหนึ่งเภสัช ส่งผลให้ครอบครัวที่มีบ้านเรือนใกล้ร้านขายยาแห่งไหน ก็มักจะซื้อจากร้านนั้นเป็นประจำ ดังเช่นครอบครัวกลุ่มระดับล่างซึ่งมีบ้านอยู่บริเวณท้ายซอย คือ คุณยายสร้อย คุณน้ำแถม และคุณป้าเดือน ก็มักจะไปซื้อยาร้านหนึ่งเภสัช (ท้ายซอย) เป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มระดับบนและระดับกลางซึ่งมีบ้านอยู่บริเวณปากซอยและกลางซอย ก็จึงเลือกใช้ร้านที่มีระยะทางใกล้บ้านที่สุดเป็นอันดับแรก คือร้านรักษาโฮสเทลและร้านสยามฟาร์มาซี (หน้าปากซอย) ส่วนร้านขายยาในตัวเมืองอื่นๆ ที่เหลือหากได้มีธุระได้ผ่านเส้นทางนั้นก็จะแวะซื้อบ้างเหมือนกัน ส่วนร้านขายยาของชำในชุมชนนั้นมีอยู่ 5 ร้าน บริเวณปากซอยและกลางซอยมีอยู่ 4 ร้าน ท้ายซอยมีอีก 1 ร้าน ส่วนใหญ่เปิดขายในบ้านของตนเอง คนในชุมชนเองจะไปซื้อยาในร้านขายของชำก็ต่อเมื่อ ต้องการยาของสำเร็จรูปที่ไม่ต้องมีการจัดเม็ดยาให้ใหม่ ใกล้ร้านไหนก็ไปที่นั่นได้เลย

1.3 ความสามารถทางเศรษฐกิจในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลต่างๆ

กลุ่มระดับล่าง มีการซื้อยาใช้เองมากที่สุด เนื่องจากไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะเลือกใช้บริการรูปแบบอื่นที่มีราคาแพง ประกอบกับการที่ต้องหาเช่ากินค่า ซึ่งการเจ็บป่วยมีผลทำให้ทำงานหาเงินไม่ได้ ต้องการให้หายป่วยให้เร็วที่สุด จึงต้องการรูปแบบการรักษาที่รวดเร็วสะดวก ไม่ต้องเสียเวลารอการตรวจหรือต้องเดินทางไปไกลๆ และมีราคาประหยัด เพราะสามารถแบ่งซื้อยาในปริมาณน้อยได้เพราะไม่ต้องเสียค่าบริการทางการแพทย์นอกจากค่ายาเท่านั้น ดังนั้นการเลือกซื้อยากินเองจึงเป็นวิธีที่เลือกเป็นอันดับแรก ดังที่บอกไว้ว่า เมื่อมีอาการเจ็บคอหรือไอ ยามักจะให้นักไปซื้อยาร้านขายยาเจ้าประจำ เพราะยาไม่แพงมาก โดยซื้อครั้งละ 10 – 20 บาท ทำให้ทานยาไม่ครบปริมาณที่ร่างกายต้องการ และแม้แต่ครอบครัวคุณน้ำแถมเองถึงแม้จะระมัดระวังเรื่องยาแต่ก็มีการซื้อยาในจำนวนเงินที่จำกัดเช่นกัน และจะหยุดยาเองเมื่อพิจารณาแล้วว่าอาการหายป่วย เป็นรูปแบบซื้อยามาเพื่อรักษาอาการขณะเจ็บป่วยเท่านั้น ส่วนใหญ่จะไม่มีการเรียนรู้ในเรื่องการซื้อยามาเพื่อป้องกันและส่งเสริมไม่ให้เกิดโรค และดูแลตนเองเมื่ออยู่ในภาวะหายจากการเจ็บป่วย เช่น การซื้อยาบำรุง หรือวิตามิน

ต่างๆ เพื่อซ่อมแซมร่างกายตัวเองให้ร่างกายแข็งแรงอยู่เสมอ และทั้ง 3 ครอบครัวนี้ก็มีผู้ป่วยหนักไม่เคยไปรักษาที่คลินิก แต่จะไปรักษาที่ศูนย์ฯ หรือโรงพยาบาลที่รับผิดชอบสุขภาพร่างกายของคนในชุมชนเท่านั้นหากป่วยรุนแรง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวย

กลุ่มระดับกลาง มีการซื้อยาใช้เองด้วยเหมือนกันแต่น้อยกว่ากลุ่มระดับล่าง ถึงแม้จะมีรายได้ที่ไม่สูงมากนัก แต่ก็ยังพอมีกำลังทรัพย์พอที่จะเลือกใช้บริการรักษาบริการในรูปแบบอื่นด้วยหากมีความจำเป็น เช่นต้องการความรีบด่วนก็จะไปคลินิก หรือหากมีอาการรุนแรงก็จะไปโรงพยาบาลเป็นต้น ดังกรณีของป้าบัวที่ไปคลินิกหน้าปากซอยเพราะปวดฟันหรือพี่กาญจะไปคลินิก ก็ต่อเมื่อมีอาการที่ทนปวดไม่ไหวแล้วเท่านั้น เช่นปวดท้องอาเจียนเนื่องจากอาหารเป็นพิษ เป็นต้น และถ้าหากมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะเลือกวิธีการซื้อยาใช้เอง ทั้ง 3 ครอบครัวเมื่อไปซื้อยาจากร้านขายยามักจะไม่จำกัดวงเงินที่จะซื้อยา ในกรณียานั้นต้องให้เจ้าของร้านขายยาจัดให้ใหม่ ดังเช่นกรณีคุณลุงสมยศ ซึ่งเป็นผู้ซื้อยาให้คนในครอบครัวทาน เมื่อไปซื้อ บางครั้งก็จะระบุยี่ห้อไปเลย เป็นยาซองที่อยู่ในระดับราคาไม่แพงมากนัก หรือถ้าหากเป็นยาที่เจ้าของร้านจะต้องจัดเม็ดให้ใหม่ ก็จะขึ้นอยู่กับเจ้าของร้านในการจัดปริมาณของยา เพื่อทานให้ครบอย่างน้อยต้องกี่วันตามอาการนั้นๆ ส่วนครอบครัวคุณป้าบัวก็จะมักให้ ลูกสาวไปซื้อยที่ร้านขายยาพัฒนาโฮสเทลและหนึ่งเกสซ์ หรือตามร้านขายของชำทั่วๆ ไปถ้าหากมียาชนิดที่ต้องการขาย โดยซื้อไม่จำกัดวงเงินเช่นกัน ดังที่คุณป้าและครอบครัวของพี่กาญเองก็เช่นกัน จะไม่แบ่งซื้อยา แล้วแต่เจ้าของร้านจัดให้กี่เม็ด กี่วัน ก็จะจ่ายเงินตามนั้น และมีการซื้อยามาใช้เพื่อบำรุงร่างกายด้วย คือยาบำรุงสตรีเบนโล เพราะอยากให้มีพรรณสวย มีน้ำมีนวล และตัวพี่กาญเองยังมีการซื้อกาแฟผสมโสมมารักษาอาการปวดหัวเข่าและขาด้วย พี่กาญบอกว่า ดิฉันแพ้ยี่ห้อนี้นานทุกวัน ถึงแม้จะหายจากอาการปวดเข่าและขาแล้ว แต่พี่กาญบอกว่าทานป้องกันไว้ก่อน จะเห็นได้ว่าครอบครัวกลุ่มระดับกลาง นอกจากจะซื้อยามารักษาอาการขณะเจ็บป่วยแล้ว ยังมีการซื้อยาเพื่อป้องกันและบำรุงร่างกายก่อนเกิดอาการเจ็บป่วยด้วย

กลุ่มระดับบน มีการซื้อยาใช้เองด้วยเหมือนกันแต่มีแนวโน้มที่จะซื้อยาน้อยกว่าทุกกลุ่ม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีฐานะและเศรษฐกิจดี มีโอกาสที่จะเลือกรูปแบบการรักษาพยาบาลได้หลากหลายกว่า เช่นกรณีของผู้นำชุมชนคุณลุงทวีศักดิ์มีการไปรักษากับคลินิกเพื่อรักษาโรคเก๊าท์ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างแพง คิดยาเข็มละ 500 บาท หรือกรณีคุณเต้าลูกชายของคุณป้าสุดา มีการไปรักษาที่คลินิกหมอสมศักดิ์เพราะเป็นอาจารย์หมอที่มีชื่อเสียง ซึ่งทั้ง 3 ครอบครัว หากจำเป็นต้องมีการซื้อยาใช้เอง จะไม่แบ่งซื้อยาในปริมาณน้อย เนื่องจากมีกำลังทรัพย์พอที่จะซื้อหา เช่นกรณีของคุณเต้า มีการเปรียบเทียบราคาระหว่างยา และถ้าหากดูแล

ว่าสรรพคุณยาที่แพงกว่าดีกว่ายาที่ราคาถูก ก็จะมีการเลือกซื้อยาที่แพงกว่า รวมทั้งยังมีการซื้อวิตามินบีรวมมาบำรุงร่างกายก่อนที่จะเกิดอาการเจ็บป่วยด้วย หรือครอบครัวคุณยายรัตน์เนื่องจากมี พื้นฐานความรู้เรื่องยามาก มีการซื้อยาบำรุงร่างกาย ประเภทวิตามินบี 2 มาทานเพื่อป้องกันการโรคปากเปื่อย ปากนกกระจอก ด้วย ดังนั้นการไปซื้อยาของคุณป้าจะพูดคุยกับเภสัชกร แล้วซื้อยาครบตามอาการที่ควรจะทานนั้นๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มระดับบนนั้น นอกจากซื้อยารักษาอาการขณะเจ็บป่วยแล้ว ยังมีการซื้อยามาใช้เพื่อบำรุงและป้องกันอาการเจ็บป่วยมากกว่าทุกกลุ่มด้วย

1.4 การมีอยู่และการเข้าถึงแหล่งรักษา ยา หรือแหล่งบริการ

แหล่งบริการทางด้านการรักษาสุขภาพของชาวชุมชน 5 ธันวาคม เมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยขึ้นมามีหลายแห่ง ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่หนึ่งแหล่งบริการสาธารณสุขในระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน มี 4 ชนิดคือ ชนิดที่หนึ่ง ร้านขายยาในตัวเมืองที่ใกล้ชุมชนมี 3 ร้าน ชนิดที่สอง ร้านขายของชำ(ยา)ในชุมชน 5 ร้าน ชนิดที่สาม คือศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานเมืองราย(ใกล้โรงพยาบาลแม่และเด็ก) และศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานประตูเชิงใหม่ รวม 2 แห่ง และชนิดที่สี่ คือคลินิกใกล้ๆชุมชน เช่น รมิงค์เวชโพลีคลินิก วีรวัฒน์คลินิก เวียงพิงค์คลินิก และทิพย์เนตรทันตแพทย์ รวม 4 แห่ง เป็นต้น ส่วนประเภทที่สองคือแหล่งบริการสาธารณสุขตามแบบระบบการแพทย์ท้องถิ่น มี 2 ชนิดคือ ชนิดที่หนึ่ง คือหมอเป่าและทำน้ำมันต์ มี 1 คน ชนิดที่สอง คือเจ้าเข้าทรง มี 3 คน

กลุ่มระดับล่าง ทั้ง 3 ครอบครัว นิยมไปซื้อยาที่ร้านขายยาในตัวเมือง และร้านขายของชำ(ยา) มากกว่าแหล่งอื่นๆ เนื่องจากใกล้บ้านและสะดวก ส่วนคลินิกไม่เคยไปรักษา เพราะทราบจากเพื่อนบ้านว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายที่แพงมาก ดังเช่นครอบครัวคุณยายสร้อย คุณน้ำแจ่ม และคุณป้าเดือน และศูนย์บริการสาธารณสุขต่างๆจะไปรักษาก็ต่อเมื่อมีอาการป่วยรุนแรงเท่านั้น เพราะต้องเสียเวลารอตรวจนานเสียเวลาทำมาหากิน ส่วนหมอเป่าเสกน้ำมันต์และร่างทรงในชุมชนไม่นิยมรักษาเลย เพราะไม่ได้ป่วยเป็นโรคที่หาสาเหตุการเกิดโรคไม่ได้ กลุ่มระดับล่างมีความเชื่อถือในด้วยาสมัยใหม่มากกว่า ว่าหายเร็วได้ผลกว่า

กลุ่มระดับกลาง ทั้ง 3 ครอบครัว มีการซื้อยาที่ร้านขายยาในตัวเมืองและร้านขายของชำเช่นเดียวกัน เนื่องจากสะดวกและง่าย ส่วนคลินิกใกล้ๆชุมชน จะไปรักษาบ้างเป็นบางครั้งในกรณีปวดกะทันหันทนไม่ไหว เช่นคุณป้าบัว ไปถอนฟันที่คลินิก หรือพิกัญไปรักษาอาการปวดท้องอย่างรุนแรงที่คลินิก สำหรับศูนย์บริการสาธารณสุขๆ กลุ่มระดับกลางนิยมไปรักษามากกว่ากลุ่มระดับล่าง เนื่องจากมีเวลาว่างมากกว่าซึ่งไม่ต้องรีบเร่งทำมาหากิน

เท่าใดนัก ส่วนหมอเป่าเสกน้ำมันต์และร่างทรงนั้น ทั้ง 3 ครอบครัวไม่นิยมไปรักษาเลย บอกว่าล้าสมัยแล้ว

กลุ่มระดับบน ทั้ง 3 ครอบครัว มีการซื้อยาใช้เองจากร้านขายยาในตัวเมือง และร้านขายของชำเช่นเดียวกันในอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ทั้งร้านขายยาใกล้ชุมชนและไกลชุมชนออกไป เพราะส่วนใหญ่มีพาหนะเป็นของตัวเอง ไม่ลำบากในการเดินทางออกนอกชุมชน และมีการไปรักษาคลินิกทั้งที่ใกล้และไกลชุมชนออกไป หากว่าคลินิกนั้นมีชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ เช่นกรณีคุณเต้า ที่ไปรักษาคลินิกแพทย์สมศักดิ์ เพราะเป็นอาจารย์แพทย์ในโรงพยาบาลชื่อดังแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ สำหรับศูนย์บริการสาธารณสุขฯ นั้นกลุ่มระดับบนบางคนก็นิยมไปรักษา เช่นคุณลุงทวีศักดิ์ผู้นำชุมชนเพราะต้องทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกบ้านในการดูแลสุขภาพพยายามเจ็บป่วยที่ถูกต้อง รวมทั้งไปติดต่อประสานงานกับศูนย์บริการสาธารณสุขต่างๆ ในเรื่องบัตรสุขภาพให้กับคนในชุมชนด้วย ส่วนหมอเป่าเสกน้ำมันต์และร่างทรงนั้น ทั้ง 3 ครอบครัวบอกว่าไม่นิยมไปรักษา เนื่องจากทราบว่าโรคปัจจุบันเกิดจากสาเหตุเชื้อโรค ไม่ใช่เกิดจากสิ่งลี้ลับหรืออริยาบไม่ไ้แต่ประการใด

1.5 ระดับการศึกษา

กลุ่มระดับล่าง ทั้ง 3 ครอบครัวมีความแตกต่างกันบ้างคือระดับการศึกษา เช่น ครอบครัวคุณน้ำแฉ่ม มีวิธีการให้ความรู้ภายในครอบครัวที่เกี่ยวกับการซื้อยาใช้เองที่แตกต่างจากอีกสองครอบครัวคือครอบครัวป้าสร้อยและคุณป้าเดือน ก็คือการศึกษานั้นเอง ดังจะเห็นได้จาก คุณน้ำแฉ่มจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และต่อมาได้เป็นแม่บ้านในโรงพยาบาล พอมีความรู้เรื่องยาอยู่บ้าง จะระมัดระวังเรื่องการซื้อยาใช้เองให้คนในครอบครัวได้ดีกว่าเนื่องจากการศึกษาที่สูงกว่า ถึงแม้เครือข่ายที่คุณน้ำแฉ่มคบหาอยู่จะมีฐานะและการศึกษาจะอยู่ในระดับต่ำ แต่ตัวคุณน้ำแฉ่มเองได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องยามาบ้างจากการที่ได้ทำงานเป็นแม่บ้านในโรงพยาบาล เคยได้พูดคุยหลายๆ เรื่องกับเพื่อนที่เป็นแม่บ้านด้วยกัน หรือพูดคุยกับพยาบาล ถึงเรื่องอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อนำมาความสะอาด เรื่องการดูแลคนไข้ เรื่องยาต่างๆ มาบ้าง ก็ได้้นำความรู้ที่ได้นำมาอบรมสั่งสอนคนในครอบครัวได้ดีกว่าในเรื่องวิชาการเช่น คนที่ท้องเสียห้ามให้ทานนมหรือยาอุลที่เพราะเชื้อบางตัวที่อยู่ในเครื่องดื่ม จะยิ่งทำให้อาการทรุดหรือคนที่ เป็นผื่นเนื่องจากแพ้ผงซักฟอก ห้ามทาคราตามาย หรือโลชั่น เพราะจะยิ่งทำให้เกิดการระคายเคืองมากขึ้นเป็นต้น ซึ่งต่างจากครอบครัวป้าสร้อยและคุณป้าเดือน ที่มีการศึกษาที่ต่ำไม่มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัย อาหารการกิน และสิ่งแวดล้อมได้ดีพอ ทำให้ครั้งหนึ่งนกเคยป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก และลูกสาวของคุณป้าเดือนและลูกเขยป่วยเป็นโรคเอดส์ด้วย

กันทั้งคู่ ส่วนเรื่องการใช้ยานั้น พบว่าคนในครอบครัวคุณป้าเตือนยังนำยาเก่าเหลือเก็บต่างปีมาทานอยู่ โดยที่ไม่สนใจว่ายาจะหมดอายุหรือยัง ต้องการเพียงแค่การประหยัดเงินเท่านั้น และสาเหตุอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้กลุ่มระดับล่างไม่ชอบไปโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการสาธารณสุขต่างๆ เพราะการศึกษาที่น้อยบางครั้งไม่เข้าใจคำอธิบายของแพทย์ที่เป็นศัพท์วิชาการ ไม่กล้าที่จะถามแพทย์ในสิ่งที่ตนเองสงสัย หรือการตรวจรักษาของแพทย์อย่างเป็นทางการ ภาษาพูดที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น การไม่มีการพูดคุยเล่นเพื่อผ่อนคลาย สิ่งเหล่านี้ทำให้กลุ่มระดับล่างมีอาการเกร็งและไม่มีความสนิทสนมในการไปรักษากับแพทย์ตามโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการต่างๆ ไม่เหมือนกับการซื้อยาใช้เองจากร้านขายยาที่เจ้าของร้านใจดี พูดดี ไม่ซื้อยาก็ก็นำไปรักษาได้ และยิ่งถ้าเป็นคนพูดภาษาท้องถิ่นยิ่งมีความสนิทสนมมาก

กลุ่มระดับกลาง ครอบครัวกลุ่มระดับกลาง เช่น คุณลุงสมยศและพี่กาญจน์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยกันทั้งคู่ มีการระมัดระวังในการใช้ยามากขึ้น จากการศึกษาที่สูงขึ้น ไม่ได้หมายความว่าทำให้ซื้อยาหรือไม่ซื้อยา คนที่มีการศึกษามักจะเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ไม่คล้อยตามคนอื่นได้ง่าย และกลุ่มคนชั้นกลางเริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชน คือบางส่วนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มกรรมการชุมชน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่ม อสม. ดังนั้นเครือข่ายที่คบหาอยู่มักจะเป็นผู้ที่อยู่ในระดับเดียวกันหรือสูงกว่าตนเอง ซึ่งในครอบครัวแรกของคุณลุงสมยศนั้น จากการที่มีการศึกษาที่ค่อนข้างสูงก็จะมีพฤติกรรมเชื่อมั่นในการที่จะเข้าร่วมกลุ่มกับเครือข่ายต่างๆ กล้าที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม อสม. ได้พบเครือข่ายเดียวกันคือ กลุ่ม อสม. จากที่ต่างๆ ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องสุขภาพ รวมถึงเรื่องการใช้ยาสามัญประจำบ้านด้วย ได้นำความรู้เรื่องการใช้ยานั้นมาปฏิบัติให้ถูกต้องกับคนในครอบครัวก่อนและเป็นข้อมูลการใช้ยาที่มีการพิจารณาวิเคราะห์แล้วว่าดี ส่วนครอบครัวที่สองพี่กาญจน์นั้นเนื่องจากทั้งพี่กาญจน์และพี่สันต์พิการทั้งคู่ ดังนั้นจึงไม่คิดที่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใดๆ ของชุมชน สำหรับเรื่องการใช้ยาในครอบครัวตนเองนั้น ถ้าจำเป็นที่จะต้องซื้อยาใช้เอง พี่กาญจน์จะไปเล่าอาการให้เจ้าของร้านขายยาฟังเพื่อให้เขาจัดยาให้ และสอบถามถึงอันตราย มีการเปรียบเทียบด้วยต่างๆ เพื่อความแน่ใจว่าฤทธิ์ยาจะไม่ส่งผลอันตรายถึงร่างกายที่เป็นโพลิโอ ส่วนอีก 1 ครอบครัวจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือคุณป้าบัว ถึงแม้จะมีการจะมีการศึกษาไม่สูงมากนัก ครั้งหนึ่งในอดีตยังเคยซื้อยาชุดมาทาน แต่หลังจากนั้นก็สามารเรียนรู้เรื่องการใช้ยามาจากเครือข่ายอื่นได้นอกจากนี้จากในระบบโรงเรียน เช่น ในภายหลังคุณป้าบัวเปิดร้านร้านขายของชำเป็นของตนเอง ซึ่งได้ขายยาของสำเร็จรูปด้วย คุณป้าได้มีการสอบถามถึงสรรพคุณต่างๆ ของยาของจากทางเภสัชกรเจ้าของร้านขายยาที่คุณป้าไปรับมาขายด้วย ทำให้รู้ว่ายาตัวไหนดี ไม่อันตรายมากนัก สามารถขายได้ หรือจากการที่ถูกค้ามาเล่าอาการให้ฟัง และแนะนำให้คุณป้านำยา

ชนิคนั้นมาขาย พร้อมบอกสรรพคุณว่ามันคืออะไร ทำให้คุณป้าสามารถนำความรู้นี้มาบอกกล่าวกับคนในครอบครัวได้ ถึงแม้ว่าคุณป้าจะเป็น อสม. ด้วย แต่การเป็นอสม. ทางเทศบาลจะเน้นให้ช่วยเหลือรณรงค์ป้องกันยุงลาย วัคซีนความดันเด็ก ชั่งน้ำหนัก ต่างๆ รวมทั้งอบรมเรื่องยาสามัญประจำบ้านด้วย ซึ่งคุณป้าบ๊วกก็ซื้อยาสามัญประจำบ้านบางชนิดมาขายด้วย และบอกกล่าวสรรพคุณยาต่างๆ ที่อยู่ในร้านให้คนในครอบครัวฟังด้วยเหมือนกัน เพราะคนในครอบครัวต้องช่วยขายของด้วย จำเป็นที่จะต้องรู้ไว้เพื่อแนะนำลูกค้าหากลูกค้าถาม

กลุ่มระดับบน ทั้ง 3 ครอบครัว เป็นผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง ดังเช่นครอบครัวที่หนึ่งคือ คุณลุงทวีศักดิ์ซึ่งจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเนื่องจากเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน เพราะเป็นถึงผู้นำชุมชน ข่าวสารเรื่องราวจากทางราชการที่ได้รับทราบมา ก็เน้นให้ทุกคนหันมาใช้ยาสามัญประจำบ้าน คุณลุงทวีศักดิ์ก็นำมาปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้กับคนในบ้าน และคนในชุมชนด้วย ส่วนครอบครัวที่สองคือคุณป้าสุดา ตัวคุณป้าเองมีความรู้ไม่สูงนัก และนิยมรักษาตนเองด้วยวิธีการของโยเร แต่มีลูกชายที่จบระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นคนที่เชื่อมั่นในตัวเอง ไม่คล้อยตามบุคคลอื่นง่าย มีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องยาที่จะซื้อหามาใช้ เช่นสอบถามกับทางเภสัชกร หรืออ่านฉลากหลังซองยาเพื่อศึกษาหาความรู้ ส่วนครอบครัวที่สามคือคุณยายรัตน์ จบพหุศรที่มหาวิทยาลัย มีความรู้เรื่องยามาก เพราะได้ความรู้มาจากในระบบโรงเรียน และภายหลังได้ทำงานที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก ซึ่งเครือข่ายที่พบเจออยู่ล้วนแล้วแต่เป็นพยาบาลและแพทย์ ทำให้ได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาจากในระบบโรงเรียนใช้กับคนไข้จริงๆ และนำความรู้วิชาการที่ได้มาใช้กับตนเองด้วย ถ้าจำเป็นที่จะต้องมีการซื้อยาใช้เอง ก็จะระบุชื่อยาไปเลย หรือบางครั้งก็จะมีการปรึกษากับทางเจ้าของร้านขายยาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันด้วย หากบางครั้งมีการไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาล คุณยายรัตน์ก็กล้าที่จะซักถามเกี่ยวกับเรื่องยาหรือเรื่องโรคที่ตนเองสงสัย เพราะสามารถฟังและเข้าใจศัพท์วิชาการทางการแพทย์ได้ดี

2. ความเชื่อเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการรักษา

ชุมชนแออัด 5 ชันวา เป็นชุมชนใหม่ เริ่มรวมตัวเป็นชุมชนเมื่อประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมา ความเชื่อในสิ่งลี้ลับมหัศจรรย์ หรือไสยศาสตร์มีไม่มากนัก ตลอดจนภูมิปัญญาต่างๆ เกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ ยังไม่มีการถ่ายทอดในระดับครอบครัวจากรุ่นพ่อ แม่ มาสู่รุ่นลูกหลานมากนัก และมีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่คือยา ซึ่งเป็นผลผลิตทางตะวันตกเข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาด้วยสมุนไพร เนื่องจากการทำสมุนไพรมีความลำบาก ในการเสาะแสวงหาด้วยที่เป็นต้นไม้ใบหญ้า และเสียเวลาในการผลิตด้วยยา ที่ต้องใช้เวลาในการ

ดื่มเคี้ยว ซึ่งในสังคมระบบทุนนิยมต้องอาศัยความรวดเร็ว ต้องแข่งขันกันทำมาหากิน ยาสมัยใหม่ซึ่งอยู่ในรูปเม็ด แคปซูล ตำเรีจรูป มีความสะดวกในการพกพา และซื้อหาไม่ต้องเสียเวลาผลิตเอง จึงทำให้ยาสมัยใหม่เข้ามาแทนที่สมุนไพรได้ไม่ยากนัก อีกทั้งสภาพที่ตั้งของชุมชนอยู่ในย่านกลางใจเมืองเชียงใหม่ มีการเดินทางออกสู่ชุมชนได้โดยง่าย โดยรถโดยสาร หรือพาหนะประเภทรถจักรยาน จักรยานยนต์ หรือรถยนต์ซึ่งมีกันเกือบทุกครอบครัว ได้พบเห็นร้านขายยา การโฆษณาต่างๆ จากสื่อต่างๆ ที่ผู้คนในชุมชนพากันนำเข้ามาสู่ชุมชน เช่นวิทยุ โทรทัศน์ ด้วยระบบเงินผ่อนค่างาน สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ซื้อหามาอ่าน ป้ายโฆษณาต่างๆ ที่ติดตามร้านค้า ตามหลังรถโดยสาร หรือตามรั้ว กำแพงต่างๆ สิ่งเหล่านี้ สร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน ว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นสินค้าสุขภาพที่ซื้อหาได้ด้วยเงิน ซึ่งเนื้อหาในการโฆษณานั้นส่วนใหญ่จะบอกว่ายาดีสำหรับรักษาอาการอะไร ทำให้บางครั้งผู้ฟังการโฆษณาเชื่อตามและตัดสินใจซื้อด้วยตัวเอง และมีการปรึกษาจากเจ้าของร้านขายยาผู้เชี่ยวชาญเรื่องยาเท่านั้น แต่การสอบถามจากกลุ่มเพื่อนหรือญาติพี่น้องอาจจะลดลงไป ถือว่าเป็นการพึ่งพาตนเองในรูปแบบใหม่ มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น มีการพึ่งพาคนอื่นน้อยลง ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ในความเชื่อที่เปลี่ยนไปของชาวชุมชนได้ดังนี้

2.1 ความเชื่อในสาเหตุของการเกิดโรคที่เปลี่ยนแปลงไป

เนื่องจากในสมัยก่อนเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยเนื่องจากการแพทย์ยังไม่เจริญ สาเหตุของโรคยังไม่รู้แน่ชัดนัก จึงมักจะพึ่งพาสังคคีสิทธิ์ ใช้พิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นทางไสยศาสตร์ เช่นการคัมมน้ำมนต์ การไปหาเจ้าเข้าทรง แต่ในปัจจุบันนี้ ชาวชุมชนทุกกลุ่มรู้ถึงสาเหตุของการเกิดโรคมมากขึ้น ว่าโรคนี้เกิดขึ้นเพราะอะไรมีสาเหตุและที่มาอย่างไร และควรใช้ยาอะไรรักษา ซึ่งความรู้ทั้งหลายมาจากสื่อโฆษณาต่างๆ หรือจากผู้รู้ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้ยานั้นๆ ส่งผลให้ชาวชุมชนมีการบำบัดรักษาโรคด้วยตัวเอง โดยการวินิจฉัยโรคและซื้อยามาใช้เองเพิ่มมากขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มระดับล่าง ทั้ง 3 ครอบครัวบอกว่า โรคที่เกิดขึ้นกับร่างกายตัวเอง เช่น ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้เหล่านี้ ไม่ใช่โรคที่ร้ายที่อธิบายไม่ได้เหมือนสมัยก่อน ที่เชื่อเป็นการกระทำของภูติผีปีศาจ ดังเช่นกรณีของยายสร้อย บอกว่าสามารถไปปรึกษาเจ้าของร้านขายยาได้ว่าสาเหตุเกิดจากอะไร ควรทานยาอะไรได้บ้าง หรือคุณน้ำแถม บอกว่าโรคทาลัสซีเมียของลูกชายต้องใช้ยาแผนปัจจุบันอย่างเดียวเท่านั้นถึงจะมีประสิทธิภาพ และป้าเดือนที่บอกว่า เป่าเสก รคน้ำมนต์ ไม่นิยมเพราะถ้าสมัยแล้ว

กลุ่มระดับกลาง 2 ครอบครัวบอกว่า โรคเจ็บป่วยเล็กน้อยนี้ สามารถหาเหตุได้ว่าเป็นอะไร ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาไสยศาสตร์ เช่นกรณีของคุณลุงสมยศ บอกว่าอันดับแรกต้องให้หมอตรวจก่อน ถ้ารักษาแล้วไม่หายค่อยไปรักษาด้วยวิธีอื่นๆ หรือวิธีไสยศาสตร์แล้วแต่คนจะทดลอง หรือกรณีคุณป้าบัวซึ่งสามีคือคุณลุงประวิทย์เคยเป็นพ่อหมอเป่าเสกมาก่อน คุณลุงบอกว่า สิ่งนี้มันช่วยทำให้จิตใจสบายขึ้นเท่านั้น ส่วนอีก 1 ครอบครัวที่นิยมไปรักษาไสยศาสตร์ด้วย คือพี่กาญจน์ เนื่องจากภาวะโรคที่เป็นอยู่คือ เป็นโปลิโอ เมื่อรักษาหมอบปัจจุบันไม่หาย จึงมีการรักษาโดยใช้ไสยศาสตร์เข้าร่วมด้วย

กลุ่มระดับบน 2 ครอบครัวบอกว่า สาเหตุของการเจ็บป่วยในอาการเล็กน้อยเหล่านี้ เกิดจากเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกาย ทำให้ร่างกายเกิดการ ทำงานที่ผิดปกติ และสามารถให้ยาที่ขายตามร้านขายยาทำลายเชื้อโรคเหล่านี้ได้ เช่นกรณีของคุณยายรัตน์ ที่จบผดุงครรภ์มารู้ว่าโรคเกิดจากเชื้อโรคนั่นเอง หรือคุณลุงทวีศักดิ์เคยเรียนคาถาอาคมมาก่อน บอกว่าในสมัยนี้ผู้คนเชื่อถือในการแพทย์สมัยใหม่มากกว่า เพราะหายเร็วกว่า ส่วนอีก 1 ครอบครัว คือคุณป้าสุดา ลูกชายคือคุณเต๋า ซึ่งคุณเต๋าคือคนที่มีการศึกษาค่อนข้างสูงคนหนึ่ง แต่เนื่องด้วยเคยประสบอุบัติเหตุเกือบเสียชีวิต ทางครอบครัวจึงมีการบนบานศาล และไปหาเจ้าเข้าทรงด้วยเพื่อให้คุณเต๋ายาป่วย

จากการศึกษา จะพบว่าในกรณีของพี่กาญจน์(กลุ่มระดับกลาง) และคุณเต๋า(กลุ่มระดับบน) มีการใช้วิธีการไสยศาสตร์ เป่า เสกน้ำมันต์ และร่างทรง ร่วมด้วย สันนิษฐานว่าเนื่องจากภาวะของโรคที่เป็นอยู่รุนแรง ซึ่งการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันเป็นการรักษาอาการทางด้านร่างกายที่เจ็บป่วย แต่การรักษาด้วยไสยศาสตร์ และร่างทรงเป็นการรักษาทางด้านจิตใจ ให้เข้มแข็ง มีกำลังใจขึ้นนั่นเอง

2.2 การให้คุณค่าในตัวยา

เนื่องจากทุกกลุ่ม มีการเรียนรู้เรื่องการซื้อขายเฝ้าระวังจากแหล่งผู้ให้ข้อมูลมากมายว่ายาแผนปัจจุบันชนิดนั้นสรรพคุณดีไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย มีการใช้กันอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการที่จะเลือกใช้ยาชนิดนั้นๆ และซื้อจากแหล่งใดได้บ้าง โดยการที่จะตัดสินใจเลือกนั้นนอกจากพื้นฐานความรู้เดิมแล้ว หากมีการจูงใจจากสื่อต่างๆ และมีการยืนยันจากบุคคลรอบข้างแล้ว จะทำให้เกิดการซื้อยาชนิดนั้นๆ ขึ้นได้ไม่ยาก และถ้าหากผลการรักษาครั้งแรกหายจากอาการเจ็บป่วย ก็จะมั่นใจในตัวยามากยิ่งขึ้น และจะใช้ต่อไปถ้าหากมีอาการป่วยแบบเดียวกันอีก และเชื่อว่ายาที่มีอยู่ตามคลินิกหรือโรงพยาบาล ก็สามารถหาซื้อได้จากร้านขายยาทั่วไป เพราะคิดว่าบริษัทหรือโรงงานผลิตยาก็ส่งยามาขายและกระจายไปทั่วทุกสถาน

พยาบาลเหมือนๆ กัน อีกทั้งบรรจุภัณฑ์ของยาที่ออกมาก็สะดวกใช้ ง่ายต่อการพกพาและการรับประทาน เสียค่าใช้จ่ายไม่มาก สามารถเลือกยี่ห้อได้ตามต้องการ และถ้าผลการรักษาได้ผลดี ยาตัวนั้นก็จะกลายเป็นต้นแบบในการใช้รักษาโรคอื่นๆ ไปเลย

กลุ่มระดับล่าง ส่วนใหญ่นิยมซื้อยามาใช้เองมาก เช่นคุณยายสร้อยบอกว่าโรคธรรมดาเหล่านี้สามารถซื้อยาจากร้านขายยารักษาเองได้ และเมื่อได้ซื้อมาทานทุกครั้งก็หายเจ็บป่วยทุกครั้งทำให้มีความมั่นใจยิ่งขึ้น ว่ายาเหล่านี้สามารถรักษาสาเหตุที่ทำให้เจ็บป่วยได้

กลุ่มระดับกลาง ทั้ง 3 ครอบครัว มีความเชื่อถือในยาที่ขายตามร้านขายยาว่าสามารถรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ได้ เช่นกรณีของคุณเป๊าะ บอกว่าถ้าเจ็บป่วยขึ้นมาก็ซื้อยาใช้เอง เพราะเคยซื้อทานแล้วก็หายทุกครั้ง ยาที่ร้านขายยาก็สามารถรักษาเชื้อโรคที่เป็นต้นเหตุแห่งอาการเจ็บป่วยได้ และจากการฟังจากโฆษณาต่างๆ ว่ายาชนิดนี้รักษาอาการอะไร ทำให้มีความเชื่อมั่นมากขึ้น

กลุ่มระดับบน ทุกครอบครัวมีความเชื่อถือในตัวว่ารักษาอาการเจ็บป่วยได้ โดยศึกษาเปรียบเทียบ ทั้งสรรพคุณ อันตรายจากการใช้ยา และเลือกยาที่ดีกว่าดีที่สุดสำหรับร่างกายตนเอง เช่นคุณเต๋า ที่มีการสอบถามจากเจ้าของร้านขายยาในกรณียาใหม่ที่ยังไม่เคยใช้ หรือคุณยายรัตน์ที่เรียนมาทางด้านพฤกษศาสตร์รู้จักสรรพคุณของยามาก คุณยายบอกว่า รู้ว่าร่างกายคนเราป่วยเกิดจากความผิดปกติของร่างกายตรงไหน และควรใช้ยาอะไรรักษาบ้างถึงจะหายจากอาการเจ็บป่วย

จากการศึกษาพบว่า ยาสมุนไพรของวิรัชโฮสเทล (วัดนันทาราม) เป็นที่นิยมใช้เกือบทุกครัวเรือน เพราะแต่ละครอบครัวบอกว่า มีความปลอดภัย ไม่เคยเห็นใครได้รับอันตรายจากการใช้ยาสมุนไพรนี้ มีทั้งเป็นเม็ดและเป็นน้ำ บรรจุอยู่ในผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย ง่ายสะดวกต่อการพกพา และใช้กันมาตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย และที่สำคัญที่ทำให้การกระจายยาสมุนไพรวิรัชโฮสเทลนี้แพร่หลายกระจายสู่ชุมชนได้อย่างรวดเร็ว เพราะสถานที่ผลิตยาอยู่ใกล้ชุมชน 5 ธันวาคม คือร้านอยู่ข้างวัดนันทารามนั่นเอง และอีกทั้งบรรดาร้านขายของชำ ร้านขายยาในตัวเมืองที่อยู่ระแวกนั้นก็รับยาจากร้านวิรัชโฮสเทลนี้มาจำหน่ายด้วย จึงทำให้หาซื้อได้ง่ายและสะดวก ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ยาสมุนไพรวิรัชโฮสเทล(วัดนันทาราม) เป็นที่รู้จัก และนิยมใช้ของชาวชุมชนเป็นอย่างมาก

2.3 การมีความเชื่อมั่นในตัวเภสัชกร

ทุกกลุ่มมีการให้ความเชื่อถือต่อคนขายยาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะถ้าเป็นผู้ที่มีใบปริญญาบัตร มีความรู้ในเรื่องยา จัดยาได้ดี มีการให้คำปรึกษาที่ไม่แตกต่างจากหมอตตามคลินิกหรือโรงพยาบาล เนื่องจากวัฒนธรรมของคนไทยที่เกี่ยวกับการเชื่อฟังผู้อื่น จะเป็นไปในลักษณะผู้ที่มีสถานภาพน้อยทางสังคมมักจะนับถือและเชื่อฟังผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าตนเอง และยิ่งถ้าเป็นเภสัชกรที่อยู่ใกล้บ้านยังมีความสบายใจในการซื้อจากผู้ขาย ไม่ว่าจะ เป็นความเป็นกันเอง การคุ้นเคยภาษาเพราะเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน

ชนชั้นระดับล่าง ทั้ง 3 ครอบครัว มีความเชื่อถือคนขายยาเป็นอย่างมาก เช่นคุณยายสร้อยบอกว่าโรครัศมีคาเหล่านี้สามารถไปปรึกษาคนขายยาเจ้าประจำได้ ซึ่งสามารถอธิบายสาเหตุของความเจ็บป่วยให้ได้ คนขายยาใจดี พุทธิ กิ่งเคยกันดี ทำให้มีความสบายใจในการซื้อ

ชนชั้นระดับกลาง ส่วนใหญ่ จะเชื่อถือร้านที่มีเภสัชกรโดยดูจากป้ายที่แขวนในร้านว่ามีเภสัชกรหรือไม่ เพราะมั่นใจในวิธีการวิเคราะห์อาการเจ็บป่วยว่าอาการอย่างนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ควรทานยาอะไร รวมทั้งวิธีทานอย่างไร ทานก็เม็ดถึงจะหาย ดังที่ป้าบัวบอกว่า คนขายยาจัดยาอะไรให้มา ก็ทานตามที่แนะนำเสมอ

ชนชั้นระดับบน ส่วนใหญ่ จะเลือกเข้าร้านที่น่าเชื่อถือได้ เพราะมั่นใจว่าคนขายยาสามารถจัดยาให้ตรงกับอาการได้ ไม่อันตราย เช่นคุณเต๋ บอกว่า ได้ไปซื้อยาจากคณะเภสัชศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในเชียงใหม่เพราะคนขายเป็นอาจารย์เภสัชกรสอนในมหาวิทยาลัยนั่นเอง

3. พฤติกรรมในการซื้อยา การใช้ยา (ชนิด) และการแสวงหาแหล่งซื้อยา

3.1 พฤติกรรมการซื้อ

กลุ่มระดับล่าง มีทั้งการเจาะจงซื้อยาที่ต้องการ เนื่องจากมีความเชื่อถือในตัวยาที่เคยใช้อยู่เป็นประจำจึงไม่เปลี่ยนยี่ห้อ สำหรับรักษาอาการที่ตนเองทราบสาเหตุอยู่แล้ว โดยที่ไม่ต้องให้เจ้าของร้านแนะนำให้ เนื่องจากมีการเรียนรู้จากตัวแทนชดเชยแตกต่างกันมาก่อนแล้ว แต่ในบางครั้งถ้าใช้ยาเดิมแล้วไม่หาย หรือไม่รู้ว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยก็ไม่สามารถที่จะระบุชนิดยาคด้วยตัวเองได้ จะใช้วิธีเล่าอาการให้คนขายยาฟัง เพื่อให้คนขายยาวินิจฉัยโรคให้ และมีการนำตัวอย่างเม็ดยาไปซื้อด้วยเนื่องจากจำชื่อยาไม่ได้ หรือบางครั้งก็นำซองยาที่มีชื่อยาเขียนติดอยู่ไปซื้อยาดด้วย เพราะอ่านชื่อที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษไม่ออก มีการแบ่งซื้อยาในปริมาณเล็กน้อย ซื้อด้วยวงเงินที่จำกัด บางครั้งก็กำหนดระยะเวลาของการทานยาเอง คือซื้อมา

ทดลองทานก่อน 10 – 20 บาท ดังเช่นกรณีของคุณยายสร้อย โดยการซื้อครั้งหนึ่งทานได้นาน 2 – 3 วัน แค่นั้น ซึ่งยาบางชนิดบางครั้งเจ้าของร้านแนะนำว่า ระยะเวลาในการทานยาขั้นต่ำต้องทาน 1 อาทิตย์ แต่กลุ่มระดับล่างไม่สามารถที่จะทำตามได้ ทำให้บางครั้งกลายเป็นโรคเรื้อรังเป็นๆหายๆ ไม่หายขาดซักที ต้องมาซื้อยาอยู่เรื่อยๆ และถ้าสรุปได้ว่ายาที่ทานอยู่ไม่ดีก็จะทดลองเปลี่ยนร้านขายยาใหม่ หรือเปลี่ยนยาตัวใหม่ไปเรื่อยๆ ในเรื่องของการขายยาของร้านขายยานั้น ส่วนใหญ่คนขายยาจะแนะนำสรรพคุณ และวิธีใช้ให้เท่านั้น บางร้านก็จะบอกถึงผลข้างเคียงด้วย ซึ่งกลุ่มระดับล่างเองจะเป็นผู้ที่ไม่กล้าที่จะซักถามเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่เจ้าของร้านเป็นผู้บอกเล่าให้ฟัง เนื่องจากเป็นผู้ด้อยสถานภาพทางสังคม ไม่มีความมั่นใจในตัวเอง กลัวผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าตน กลัวคนขายยาจะรำคาญถ้าหากจะสอบถามเพิ่มเติม ทำให้เสียโอกาสในการเรียนรู้เรื่องยาไป

กลุ่มระดับกลาง มีทั้งการเจาะจงซื้อยาที่ต้องการ และเล่าอาการให้คนขายยาฟัง เพื่อให้จัดยาให้ และมีการนำตัวอย่างเม็ดยาและซองยาที่เขียนชื่อยาเป็นภาษาอังกฤษมาถามซื้อด้วยในกรณีที่อ่านภาษาอังกฤษไม่ออก แต่การใช้ชื่อยาในในกลุ่มนี้มีน้อยกว่ากลุ่มระดับล่าง เนื่องจากค่อนข้างมีการศึกษา บางคนสามารถอ่านเขียนภาษาอังกฤษได้ ส่วนการซื้อยานั้นจะซื้อในปริมาณที่เจ้าของร้านเห็นสมควร มีการทดลองซื้อยาใหม่ๆ ได้ง่ายกว่ากลุ่มระดับล่าง เนื่องจากมีกำลังซื้อที่มากพอ และกล้าที่จะซักถามในสิ่งที่สงสัยมากขึ้น เช่นในกรณีของพี่กาญจน์ที่ซื้อยาจากร้านขายยา แล้วกล้าที่จะสอบถามผลข้างเคียงของยาแก้ปวดและหัวเข่า เพราะกลัวว่าจะเป็นอันตรายต่อขาที่เป็นโพลิโอ และกลุ่มระดับกลางบางคนที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนขายยาโดยตรง เช่น กรณีของป้าบัวที่มีการซื้อยามาจากร้านขายยาส่งในตัวเมือง ก็มักจะต้องการคำอธิบายในยาใหม่ที่ซื้อไปขายในครั้งแรก กล้าซักถามเรื่องยาจากคนขายยาในร้านขายยาส่ง เพื่อจะได้นำความรู้มาแนะนำลูกค้าในชุมชนต่อไป

กลุ่มระดับบน มีทั้งการเจาะจงซื้อยาและเล่าอาการให้คนขายยาฟัง เพื่อให้จัดยาให้เช่นกัน และมีการนำตัวอย่างเม็ดยามาถามซื้อด้วยกรณีจำชื่อยาไม่ได้ ส่วนการนำซองยามาถามซื้อยามีค่อนข้างน้อยกว่าทุกกลุ่ม และกล้าที่จะซักถามถึงสิ่งที่สงสัยเกี่ยวกับยา เนื่องจากจากกลุ่มระดับบนเป็นผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง ส่งผลให้มีความมั่นใจในตัวเอง การซื้อยาใช้เองนั้นส่วนใหญ่จะศึกษาข้อมูลเรื่องยามาแล้วระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะจากสื่อที่มีคุณภาพ หรือจากกลุ่มคนที่มีความรู้ หรือแม้กระทั่งบางคนมีโอกาสดูเรียนเรื่องยาในระบบโรงเรียน เช่นกรณีของคุณยายรัตนที่จบพหุศรกรรมา ทำให้มีความมั่นใจในการที่จะเลือกใช้ยามากขึ้น เมื่อไปซื้อยาจากร้านขายยา ถ้าหากคนขายยาให้ข้อมูลที่ตรงกับที่ได้รับทราบมา มักกล้าที่จะซักถามเพื่อ

ผลประโยชน์ หรือหากเป็นยาใหม่ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ก็มักจะสอบถามจนแน่ใจว่ายาที่มีคุณภาพดี ถึงแม้ว่าจะมีราคาแพงก็สามารถที่จะจ่ายเพื่อซื้อมาใช้ได้ เช่นในกรณีของคุณเต๋

3.2 ชนิดยา

เนื่องจากเครือข่ายทางสังคมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนหรือสื่อต่างๆ ที่ทั้ง 3 กลุ่ม ติดต่อกัน มีปฏิสัมพันธ์อยู่ค่อนข้างแตกต่างกัน ส่งผลให้เนื้อหาในการถ่ายทอดในเรื่องชนิดของยาที่ใช้ภายในกลุ่มด้วยตนเองมีความแตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มระดับล่าง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจน การถ่ายทอดชนิดของยาที่ใช้จากพ่อ แม่ ไปสู่ลูก ส่วนใหญ่เป็นยาที่ราคาถูก ไม่แพงมากนักตามกำลังทรัพย์ ส่วนมากเป็นยาของตำรายาต่างๆ ซึ่งหาซื้อได้ตามร้านขายยาทั่วไป ส่วนเพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมอาชีพ มักจะอยู่ในสถานภาพที่ใกล้เคียงกัน คือเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจน้อยสถานภาพทางสังคมต่ำ การประกอบอาชีพมักจะเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงกาย นอกจากการเจ็บป่วยธรรมดาแล้วยังเกิดปัญหาเกี่ยวกับการปวดเมื่อยร่างกาย ชนิดยาที่ใช้ย่อมจะเป็นประเภทยารักษาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดเมื่อยเส้นเอ็นที่เกิดจากการทำงานที่ต้องใช้แรงกาย ส่งผลให้ยาที่ใช้และถ่ายทอดให้กลุ่มเพื่อนด้วยกัน จึงเป็นลักษณะยาที่ราคาไม่แพงมากนัก และเป็นยาที่รักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากการทำงาน เช่นกรณีของคุณยายสร้อยและคุณป้าเดือน ที่ซื้อยาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเนื่องจากการทำงานที่ต้องใช้แรงกาย ส่วนสื่อต่างๆ นั้น กลุ่มระดับล่างมีกำลังทรัพย์ไม่มากนัก สื่อที่ซื้อหามาได้อาจก็คือวิทยุ ซึ่งมีราคาไม่แพงมากเหมือนโทรทัศน์ แต่ด้วยระบบเงินผ่อนที่เข้าไปถึงคนทุกกลุ่มในชุมชน ทำให้ทั้ง 3 ครอบครัว มีทั้งวิทยุและโทรทัศน์ แต่หนังสือต่างๆ ไม่นิยมซื้ออ่าน เพราะให้เหตุผลว่าแพง เช่นกรณีของคุณน้ำแฉ่ม ส่วนการโฆษณาที่ได้ยินได้ฟังเป็นประจำมักจะฟังมาจากรายการเพลงที่มีการโฆษณายาชนิดที่ไม่แพงมาก สำหรับรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยทั่วไป เช่นถ้าเป็นรายการเพลงก็คือรายการเพลงลูกทุ่ง เพราะเนื้อหาเพลงลูกทุ่ง เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตสำหรับชาวชุมชน รายการเหล่านี้จึงเป็นที่นิยมมาก ดังเช่นกรณีคุณตาอินทร์ บอกว่า ชอบฟังรายการเพลงลูกทุ่ง เพราะภาษาเข้าใจง่าย โดยรายการเหล่านี้มุ่งโฆษณาที่เจาะกลุ่มคนระดับล่างที่ใช้แรงงาน ก็จะลงโฆษณาไว้ในรายการประเภทที่มีคนใช้แรงงานติดตามชมดูรายการ เช่นเครื่องดื่มชูกำลังต่างๆ ก็จะลงโฆษณาไว้ในช่วงรายการมวย ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลที่ดูรายการนี้จะเป็นเพศชาย และไม่จำกัดกลุ่มว่าจะเป็น ระดับล่าง กลาง หรือบน จะชอบดูเพราะถือว่าเป็นกีฬาของคนไทย แต่ส่วนใหญ่ผู้ที่ดูจะประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงกายและมีการสูญเสียเหงื่อมาก เครื่องดื่มเหล่านี้จึงเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน เช่นกรณีของคุณน้ำทองที่มีการซื้อเครื่องดื่มชนิดหนึ่งมาทานด้วย เพราะได้

ยินมาจากการโฆษณาตัวเอง และแหล่งที่ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งสำหรับทุกๆ กลุ่ม คือ คนขายยาในตัวเมือง ซึ่งในการแนะนำยาของคนขายยาให้แต่ละระดับกลุ่มนั้นมีความแตกต่างกัน โดยคนขายยาจะดูจากเครื่องแต่งกายของลูกค้า การพูดคุย พาหนะที่ใช้อยู่ เป็นการแบ่งระดับกลุ่มลูกค้า โดยกลุ่มระดับล่างนั้นบางคนจะระบุชื่อยาที่ต้องการซื้อกับคนขายยาทันที ถ้าหากไม่มีคนขายยามักจะแนะนำเป็นกลุ่มยาระดับเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านราคา และสรรพคุณที่รักษาได้ผลใกล้เคียงกัน จะไม่แนะนำยาที่มีราคาแพงให้

กลุ่มระดับกลาง มีการใช้ยาของสำเร็จรูปด้วยเหมือนกันแต่ชนิดยาลากหลายมากขึ้น เนื่องจากมีโอกาสเข้าถึงสื่อเรื่องยาได้มากกว่า มีโอกาสพบเห็นยาลากหลายชนิด ประกอบกับมีกำลังทรัพย์พอที่จะซื้อมากขึ้นด้วย คนในครอบครัวก็ใช้ตามเช่นเดียวกัน ส่วนกลุ่มเพื่อนบ้านและกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นอาชีพค้าขายในชุมชน หรือเป็นพนักงานบริษัทห้างร้านต่างๆ ซึ่งอาจทำงานติดต่อกับผู้ที่มีระดับความรู้เท่าเทียมกันหรือสูงกว่า ได้รับทราบข้อมูลเรื่องยาก็จากอีกกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าตนเอง ส่วนใหญ่งานที่ทำเป็นอาชีพที่ไม่ต้องใช้แรงกายมากนัก ซึ่งลักษณะยาที่ซื้อใช้ตามร้านขายยาทั่วๆ ไป และถ่ายทอดให้กันฟังนั้นจะเป็นยาที่รักษาอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ทั่วๆ ไป และโอกาสเข้าถึงสื่อต่างๆ มีมากกว่ากลุ่มระดับล่าง จึงทำให้มีการเรียนรู้เรื่องยาได้หลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ มีกำลังทรัพย์พอที่จะซื้อหาได้ ประกอบกับกลุ่มระดับกลางส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ค้าขาย เช่นกรณีป้าบัว ซึ่งเปิดร้านขายของชำที่มีขายยาในร้านด้วย บางครั้งป้าบัวจึงจำเป็นต้องดูโฆษณาขายยี่ห้อต่างๆ ไว้บ้าง เพราะมีลูกค้ามาถามซื้อ หรือป้าบัวก็มักจะจดจำชนิดยาในโฆษณาเพื่อซื้อมาขายในร้านของตัวเอง เพื่อเพิ่มชนิดยาจากเดิมที่มีอยู่ให้มากขึ้น เป็นต้น หรือการที่กลุ่มระดับกลางออกไปทำงานนอกชุมชน กลุ่มคนที่คบหาติดต่ออยู่อาจจะมีความรู้ที่เท่าเทียมกับหรือมากกว่าตนเอง จำเป็นต้องศึกษาความรู้ไม่ว่าจาก วิทยุ โทรทัศน์ หรือ หนังสือต่างๆ หรือดูรายการต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อประดับความรู้ หรือเอาไว้พูดคุยกับคนทั่วๆ ไป นั้นหมายถึงว่ารายการต่างๆ ที่กลุ่มระดับกลางได้ฟังหรือได้ดู ย่อมมีหลากหลายมากขึ้นกว่ากลุ่มระดับล่าง ซึ่งย่อมมีโอกาสพบเจอการโฆษณาที่หลากหลายทั้งที่มีราคาถูกและราคาแพง ซึ่งอาจเป็นชนิดยาที่โรงงานผลิตยาในประเทศไทยผลิตเองหรือยาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ เป็นต้น และสำหรับการแนะนำยา จากคนขายยาในตัวเมืองให้กับกลุ่มลูกค้าระดับกลางนั้น คนขายยามักจะแนะนำชนิดยาที่มีราคาแพงขึ้นมาซึ่งเป็นด้วยยาอีกระดับหนึ่งให้ด้วย หากพิจารณาดูลูกค้าแล้ว และสรุปได้ว่าพอที่จะกำลังทรัพย์ซื้อหาได้

กลุ่มระดับบน มีการใช้ยาของสำเร็จรูปรวมด้วย รวมทั้งยาบำรุงต่างๆ ที่ค่อนข้างมีราคาแพงใช้ด้วย มีการถ่ายทอดชนิดยาที่ใช้ให้กับคนในครอบครัว ซึ่งก็มีการใช้ตาม

ด้วย รวมถึงเครือข่ายที่แต่ละกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์อยู่ด้วย ซึ่งกลุ่มที่คบหากันอยู่ เช่น กลุ่มเพื่อนบ้านและกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพมักจะเป็นกลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชน และค่อนข้างมีการศึกษาที่ดี ชนิดยาที่ใช้และแนะนำให้กินใช้มักจะเป็นยาที่มีการศึกษาจนมั่นใจแล้วว่าปลอดภัยสำหรับความคิดของตัวเอง เป็นยาที่มีระดับราคาแพงขึ้นมาเพราะเชื่อว่ายิ่งแพงคุณภาพยิ่งดี อีกทั้งตนเองก็มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะซื้อหามาใช้ได้ แล้วจึงได้มีการแนะนำให้กับเพื่อนในกลุ่มฟัง ดังเช่นกรณีของคุณเต๋และเพื่อนนอกชุมชนที่มีการศึกษาค่อนข้างสูงและได้มีการพูดคุยแนะนำยาให้แก่กัน และกลุ่มระดับบนที่มีโอกาสเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้มากกว่าทุกกลุ่ม เพราะมีกำลังซื้อมาก ประกอบกับเป็นผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง การเลือกรายการทั้งวิทยุ และโทรทัศน์ อาจแตกต่างไปจากกลุ่มระดับล่าง และระดับกลาง ซึ่งมีทั้งรายการที่มีความรู้ประโยชน์ในการทำงาน ในการดำเนินชีวิตในหลายๆ ด้าน โอกาสที่จะได้ฟังหรือได้เห็นรายการโฆษณาที่มาพร้อมกับรายการเหล่านี้ จึงเป็นชนิดยา หรือเป็นพวกอาหารเสริมสำหรับร่างกายที่มีคุณค่าทางสารอาหาร ที่มีราคาค่อนข้างแพง กลุ่มระดับบนจึงมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องยาต่างๆ ได้มากกว่าทุกกลุ่ม และมีกำลังทรัพย์มากพอที่จะทดลองซื้อหามาใช้ได้ ซึ่งสามารถซื้อหาเหล่านี้ได้จากร้านขายยาต่างๆ ไป นั่น และการแนะนำยาจากเจ้าของร้านขายยา สามารถที่จะแนะนำชนิดยาที่มีราคาแพงขึ้นมาได้ อธิบายถึงสรรพคุณที่ดีกว่า ส่วนการตัดสินใจซื้อยาตามที่เจ้าของร้านแนะนำมานั้นก็ขึ้นอยู่กับว่ามียาชนิดเดิมที่ใช้อยู่เป็นประจำหรือไม่ และถ้าหากยังมีความเชื่อถือในยาเดิมมาก ก็อาจจะไม่เปลี่ยนยี่ห้อยาที่ใช้อยู่เดิมก็ได้

3.3 แหล่งซื้อยา

กลุ่มระดับล่าง มีการเรียนรู้สถานที่ซื้อยาจากเครือข่ายทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ถ้าหากมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็มักจะหาซื้อยาจากสถานที่ใกล้บ้าน หรือหากออกไปทำงานนอกชุมชน ก็จะหาซื้อจากร้านขายยาที่ใกล้ที่ทำงานนั่นเอง ซึ่งสถานที่จำหน่ายยาที่ใกล้บ้านนั้นก็ร้านขายของชำในชุมชน เช่น คุณยายสร้อย คุณน้ำแฉ่ม และป้าเดือนซึ่งมักนิยมซื้อยาจากร้านหนึ่งเภสัชท้ายซอยนั่นเอง ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อยายังสถานที่ไกลๆ

กลุ่มระดับกลาง มีโอกาสที่จะเดินทางออกนอกชุมชนได้สะดวกสบายเนื่องจากมีพาหนะเป็นของตัวเอง สามารถที่จะไปที่ไหนไกลๆ ได้ อีกทั้งเครือข่ายทางสังคมที่คบหาอยู่เป็นกลุ่มระดับใกล้เคียงกัน เป็นกลุ่มคนซึ่งมีโอกาสพบเจอคนมากมายได้เดินทางไปหลากหลายสถานที่ ซึ่งก็มีโอกาสเจอร้านขายยาสถานที่ต่างๆ นอกเหนือจากบริเวณใกล้เคียงชุมชน หรือใกล้เคียงที่ทำงานด้วย เช่นร้านขายยาในห้างสรรพสินค้าต่างๆ ดังเช่นกรณีของ

คุณลุงสมยศ และพี่กาญจน์มีการซื้อขายจากห้างสรรพสินค้าที่ไปเที่ยวด้วย และกลุ่มระดับกลางเองก็มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะทดลองซื้อขายชนิดต่างๆ มาใช้ได้มากกว่ากลุ่มระดับล่างด้วย

กลุ่มระดับบน ฐานะทางเศรษฐกิจดี มีพาหนะเป็นของตัวเองเช่นกัน มีโอกาสที่จะเดินทางไปยังสถานที่ไกลชุมชนได้อย่างสะดวกสบายไม่ลำบากในการเดินทาง เช่น กรณีคุณเต๋ามีการไปซื้อขายจากร้านขายยาของคณะเภสัชศาสตร์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่กันเลยทีเดียว และกลุ่มระดับบนส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และมีโอกาสเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ บ่อย ได้มีโอกาสพบเห็นสถานที่จำหน่ายยาตามแหล่งต่างๆ มากมาย เช่น คุณป้าสุคนธ์นอกจากทำงานเป็นคณะกรรมการที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนแล้ว ยังเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านสตรีพัฒนาด้วย ได้มีโอกาสเดินทางไปดูแม่บ้านกลุ่มต่างๆ ได้พบเห็นการทำยาสมุนไพรในรูปแบบต่างๆ จากการดูงานและได้ซื้อขายสมุนไพรนั้นมาทดลองทานด้วย

4. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวกับการใช้ยา ชื้อยา และการรักษา

จากการเก็บข้อมูล ทั้ง 9 ครอบครัว ซึ่งในแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบด้วย พ่อแม่ ลูก จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลหลักของแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลสุขภาพร่างกายให้กับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นผู้เลือกวิธีการรักษา และถ้าหากเลือกวิธีการซื้อยาก็จะเป็นผู้จัดการซื้อหายา เลือกใช้ชนิดยา ให้กับคนในครอบครัวด้วย หากครอบครัวไหนมีผู้ดูแลสุขภาพร่างกายเป็นผู้ชาย ผู้ชายในครอบครัวนั้น มักจะมีสถานภาพทางสังคมที่สูง มีบทบาทในชุมชน ส่วนเด็กและวัยรุ่นนั้นมักจะใช้ยาตามผู้ใหญ่ เนื่องจากยังหาเงินใช้เองไม่ได้ แต่ถ้าหากครอบครัวไหนมีลูกที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ลูกนั้นจะมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยาเป็นของตัวเอง เนื่องจากมีประสบการณ์เดิม รวมทั้งเพิ่มการเรียนรู้ใหม่ๆ จากเครือข่ายต่างๆ และประกอบกับมีความสามารถในการหาเงินใช้ได้เองแล้ว สิ่งเหล่านี้จะทำให้พฤติกรรมการใช้ยาของลูกที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่แล้ว มีความแตกต่างจาก พ่อ แม่ ได้

กลุ่มระดับล่าง ครอบครัวแรกคือ คุณยายสร้อย ตัวคุณยายเองเป็นผู้ที่ดูแลสุขภาพให้คนในครอบครัว เพราะเป็นผู้ที่มีรายได้เพียงคนเดียว เพราะฉะนั้นการตัดสินใจหลักจะอยู่ที่ยายสร้อย และคุณตาเองซึ่งมีภาวะการเจ็บป่วยอยู่แล้ว คือหลังโกงยึดไม่ได้ นั่งนานไม่ได้ต้องนอนพัก เป็นผู้ที่มีความว่างมากในแต่ละวัน มีโอกาสในการฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์ และคุยกับเพื่อนบ้านที่อยู่ระแวกนั้นตลอดทั้งวัน เพราะไม่ต้องทำงาน มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ มาก โดยเฉพาะจากสื่อวิทยุที่มีไว้ข้างกายอยู่ตลอดเวลา ทำให้คุณตาเป็นผู้ที่อยากทดลองใช้ยาใหม่หรือเปลี่ยนชนิดยามากที่สุด จะเห็นได้ว่า คุณตามักจะบอกให้คุณยายซื้อยาชนิดนั้นชนิดนี้มาทดลองใช้ เช่นในกรณีของยาถ่ายพยาธิเป็นต้น ส่วนยายสร้อยนั้น ต้องออกไปทำงาน

นอกบ้านตั้งแต่เช้าจนเย็น ไม่ค่อยได้ดูแลตัวเองมากนักในเรื่องสุขภาพเพราะต้องทำมาหากิน จะซื้อยาให้ตัวเองเฉพาะมีอาการป่วยเท่านั้น ส่วนนกหลานสาว ไม่มีการซื้อยาใช้เองนอกเหนือจากที่คุณตาและคุณยายบอกหรือใช้ให้ไปซื้อยา เนื่องจากยังต้องขอเงินคุณยายใช้ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นมาทั้งคุณตาและคุณยายจะช่วยกันหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร และให้ไปซื้อยาอะไรจากที่ไหนได้บ้าง ชนิดยาส่วนใหญ่ที่นกใช้ก็คือชนิดยาที่เหมือนกันกับคุณตาคุณยายใช้อยู่เป็นประจำนั่นเอง ครอบครัวที่สอง คือ คุณน้ำแฉ่ม เป็นผู้ดูแลสุขภาพของทุกคนในครอบครัว เพราะตัวน้ำทองผู้เป็นสามีเมาเหล้าทุกเย็น สุขภาพร่างกายตัวเองยังไม่สามารถที่จะดูแลได้ เป็นทั้งโรคสตีควทวารและโรคกระเพาะร้าวถึงขนาดอาการขึ้นรุนแรง และบางครั้งคุณน้ำแฉ่มเอง ก็หยุดการไปทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าในตัวเมือง เพราะต้องมาเฝ้าคุณแฉ้วณ (ลูกชายคนเล็ก) ที่ต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาลด้วยโรคทาลัสซีเมีย การใช้ยาสำหรับตัวเองจะขึ้นอยู่กับแพทย์ที่โรงพยาบาล คุณน้ำแฉ่มไม่กล้าซื้อยาพรีมาให้แฉ้วณทาน แม้กระทั่งเวลาแฉ้วณเจ็บคอและตอนท้องผูกก็พาไปโรงพยาบาลตลอด เพราะเป็นคนไข้ในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยเสียเวลานานเท่าไรก็ไม่เป็นไร และพยายามเน้นให้คนในครอบครัวซื้อยา โดยให้คนขายยาจัดเม็ดยาให้ใหม่เฉพาะอาการ ไม่ให้ซื้อยาของสำเร็จรูปหากไม่จำเป็น แฉ้วณ (ลูกชายคนโต) นั้น เนื่องจากทำงานหาเงินได้เอง เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้นมาก็ซื้อยาสำเร็จรูปมาทานเหมือนกัน โดยที่ไม่บอกให้คุณน้ำแฉ่มทราบและซื้อยาโดยที่ไม่สนใจในยี่ห้อเท่าไรนัก ร้านขายของชำหรือร้านขายยาทั่วไปมียี่ห้อไหนก็ซื้อยี่ห้อนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นยี่ห้อที่โฆษณาทั่วไป เพราะสะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเล่าอาการให้คนขายยาฟัง ระบุชื่อยาไปเลย และครอบครัวที่สาม คือคุณป้าเดือน ซึ่งสามีคุณป้าเสียชีวิตแล้ว อีกทั้งลูกสาวและลูกเขยยังป่วยเป็นโรคเอดส์ จึงทำให้คุณป้าต้องมีหน้าที่ในการดูแลสุขภาพทุกคนในบ้าน ส่วนลูกสาวและลูกเขยก็จะทานยารักษาโรคเอดส์ที่คุณป้าเดือนไปหาซื้อมา และถ้าเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ไปก็จะซื้อยาของสำเร็จรูปที่ขายตามร้านค้าต่างๆ ไปมาทานเหมือนกันกับคุณป้าเดือนนั่นเอง

กลุ่มระดับกลาง ครอบครัวแรก คือครอบครัวคุณลุงสมยศ เนื่องจากปัจจุบันนี้เป็นอสม. ได้รับความรู้จากการอบรมของเจ้าหน้าที่เทศบาลฯ ในเรื่องการใช้ยาสามัญประจำบ้าน ซึ่งทางคุณลุงสมยศเองก็ได้นำความรู้นี้มาใช้กับคนในครอบครัวด้วย โดยพยายามเน้นการใช้ยาแผนโบราณ ยาสามัญประจำบ้าน หากจำเป็นจริงๆ ก็มีการใช้ยาของสำเร็จรูปร่วมด้วยเหมือนกัน ส่วนลูกชายคุณลุงมีโรคประจำตัวคือโรคไตได้ ซึ่งต้องระวังในเรื่องการใช้ยามาก ส่วนใหญ่คุณลุงจึงเป็นผู้จัดหาให้กับคนในครอบครัว ซื้อยาให้ทั้งลูกชายและคุณป้า เพราะส่วนคุณป้าเวลานั้นเวลาส่วนใหญ่ต้องเตรียมของไปขายในช่วงเช้า และช่วงบ่ายต้องไปขายของผู้เดียวที่

ตลาดจนถึงค่ำ ไม่มีเวลามาจัดการเรื่องสุขภาพของตัวเองมากนัก แต่บางครั้งถ้าเจ็บป่วยกะทันหันจริงๆ คุณป้าก็จะฝากร้านให้เพื่อนแม่ค้าขายของแทน และก็ไปซื้อยาที่ร้านขายยาในตลาดนั่นเอง และส่วนใหญ่ก็เป็นประเภทยาชนิดเดียวกับที่คุณลุงสมัยใช้นั่นเอง ส่วนครอบครัวที่สอง คือคุณป้าบัวนั้น ตัวคุณป้าเองนั้นเป็นสมาชิก อสม.ด้วย เป็นผู้ดูแลสุขภาพให้กับคนในครอบครัว เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องยาที่ขายพอสมควร เพราะป้าบัวมีการเรียนรู้เรื่องยามาจากร้านขายยาส่งในตัวเมือง เพราะต้องติดต่อซื้อยามาขายในร้านของตัวเอง ซึ่งโดยรวมแล้วยาที่ซื้อมาขายส่วนใหญ่เป็นยาที่เพื่อนบ้านแนะนำ และดูจากสื่อโฆษณาต่างๆ หรือเจ้าของร้านขายยาส่งในตัวเมืองแนะนำมานั่นเอง ส่วนสามีและลูกๆ คุณป้าบัวก็จะไปซื้อยาที่ขายในร้านด้วยเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นประเภทยาสามัญประจำบ้าน ยาแผนโบราณ และยาของสำเร็จรูป เป็นต้น และครอบครัวที่สาม คือพี่กาญ ซึ่งเป็นผู้ดูแลสุขภาพให้กับพี่สันต์ผู้เป็นสามี เนื่องจากพี่กาญถึงแม้จะเป็นโปลิโอ แต่ก็เป็นเฉพาะขาข้างซ้ายเท่านั้น ซึ่งยังสามารถเดินไปไหนมาไหนได้แต่ต้องใช้ไม้เท้าช่วยเดิน และการไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งการไปซื้อยาทำได้ง่ายและสะดวกกว่าพี่สันต์ เพราะพี่สันต์ขาเป็นโปลิโอทั้ง 2 ข้าง ไม่สามารถลุกขึ้นเดินได้เลย ต้องนั่งรถเข็นตลอด ทำให้การไปซื้อของตามร้านค้าต่างๆ บางครั้งเป็นปัญหาเพราะทางเข้าร้านไม่สะดวก รถเข็นไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้นส่วนใหญ่ชนิดยาที่พี่สันต์ใช้อยู่จึงเป็นชนิดยาที่พี่กาญซื้อหามานั่นเอง คือประเภทยาของสำเร็จรูป และยาบำรุงร่างกาย เช่น กาแฟผสมโสม หรือยาบำรุงเลือดบำรุงผิวพรรณยี่ห้อต่างๆ เป็นต้น

กลุ่มระดับบน ครอบครัวแรกคือ คุณลุงทวีศักดิ์ ในอดีตเป็นผู้นำกลุ่ม อสม.และปัจจุบันนี้เป็นผู้นำชุมชน ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ทำให้ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในครอบครัว และลูกบ้านในเรื่องต่างๆ รวมถึงการรับนโยบายของรัฐในการเน้นให้ชาวชุมชนหันมาใช้ยาสามัญประจำบ้าน ด้วยเหตุผลว่ายาสามัญประจำบ้านเป็นยาที่ปลอดภัยและมีอันตรายน้อยที่สุด คุณลุงจึงนำความรู้นี้มาใช้กับคนในครอบครัวก่อน จึงทำให้ภรรยาและลูกสาวของคุณลุง มีการใช้ยาประเภทยาแผนโบราณ ยาสามัญประจำบ้าน และยาสมุนไพรต่างๆ เป็นส่วนใหญ่เหมือนกันกับคุณลุงด้วย ส่วนครอบครัวที่สอง คือคุณยายรัตน์ ซึ่งจบมาทางด้านผดุงครรภ์ มีความรู้ทางด้านยาเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นยาจากที่โรงพยาบาลที่มีบัตรประกันสังคม และปัจจุบันนี้คุณยายอยู่ตัวคนเดียว การตัดสินใจใช้รักษาดูแลตัวเองจึงอยู่ที่ยายแต่เพียงผู้เดียว และครอบครัวที่สาม คือครอบครัวคุณป้าสุดา ซึ่งมีวิธีการรักษาตัวเองยามเจ็บป่วยในแต่ละคนแตกต่างกันไป เช่น คุณป้าสุดาที่พยายามแนะนำวิธีการรักษาสุขภาพแบบโยเรที่เน้นการทำสมาธิ ถ้ายทอดพลังการรักษาโดยใช้พลังฝ่ามือ กดใช้ยาที่เป็นสารเคมีให้น้อยที่สุดให้กับคุณลุงและลูกชาย แต่คุณลุงไม่ปฏิบัติตาม ยังคงไปซื้อยาของสำเร็จรูป และยาสำหรับรักษาอาการ

ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อที่ร้านสุพรรณเวชภัณฑ์เจ้าประจำ เนื่องจากใช้แล้วหายสามารถบรรเทาอาการเจ็บป่วยได้ ก็เลยซื้อมาใช้ตลอด ส่วนคุณตัวเองถึงแม้จะมีการศึกษาที่สูง แต่ก็นิยมที่จะซื้อยาใช้เองด้วยเหมือนกัน ไม่นิยมวิธีการรักษาแบบโยเรเหมือนคุณป้าสุดา ส่วนใหญ่ในการซื้อยา ที่คุณแต่้ามีการเปรียบเทียบทั้งราคา และสรรพคุณก่อนซื้อ ส่วนกลุ่มยาที่คุณแต่้าใช้ประจำนั้นมีทั้งยาของสำเร็จรูปที่มีราคาไม่แพงและแพงร่วมด้วย เช่นเป็นหวัดจะเลือกยาแอสไพริน ซึ่งมีราคาค่อนข้างแพงเป็นต้น

5. ช่องทางการรับรู้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ เกี่ยวกับยา และเกี่ยวกับการรักษา

ในแต่ละช่องทางการรับรู้ นั้น จะมีกลไกการถ่ายทอดในแต่ละช่องทางอยู่ด้วย ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการเข้าถึงช่องทางการรับรู้ไม่เหมือนกัน และมีคุณภาพของกลไกการถ่ายทอดที่แตกต่างกันด้วย เนื่องจากการแบ่งกลุ่มคนเป็น 3 กลุ่มในเบื้องต้น

กลุ่มระดับล่าง ช่องทางการรับรู้ที่สำคัญที่สุดคือ ครอบครัว คนขายยาในตัวเมือง คนขายยาในร้านขายของชำ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ และสื่อ เริ่มจากครอบครัว เนื่องจากได้อยู่ใกล้ชิดแสดงถึงความห่วงใย ในเรื่องการแนะนำด้วยวาจาให้ซื้อยามารักษาอาการเจ็บป่วย รวมทั้งมีโอกาสเห็นการใช้ยาจากพ่อ แม่ ด้วย ว่าใช้ยาชนิดนี้แล้วหายจากอาการเจ็บป่วยไม่เป็นอันตราย ซื้อได้จากที่ไหนบ้าง ก็จะจดจำไว้และเลียนแบบตาม ถัดมาคือคนขายยาในตัวเมือง เนื่องจากกลุ่มระดับล่างเป็นผู้มีเศรษฐกิจน้อยเมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็จะรักษาตัวเองก่อนด้วยการซื้อยาใช้เอง เพราะง่าย สะดวก ราคาไม่แพง ไม่เสียเวลา เท่ากับไปโรงพยาบาล คนขายยาในตัวเมืองจึงเป็นผู้ที่กลุ่มระดับล่างเชื่อถือ โดยบางครั้งก็ไม่ได้สนใจว่าคนขายยาจบมาทางด้านเภสัชกรหรือไม่ แต่จะดูจากการที่คนขายยามีร้านขายยาใหญ่โตหรูหรา แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าตนเอง คำพูดการแนะนำเรื่องยา ย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือ และยังถ้าหากคนขายยาเป็นคนใจดี อารมณ์ดี เป็นกันเอง มักจะสบายใจในการไปซื้อยา อีกทั้งร้านขายยาเหล่านี้อยู่ใกล้ชุมชนเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมา ก็จะไปร้านขายยาได้ทันที ส่วนร้านขายยาของชำในชุมชนจะเป็นแหล่งกระจายยาสู่กลุ่มระดับล่างได้มาก เพราะใกล้บ้าน และเจ้าของร้านขายของชำก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่มระดับล่าง และมีโอกาสพบเห็นการใช้ยาจากลูกค้าต่างๆ มากมาย ย่อมรู้จักยาได้ดีเช่นกัน แต่ความน่าเชื่อถือจะไม่มากเท่าคนขายยาในตัวเมือง ต่อมาคือจากเพื่อนบ้าน เนื่องจากกลุ่มระดับล่าง ซึ่งส่วนใหญ่บ้านที่อยู่จะเป็นลักษณะเช่าห้องแถวที่ปลูกติดกัน เดินไปมาหาสู่กันได้สะดวก หรือปลูกบ้านบนเนินดินที่หลังคาเกยกันเป็นที่พักอาศัย ซึ่งบ้านเกือบทุกหลังจะไม่มีได้ะรับ

แขกในบ้าน มักใช้วิธีตั้งโต๊ะ และเก้าอี้ ไว้หน้าบ้าน ทำให้มีโอกาสพบเจอคนที่ผ่านไปมาได้ง่าย และโอกาสที่จะพบเจอกันระหว่างเพื่อนบ้านก็มีมากด้วยเช่นกัน มีการพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องการเจ็บป่วย มีการแนะนำบอกเล่าในเรื่องการใช้ยารักษาอาการเจ็บป่วย และมีโอกาสสังเกตเห็นพฤติกรรมการใช้ยาของเพื่อนบ้าน ก็คือการไปเยี่ยมเยียนกันที่บ้าน ซึ่งก็สามารถทำได้ง่าย เพราะบ้านอยู่ใกล้ๆ กัน และส่วนใหญ่กิจกรรมตอนเย็นหลังเลิกงานของกลุ่มระดับล่าง มักจะไปดื่มเหล้าที่ร้านค้าในชุมชน เป็นแหล่งชุมนุมของผู้คนในและนอกชุมชนใกล้เคียง ถัดมาเป็นกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน มักจะทำงานนอกชุมชนออกจากบ้านในตอนเช้าและกลับเข้ามาในตอนเย็น มีระยะเวลายาวนานในที่ทำงานซึ่งมีโอกาสสังเกตเห็นพฤติกรรมของเพื่อนร่วมงานในเรื่องการใช้ยาบ้าง สุดท้ายคือ จากสื่อ ซึ่งกลุ่มระดับล่างมีโอกาสที่จะเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้น้อยกว่าทุกกลุ่ม แต่สภาพในปัจจุบันนี้มีระบบผ่อนค่างานสำหรับวิทยุและโทรทัศน์ ทำให้กลุ่มระดับล่างสามารถที่จะผ่อนค่างานมาเป็นของตนเองได้ ทำให้มีการเรียนรู้ข้อมูลเรื่องยา ทั้งจาก วิทยุ โทรทัศน์ และนิตยสารต่างๆ ได้เช่นกัน แต่จากการศึกษาพบว่ามีการเรียนรู้จากสื่อวิทยุมากที่สุด เพราะราคาถูกกว่าโทรทัศน์ และสามารถพกพาไปทำงานได้ด้วย บางครอบครัวก็ผ่อนค่างานทั้งวิทยุและโทรทัศน์มาไว้ประจำบ้าน ถึงแม้จะมีราคาแพง แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่เขตน้าซูดได้ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ไม่เป็นที่นิยมอ่าน เนื่องจากมีการศึกษาน้อย ทำให้ไม่ชอบอ่านหนังสือหรืออ่านแล้วไม่รู้เรื่อง และอีกทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ต่อ 1 เล่ม ก็มีราคาแพง ส่วนป้ายโฆษณาที่ติดตามร้านค้า ไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าไร นอกจากจะมีสีสันสะดุดตาจริงๆ ถึงจะหยุดอ่านดู

กลุ่มระดับกลาง มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการใช้อยาจากครอบครัว สื่อคนขายยาในตัวเมือง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ และหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากกลุ่มระดับกลางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายในชุมชน มีเวลาอยู่กับบ้านมาก โอกาสที่คนในครอบครัวจะพบเจอกันมีมาก เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย ก็ได้ดูแลกัน มีการแนะนำเรื่องยาหรือจัดหาซื้อยามาให้กันเลยทีเดียว ถัดมาคือการเรียนรู้เรื่องการใช้อยาจากสื่อโฆษณาต่างๆ เนื่องจากบางกลุ่มมีการเปิดร้านขายของชำซึ่งขายยาร่วมด้วย บางครั้งลูกค้ามาถามซื้อยาที่โฆษณาจึงทำให้มีความจำเป็นต้องดูการโฆษณาเพื่อตอบคำถามลูกค้าบ้าง และประกอบกับมีกำลังซื้อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้มากขึ้น การได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ง่าย เพราะการที่อยู่ในร้านค้าทั้งวันก็มีการเปิดทั้งวิทยุฟัง และดูโทรทัศน์ได้ทั้งวันเช่นกัน ทำให้ได้มีการเรียนรู้เรื่องการใช้อยา เพราะนอกเหนือจากการได้ดูจากโฆษณาแล้วยังมีจากรายการต่างๆ ที่ให้ความรู้ในเรื่องยาอีก ทำให้ได้มีการวิเคราะห์และพิจารณาในความรู้ที่ได้ดูได้ฟังมา ทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้นในการที่จะเลือกซื้อยาใช้เองด้วยตนเองก่อนมากกว่าที่จะถามจากเพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมอาชีพ

ส่วนป้ายโฆษณาต่างๆ นั้น ไม่ค่อยให้ความสนใจมากนักถ้าติดตามร้านค้าทั่วไป นอกเสียจากบริษัทผู้ผลิตยานำป้ายยามาติดใกล้บ้านหรือที่เห็นได้ชัดเจนก็จะดูและหยุดอ่าน ถัดมาคือการเรียนรู้เรื่องการใช้จ่ายจากคนขายยาในตัวเมือง เพราะเชื่อว่า การที่บุคคลที่เปิดร้านขายยาได้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุของโรคและจัดยาให้หายจากอาการเจ็บป่วยได้ เมื่อได้ทดลองไปซื้อรักษาอาการในครั้งแรกแล้วหาย ในการเจ็บป่วยครั้งต่อไปก็มีแนวโน้มที่จะไปซื้อยาที่ร้านเดิม โดยที่กลุ่มระดับกลางบางส่วนแทบไม่สนใจว่า คนขายยาเป็นเภสัชกรมีใบปริญญาหรือไม่ และกลุ่มระดับกลางบางคนเปิดร้านขายยาในชุมชน และได้มีการซื้อยาจากร้านค้าส่งในตัวเมือง มีการเรียนรู้เรื่องยาจากร้านค้าส่ง ถึงชนิดยา สรรพคุณ วิธีใช้ ข้อควรระวังต่างๆ ด้วย ต่อมาคือการเรียนรู้เรื่องการใช้จ่ายจากเพื่อนบ้าน ซึ่งกลุ่มระดับกลางส่วนใหญ่มีธุรกิจของตัวเองในชุมชน จึงมีโอกาสนพบเจอเพื่อนบ้านมาก เพื่อนบ้านก็คือลูกค้าที่มาใช้บริการที่ร้านของตัวเองนั่นเอง ส่วนกลุ่มระดับกลางบางส่วนก็ออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน เมื่อกลับเข้ามาในชุมชนโอกาสพบเจอเพื่อนบ้านก็คือช่วงเย็นหลังเวลาเลิกงานนั่นเอง ในตอนเย็นอากาศไม่ร้อน ผู้ปกครองส่วนใหญ่กลับจากการทำงานแล้วก็มักจะใช้สถานที่ของสนามเด็กเล็กเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยการมารวมกลุ่มพูดคุยกันระหว่างเพื่อนบ้านในเรื่องต่างๆ ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายในชุมชนก็มักจะมีสามีและลูกๆ มาสับเปลี่ยนดูร้านแทนแม่บ้านให้มีโอกาสพักผ่อนบ้างในตอนเย็น ซึ่งบรรดาเหล่าแม่บ้านก็จะออกมาซื้อหาอาหารที่ตลาดหรือตามร้านต่างๆ มาทานกันในครอบครัวเมื่ออิ่มจากการทานอาหารเย็นแล้ว ก็มีเวลางูงูกงูหลานตัวเล็กไปเล่นเครื่องเล่นที่สนามเด็กเล่นนั่นเอง สถานที่แห่งนั้นได้มีการพูดคุยกันในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและโยงไปถึงเรื่องการใช้จ่ายด้วย มีการแนะนำชนิดยา และสถานที่ซื้อยานั้นๆ เป็นต้น ถัดมาคือกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายในชุมชน เพื่อนร่วมอาชีพซึ่งอยู่ในชุมชนเดียวกันประกอบธุรกิจเหมือนกัน เวลาที่จะเดินไปมาหาสู่กันค่อนข้างน้อย เพราะต่างคนต่างต้องอยู่ประจำร้านของตัวเอง และมีกลุ่มระดับกลางบางส่วนที่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนในตอนเช้าและกลับเข้ามาในตอนเย็น จึงมีโอกาสนที่จะใช้เวลาอยู่กับกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพค่อนข้างยาวนานกว่ากลุ่มระดับกลางที่มีธุรกิจอยู่ในชุมชน สุดท้ายคือคนขายยาในร้านขายของชำ ซึ่งเป็นผู้ที่มีสถานภาพพบทางสังคมใกล้เคียงกันกับกลุ่มระดับกลาง คนขายยาในร้านขายของชำจะเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือไว้วางใจที่สุด เพราะถือว่าไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องยาดีพอ แต่ที่ไปซื้อเพราะอยู่ใกล้บ้านและสะดวก มียาที่ต้องการขายอยู่ด้วย สุดท้ายคือหน่วยงานต่างๆ ซึ่งกลุ่มระดับกลางบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของ อสม. ซึ่งมีเจ้าหน้าที่จากทางเทศบาลเข้ามาอบรมให้ความรู้เรื่องสุขภาพ เรื่องโรคระบาดต่างๆ รวมถึงเรื่อง

การใช้ยาด้วย โดยเน้นให้ใช้ยาสามัญประจำบ้าน แต่เข้ามาอบรมให้ประมาณปีละครั้ง การเรียนรู้เรื่องยาของกลุ่มระดับกลางจากองค์กรต่างๆ จึงมีน้อย

กลุ่มระดับบน มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากครอบครัว สื่อ คนขายยาในตัวเมือง เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนบ้าน องค์กรต่างๆ บุคลากรทางการแพทย์ เริ่มต้นจากครอบครัว ซึ่งกลุ่มระดับบนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีบทบาทสำคัญในชุมชน ซึ่งบางครั้งก็ได้รับความรู้เรื่องการใช้ยามาจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ แล้วนำมาอบรมสั่งสอน ให้กับคนในครอบครัว และคนในชุมชนต่อไป ส่วนลูก หลาน ของกลุ่มระดับบน ก็มักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงด้วย เนื่องจากทางครอบครัวมีกำลังทรัพย์พอที่จะส่งให้ศึกษาในระดับที่สูงได้ มีอาชีพตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี มีความมั่นใจในตัวเอง เกี่ยวกับเรื่องการใช้ยาก็ใช้เองนั่น บางครั้งก็ใช้ตามที่พ่อ แม่ ใช้ เนื่องจากเห็นว่าใช้ยานิดนี้แล้วหายจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่ สามารถซื้อยานิดนี้ได้ที่ไหนได้บ้าง ซึ่งบางครั้งก็ไม่ได้ใช้ตามที่พ่อแม่ใช้ หรือซื้อตามสถานที่พ่อแม่แนะนำ เพราะลูกๆ สามารถศึกษาเรื่องยาต่างๆ ได้ด้วยตัวเอง ว่ามียาอีกหลายชนิดที่สรรพคุณดีกว่า และสามารถหาซื้อได้ที่ไหนได้บ้าง แต่ก็ถือได้ว่าครอบครัวเป็นแหล่งที่ให้ความรู้เรื่องยาได้มากที่สุด ถัดมาเป็นการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งกลุ่มคนระดับนี้ สามารถเข้าถึงสื่อเหล่านี้ได้ง่าย เพราะมีกำลังซื้อเพียงพอ สามารถเลือกสื่อที่ดีมีประโยชน์ได้มากกว่าทุกกลุ่ม ทำให้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องยาได้หลายช่องทาง ซึ่งยาที่โฆษณาต่างๆ เหล่านี้สามารถซื้อหาได้จากร้านขายยาทั่วๆ ไปนั่นเอง และสามารถนำมาพิจารณาถึงผลดีผลเสียได้ด้วยตัวเอง โอกาสที่จะใช้ยาได้ถูกต้องปลอดภัยย่อมมีมาก มีความเชื่อมั่นในตัวเองในการที่จะเลือกชนิดยาใช้ด้วยตัวเองมากกว่าที่จะรับฟังจากเพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมงาน ส่วนป้ายโฆษณาต่างๆ นั้น ที่ติดตามร้านค้าหรือรั้วต่างๆ นั้น ถ้าได้ใช้เส้นทางนั้นมานานทุกวัน ก็ถึงจะสังเกตว่ามีป้ายโฆษณาติดอยู่ซึ่งอาจจะใช้เวลาหลายวันจึงจะสังเกตเห็น และอาจจะหยุดอ่านดู ต่อมาคือเจ้าของคนขายยาในตัวเมือง จากการศึกษาพบว่า กลุ่มระดับบนมักจะเลือกเข้าร้านขายยาที่น่าเชื่อถือ โดยดูจากการพูดคุยหรือการให้คำแนะนำแบบเป็นผู้มีความรู้ของคนขายยา เพราะไม่แน่ใจว่าเป็นเภสัชกรหรือไม่ บางครั้งป้ายที่แขวนชื่อเภสัชกรมีอยู่จริงแต่อาจไม่มีเภสัชกรประจำอยู่เลยก็ได้ ส่วนร้านขายของชำในชุมชน กลุ่มระดับบนจะไม่มีการไปปรึกษาเลย นอกจากไปซื้อยาของสำเร็จรูปที่ตนเองต้องการเท่านั้นและการไปซื้อ ก็เป็นลักษณะเจาะจงยี่ห้อยาไปเลย ต่อมาเป็นเพื่อนร่วมงาน มีทั้งที่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน และประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งในกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพเองก็มีการแนะนำเรื่องยาให้กันและกัน ฟังอยู่เสมอ และข้อมูลจากกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพน่าเชื่อถือมากกว่าเพื่อนบ้าน เพราะเพื่อนร่วมอาชีพส่วนใหญ่มีการศึกษา มีความรู้ในระดับใกล้เคียงกัน ถัดมาเป็นเพื่อนบ้านซึ่งกลุ่มระดับ

บนเองนั้นบ้านที่อยู่อาศัยบางบ้านมีรั้วกัน บางบ้านไม่มีแต่วัสดุที่ใช้สร้างบ้านมักเป็นวัสดุชั้นดีขึ้นมา สภาพบ้านเรือนเป็นตัวแทนสถานภาพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่กลุ่มระดับกลางและระดับบนจะคบหากันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ไปมาหาสู่กันโดยการไปเยี่ยมเยียนกันที่บ้าน มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันกับกลุ่มระดับบนในหลายๆเรื่อง เพราะเป็นผู้มีความรู้และมีบทบาทในชุมชน บางท่านหากเป็นผู้ที่เคยอยู่ในวงการแพทย์พยาบาล ก็จะมีเพื่อนบ้านหลายคนที่จะเข้าไปปรึกษาเรื่องยาด้วย แต่กลุ่มระดับบนเอง จะมีความเชื่อมั่นในตัวเอง การที่จะรับฟังข้อมูลเรื่องยาจากเพื่อนบ้านและนำมาใช้ตามนั้นมีบ้างแต่ไม่มาก เนื่องจากเชื่อในประสบการณ์ตัวเองและเชื่อในคำแนะนำของผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ มากกว่า ถัดมาเป็นองค์กรต่างๆ ซึ่งกลุ่มระดับบนบางคนเป็นสมาชิก อสม. ซึ่งได้รับความรู้จากองค์กรของรัฐ คือเจ้าหน้าที่เทศบาล โดยการอบรมเรื่องยา นำยาสามัญประจำบ้านมาแจก แต่ระยะเวลาการเข้ามาอบรมและฟื้นฟูคือประมาณ ปีละ 1 ครั้ง ทำให้มีการเรียนรู้จากองค์กรต่างๆ ในเรื่องการให้ยาค่อนข้างน้อย ต่อมาคือบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งกลุ่มระดับบนบางคนก็กลัวที่จะซักถามในเรื่องยาเพิ่มเติมเพื่อระดับความรู้ เมื่อไปให้แพทย์ตามโรงพยาบาลหรือคลินิกเป็นผู้ตรวจรักษาโรคให้

ส่วนองค์กรต่างๆ นั้นที่เข้ามาในชุมชน และให้การอบรมความรู้เกี่ยวกับเรื่องยาสามัญประจำบ้านให้กับกลุ่มที่เป็นอสม. ซึ่งจัดอบรมฟื้นฟูเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพประมาณปีละ 1 ครั้ง ส่วนเรื่องที่น่ามาอบรมในแต่ละครั้งก็แตกต่างกันไป ซึ่งผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มอสม.นี้เป็นกลุ่มคนระดับกลางและกลุ่มคนระดับบนเท่านั้น จึงทำให้ผู้ที่เป็นสมาชิกอสม.นั้นมีความรู้เรื่องยาสามัญประจำบ้านที่ได้รับมาจากเจ้าหน้าที่เทศบาล ซึ่งก็สามารถนำมาถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในครอบครัว ญาติ หรือกลุ่มเพื่อนได้ ส่วนกลุ่มระดับล่างเองไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรของรัฐหรือเอกชนเหล่านี้โดยตรง เนื่องจากเป็นผู้ด้อยสถานภาพทางสังคมและไม่กล้าที่จะเข้ามามีบทบาทในชุมชน ประกอบกับต้องหาเช้ากินค่ำจึงไม่สนใจที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพราะไม่มีเวลา ซึ่งต่างจากกลุ่มระดับกลางที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนที่มีสถานภาพและระดับความรู้ใกล้เคียงกับตนเองมีมาก จึงมีความกล้าที่จะแสดงซึ่งความรู้ความสามารถในเรื่องต่างๆ โดยออกมาในรูปแบบการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้ตนเองมีบทบาทเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น แต่กลุ่มระดับกลางนี้ส่วนใหญ่จะเป็นระดับของสมาชิกในกลุ่มแต่ไม่ใช่ผู้นำกลุ่มนั้นๆ ซึ่งตำแหน่งผู้นำกลุ่มนั้นจะเป็นของผู้ที่อยู่กลุ่มระดับบนของชุมชนเป็นส่วนใหญ่

บุคลากรทางแพทย์ที่อยู่ตามคลินิกหรือโรงพยาบาลนั้น เป็นแหล่งที่ให้ความรู้เรื่องยากับกลุ่มระดับบน ซึ่งก็มีส่วนน้อยมากที่กล้าซักถาม เพราะโดยปกติบุคลากรทางการแพทย์เหล่า

นี้ มักจะให้ข้อมูลกับคนไข้ เกี่ยวกับยาเฉพาะสรรพคุณ วิธีใช้ และผลข้างเคียงเท่านั้น แต่ชื่อยา ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ หรือส่วนผสมของตัวยานั้นเป็นศัพท์ทางวิชาการ ผู้ที่มีการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มระดับบนจึงสามารถที่จะเชื่อมตัวเองเข้ากับบุคลากรทางการแพทย์ได้ดีกว่ากลุ่มอื่น